COMMENTARIUS JOHANNIS HARPPRECHTI, U.J. DOCTORIS, IN...

Johann Harpprecht,
Giovanni Battista Coccini

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V.E. II ROMA
204
23
A
21

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

(13.19. A 58)

Digitized by Google

204 . 23
A. 21

Digitized by Google

204.23, A.21

Commentarius JOHANNIS HARPPRECHTI,

U.J. DOCTORIS, ET IN CELEBERRIMA TUBINGENSI Academiâ Anteceſſoris:

Ex legato J N M.ri Coccini

TITULUM PRIMUM INSTITUTIONUM D. IMPERATORIS JUSTINIANI, DE JUSTITIA ET JURE, & titulos aliquot ſequentes.

ADDITI SUNT IN FINE INDICES duo ſatis accurati: unus Auctorum & Interpretum diſperſè allegatorum: alter verò Rerum maximè memorabilium.

SOC·IESV·BIBL·SEG·COLL·R· IHS

TUBINGÆ:

Typis Johan: Alexandri Cellii.

Anno 1613.

Digitized by Google

204.23
A.21

Digitized by Google

204.23, A.21

Commentarius JOHANNIS HARPPRECHTI,

U.J. DOCTORIS, ET IN CELE-
BERRIMA TUBINGENSI
Academiâ Anteceſſoris:

Ex legato J. N. M. Coccini

TITULUM PRIMUM INSTITU-
TIONUM D. IMPERATORIS JU-
STINIANI, DE JUSTITIA ET JURE,
& titulos aliquot ſequenres.

*ADDITI SUNT IN FINE INDI-
ces duo ſatis accurati: unus Auctorum & Inter-
pretum diſperſè allegatorum: alter verò Re-
rum maximè memora-
bilium.*

SOC IESV * BIBL. SEG. COLL.

TUBINGÆ:
Typis Johan: Alexandri Cellii.
Anno 1613.

Digitized by Google

IMAGO

JOHANNIS HARPPRECHTI, IC. ET IN ACADEMIA TUBINGENSI ANTECESSORIS, &c.

Anno ætatis, 53.

...bilis HARPPRECHTI *facies eſt illa* IOHANNIS:
...ona ſed ingenii publica ſcripta probant. L. F.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO

ET LAUDATISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO AUGUSTO: COMITI PALATINO Rheni; Duci Bavariæ, Juliæ, Cliviæ, & Montium: Comiti Veldentii, Sponhemii, Marchiæ, Ravenſpurgi & Mörſæ: Domino in Ravenſtein, &c. Domino ſuo Clementiſſimo, Salutem & felicitatem perpetuam.

VIx quicquam eſt, Illuſtriſsime Princeps, Domine Clementiſſime, quo animi generoſi ad veſtigia virtutis premenda vehementiùs incitantur, ac rerum præclarè geſtarum memoria, & imago quotidie oculis noſtris obverſans. Hinc illa Sabæ Re-

gina, in ſacris decantata, Solomonis Conſiliarios, Adminiſtroſq́; aulicos deprædicat beatos; quòd iis Regem ſuum, abſolutum illud inauditæ exemplar ſapientiæ, indies coram liceret intueri. Alexander Magnus, juvenis adhuc, in ſpeculum paternarum virtutum oculos defigens, quoties à Patre Philippo inſignem aliquã Urbem captam, aut illuſtrem Victoriam reportatam audierat, omnem ſibi quidem rei benè gerendæ occaſionem præreptam queritabatur: interim tamen hoc excitatus ſtimulo ad majora conandum tacitè ferebatur. C. Iulius Cæſar, cùm in Hiſpania Quæſtor, Gadibus imaginem Alexandri conſpexiſſet, lachrymas uberiùs

beriùs effudit, reputans ſecũ, quòd eâ ætate, quâ Alexander pene totam ſubegerat Aſiam, ipſe nihil dum præclari geſsiſſet: hoc ipſo ſeipſum ad ſtrenuam tanti Herois, rerumq́ ipſius fortiſsimè geſtarum imitationem tacitè extimulans. Cæſ. Auguſtus, annotante Plutarcho, ſæpius precatus eſt à Diis, Scipionis fortitudinẽ, benevolentiam Pompeii, Iulii Cæſaris fortunam. Vtq́ Magni illius Alexandri magnanimitatem & heroica facta oculis animoq́ indies haberet expoſita: in ſignandis epiſtolis, imagine ipſius diu uſus ſcribitur: quanquam, ſi Cœlio credimus, potiùs inveteratæ ſuperſtitionis, quàm imitationis & memoriæ causâ. Quò

etiam pertinent antiquiſſimæ Virorum & Stemmatum Illuſtrium Genealogiæ, Imagines, hiſtoriæ, exempla & monumenta, literis ad poſteritatem tranſmiſſa: in quibus, ceu ſpeculis, Majorum Heroica facta, ad poſterorum memoriam & æmulationem uno quaſi obtutu conſpicanda repræſentarentur.

Sed quorſum hæc omnia prolixiùs? Eò nimirum, Auguſte, Princeps Illuſtriſſime, ut manifeſtius fiat omnibus, quanta Illuſtriſſimæ T. Celſitudini per DEI ſummè clementis gratiam hactenus obtigerit felicitas, & etiamnum obtingat: quòd Ei tot ab annis domi foriſq; Illuſtriſſima & ſuorum & aliorum exempla, factaq;, resq; præclariſ-

clariſsmè geſtas, ceu in ſpeculo adumbratas, non modò oculis coram licuit intueri; ſed etiam ideas illarum animo concipere, memoriæ imprimere, & imitatione exprimere. Etenim ex quo Illuſtriſsima T. C. inditæ ſuæ generoſiſsimæ indolis vires experiri, & animum ad omne ſtudii, tanto Principe digni, genus applicare cœpit: ſimul etiam cœpit, in Auguſto illo Illuſtriſsimæ & Sereniſsimæ Domus Palatinæ ſpeculo ſeſe contemplari, & ex eo reſplendentes Heroicas illas, toto Romano in Orbe decantatas, Sereniſsimi Domini Patris virtutes maſculè imitari.

Et quanquam Illuſtriſsima T. C. apud exteros etiam, in omni ſuo

Digitized by Google

excellentium ſtudiorum curſu & diuturnâ per mediã Germaniam, Angliam, Galliam, Italiamq́ peregrinatione, multarumq́ Academiarum florentiſſimarum luſtratione, multa imitatione digniſſima vidit, & laude inſigni imitata eſt: quia tamen exempla domeſtica, tantorum cum primis Parentum, penitiùs in animos noſtros influunt, & infixa hærent: non dubito, quin Illuſtriſſima T. C. in medio peregrinationis ſuæ curſu imaginem non Alexandri Magni; ſed Magni ſui Patris PHILIPPI LUDOVICI, *Magni ſui Fratris* WOLFFGANGI GUILHELMI, *Ducum & Herorum potentiſſimorum, in mentis & memoriæ ſuæ*

tabu-

Digitized by Google

tabulâ ad vivum expreſſam, aſsiduè ſecum circumgeſtârit. Imò ſicut aliàs viva facies magis afficit, quàm effigies ad vivū delineata: ſic poſtquam Illuſtriſsima T. C. poſt exantlatas profectionis ſuæ moleſtias auſpicatò domum reverſa eſt: non poteſt non vivâ Sereniſsimi Domini Patris facie, quaſi rediviva, vivâ ejuſdem contemplatione, vivâ converſatione incredibiliter affici, refici, & ſupra modum oblectari. Quæ profectò res facit, ut Illuſtriſsimæ T. C. felicitatem admirentur omnes, ſuſpiciant ſinguli, prædicent univerſi. Beatus Pater, beatior filius, qui ſtat coram ipſo, audiens ſapientiam ejus univerſam. Neq; ſanè

diffiteor, hanc quoq; rem, res præter alias, effeciſſe: ut Illuſtriſſimæ T. C. hocce meum in Tit. 1. lib. 1. Inſtitutionum Jur. DE JUSTITIA ET JURE, *& aliquot titulos ſequentes, Commentariolum, in uſum publicum emiſſum, ſubmiſſæ meæ teſtificandæ voluntatis, gratulationis & gratitudinis causâ, humilimâ reverentiâ offerrem.*

Quoties enim illius temporis memoriã recordor (recordor autem non ſine intimâ animi oblectatione ſæpiſſime) quo Illuſtriſſima T. C. unà cum ſtudiorum ſuorũ tum Directore præſtantiſſimo, CASPARO HEUCHELIO, *Doctore Juris conſultiſſimo, Aulæq; Palatino-Neoburgicæ nunc Vice-Cancellario dignißimo,*

gniſsimo, Affini meo plurimùm honorando, in Academiâ noſtrâ florentiſsimâ maſculè floruit; ſimul etiam ab inclyto Univerſitatis Senatu demiſſe exorata Magnificentiſsimi Rectoratus dignitatem geſſit; & ita geſsit, ut, quam ſibi inde dotibus ſuis auguſtis conciliavit, gloria & memoria immortalis etiamnum omniũ noſtrorum animis, imò medullis infixa, & tanquam ſanctum depoſitum apud Academiæ noſtræ theſauros ſarta tecta cuſtodiatur: Quoties etiam beneficiorum illorum cumulos memoriâ recolo (recolo autem non ſine gratæ mentis ſubjectione indies) quos Illuſtriſsima T. C. cùm in univerſam Rempublicam noſtram

Aca-

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II ROMA
204
23
A
21

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

25.5.11.
25
C
11

13-3-C-14

Digitized by Google

(13.19. A 58)

204.23
A.21

204.23, A.21

Commentarius JOHANNIS HARPPRECHTI,

U.J. DOCTORIS, ET IN CELEBERRIMA TUBINGENSI Academiâ Anteceſſoris:

Ex legato J N Mri Foccini

TITULUM PRIMUM INSTITUTIONUM D. IMPERATORIS JUSTINIANI, DE JUSTITIA ET JURE, & titulos aliquot ſequentes.

ADDITI SUNT IN FINE INDICES duo ſatis accurati: unus Auctorum & Interpretum diſperſè allegatorum: alter verò Rerum maximè memorabilium.

SOC. IESV * BIBL. SEC. COLL.
IHS

TUBINGÆ:

Typis Johan: Alexandri Cellii.

Anno 1613.

Digitized by Google

IMAGO

JOHANNIS HARPPRECHTI, IC. ET IN ACADEMIA TUBINGENSI ANTECESSORIS, &c.

Anno ætatis, 53.

Nobilis HARPPRECHTI *facies eſt illa* IOHANNIS:
Dona ſed ingenii publica ſcripta probant. L. F.

Google

ILLVSTRISSIMO

ET LAUDATISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO AUGUSTO: COMITI PALATINO Rheni; Duci Bavariæ, Juliæ, Cliviæ, & Montium: Comiti Veldentii, Sponhemii, Marchiæ, Ravenſpurgi & Mörſæ: Domino in Ravenſtein, &c. Domino ſuo Clementiſſimo, Salutem & felicitatem perpetuam.

Vix quicquam eſt, Illuſtriſsime Princeps, Domine Clementiſſime, quo animi generoſi ad veſtigia virtutis premenda vehementiùs incitantur, ac rerum præclarè geſtarum memoria, & imago quotidie oculis noſtris obverſans. Hinc illa Sabæ Re-

Digitized by Google

gina, in ſacris decantata, Solomonis Conſiliarios, Adminiſtroſq; aulicos deprædicat beatos; quòd iis Regem ſuum, abſolutum illud inauditæ exemplar ſapientiæ, indies coram liceret intueri. Alexander Magnus, juvenis adhuc, in ſpeculum paternarum virtutum oculos defigens, quoties à Patre Philippo inſignem aliquã Urbem captam, aut illuſtrem Victoriam reportatam audierat, omnem ſibi quidem rei benè gerendæ occaſionem præreptam queritabatur: interim tamen hoc excitatus ſtimulo ad majora conandum tacitè ferebatur. C. Iulius Cæſar, cùm in Hiſpania Quæſtor, Gadibus imaginem Alexandri conſpexiſſet, lachrymas uberiùs

beriùs effudit, reputans ſecũ, quòd eâ ætate, quâ Alexander pene totam ſubegerat Aſiam, ipſe nihil dum præclari geſsiſſet: hoc ipſo ſeipſum ad ſtrenuam tanti Herois, rerumq; ipſius fortiſsimè geſtarum imitationem tacitè extimulans. Cæſ. Auguſtus, annotante Plutarcho, ſæpius precatus eſt à Diis, Scipionis fortitudinẽ, benevolentiam Pompeii, Iulii Cæſaris fortunam. Vtq; Magni illius Alexandri magnanimitatem & heroica facta oculis animoq; indies haberet expoſita: in ſignandis epiſtolis, imagine ipſius diu uſus ſcribitur: quanquam, ſi Cœlio credimus, potiùs inveteratæ ſuperſtitionis, quàm imitationis & memoriæ causâ. Quò

etiam pertinent antiquiſſimæ Virorum & Stemmatum Illuſtrium Genealogiæ, Imagines, hiſtoriæ, exempla & monumenta, literis ad poſteritatem tranſmiſſa: in quibus, ceu ſpeculis, Majorum Heroica facta, ad poſterorum memoriam & æmulationem uno quaſi obtutu conſpicanda repræſentarentur.

Sed quorſum hæc omnia prolixiùs? Eò nimirum, Auguſte, Princeps Illuſtriſſime, ut manifeſtius fiat omnibus, quanta Illuſtriſſimæ T. Celſitudini per DEI ſummè clementis gratiam hactenus obtigerit felicitas, & etiamnum obtingat: quòd Ei tot ab annis domi foris q́ Illuſtriſſima & ſuorum & aliorum exempla, factaq́, resq́ præclariſ-

clariſſimè geſtas, ceu in ſpeculo adumbratas, non modò oculis coram licuit intueri; ſed etiam ideas illarum animo concipere, memoriæ imprimere, & imitatione exprimere. Etenim ex quo Illuſtriſſima T. C. inditæ ſuæ generoſiſſimæ indolis vires experiri, & animum ad omne ſtudii, tanto Principe digni, genus applicare cœpit: ſimul etiam cœpit, in Auguſto illo Illuſtriſſimæ & Sereniſſimæ Domus Palatinæ ſpeculo ſeſe contemplari, & ex eo reſplendentes Heroicas illas, toto Romano in Orbe decantatas, Sereniſſimi Domini Patris virtutes maſculè imitari.

Et quanquam Illuſtriſſima T. C. apud exteros etiam, in omni ſuo

excellentium ſtudiorum curſu & diuturnâ per mediã Germaniam, Angliam, Galliam, Italiamq́ peregrinatione, multarumq́ Academiarum florentiſſimarum luſtratione, multa imitatione digniſſima vidit, & laude inſigni imitata eſt: quia tamen exempla domeſtica, tantorum cum primis Parentum, penitiùs in animos noſtros influunt, & infixa hærent: non dubito, quin Illuſtriſſima T. C. in medio peregrinationis ſuæ curſu imaginem non Alexandri Magni; ſed Magni ſui Patris PHILIPPI LUDOVICI, *Magni ſui Fratris* WOLFFGANGI GUILHELMI, *Ducum & Heroum potentiſſimorum, in mentis & memoriæ ſuæ tabu-*

tabulâ ad vivum expreſſam, aſsiduè ſecum circumgeſtârit. Imò ſicut aliâs viva facies magis afficit, quàm effigies ad vivũ delineata: ſic poſtquam Illuſtriſsima T. C. poſt exantlatas profectionis ſuæ moleſtias auſpicatò domum reverſa eſt: non poteſt non vivâ Sereniſsimi Domini Patris facie, quaſi rediviva, vivâ ejuſdem contemplatione, vivâ converſatione incredibiliter affici, refici, & ſupra modum oblectari. Quæ profectò res facit, ut Illuſtriſsimæ T. C. felicitatem admirentur omnes, ſuſpiciant ſinguli, prædicent univerſi. Beatus Pater, beatior filius, qui ſtat coram ipſo, audiens ſapientiam ejus univerſam. Neq; ſanè

Digitized

diffiteor, hanc quoq; rem, res præter alias, effeciſſe: ut Illuſtriſsimæ T. C. hocce meum in Tit. 1. lib. 1. Inſtitutionum Jur. DE JUSTITIA ET JURE, *& aliquot titulos ſequentes, Commentariolum, in uſum publicum emiſſum, ſubmiſſæ meæ teſtificandæ voluntatis, gratulationis & gratitudinis causâ, humilimâ reverentiâ offerrem.*

Quoties enim illius temporis memoriã recordor (recordor autem non ſine intimâ animi oblectatione ſæpiſsime) quo Illuſtriſsima T. C. unà cum ſtudiorum ſuorũ tum Directore præſtantiſsimo, CASPARO HEUCHELIO, *Doctore Juris conſultiſsimo, Aulæq; Palatino-Neoburgicæ nunc Vice-Cancellario digniſsimo,*

Digitized by Google

gniſsimo , Affini meo plurimùm honorando , in Academiâ noſtrâ florentiſsimâ maſculè floruit; ſimul etiam ab inclyto Univerſitatis Senatu demiſſe exorata Magnificentiſsimi Rectoratus dignitatem geſſit; & ita geſsit, ut, quam ſibi inde dotibus ſuis auguſtis conciliavit, gloria & memoria immortalis etiamnum omniũ noſtrorum animis, imò medullis infixa, & tanquam ſanctum depoſitum apud Academiæ noſtræ theſauros ſarta tecta cuſtodiatur: Quoties etiam beneficiorum illorum cumulos memoriâ recolo (recolo autem non ſine gratæ mentis ſubjectione indies) quos Illuſtriſsima T. C. cùm in univerſam Rempublicam noſtram

Aca-

*Academicam, & omnes illius Or-
dines, tum comprimis in me indi-
gnum tunc Prorectorem benigniſ-
ſimè congeſſit : adeò, ut ſi Acade-
mia noſtra loqui poſſet , candidè
hoc loqueretur : ô Auguſtum bene-
factorem, meritis meis longè majo-
rem ! Quoties item intentiùs apud
animum meum rumino clemen-
tiam incredibilem , quâ non mo-
dò Illuſtriſſimæ T. C. dilectiſſimus
Dominus Pater, Sereniſſimus &
præcelſiſſimus ille Princeps ac Do-
minus, Dominus* PHILIPPUS LU-
DOVICUS, *Comes Palatinus ad
Rhenum, Tutor & Adminiſtra-
tor Electoratus Palatini, S.R.I. in
partibus Rheni, Sueviæ, & Jure
Franconico* VICARIUS; *Bojariæ,
Iuliæ,*

Iuliæ, Cliviæ, & Montium Dux, Comes Veldentii, Sponhemii, Marchiæ, Ravenſpurgi & Mœrſæ, &c. Dn. in Ravenſtein, &c. ſed etiam ejuſdem Illuſtriſsimæ T. C. amantiſsimus Dominus Frater, Illuſtriſsimus ac Celſiſsimus Princeps et Dominus, Dominus WOLFFGANGUS GUILHELMUS, *&c. & Me, & Generum meum, filii inſtar mihi chariſsimum, Doctorem* MARCELLUM DIETERICH, *Conſiliarium ſuum, hactenus clementiſsimè affecerunt, imò penè obruerunt: Quoties, inquam, hæc omnia recordor, recolo, rumino: non poſſum non in omnes totâ cogitatione circumſpicere vias, ut pro tantâ, tamq; illu-*

ſtri-

Digitized by Google

ſtri gratiâ vel aliquod, humilimæ loco gratiæ, gratitudinis ſymbolum debitâ ſubmiſſione reponam.

Accipe igitur, AUGUSTE, *Illuſtriſſime Princeps, Domine gratioſiſſime, pro Auguſtis tuis beneficiis obſcurum hunc gratitudinis indicem, præſentem nimirum,* DE JUSTITIA ET JURE, *Commentarium: qui licèt externâ facie Illuſtriſſimæ T. C. ſplendori minùs reſpondeat: materiæ tamen dignitate ad Auguſti tui Nominis ſublimitatem propiùs accedere videtur. Cur enim hoc, quicquid eſt de Juſtitia & Jure tumultuariâ operâ à me congeſtum, non inſcribendum ei, qui Jus & Iuſtitiam ocellis ſuis habet chariorem? Et cui,*

Alfon-

Alfonſo cum Rege, tam pro Lege, quàm pro Grege, ceu pro aris & focis, nolle decertare, religio eſſet?

Fateor equidem, materiam hanc eſſe mihi cum multis Iuris Iuſtinianei Interpretibus cõmunem, & viam aliorum Commentationibus tritam, cibumq́; vulgarem: nec tamen propterea bene ſentientium palato inſipidum, multò minùs ſtomacho bene habenti nauſeoſum. Via quò magis trita, eò magis tuta: cibus quamvis vulgaris; ſtomacho tamen bene affecto vel ideo maximè ſalutaris. Neq; diffiteor, quæ à me hoc in materiæ genere pertractata ſunt, nec nova, nec inaudita eſſe Juris myſteria, Apollinis oracula, Sibyllævé folia,

aliis hactenus incognita: ſicut nõnulli gloriabundi rerum novitiarum Architecti de mercibus ſuis falſò ſomniant, eaſq́; mentitâ hac hederâ transmarinâ vendibiles reddere conantur: ſed juris noſtri ſunt fundamenta & placita, ex optimo flore ac ſucco eruditiſsimorum Iurisconſultorũ & Interpretum in uſum floridæ juventutis à me hos in alveolos collecta, & compacta. Quemadmodum enim invidi & inſolentis hominis inditium videtur: nihil, niſi quod ipſe vel facit, vel dicit, rectum putare; & rei alicujus inventionem ſibi ſoli Thraſonico more arrogare, aliorumq́; utiles & egregios labores acerbè notare: ita humilis & ingenui

genui planè animi nota eſt, palàm profiteri, quorum operâ, ſudore & induſtriâ ſuis in ſcriptis ſe adjutũ ſenſerit. Ideoq́ ego & in hiſce præſentibus, & aliis qualibuſcunq́ meis Commentariis atq́ Tractatibus omnibus, in publicum jampridem emiſsis, in id diligenter incubui: ut non ſolùm Auctorum, tam neotericorum, quàm veterũ, qui propoſitâ de materiâ aliquid tractaſſent, mentionẽ apertè iniicerem: verùm etiam eorundem formalia ferè verba (ne quippiam mutato ſtylo, ceu novâ veſte impoſitâ, ad inſtar plagiariorum, pro meo mihi uſurpare viderer) retinerem. **Et hac in re longè alia mi-**

 bi,

bi, quàm quorundam aliorum, qui juſtitiæ Sacerdotes ſe venditant, ſeq́ue ſolos acutos novarum opinionum inventores & explicatores jactitant, mens eſt, longè alius animus. Iſti quippe cùm omnia ſeſe ex Genio ſuo ſcire & inveniſſe impudenter dictitent, ſcriptitentque: me ſine aliorum ope nihil ſcire, nihil invenire poſſe, candidè fateor & pronuncio. Quidquid autem hactenus utilitatis ex lucubratiunculis meis cupidæ legũ juventuti allatum eſt: id imprimis inexhauſtæ DEI Optimi Maximi, à quo omne venit bonum, miſericordiæ ac benedictioni; & dein beneficio probatorum & ſaniorum

Inter-

Interpretum, quorũ eruditis terſisq́ libris aſsiduè & fideliter uſus ſum, lubens meritoq́ acceptum fero. Glorietur igitur inſolenter de ſuis operibus & novis inventis, qui volet: ego ſanè cùm exploratum habeam, nihil dici, aut inveniri facilè poſſe, quod non ſit dictum inventumvé priùs: de rebus novè à me inventis gloriari, ac propterea faciem propriis laudibus ſordidatam oſtendere nolo. Quod ſi facerem: illud Catonianum haud inconvenienter in me quadraret:

Nec te collaudes, nec te culpaveris ipſe:
Hoc faciunt ſtulti, quos gloria vexat inanis.

Neq; mihi vel ſeritur inde, vel metitur, etiamſi ejuſmodi delicatulis

novatoribus cibi mei ad ſtomachum non faciant. Panis Angelicus Iſraelitis nimis vulgaris erat faſtidio. Iudicet cordatus, an vitium ventriculi ſit, vel cibi. Ne Iupiter quidē omnibus placet. Quid ego? Quin ſi placerem: Annón Plutarchi ſuffragio τὸ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἀπαρέσκειν? *Sed quid opus cicadis uterum ſcabere? Quid ego, & qd alii in Iuriſprudentiâ exornandâ præſtiterint hactenus: Celſitudinis Tuæ potiſſimùm, Auguſtiſſime Princeps, Domine Clementiſſime, nec non cujuſq; boni & integri Viri judicium eſto.*

Has itaq; ſtudiorum meorum menſas quaſi ſecundas, Illuſtriſſima

mæ T.C. Auguſto Nomini in perpetuum humilimæ meæ gratitudinis & obſervantiæ teſtimonium dedicatas & inſcriptas, ſummiſſè offero; & rogo, ut præſentem hunc qualem-qualem Commentarium auguſtâ ſuâ, quâ ſolet, clementiâ & favore benigniſſimo ſuſcipere, eumq́ contra varias mundi hujus, ad occaſum vergentis, tempeſtates ac injurias potentiſſimè tueri; ſuoq́ patrocinio clementiſſimo me, meos, meaq́ ſtudia univerſa porrò etiam complecti dignetur. Illuſtriſſimã T.C. cũ religioſiſſimo Domino Patre, & pientiſſimâ Domina Matre, totaq́ Domo Palatinâ ſereniſſimâ florentiſſimâq́

protegat, conſervet, ſoſpitet Mundi Soſpitator IESVS CHRISTVS, toto pectore devotus precor. Dabam Tubingæ, Calend. Mart. Anno τοῦ λόγου *incarnati:*

VIge DIV Magne prInCeps.
VIVe fIDe Magne prInCeps.

Illuſtriſs. T. Celſitudinem

humilimè colens,

JOHANNES HARPPRECHTVS, D.

ANAGRAM-

ANAGRAMMATA DVO:

NOBILI, AMPLISSIMO, EXCELLENTISSIMOQVE VIRO, AC DOMINO:

JOHANNI HARPPRECHTO, J. V. D. ET Profeſſori in alma Tubingenſi Academia celeberrimo; Domino ſuo imo animi cultu honorandiſſimo.

I.

IOANNES HARPPRECHTVS, J. U. D.
JVS ARTE APPONENS DVCI
demptâ adſpiratione.

GRande quidem decus eſt, cauſas didiciſſe foren-
Ad perpendiculũ iuſq; referre ſacrũ. (ſes;
Grande quidẽ decus eſt, præclarũ audire Themiſtã;
In quo Maieſtas emicat ore grauis.
HARPPRECHTE *es tantus Conſultus in Vrbe*
O vir Pierio carmine digne cani! (Tubinga:
*I*VS ARTE APPONENS *bifidum, diuine The-*
Splendes & populo pulcra columna DVCI. *(miſta,*
Jn te virtutum grauitas auguſta refulget,
Et Themidos verè Mercuriale iubar.
Perge tuum heroâ virtute extendere nomen:
Heroës inter connumerandus eris.

JOAN.

II.

JOANNES HARPPRECHTVS, J. U. D.

Ec? JVS ARDENS APPONITVR.

Vel.

JVS APPONIS HVC ARDENTER.

HVC JVS APPONISQVE ARDENTER iura fateris:

Conſiliisque tuis Principis aula viget.

Heroum in iuuenes Themidos, tu ſemina ſpar-

Pectora & illorum nobiliora facis. (gis:

HARPPRECHTE hinc claram potis es formare iu-

Es veras meritus nobilitatis opes. (ventam;

EPIGRAMMA.

QVi dubij calles ænigmata pandere Iuris;
Ecquis Iuſticiæ te negat eſſe baſin?
Vt tibi præpono nullum: ſic camparo paucos.
Omnia te magno regna ſtupore colant.
Credo (ſed ad ſurdas ſoli tibi mittitur aures)
Ex te, quid Ius ſit, diſcere poſſe Deos.

Anno:

hVnC ſerVabIs DoMIne. 1612.

Daniel Meiſnerus à Comotha W.
R. P. L. C.

COM-

Digitized by Google

Commentaria
IOHANNIS
HARPPRECHTI, U. J. DOCTORIS, ET IN ALMA Tubingenſi Academiâ Anteceſſoris, in priores octo libri I. Inſtitutionũ Domini Juſtiniani, Imperatoris ſacratiſſimi, titulos.

PROLEGOMENA,
De Juris civilis compoſitione, & Inſtitutionum methodo.

SUMMARIA.

1. *In pertractandis juris argumentis nõnulla priùs præmittenda ſunt; quò res, de qua agitur, cognitu facilior reddatur.*
2. *Iuſtinianus humili genere ortus, à Iuſtino Conſul creatus & adoptatus eſt.*
3. *Quo ætatis anno Iuſtinianus ſolus imperare cœperit.*
4. *Idem quo anno tum de univerſo Imperio*

 inſtau-

inſtaurando, tum de juris civilis diſciplinâ conſtituendâ cogitârit.

5. Reſpublica ſine bonis legibus conſiſtere nequit.

6. Juſtinianus ex tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, unum Codicem fieri, & de ſuo nomine appellari voluit.

7. Codicis nomine quid propriè ſignificetur.

8. Quo anno Pandectæ fuerint conſarcinatæ.

9. Per verſus quid intelligatur.

10. Pandectæ unde dictæ.

11. Quo anno Inſtitutiones concinnatæ.

12. Inſtitutiones ſeriùs, quàm Pandectæ, compoſitæ ſunt: paulo tamen priùs editæ.

13. Inſtitutiones derogant Pandectis.

14. Inſtitutiones unde, & quid ſint.

15. Quid tradatur in Inſtitutionibus.

16. Variæ Inſtitutionum appellationes.

17. Inſtitutiones an, & quomodo differant ab Inſtitutis.

18. Juſtinianus, abolito priore Codice, novum, qui dicitur repetitæ lectionis, edidit.

19. Quo anno Juſtinianus promulgaverit Novellas.

20. Juſtinianus quo anno mortuus fuerit.

21. Temporum de Juſtinianeâ juris compoſitione notatio ad quid Studioſis conducat.

22. An,

22. An, & quatenus in juris voluminibus antinomiæ extent.
23. Quâ notâ conſtitutiones noviſſimæ ſecernantur ab antiquis.
24. Iuſtâ & logicâ methodo nihil utilius, vel præclarius.
25. Memoria infirma & labilis.
26. Iuſtinianus quorum operâ in conſcribendo harum Inſtitutionū libello ſit uſus.
27. Lex methodi quid requirat.
28. Definitio nunquam à rerum tractatione abeſſe debet.
29. Ius à Iuſtitia deſcendit.
30. Diviſiones ad cujuſq; rei intellectum multum lucis adferre, & memoriam artificiosè informare ſolent.
31. Finis prima habenda ratio.
32. Materia juris univerſi quæ.
33. Inſtitutionum opus in quatuor libros diſtinctum.
34. Perſonarum cauſa jus conſtitutum eſt.
35. Cur prius agatur in Inſtitutionibus de rebus, quàm de actionibus.
36. Qualis ordo in his Inſtitutionib. ſervetur.
37. Ius finitum eſſe debet, & poteſt.
38. Qui Iureconſulti Iuriſprudentiam quodāmodo obſcuratam ſuo nitori reſtituerint; & ejus diſcendæ viam faciſimam commonſtrârint.

39. *In toto juris corpore quot ſint libri, tituli & leges.*
40. *Deus, omnis cognitionis fons uberrimus.*
41. *Ordo eſt cujuſq; rei anima.*
42. *Exercitatio indefeſſa cum ordine conjungenda.*
43. *In juris Studioſo quid requiratur.*
44. *Quotidiano exercitio omne artificium recipit incrementum.*

1. DIvi Juſtiniani, auguſtiſſimi & glorioſiſſimi Principis, Inſtitutiones (CHRISTO duce, & auſpice CHRISTO) explicandas ſuſcepturus, de ſtudiis ejus civilibus (Bellicos namq; ipſius ſudores, & res maximas ubique terrarum præclarè fortiterque geſtas, non minùs accuratè, quàm fideliter expoſuerunt Procopius, Zonaras, Agathius, Nicephorus, Evagrius, Cedrenus, Cuſpinianus, Nauclerus, & alii Scriptores) adeoque librorum Juris civilis compoſitione ac ordine, hujus item libelli œconomiâ & methodo nonnihil, ad evidentiorem ejus intellectum, præmittã. Hoc enim & Caii Juriſconſulti præceptum eſt. *l. 1. ff. de orig. jur.* & ſolennis Inter-

Digitized by Google

Interpretum conſuetudo (quà in tradendis juris argumentis aliqua priùs præfanda ſunt ; ut res , quâ de agitur, cognitu fiat facilior) id poſtulare videtur. *l. 1. ff. de reb. cred. ſi cert. pet. latè Joan. Cirielius in præfat. tractat. de jure primogen. Benincaſa Benincaſius infr. ad tit. de actionib. in præfat. n. 59. cum ſeq. Anton. Delrio ad l. tranſigere. 18. C. de tranſactionib. num. 5. Joſeph. Maſcard. in tract. de probationib. vol. 1. in proœm. n. 3. & ſeqq.*

Divus igitur Juſtinianus, humili obſcuroque genere ortus, ab avunculo ſuo Juſtino Imp. Conſul cum Valerio creatus, & ad extremum etiam adoptatus, in Imperii ſocietatem & conſortium adſcitus eſt Calend. Aprilib. Anno reparatæ per Chriſtum ſalutis 527. Mavortio, V. C. Conſule. *Novell. 47. c. 1. §. 1. Franciſ. Hotoman. hic in vita Juſtiniani, Pompon. Lætus in Juſtino, Borcholt. ad titulum Inſtitutionum, n. 6.* Avunculo poſtea Juſtino, cum quo Imperium ipſe menſes quatuor adminiſtrârat, Calēd. Auguſti vitâ functo, ſolus imperare 2. 3.

cœpit, annum ætatis quartum & quadrageſimum agens. Et hocquidem primo Imperii ſui anno nihil memoratu dignum præſtitit: nihil, quod ad Reip. ſtatum reformandum valde pertineat, edidit.

4. Anno autem inſequenti, nimirum 528. cùm ipſe Conſul ſecundò eſſet, tùm univerſo Imperio inſtaurando & emẽdando (quod domi hæreſes, foris hoſtes infeſtabant) totum ſe heroico prorſus animo dedit: tum verò maximè de juris civilis diſciplinâ conſtituendâ atque illuſtrandâ ſæpenumero, & ſeriò quidẽ,
5. cogitavit. Etenim cùm probè ſciret, Rempublicam non magis ſine bonis legibus, quàm corpus ſine mente & animo temperari atque conſtare poſſe: nõ modò multas præclaras hoc anno tulit leges: ſed etiam Idibus Februariis Triboniano, Quæſtori ſuo, Viro acutiſſimo, aliiſque Juriſprudentiæ laude & rerum uſu atque experientiâ præcellen-
6. tibus, injunxit, mandavitque: ut ex tribus Codicibus antiquis, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, & legibus

gibus abs ſe, vel aliis Imperatoribus editis, unum Codicem Conſtitutionum conflarent: ſuperflua & ſupervacanea rejicerent: obſoleta & inutilia reſecarēt: contraria & diſſonantia extirparent: adderent denique, mutarentque ex animi ſui ſententiâ, quicquid addendū, mutandumvè eſſe judicarent. *l. unic. C. de novo Cod. faciend.*

Anno Chriſti Salvatoris 529. Imperii verò ſui tertio, Decio Conſule, indictione ſeptimâ, VII. Id. April. Codicē illum jam compoſitum, edendum curavit, & Juſtinianéum ſive Juſtinianum Codicem appellavit. *l. un. C. de Juſtinianéo Cod. confir. in fin. Forſter. jun. diſp. 1. ad Inſtitut. th. 9. ubi plures ad id Interpretes, diverſimodè ſentientes, allegat.* Codicis autem nomine (ut ſcitè & 7 peritè ſcribit Jacobus Cujacius *in paratit. Cod. in princip.*) propriè ſignificantur chartæ, quibus quod inaratur facilè deleri poteſt, ut reponatur aliud: non verò chartæ ſimplices, quibus ſemel tātùm fungi poſſumus. Et in his chartis, id eſt, codicibus ſive pugillaribus ſi quid

exaretur, majeſtas & diuturnitas major eſt ſcripto, quàm ſi in chartis aut membranis ſimplicibus quid inſcribatur. Quare ut populi leges, ita generales Imperatorum Conſtitutiones moris erat pugillaribus ſcribi cujuſcunq; materiæ, ligneis, æneis, vel eburneis, atq; ita ſervari ſingulas vel univerſas in unũ corpus collectas in ſcriniis memoriæ & diſpoſitionum. *l. omnium. 19. C. de teſtament.* Verùm reſponſa, interpretationes, & Commentaria ſua Prudentes chartis aut membranis perſcribere ſolebant. Atque hac ratione factum eſſe opinatur idem Cujacius, ut Conſtitutionum Imperatoriarum libri fuerint Codices appellati. *Sed vide Joannem Stuckium, eâ de re plura notatu perdigna afferentem, part. 1. introduct. jur. Juſtin. general. th. 4.*

8. Anno porrò Jehovæ incarnati 530. Imperii ſui 4. Lampadio & Oreſte Coſs. indictione octavâ, 18. (*vel ſecundùm alios, 17.*) Calend. Januar. Juſtinianus Imp. egregium illud & nobile mandatum de conceptione Digeſtorum ſeu Pandectarum

ctarum emiſit. *l. 1. C. de vet. jur. enucleand.*

Proximo deinde anno, videlicet 531. & ſequenti, quibus nulli fuêre Cōſules, Pandectæ à Triboniano, ejusque Collegis, quos in tam arduo difficilique politico opere conficiendo ſibi adjunxerat, ex innumeris veterum Juriſconſultorū reſponſis & voluminibus collectæ ſunt, & cōſarcinatæ. Duo enim millia librorum erant, & tricies centena millia verſuum, *ut dicitur in proœmio pandect ar. §. 1.* Per verſus autem Imperator intelligit membra orationis integra, vel periodos, ſive paragraphos. Fuit etenim hic mos veterum: ut bonorum librorū verſus numerarent ac deſcriberēt. *Duaren. in prolegomen. ad conſtitutiones Juſtiniani pandectis præpoſitas. c. 3. & lib. 2. Diſput. anniverſ. c. 6. Alciat. lib. 3. parerg. cap. 16.* Pandectæ verò dictæ ſunt à πᾶν, id eſt, totum, & δέχομαι, id eſt, contineo: quòd omnia juris vetuſti genera complectuntur: Latino vocabulo Digeſta vocantur, *in conſtitut. Dedit nobis. §. 1. de confirmat. Digeſtor. &c. l. 1.* 9. 10.

 §. no-

valere, ſuumque obtinere robur ſunt juſſæ, niſi ex quo die & hæ valerent, *d. l. 2. §. pen. & ult. C. de vet. jur. enucl. & infrà in proœm. §. ult.* Unde Inſtitutiones, tanquam posteriores, Pandectis potiùs, quàm Pandectas Inſtitutionibus derogare, haud obſcurum eſt, *arg. l. nõ eſt novum. 26. & l. ſeq. ff. de legib. l. ult. ff. de conſtitut. princip.* Inſtitutiones autem ab inſtituendo, hoc eſt, erudiendo & docendo, non immeritò derivantur. Sunt quippe præceptiones, quibus inſtituuntur & docentur ſive informantur homines, *teſtib. Valla lib. 4. elegant. c. 11. & Auſonio Popma lib. 3. de different. verbor. in verbo, Inſtitutiones, &c.* Et in his Inſtitutionibus ſimpliciſſimè traduntur ea pleraque, quæ ad generalem totius juris civilis cognitionem pertinent: quibus tanquam elemẽtis ac fundamentis juvenes imbuti atque ſuffulti, faciliùs poſſunt graviora & perfectiora legum ſcita ſuſtentare, *auctore Imperatore in d. l. 2. §. ſed cùm proſpeximus. 11. C. de vet. jur. enucleand.* Quò ſpectat elegãs hoc diſtichon Philippi Melanchtonis:

13.
14.
15.

Continet hic legum tenuis præcepta libellus:
Primaq; Romani ſemina iuris habet.

16. Porrò vocantur Inſtitutiones alibi prima legũ cunabula. §. *cumq; hoc. 3. infrà in proœmio.* alibi totius legitimæ ſcientiæ prima elementa. §. *igitur. 4. infr. d. proœm.* alibi iſagoge, *d. conſtitut. Dedit nobis.* §. *ſed cùm oportebat. 11. de confirmat. Digeſtor. ad magnum Senat.* alibi prima legum audientia. *l. unic. C. de nudo jure Quirit. toll.* alibi leges Juſtinianeæ. §. *ult. infrà d. proœm.* & à Theophilo ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ἤτοι εἰσαγωγαὶ τῶν νόμων.

17. Inſtituta igitur contractè ſive Inſtitutiones dixeris, parùm intereſt: cùm non ſolùm Theophilus, Harmenopulus, & reliqui Græci Interpretes; verùm etiam Juſtinianus ipſe in Epiſtolis Græcis, Digeſtis præfixis; Florentinus, Ulpianus & Paulus, *ut ex indice Pandectarum conſtat*; Vegetius item, & Probus, antiquiſſimi Grammatici, aliique Latinitatis cumprimis ſtudioſi, unum pro altero poſuerint, *docentib. Joanne Borcholten & Thadæo Piſone hîc ad tit. Inſtitut. num. 2.* nec jura noſtra ineptis ver-

Digitized by Google

borum indagationibus, ſed potiùs perſpicuis rerum ipſarum explanationibus gaudeant. *l. ſi quis ita. 3. §. conditio. 9. in fin. ff. de adimend. vel transfer. legat. l. 2. in fin. C. communia de legat. l. ſi quis filium. 3. C. de liber. præterit. l. 1. in princ. C. de Latin. libert. toll. l. ſi quis. 9. C. quæ res pignori obligari poſſ. &c.* Et quamvis Valla *præallegato loco* cum ſuis aſſeclis, ſubtiliter diſtinguat, inſtituta mores bonos, conſilio & ratione ſumptos, literis non conſignatos; inſtitutiones, præceptiones inſtituendis & docendis hominibus idoneas, dictitans: eo tamen ipſo ſatis refelli videtur, quod modernum quendam Poëtam de illo verè ceciniſſe, ſcripſit noviſſimè Joannes Stuckius *d. part. 1. introductionis jur. Juſtin. general. th. 2. num. 10.*

Tartareos manes defunctus Valla petivit:
Non audet Pluto verba Latina loqui.

Cui quadrat epitaphium, eidem Vallæ mortuo poſitum, quod refert Alciatus *lib. 4. diſpunction. c. 7. in fine.*

Tandem Valla ſilet, ſolitus qui parcere nulli eſt.
Si quæris, quid agat? nunc quoq; mordet humum.

Anno

18. Anno ab inſtaurata ſalute 534. Imperii ſui 8. indictione 12. Juſtinianus quartùm cum Theodoto Paulino Conſul, cùm prudenter animadverteret: ab eo tempore, quo ſuum Codicem primùm ediderat, tot novas jam ſe cumulaſſe Conſtitutiones, ut alterū propè Codicem occupare poſſent: idcirco ſuperiorem illum Codicem recudit: quinquaginta novis Deciſionibus, multisque aliis Conſtitutionibus, quas interea temporis condiderat, auxit ac limavit: & quæ ἀντινομίαν aliquam habere videbātur, ſuſtulit & omiſit: eumque ſic recognitum, auctum & interpolatum, 16. Calend. Decemb. denuò, priore abrogato, in publicum exire voluit: *ut videre eſt ex l. unic. C. de emendat. Codic. Dom. Juſtiniani, &c.* Atque novus hic, & ſecundò editus Codex (qui propterea Codex repetitæ prælectionis dicitur) hodie ſolus ſupereſt, eoq; utimur. Hinc factum eſt: ut in eo Juſtinianus aliquoties mentionem fecerit Inſtitutionum jam compoſitarum, *ut in d. l. un. C. de emendat. Cod. Dom. Iuſtin. & in l. fin. in princ.*

in princ. C. de legitimis heredib. & contrà in hiſce quatuor Inſtitutionum libris non rarò meminerit Conſtitutionum, quas in Codice ſuo extare refert: cùm tamen in eo minimè reperiantur: *velut in §. legatariis. infrà de teſtament. ordinand. §. ſed nec hujuſmodi. infr. de legat. §. tripli verò. 24. & §. ſi minus. 34. infr. de actionib. & ſimilibus.*

Anno deniq; Imperii ſui nono, Chriſti autem 535. indictione 13. & reliquis ſequentibus annis, uſq; ad mortem ferè, novis indies controverſiis ex negociorum varietate emergentibus, novas alias Cōſtitutiones, quas modò Novellas, modò Authentica vulgò nuncupant, edidit atque promulgavit. *Sed de prædictis omnibus, & aliis eò pertinentibus, uberiùs diſſerunt Valent. Forſter. lib. 3. Hiſtoriæ jur. civil. c. 1. Hermannus Vultejus in prolegom. Iuriſprud. Rom. & infr. in proœmio Inſtitution. Ioan. Criſpinus in prolegom. Inſtitut. Petrus Heigius infr. in proœm. Inſtit. ad verſ. omnes verò populi, &c. & Hubertus Giphan. in Commentario, de Imperatore Iuſtiniano, & hîc* 19.

20. *& hic poſt proœmium.* Vitam demùm Juſtinianus cum morte commutavit Conſtantinopoli, Idibus Novemb. Anno Chriſti, Liberatoris noſtri, 565. Imperii ſui 39. ætatis verò 83. *ut à Pomp. Læto, Baptiſta Egnatio, & Franciſco Balduino annotatum eſt in Iuſtiniano. lib. 4. circa finem. Tametſi alii aliter eâ de re ſentiāt.*

21. Hæc autem ſuccincta temporum de Juſtinianeâ juris compoſitione & emēdatione notatio, legalis Philoſophiæ Studioſis ad id maximè conducit: ut intelligant, poſſintné, ac debeant leges inter ſe contrariæ, quas in evolvendis juris voluminibus incurrerint, aliquâ ratione conciliari: an verò, omni conciliandi labore intermiſſo, alteram per alteram corrigi ſeu tolli, exiſtimandum ſit.

22. Quo in articulo pro regula accuratè obſervandum: nullas eſſe in Pandectis, aut Codice, aut Inſtitutionibus, leges, conſtitutiones & paragraphos inter ſe adeò pugnantes, ut non verâ indagine ipſius rationis, & ſubtili animo conciliari atque explicari queant. *l. 1. §. nulla. 8. & l. 2. §. contrarium. 15. C. de vet. jur. enucl.*

enucl. his exceptis, quæ poſt primam Codicis editionem de novo ad ejuſdem correctionem, & velut ſupplementum acceſſerunt. Iſtis ſiquidem poſterioribus Conſtitutionib. Juſtinianus juri in priorem Codicem, & in Pandectas, item Inſtitutiones relato multùm derogavit: emendavit multa, & mutavit: multas veterum dubitationes inibi memoratas diremit: relictis interim in illis, quæ correcta & abrogata erant, fragmentis non paucis. Si quæ ergo ex hiſce recentioribus Conſtitutionibus, cum lege Pandectarum, ſeu Codicis, Inſtitutionúmve antiquiore cōſtitutione pugnaverit: omni conciliandi ſpe abjectâ, ne oleum & opera perdatur, dicendum erit: ei ſoli, ut tempore poſteriori fidem habendam; perq; eam, legem ſeu conſtitutionem priorem eſſe abrogatam. *l. non eſt novum. 26. cum duab. ſeqq. ff. de legib. l. ult. ff. de conſtitut. princip. l. 1. ff. ad leg. Aquil. l. 1. § ſi ſervi. 19. in fin. ff. de quæſtionib.* Indicium autem, quo novisſimæ conſtitutiones ab antiquis ſecernuntur, ex inſcriptionibus, ſubſcri- 23.

B ptioni-

ptionibusque earum deſumendum eſt: *ut eruditè tradidit Eguinarius Baro in proœmio Pandectar. Anton. Contius lib. 1. lection. ſubſecivar. c. 7. & Joannes Oldendorp. in principio ſuarum claſſ. de ordine jur. n. 9. Eadem de re videantur etiam Mercer. in ſuo conciliator. Alberic. Gentil. lib. 1. lect. var. c. 13. Dominicus Arumaeus Exercitat. Iuſtin. 1 th. 2. & Petrus Auguſt. Morla in emporio juris utriusq. part. 1. tit. 1. quaeſt. 11. ubi plures Doctores, in diverſas partes abeuntes, adducit. Quibus omnibus adde D. Collegam Beſoldum d. Diſput. 1. ad Pand. th. 6. & ſeqq.*

24. Quoniam verò in omni doctrinâ rectè tradendâ, nihil juſta ſerie, & logicâ naturalique methodo vel utilius eſt, vel pulchrius, vel præclarius: quippe quæ ritè diligenterque obſervata, tum ad rerū, quæ tractantur, intelligentiam plurimū confert: tum memoriam, quæ alioqui infirma eſt, & labilis, comprimis adju-
25. vat. *arg. l. ſi arbiter. 28. ff. de probationib. l. peregrè. 44. in princ. ff de acquir. vel amitt. poſſ. l. 2. §. ſi quid autem. 14. C. de vet. jur. enucl. Bald. in proœm. Digeſtor.*

geſtor. & in l. 1. num. 5. C. de jur. emphyteut. Cravett. conſil. 28. num. 4. & conſ. 65. num. 10. Borcholt. in proœm. de feud. num. 2. Ioan. Cammānus diſp. 2. de jurib. majeſt. th. 3. ubi plures citat. Ideo Juſtinianus, uſus præcipuè trium Conſiliariorum ſuorum operâ atque induſtriâ, Triboniani, Theophili, & Dorothei, hunc Inſtitutionum Libellum aptiſſimo, planeque Dialectico ordine conſcripſit. **26.** Cùm enim lex methodi requirat: ut, quæ generaliora ſunt, & multis communia, ſemper præcedant: quò his probè cognitis, ad ſpecialium cognitionem perveniri faciliùs poſſit. **27.** Inter varia autem cujuſq; materiæ præcepta nullum ſit ipsâ definitione generalius & communius; adeò, ut ea (Cicerone aſſertore *lib.* 1. *offic.*) nunquam à rerum tractatione, quæ à ratione ſuſcipitur, abeſſe debeat. **28.** Idcirco Imp. Juſtinianus de jure dicturus, ante omnia Juſtitiam, unde ius ex Ulpiani ſententia deſcendit, *l. 1. ff. de juſt. & jur.* definit. Dein & definitionem Juriſprudentiæ, quæ & ius, hoc eſt, ars boni & æqui appellitatur, **29.**

30. *d. l.* 1. annectit. Tum definitionibus diviſiones & partitiones, quæ ad cuiuſque rei intellectum multum lucis adferre, memoriamque artificioſè informare ſolent, *teſtante Accurſio infrà in proœmio. §. igitur. in verb. partiri, &c.* ſubiungit: iusq; à fine, cuius prima habenda ratio, in publicum & privatum di-
31. ſpertitur. Mox privatum ius rurſus, de quo potiſſimũ hoc in Libello tractat, à cauſa efficiente in naturale, gentium, & civile deducit; & uniuſcuiuſque vim ac naturam generatim explicat. Poſtea de iure civili Romanorũ peculiariter tractaturus, iterum illud à cauſa formali, in ſcriptum, & non ſcriptum dividit: & utrumq; ab origine ſua breviter deſcri-
32. bit. Et tandem ad tria iuris obiecta, ſive materiam, circa quã ius univerſum hoc Romanorum verſatur, progreditur: *Omne jus*, inquiens, *quo utimur, vel ad perſonas pertinet*, quibus ſcilicet ius redditur, & quarum cauſa iſtud conſtitutum eſt: *vel ad res*, de quibus diſceptatur, & ius redditur: *vel ad actiones*, ſeu
33. iudicia, per quæ ius redditur. Cùm autem

tem totum hoc opus libris quatuor diſtinxerit: de primo obiecto, videlicet de perſonis, ſeu iure perſonarum, libro primo dilucidè diſſerit. Alterum obiectũ, rerum nimirum iura, *lib. 2. 3. & 4. uſq; ad tit. 6. de actionibus.* explanatione methodicâ proſequitur. Tertium obiectũ, nempe actiones & iudicia, quò & accuſationes, & criminum tractatus referri poſſunt, *libro 4. à tit. 6. uſque ad finem*, non minùs doctè, quàm artificiosè exponit. Ratio iſtius ordinis, de perſonis 34.
quidem, cur de iis primùm agatur, eſt dignitas perſonarum ſive hominum, quorum cauſa ius eſt cõſtitutum. §. *ult. infr. de jur. nat. gent. & civ.* §. *in pecudum. infr. de rer. diviſ. l. juſtiſſimè. 44. ff.* 35.
de ædilic. edict. De rebus verò cur priùs agatur, quàm de actionibus, hæc eſt ratio: tum quia res perſonis ſunt ſimiliores, in eo, quòd utrumque ius, perſonarum & rerũ ſit privatum; cùm actiones publicè exerceantur: tum quia actiones ſunt priorum duorum capitum velut executio & finis, quibus ſcilicet priora illa duo ad exitum perducuntur, *quem-*

admodum docet Giphanius in œconomia jur. ad lib. 1. Inſtitution. n. 15.

36. Ac ſanè in univerſum (atteſtantibus Weſenbecio *in ſua Iſagoge in Inſtitut. ad princip. n. 5.* & Cuiacio *lib. 11. obſervat. c. 38. circa medium*) in his Inſtitutionibus hunc elegantiſſimum ordinẽ ſervat Imperator: ut primò ſummas rerum, & communia juris genera proponat: deinde eadem in ſuas ſpecies magis communes ac pervulgatas diſtribuat: poſtremò has ſpecies ſeu partes, cùm definitionibus atque diviſionibus declaret: tùm certis regulis in quoddam quaſi corpus concludat, & coagmentet. Quem ordinem plurimùm valere in principiis ac elementis, iiſque maximè convenire, nemo niſi prodigiosè imperitus ignorat. Valde ergò ineptire videtur illi; qui aliam, præter hanc à Juſtiniano obſervatam, meliorem atq; expeditiorem viam & rationem docendi diſcendique juris faſtidiosè deſiderant. *Vide Anton. Cont. lib. 1. lection. ſubſecivar. juris civ. cap. 11. Duarenum lib. 1. diſputat. anniverſar. c. 55. & Mercerium*

lib. 1.

lib. 1. opinionum. cap. 1. Utinam verò ſi- 37.
mili methodi ordine reliqua juris volumina fuiſſent compoſita : fuiſſet equidem aliquando finitum ius civile, ut eſſe poteſt, & debet. *l. 2. ff. de juris & fact. ignor.* Sed etſi compilatores ſive compoſitores juris fortaſſis haud immeritò reprehendi à quibuſdam vidẽtur: quòd in partibus univerſi juris tradendis penè præpoſteram, & naturæ ac rectæ cognitioni contrariam viam inſtituerint: tamen verè aureo hoc noſtro, & politiſſimo ſeculo, quo omnes elegantiores diſciplinæ in veterem ingenuitatem, germanumque ſplendorem repubeſcunt, ex doctiſſimis & peritiſſimis nõ deſunt; qui magnum lumen Juriſprudentiæ at- 38.
tulerunt; eamque genuinâ quadã ſimplicitate præſtantem, & verò ſordidis opinionum rixis fœdatam & obſcuratam, ſuo nitori reſtituerunt. Hinc Franciſcus Connanus, Matthæus Weſenbecius, Joannes Coraſius, Chriſtophorus Ehemius, Antonius Maſſa, Angelus Matthæacius, Hugo Donellus, D. Collega meus Boccrus, Nicolaus Vigelius,

Conradus Lagus, Hermannus Vultejus, Johannes Althuſius, Petrus Gregorius Tholoſanus, Antonius Faber, aliiq; celebratiſſimi Viri, ius univerſum, multos in libros, titulos plures, leges plurimas
39. (Sunt enim in toto iuris corpore, Inſtitutionum libri 4. tituli 99. Pandectarũ libri 50. tituli 432. leges 9123. Codicis libri 12. tituli 764. leges 4648. Novellarum collationes 9. conſtitutiones 168. Feudorum denique libri 4. tituli 137. *Verùm inſpice Stuckium, exquiſitiùs illa computantem, part. 1. introduct. jur. Juſtin. general. th. 2 num. 10. th. 3. n. 4. th. 4. ſub num. 5. item pag. 73. & aliquot ſeqq.*) diffuſum, in pulcherrimam artis formam redegerunt; nec non docendi atque diſcendi eius viam facilimam cõmonſtrârunt: adeò quidem, ut non abſurdè cum Q. Scævola *apud M. Ciceronem lib. 1. de Orat.* hoc maximè tempore dicere poſſimus: nullius artis faciliorem videri cognitionem, quàm Juris. Planè, ſine ulla ferè difficultate nobiliſſimum ſacroſancti juris quis aggredietur ſtudium, inq; eius ſecretiora arcana

& adyta

Digitized by Google

&adyta magno cum fructu penetrabit:
ſi Deo duce(à quo, ceu fonte omnis co- 40.
gnitionis uberrimo, omnes alii cogni-
tionis rivuli promanant) non ſolùm ali-
is diſciplinis adminiculantibus inſtru-
ctus, certaque cognoſcendi viâ & ordi-
ne (qui anima eſt cujuſque rei, *ſecun-*
dùm Platonem in Gorgia, Scaliger. Exer- 41.
cit. 2. & exercit. 249. ſect. 3. Robert. Ma-
rant. in proœmio ſui tractat. de ordine
judicior. n. 3. & ſeqq. Unde illud Poëtæ:

Ordine cunctarum ſtat gloria maxima rerum:
Ordine ſubverſo, vertitur orbis iter.

Item illud:

Ordine fac diſcas: ſic bene doctus eris.)

uſus fuerit: ſed etiam cum ordine ex- 42.
ercitationem indefeſſam conjunxe-
rit. In omni quippe diſciplinâ, infirma
eſt artis præceptio, ſine ſumma aſſidui-
tate exercitationis, *velut auctor eſt idem*
Cicero lib. 3. Rhetoricor. ad Herennium.
Et, *ut Quintiliano placet*, nulla ars ſine
multo labore, ſine diligenti ſtudio, ſine
varia exercitatione, ſine plurimis expe-
rimentis, ſine altiſſima prudentiâ, ſine
præſentiſſimo conſilio perfectè com-

parari poteſt. In eandem quoque ſentẽtiam bellè Poëtarum Princeps canit:

——— ——— ——— ——— *Labor omnia vincit*
Improbus. Et Comicus ait: *Nihil tã*
43. *difficile eſt, quin quærendo inveſtigari poſſit.* Hinc non citra rationem vulgò, præter crumenam auream (ſine qua tamen multos egregiam in jure operam præſtitiſſe, notiſſimum eſt) in juris Studioſo requirunt caput ferreum, quod ſit laborum patiens, & plumbeas nates, pertinax nimirum & continuum ſtudium: quod, Deo comite, poteſt omnia. Sic ferrum manibus atteritur: &, *referente Plinio*, ſilices formicarum pedibus contriti inveniuntur: & aqua guttatim lapides excavat, juxta illos pervulgatos verſiculos:

Gutta cavat lapidem non vi, ſed ſæpè cadendo:
Sic creſcit ſtudium non vi, ſed ſæpè ſtudendo.

44. Non abs re igitur & in legibus noſtris ſcriptũ eſt: quotidiano uſu & exercitio omne artificium recipere plurimũ incrementi. *l. legatis ſervatis. 65. §. ornatricibus. 3. ff. de legat. 3. & l. milites. 15. C. de re militari.* Porrò de ratione docen-

docendi diſcendique juris, poſt alios, cordatè & eleganter diſſertant *VVeſenbecius in præfatiuncula ad Auditores, præfixâ Iſagog. Inſtitut. Coraſius in tract. de juris arte. part. 1. c. 6. Fachineus lib. 9. controverſiar. jur. cap. ult. Vultejus in prolegomen. Iuriſpruden. Roman. Ioan. Dauth. in prolegomen. ad tractat. de teſtament. D. Collega Beſoldus in templo juſtitiæ, ſive in diſſertat. de addiſcendâ & exercendâ Iuriſprudentiâ. & Interpretes plerique ad §. his igitur. 3. infr. de juſtit. & jure.*

IN

IN INSCRIPTIONEM, SEU TITULUM PROOEMII INſtitutionum.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI.

Imperator Cæſar Flavius Juſtinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, Victor, ac Triumphator, ſemper Auguſtus, cupidæ legum juventuti S.D.

SUMMARIA.

1. *Principium cujuſq; rei debet eſſe decens & amabile Deo.*
2. *Deus exitus optatos iis tribuit actibus, quos ab ipſo auſpicamur.*
3. *Chriſtus cujuſvis boni operis fundamentum.*

4. *Inve-*

4. *Invocatio divini nominis an ſit de ſubſtātia instrumenti publici.*
5. *Sine lege nihil affirmandum.*
6. *Nomen Imperatoris neceſſariò præponēdum inſtrumentis.*
7. *Legitima alicujus loci conſuetudo obſervanda.*
8. *Imperator qui olim appellatus.*
9. *Quis hodie verus Imperator fiat.*
10. *Nunquid Imperatoris electio ex gente tātùm Germanicâ fieri debeat.*
11. *Carolus Magnus, origine Germanus & Francus Orientalis.*
12. *Quæ ſit communis electionum forma.*
13. *De gremio Eccleſiæ eligendus Epiſcopus.*
14. *Imperium virtute Germanorum partum.*
15. *Bodinus, Germanici nominis hoſtis, reprehenditur.*
16. *Cæſaris nomen à C. Iulio Cæſare: & unde is hoc nomen ſit ſortitus.*
17. *Cæſares propriè dicti ſunt, deſignati in Imperio ſucceſſores.*
18. *Iuſtinianus cur Flavii prænomen ſibi adſciverit.*
19. *Iuſtinianus quare ita dictus, & quo patre procreatus.*
20. *Alius Iuſtinianus, Conſtantini filius.*
21. *Iuſtinianus Imp. ubi in lucem ſit editus.*
22. *Iuſtinianus bonus Chriſtianus fuit.*

23. *Vtrùm*

23. *Utrùm Chriſtianis liceat uti legibus Ethnicorum.*
24. *Deo magis parendum, quàm hominibus.*
25. *Num Iuſtinianus literas Latinas noverit.*
26. *Iuſtinianus cur ſalutari voluerit Alemanicus.*
27. *Alemani unde dicti.*
28. *Gotthi qui; & quando à Iuſtiniano devicti.*
29. *Iuſtinianus quare Francici nomen ſibi aſſumpſerit.*
30. *Iuſtinianus cur Germanicus cognominatus.*
31. *Antæ quales populi, & quomodo per Iuſtinianum deleti.*
32. *Iuſtinianus quamobrem Alanici, Vandalici & Africani nomē ſibi uſurpârit.*
33. *Vandalorum Rex Gilimerus, per Beliſarium captus, aureis catenis vinctus, & ad Imp. Iuſtinianum Conſtantinopolim ductus.*
34. *Iuſtinianus dictus eſt Pius exemplo Antonini, qui dicere ſolebat: malle ſe unum civem ſervare, quàm mille hoſtes occidere.*
35. *Cur Iuſtinianus ſit dictus felix: hujusq; cognominis duplex derivatio.*
36. *Felicitas inter primarias Imperatoris dotes referenda.*

37. *Quis felix judicandus.*
38. *Iuſtinianus quare inclytum ſe vocârit.*
39. *Inclytus quis dicatur.*
40. *Iuſtinianus cognomentum victoris cur ſibi vindicaverit.*
41. *Idem cur triumphator ſalutatus.*
42. *Triumphus quid, & unde.*
43. *Triumphandi modus apud veteres.*
44. *Auguſti cognomentum unde ductum.*
45. *Ecquid Imperator Romanus provinciam vel civitatem de Imperio Romano alienare poſſit.*
46. *Imperatoris quodnám officium : & n. 48. & 81.*
47. *Cui aliquid procurandum vel tuendum committitur : is illud in alium alienare nequit.*
48. *Imperator dicitur Auguſtus, ab augendo Romanum Imperium.*
49. *Princeps eſt quaſi communis omnium pater.*
50. *Pater bona filiorum adventitia alienare prohibetur.*
51. *Similitudo proprietatem imitatur.*
52. *Fictio in caſu ficto eoſdem, quos veritas in caſu vero, producit effectus.*
53. *Princeps cenſetur Reipublicæ maritus.*
54. *Rerum dotaliũ alienatio marito denegatur.*

55. Rer

55. Res Imperii publicæ non ſunt Imperatoris propriæ : ſed in patrimonio univerſi populi eſſe creduntur.

56. Civium Romanorum, hominúmve liberorum alienatio inutilis.

57. Non debet deterior eſſe conditio ſubditorũ, quàm olim fuit libertorum.

58. Feudum dominus, ſine voluntate vaſalli, in alium transferre non poteſt.

59. Imperia & regna ſunt corpus ſeu quid totum, quod ex civitatibus, pagis, & id genus aliis, tanquam membris ſuis, conſtat.

60. Membrum etiam minimum à corpore humano, ſine totius læſione, divelli nequit.

61. Ubi perſonæ induſtria eſt electa, immutari ea haud poteſt, eligentibus invitis.

62. Reſpublica utitur iure minorum.

63. Prædia minorum abſq; decreto nequeunt alienari à curatoribus.

64. Ad condendam legem generalem, & nova vectigalia inſtituenda deſideratur & Imperatoris & procerum Imperii cõſenſus.

65. Quilibet rei ſuæ eſt moderator & arbiter, non ſolùm utendo, ſed etiam abutendo.

66. Princeps in alienandis reb⁹, non debet eſſe deterioris conditionis, quàm privatus.

67. Ro-

67. *Romanum Imperium qua ratione pertineat ad Imperatorem.*
68. *Vaſallus feudum ſuum refutare poteſt.*
69. *Differentia inter refutationem & alienationem.*
70. *Carolus Quintus quo anno adminiſtrationem Imperii Electoribus reſignaverit.*
71. *An & quatenus Imperator ſit mundi dominus.*
72. *Populus Romanus quatenus in Imperatorem omne ſuum imperium contulerit.*
73. *Num donatio, à Conſtantino Imperatore facta Pontifici Sylveſtro, valeat.*
74. *Senſus & explicatio can. Conſtantinus. Diſtinct. 96.*
75. *Canones, qui palea inſcribuntur, ſuſpectæ fidei putantur.*
76. *Quæ remunerationis cauſa dantur, propriè donatio non ſunt.*
77. *Quæ donatio rectè dicatur remuneratoria.*
78. *Divino modo Conſtantinus à lepra ſanatus perhibetur.*
79. *Quæ nutu divino fiunt, juris communis regulis non ſubjacent.*
80. *Fabuloſa ſunt, quæcunq; de lepra Conſtantini traduntur.*
81. *Imperator omni cura Imperium conſervare & augere; nec non provincias ſemel*

ab Imperio divulſas recuperare tenetur.

82. *Mens & conſideratio c. fundamenta. 17. §. ne autem ipſa mater. de elect. lib. 6.*

83. *Papæ, aliquid in cauſa propriâ atteſtanti, minimè credendum.*

84. *An Conſtantini donationem, ſi ea facta proponatur, Imperator jure revocare poſſit.*

85. *Cæſari, quæ Cæſaris; Deoq; quæ Dei ſunt, dari debent.*

86. *Revocanda eſt donatio, quæ in regni alicuius præiudicium tendit, non obſtante Regis juramento.*

87. *Imperator recèns electus in quæ capita jurare neceſſe habeat.*

88. *Iuramentum, tribus ſuis comitibus, Iuſtitiâ, veritate & judicio deſtitutũ, non ſervandum.*

89. *Temporis immemorialis præſcriptio tantum poteſt duntaxat, quantum ipſa ſpecialis conceſſio.*

90. *Malæ fidei poſſeſſor nullo unquam tempore præſcribit.*

91. *Scire, & ſcire debere, paria ſunt.*

92. *Iuſtinianus cur juventuti hoſce ſuos quatuor Inſtitutionum libros nuncupârit.*

93. *In juris ſtudio quis feliciter verſetur.*

94. *Iuniores præſumuntur perſpicaciores, & docilioris ingenii.*

95. *Nul-*

95. *Nulla ætas ad diſcendum ſera exiſtimatur.*
96. *Inſignis Salvii Iuliani ſententia.*
97. *Accurſius & Servius Sulpitius quo ætatis anno ad juris ſtudium acceſſerint.*

CUm benè univerſa gerantur, & competenter: ſi ipſum cuiuſque rei principium fiat decens, & amabile Deo, *Novell. 6. in princ. can. non obſervetis. 16. in fin. cauſ. 26. q. 7.* & difficile ſit, ut bono peragantur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio, *can. principatus 25. cauſ. 1. q. 1.* Meliori autem inchoari principio nihil poſſit, quàm divini nominis invocato auxilio. Deus quippe, cuius in manu ac poteſtate ſunt, progreſſus & exitus optatos iis tribuit actibus, quos ab ipſo auſpicamur, *D. Paul. ad Coloſſenſ. c. 3. arg. Novell. 80. in princ. Novell. 85. in princip. Nov. 109. in princ. & l. 2. in princ. C. de offic. præfecti Prætorio Africæ.* Et ubi CHRISTUS non eſt fundamẽtum, ibi nullius boni operis fieri poteſt ædificium. *can. cùm Paulus. 26. cauſ. 1. q. 1. Andr. Barbatia vol. 3. conſil. 35. in princip. huncq; referens Stuckius Exerci-*

1. 2. 3.

Digitized by Google

tat. Juſtin. part. 1. decad. 1. aſſert. 1. ad lit. a. Hinc eleganter pieque canit Andreas Gravinus *lib. 2. theſauri poëtici, in princip.*

Auſpice qui CHRISTO rerum primordia ſumit ſ
Illius optato tramite cœpta cadunt:
Curſus enim felix, & caſu proſper in omni
Succeſſus cœlo, non aliunde, venit.

Quò pertinet verſiculus ille Virgilianus, *eclog. 3.*

A Iove principium Muſæ. Iovis omnia plena.

Item ille, quem refert Joan. Emericus à Roſbach *in tract. de proceſ. judic. tit. 62. num. 5.*

A Iove fac orſum, ne Serpens det tibi morſum.

Ut & tritiſſimus iſte:

A Iove principium eſt: à Iove finis erit.

Quapropter & huius epiſtolæ ſive procemii ſui exordium Juſtinianus, Imperator laudatiſſimus, ab invocatione divini nominis ducit.

4. De hac autem invocatione hîc præmiſsâ controverſantur inter ſe Interpretes: nunquid ea ſit de ſubſtantia ſeu forma inſtrumenti publici, per Tabellionē ſeu Notarium confecti? Et ſanè haud deſunt,

deſunt, qui exiſtimant, vitiari inſtrumẽtum penitus, niſi nomen Domini præponatur: idq́ue præcipuè probant ex hac inſcriptione, *& Novell.* 47. *Bernard. VValtherus lib. 2. Miſcellan. jur. c. 1. poſt gloſ. in d. Novell. 47. c. 1. in verb. auctore, &c. Menoch. de adipiſc. poſſeſſ. remed. 4. n. 711. Arnold. de Reyger. de proceſ. judic. diſp. 7. concluſ. 9. lit. e. Lagus part. 5. method. jur. c. 24. n. 7. Chilian. König. in pract. & proceſ. judic. c. 91. n. 5. Rulant. lib. 5. de commiſſ. circa literar. docum. c. 7. num. 6.* Sed receptior eſt, juriq́; Juſtinianeo convenientior eorum ſententia, qui contendunt: inſtrumentum Notarii, quod præfatione divini nominis caret, ſi non quid aliud ſubſit vitii, omnino validum eſſe, fidemq́ue facere. Et ſententiæ huius ratio perſpicua eſt: quia nulla lex, nulla conſtitutio apertè divini nominis præfationem ad inſtrumenti ſubſtantiam requirit. Atqui ad actus alicuius perfectionem plures ſolennitates, quàm leges præſcribunt, exigere non debemus. Etenim ſine lege quicquã agere, aut loqui erubeſcimus. 5.

Novell. 18. c. 5. l. illam meritò. 19. verſ. ſuperſtitibus quidem. ibi, eò quòd nulla conſtitutio ſuper huiuſmodi collatione poſita eſſet. C. de collationibus.

Nec movet, quòd hoc loci Juſtinianus, & alibi, nomen Chriſti præmiſerit. *Inde* enim nequaquam colligẽdum eſt: id ex lege quadam neceſſitatis, vel quòd ad rei gerendæ ſubſtantiam iſtud fuerit neceſſarium, ab Imperatore noſtro factum eſſe. Nam & divini nominis mentione omiſsâ, eadem fuiſſet epiſtolæ hujus vis atque auctoritas. Ideoque pietatis potiùs intuitu, quàm ſolennitatis alicuius cauſa, ut hoc procemium; ita & nonnullas alias conſtitutiones ſuas, Juſtinianus à divini nominis invocatione auſpicatus eſt.

6. Neque obſtat *d. Novell. 47.* ubi cùm nomen Imperatoris neceſſariò præponendum eſſe inſtrumentis, ſtatuatur: multò magis Dei Optimi Maximi nomẽ iiſdem adhibendum videtur. *Quandoquidem* ut nomen Imperatoris inſtrumentis præponatur, nominatim & expreſsè cautum eſt: nec conſequentiâ

qua-

quadam illud ad divinum nomen porrigere licet: cùm eadem utrobique neutiquam militet ratio. Imperatoris ſiquidem nomen initio inſtrumenti poſitũ, ad temporis illius, quo res geſta eſt, notationem & deſcriptionem multùm valet. Id enim tempus deprehenditur certius; ſi inſtrumento exponatur, quo Imperatore regnante actus ſit celebratus. At divini nominis mentio, in alicuius inſtrumenti exordio facta, ad temporis certiorem aut exactiorem definitionẽ nihil proficit: ac proinde quod de Imperatoris nomine ſpecialiter conſtitutũ eſt: ad nomen divinum produci non poteſt, nec debet. *l. quod verò contra, 14. & duab. ll. ſeqq. ff. de legib. l. penult. ibi, neque enim ſicut illud receptum eſt; ita hoc quoq; receptum. ff. de reb. credit. ſi cert. pet.* Enimverò ſi firma & legitima alicuius loci conſuetudo invocationem nominis divini ad ſubſtantiam inſtrumenti publici exigat: illam obſervãdam eſſe, non dubium eſt. *l. de quibus. 32. & l. ſed & ea. 35. ff. de legib.* Et ad hanc conſuetudinem reſpexiſſe, eamq; 7.

cõfirmaſſe videtur Imp. Maximilianus *in conſtitut. de pub. notariis.* §. **vnd nach dem**, *&c. Coloniæ promulgatâ, Anno Domini 1512. Sed videantur Panormitan. Felinus & alij in c. 1. ext. de fide inſtrument. Bald. in rubr. C. de novo Cod. fac. n. 1. Bartol. Alexand. Jaſon, Socin. jun. Bolognet. & cæteri in rubr. ff. de novi oper. nunciat. Alciatus lib. 6. parerg. c. 6. Covarruv. tom. 2. practicar. quæſt. c. 20. n. 1. Soarez in theſaur. recept. ſentent. lit. I. num. 114. VVeſenbec. in paratit. ff. de fide inſtrument. n. 5. Sichard. in rubr. C. eod. num. 17. Emericus à Rosbach d. proceſ. judic. c. 62. n. 5. Joan. Faber, Angel. Aretin. Schneidevvinus, Thadæus Piſo, & reliqui communiter hîc, Jacob. Ayrer. in hiſtorico proceſſ. jur. c. 9. obſ. 9. num. 2. cum ſeqq. & nonnulli alij, quos citavimus in tract. de proceſſ. judiciar. decad. 12. concluſ. 3. ad lit. a.*

Porrò, invocatione divini nominis præmiſsâ, ſubiicit D. Juſtinianus nomina & titulos, quos à devictis populis & provinciis ſubactis, & à rebus feliciter geſtis, ſibi ſumpſit atque uſurpavit. Eos, ut

ut Tyrones juris meliùs pleniusque intelligant, paucis explicabimus.

IMPERATOR] Imperator olim 8.
Dux exercitus is dictus eſt, qui aliquot hoſtium millibus proſtratis, optimum militiæ ſuæ dediſſet exemplum. *Cic. lib. 2. Epiſtol. Famil. Ep. 10. & Philipp. 14. Cornel. Tacit. lib. 3. Schilbock. Anton. Matthæus, & Petrus Heigius hîc num. 15.* Poſteà verò Imperatoris nomen, perpetuum Principis nomen ex ſenatuſconſulto eſſe cœpit. *Sueton. in Iul. Cæſ. cap. 76. Dion lib. 43. VVeſenbec. & Hotoman. hic in verbo, Imperator.* Cæterùm no- 9.
ſtris moribus receptum eſt: verum Imperatorem illum fieri, qui Septemvirorum Germaniæ, quos Electores vocamus, ſuffragiis atque conſenſu ad Chriſtiani populi monarchiam legitimè evehitur, *uti arguit Aurea Bulla Caroli IV. tit. 2. Tobias Paurmeiſter. lib. 2. de juriſdict. Imp. Rom. c. 4. n. 5. cum ſeq. Mynſinger. hîc num. 2.*

Illuſtris admodum & ardua, maxi- 10.
mique momenti quæſtio hîc forſan non incommodè examinanda occurrit: ec-

quid Imperatoris electio ex gente dun-taxat Germanicâ fieri debeat: an alii et-jam exteri ad Imperii Romano-Germanici faſtigium evehi poſſint? Et, Imperatorem non niſi ex Germanis eligẽdum eſſe, rectiſſimè ſtatuitur, *arg. c. venerabilem. 34. poſt principium. ext. de elect. & electi poteſt.* ubi Pontifex diſertè reſcripſit: quòd Apoſtolica ſedes Romanum Imperium in perſonam magnifici Caroli à Græcis tranſtulerit in Germanos. Quibus ex verbis perſpicuum fit: non activè tantùm; ſed & paſſivè Imperium in Germanos ſeu Teutonicos fuiſſe tranſlatum: ita ut ſoli Germani nullum alium, quàm Germanum Imperatorem eligere queant. Tum quia Pontifex ait, Imperium in Germanos tranſlatum fuiſſe. Imperium autem à jure eligendi longè diverſum eſt: cùm per electionem conferatur Imperium. Tum quia idem Pontifex aſſerit: tranſlatum fuiſſe Imperium in perſonã magnifici Caroli, & in Germanos. Unde evidẽter apparet: non activam, ſed paſſivam electionem à Pontifice deſignatam

tam

tam fuiſſe: cùm Carolus magnus, origi- 11.
gine Germanus, & Francus Orientalis,
non elegerit Imperatorem; ſed Impera-
tor ipſe electus fuerit. Tum etiam quia
in d. c. venerabilem. Pontifex poteſta-
tem eligendi Imperatorem, ab Imperio,
in Germanos tranſlato, apertè diſtingu-
it; ſentiens, aliud eſſe eligendi poteſtatē,
aliud Imperium, quod in Germanos
tranſlatum fuiſſe, ibidem affirmat. Præ- 12.
terea hanc ſententiam non parùm cor-
roborat communis forma aliarum ele-
ctionum: ubi eorum, qui ſunt in Colle-
gio eligentium, ratio potiſſima haberi
jubetur. Hinc de gremio Eccleſiæ dici- 13.
tur eligendus Epiſcopus, etiamſi exteri
digniores reperiantur. *can. nullus. 12. di-
ſtinct. 61. can. Metropolitano. 19. Diſtinct.
63. c. cùm inter. 21. ibiq; gloſ. de electio-
ne, &c.* Quòd ſi in ſimplicibus Eccleſia-
ſticis beneficiis ſive dignitatibus hoc
valet: multò certè magis id in ampliſſi-
mâ & præcellentiſſimâ hac dignitate
valere debet. Eſt enim virtute Germa- 14.
norum partum Imperium: & inconve-
niens eſt, eius ſummam dignitatem ex-
teris

teris communicari, qui pro eius conſti-
tutione & aſſertione labores nullos ſu-
ſtinuerunt. Imò abſurdum fuerit: Ger-
manos poſſe eligere Imperatorem; &
tamen in gente ſua dignum eâ gloriâ nō
invenire: ut ita fontes ipſi ſitire, & Ger-
mani extra Germaniam quæri & inve-
ſtigari debere videantur. Adhæc idem
confirmat mos Imperii Romano-Ger-
manici antiquiſſimus: ſecundùm quem
conſtanter & perpetuò Germani impe-
rârunt: neque cuiquam extero ad hunc
15. honoris apicem aſcendere licuit. Neq;
facit in contrarium quicquā, quod Jo-
an. Bodinus, Germanici nominis hoſtis,
Carolum Magnum, natione Gallum,
in Gallia natum, linguâ, moribus, & in-
ſtitutis Gallorum unà cum maioribus
ſuis educatum eſſe ſcribit, *in method. hi-
ſtoric. c. 7. & lib. 1. de Republ. c. 9.* Siqui-
dem Bodinus non hiſtoriarum inſcien-
tià, verùm in Gallos ſuos affectu pleraq;
confundit, dum Germanos etiam à
Gallis πλεραστικῶς inaníve conatu deriva-
re concertat; atque faſtu nimio multa
contra jus faſque Gallis attribuere niti-
tur.

tur. Denique deciſionem noſtram Juriſconſulti magni nominis probant & tuentur; *Baldus & Panormitan. in præallegato c. venerabilem. 34. ext. de elect. Martin. Laudenſ. in tract. de Principe. quæſt. 45. n. 5. Conrad. Lancellot. in templo om. jud. lib. 1. c. 1. quæſt. 3. & Petrus Heigius part. 1. quæſtion. jur. quæſt. 5. ubi hanc rem, poſt alios à ſe citatos, explicatiùs perſequitur. Quibus adiiciendus eſt Jacobus Theodor. Zvvingerus in diſput. politic. Baſilienſ. de ſtatu & formis Rerumpubl. th. 13. ad lit. h. ubi diſſentientes citat Petrum Gregorium Tholoſ. lib. 7. de Republ. c. 15. & Lælium Zechum lib. 1. de princip. c. 3. qui illud (ut nimirum hodie in noſtrate Imperio, Imperator non niſi ex Germanico ſanguine eligatur) tantùm ex communi opinione, non neceſſariò fieri falsò putant. Eâdem de re conſulatur Joannes Naucler. Chronic. tom. 2. volum. 3. à. nato Chriſto generat. 27. pag. mihi 26. & 73. item generat. 34 pag. 96. & ſeq.*

Cæsar] Cæſares à Cajo Julio Cęſare dictos eſſe quidam volunt: vel quia 16.

is ex

is ex matris mortuæ utero eſſet cæſus: vel quia in ſua Familia primus cum cæſarie eſſet natus : vel quia cæſios ſeu glaucos oculos haberet : vel quia cæſi elephanti, qui cæſar Maurorum linguâ dicitur, effigiem numiſmati imponere, atque pro inſigni uſurpare ſoleret *Bald. in proœm. ff. n. 26. verſ. ſecundò quæro. col. 2. Jaſon in l. quod dicitur. 12. in princ. ff. de liber. & poſthum Cæpoll. in conſil. 50. ſub num. 4. verſ. nec repugnat. col. penult. quos refert & reprehendit Fulvius Pacianus in tract. de probationib. lib. 2. c. 9. n. 24. Franciſ. Patritius lib. 6. de Republ. c. 7. Carol. Sigon. in faſtis, & Joan. Faber hic nu. 6.*

17. Sed rectiùs Spartianus *in vita Ælij Veri* teſtatur: Cæſares propriè appellari eos, qui vivo Imperatore heredes ſive ſucceſſores Imperii ſunt deſignati: qui hodie in Imperio Reges Romanorum vocantur. *Cui, poſt Nonium Marcellum in ſuo dictionario, adſtipulantur hic Stephanus Bodeus, Ferrarius, Hotomanus, Piſo, VVeſenbecius & Mynſingerus, itemq; Joan. Camman. Diſp. 1. de jurib. maieſtat. th. 89.*

Eoque

Eoque nomine Juſtinianus convenienter Cæſar dictus eſt, utpote à Juſtino Imperatore adoptatus, & Imperii conſors, id eſt, Cæſar factus, *ut ſuprà in Prolegomenis dictum, n. 2. & latiùs comprobat hîc Heigius num. 19.*

FLAVIUS] Hoc cognomen gentilitium Familiæ Veſpaſiani Imperatoris eſſe videtur. Hunc enim è gente Flavia, novâ & ignobili, fluxiſſe Suetonius in eius vita memoriæ prodidit. Cuius Veſpaſiani filii, Titus & Domitianus, Imperii ſucceſſores, cùm familiæ nomẽ retinuiſſent: poſtea longo intervallo Conſtantius, cui Conſtantinus magnus ſucceſſit, illud idem nomen repetitum uſurpavit: quem deinde ſucceſſores imitati, nomen hoc Juſtiniano noſtro quaſi per manus tradiderunt: *quemadmodum Hotomanus hîc docet. Eodem de nomine videantur hîc Balduinus, Jacobus Spigelius in ſuo Lexico, & Alciatus lib. 5. parerg. cap. 3.* 18.

JUSTINIANUS] Hoc nomen à Juſtini Patris adoptivi nomine deductũ eſſe pleriq; exiſtimant. *Gloſſa hîc, Nicaſi°,* 19.

Myn-

Mynſinger. num. 5. Thadæus Piſon. 6. & Heigius n. 23. item Anton. Auguſtin. lib. 3. emendationum. c. 8. pag. mihi 159. Sed falsò : cùm ſatis ex hiſtoriarum monumentis liqueat, Juſtinianum ante adoptionem hoc nomen à patre ſuo naturali (qui itidem Juſtinianus dictus eſt, & armentarius fuit) obtinuiſſe, Conſulatumque cum Valerio Collega geſſiſſe. *Pomp. Lætus in Juſtino, Baptiſta Egnatius in Juſtiniano, hosq́ referens Borcholt hic num. 5.* neque conſuetudo veterum in producendis adoptatorum nominibus, huic nominis productioni conveniat. Nam qui adoptabatur, adoptivi patris ſui & prænomen & nomen & cognomen ſic aſſumebat, ut ſuum duntaxat nomen, idque inflexum atq; immutatum retineret; *veluti traditum eſt à Dione lib. 40. & 46.* Itaq; qui C. Octavius dicebatur, poſtquam à Julio Cæſare adoptatus eſt, vocari cœpit, C. Julius Cæſar Octavianus: qui T. Pomponius, Q. Cæcilius Pomponianus : qui L. Æmilius, P. Cornelius Scipio Æmilianus. *Hotoman. hic, & in princip. infrà tit. de*

tit. de adoptionib. Forſter. jun. lib. 1. diſp. 1. th. 4. Duos autem hoc nomine Imperatores fuiſſe, conſtat. De ſeniore ſive priore hîc agitur: poſterior verò fuit Conſtantini filius, ex Heracliana familiâ oriundus. *can. habeo lib. 6. Diſtinct. 16.* qui ῥινότμητος Græcè cognominatus eſt, quòd truncis eſſet naribus, *ut annotavit Mynſingerus hîc nu. 6. ex Alciato lib. 4. diſpunct. cap. 7.* 20.

Porrò idem Juſtinianus noſter utrùm in Dalmatia, vel Thraciâ, an in Pannoniâ, quæ hodie Bulgaria dicitur, in hanc lucem ſit editus; non convenit inter omnes Interpretes? Et eum in Dalmatia natum eſſe, aſſerunt *Hotomanus & AEgidius Perrinus in Juſtiniani vita, itē Camerarius de jur. initiis, & Heigius hîc num.* 23. Verùm probabiliorem eſſe crediderim eorum ſententiā, qui ipſum ex Pannonia oriundum putant, *per Novell. 11. §. cùm igitur. ibi, quæ in Pannonia erat, in noſtra feliciſſima patria, &c. ubi Cujacius & Gothofredus, ad lit. k. Borcholt hîc num. 4. Forſter. junior. d. diſput. 1. theſ. 5.* Eundem autem Juſtinia- 21. 22.

 num,

num, non Ethnicum, ſed bonum Chriſtianum fuiſſe, inde manifeſtiſſimum evadit: quòd non ſolùm hoc procemiū, & alias quaſdam conſtitutiones ab invocatione divini nominis eſt exorſus, & in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti ad omnia conſilia, omnesq; actus ſemper progreſſus eſt; jura Imperii ſuſcepit; pacem cum Perſis in æternum confirmavit; acerbiſſimos hoſtes & fortiſſimos tyrannos deiecit. *l. 2. in princip. C. de officio præfect. prætor. Africæ*: ſed & pro hiſce, aliisque innumerabilibus beneficiis, quas gratias, aut quas laudes Domino Deo noſtro Jeſu Chriſto exhibere debeat, nec mentem ſuam concipere, nec linguam proferre poſſe, diſertè confitetur. *l. 1. in princ. C. eod. tit.* imò in primo ſtatim Codicis ſui libro ex Chriſtianorum Principum conſtitutionibus jura de rebus divinis, initio à ſumma Trinitate, & à fide Catholicâ, adeoque verâ Chriſtianâ religione ſumpto,
23. religiosè præſcribit. Et licèt (quod ſanè minimè affirmandum) ethnicus fuiſſet: nobis tamen Chriſtianis jure ejus & legibus

gibus uti prohibitum neutiquam eſſet. Tum quia omni Magiſtratui, etiam impio, honeſta tamen, nec cum jure naturæ aut Decalogo(cui, tanquam voci divinæ, magis parendum eſt, quàm hominibus. *Actor.5.v.29.*)pugnantia, præcipienti obediendum eſt. *Paul. Roman. 13. & 1. Timoth.2. Lambert. Danæus lib. 2. Ethic. Chriſtian. c. 1. pag.* 121. Atqui leges Principum & Juriſconſultorum, corpori juris inſertas, cum honeſtate & jure naturæ non pugnare, ſed id vel determinare, vel propter rationem aliquã probabilem eidem certas circumſtantias addere, apparet *ex §. juris præcepta.3. infrà, de juſtit. & jur. l. juſtitia.10.§.1.ff. eod. Hœnon. diſp. 1. controverſ. 1. lit. b.* Tum quia ethnicorum legibus utimur, non ut ethnicis legibus: ſed propter approbationem & auctoritatem Impp. Chriſtianorum iis utimur, ut noſtris; *quemadmodum, poſt Joannem Dauth. in tractat. de teſtame.n. 8. à ſe citatum, latiùs tradit Arumæus Exercitat. Juſtin. 1. theſ. 1. Henricus Velſtenius cent. quæſt. polit. dec. 6. th.3. huncq; referens*

24.

Dn. D. Beſoldus diſputat. 1. ad Pandect. theſ. 17.

25. Cæterùm Juſtinianum Imp. nec jura, nec latinas literas noviſſe, & quovis ἀναλφαβήτῳ rudiorem fuiſſe & imperitiorem, imprudenter & impudenter ſcribit & nugatur, *poſt Suidam*, Laurentius Valla *lib. 6. elegant. c. 35. Alciatus d. lib. 4. diſpunct. c. 7. & Antonius Faber. præfat. Rational. 1. part. Digeſtor.* Primùm enim ipſe Juſtinianus *in §. penult. hujus procemii.* aſſertat: Inſtitutiones haſce per Compilatores ſibi oblatas fuiſſe: quas ipſemet legerit, & recognoverit, & pleniſſimum robur eis accommodaverit. Deinde Platina, graviſſimus auctor, *in libro de vitis Pontificum Romanor. in Bonifacio ſecundo*, affirmat: Juſtinianum noſtrum tanti ingenii, tantæque doctrinæ fuiſſe, ut non mirum ſit, ſi leges Romanas ſparſas & incompoſitas in ordinem redegerit: & addit, eum non ſolùm jura condidiſſe; ſed de Chriſti quoque, Salvatoris noſtri incarnatione libros quoſdam ſcripſiſſe atque edidiſſe. *Idem, poſt Iſidorum, adſtruit Giphanius*

phanius in Commentario ſive orat. de Imperat. Juſtiniano. Idemq́ Antonium Sabellicum, & Procopium, Scriptorem fideliſſimum, de Iuſtiniano Imp. memoriæ tradidiſſe, teſtatur Hœnonius d. diſp. 1. controverſ. 2. & Ortolphus Fomannus diſp. 1. th. 27. ſub lit. c.

ALEMANICUS] Hoc, & aliqua ſequentia epithetaſive cognomenta Juſtinianus Imp. ſibi attribuit & ſortitus eſt à devictis gentibus & hoſtibus, more aliorum Imperatorum, maximè eâ ætate uſitato. *Alemanicus* igitur ſalutari dicique voluit: quia Alemanos, quos nonnulli promiſcuè Germanos indigitant, vicerit: & partem aliquam Germaniæ ſuperioris & inferioris ſubiugârit. *Heigius hîc num. 24.* Sanè non alia Germanorũ, quàm Alemanorum ſignificatio eſſe videtur. Utrumq; enim verbum ſignificat gentem prorſus virilem & fortem. Nam linguâ noſtrâ Germanicâ Allman/ & Garman vocatur is, qui totus vir eſt; quod & Balduinus hîc animadvertit, & Alciatus *lib. 10. parerg. cap. 20.* Tametſi alii malint, Alema- 26. 27.

nos dictos fuiſſe: quòd eſſent collectitia diverſorum hominum multitudo: **allerley man / auß allen Landen man.** *Id quod Agathium ex Aſinij Quadrati auctoritate docuiſſe, refert hîc Mynſinger. num. 9.*

28. Gotthicus] Gotthi propriè appellati ſunt populi, qui Germanici maris inſulam Scandiam incoluerunt. Hi circiter annum Chriſti 259. inſignem ex Romanis victoriã reportârunt, ſuperato Imperatore Decio. Deinde circa annum 407. non ſolùm Italiam invaſerũt, ejusque oppida ferè omnia occupârũt; ſed & ipſam Romam, populorum omnium victricem, totiusque orbis terrarum dominam, ſuam in poteſtatem redegerunt. Sed poſtea circa annum 560. Iuſtinianus noſter, Romanarum miſeriarum vindex, Duce Narſete, non modò Romam recuperavit: verùm etjam in prælio, propè Romam commiſſo, Gotthorum ſex millia partim fugæ, partim morti mãcipavit, extincto ſimul eorum Rege Totila, Viro perquàm ſtrenuo, reique militaris peritiſſimo. *Quamrem,*

rem, præter Balduinum, Mynſingerum, & Piſonem hîc, explicatiùs proſequuntur Procopius, Evagrius, Leonhardus Aretinus, & Giphanius in Commentar. de Imp. Juſtiniano.

FRANCICUS] Francici nomen ſibi meritò aſſumpſit Juſtinianus: quia poſt impreſſionem Theudeberti Francorum Regis in Italiam, relictos ab eo Duces Bucellinum & Amingum, per Ducem ſuum Narſetem ſuperavit, & cum reliquo exercitu profligavit, fudit, occidit. Francos etenim ſeu Sicambrios Germanos in penitiorem Galliam migraſſe, & illam totam fermè occupaſſe, adeoque Gallos ſubjugaſſe, *poſt Reinerum Reineccium, de gentium German. & Henet. appellat. Michaëlem Beuther. animad. hiſt. c. 7. aliosq;*, tradit Heigius *hîc num.* 27. & 28. Quamvis alii aliter id explicent, *Faber, Balduinus, Piſo, Mynſingerus hîc n.* 11. & 12. 29.

GERMANICUS] Germanici cognomen primus meruit Druſus, Claudii Cæſaris Pater, qui poſt res præclarè fortiterque in Germania geſtas, fatis in 30.

ipſis caſtris conceſſit. Poſtea Romani Principes, ſi quidquam ex Germania attriverãt, Germanici ſunt appellati: adeò, ut Herodianus hunc titulum inter Imperatorios referat; *ut notat hîc Balduinus, & hujus nomine ſuppreſſo Mynſinger. num.* 13.

31. ANTICUS] Rectè hîc legitur *Anticus*, & non *Atticus*: quia Imp. Juſtinianus nullum cum Athenienſibus bellum geſſit: ſed potiùs eos ſemper fidos & parentes Imperio habuit. Atque ita etiam legitur in inſcriptione *l. 1. C. de officio præfecti prætorio Africæ.* Erant autem Antæ Hiſtri fluminis accolæ; quos in Romanas provincias incurrentes, Juſtinianus per Childibium Ducem repulit, & poſt aliquot annos, Duce Germano, ſororis ſuæ filio, uſque ad internecionem ferè delevit; *ut, poſt Procopiũ lib. 3. Gotthici belli, docuit Alciatus lib. 5. Parerg. cap. 3.*

32. ALANICUS, VANDALICUS, AFRICANUS] Alanos & Vandalos, gentem Scythicam, quæ Galliam, Hiſpaniam, & Africam invaſerat,

rat, Siciliam vexârat, & Romam urbẽ, perfidè vaſtârat & diripuerat, nominiſque ſui famâ totum penè orbem compleverat, Juſtinianus per ſuum Beliſarium vicit, penituſque contrivit: & Africam ipſam, Imperii provinciam, quam Vandali 95. annos nullo juris titulo tenuerant, iterum Romano Imperio reſtituit: ut inde non immeritò *Alanici, Vandalici & Africani* nomen ſibi uſurpârit, *docente Heigio hîc num. 34.* Porrò 33.
Vandalorum Regem Gilimerum, ex prælio aufugientem, ſeque ad Mauros in montem Papuam, in extremis Numidiæ finibus ſitum, recipientem, Beliſarius obſedit, impugnavit, cepit. Quem protinus aureis catenis vinctum Imperatori ſuo Juſtiniano, omnibus cum aliis Vandalis captivis, & magnâ rerum precioſiſſimarum acquiſitarum prædâ adduxit: atque adeò ſalvus & incolumis ex ſummis bellorum laboribus Cõſtantinopolim pervenit: ibique cùm aliis honorib. maximis à Juſtiniano noſtro affectus; tum Conſul ab eo deſignatus, Triumphum more ſolenni magni-

 ficum

ficum egit; *ut prolixiùs id recenſet D. Giphanius in d. Commentar. de Imp. Juſtiniano.*

34. P I U S] Pii cognomentum ab Antonino Pio (qui propterea *Pius* dictus eſt; quòd pacis amantiſſimus, dicere ſolebat: malle ſe unum civem ſervare, quàm mille hoſtes occidere, *notante hîc Ant. Matthæo*) Hadriani Succeſſore, ad Principes Romanos perveniſſe, teſtatur ipſe Juſtinianus *in Novell. 78. cap. 5.* Tametſi ante eum apud Romanos hoc cognomen ſibi arrogaſſe Caligulã, ſcribat Suetonius. Sed & olim Q. Metellũ, Numidici filium, hoc habuiſſe cognomen exploratum eſt: quòd precibus & lachrymis impetraſſet, ut ab exilio pater revocaretur. Id quoque poſterioribus temporibus ſortitũ eſſe Imp. Ludovicum, huius nominis primum, Caroli Magni filiũ, Balduinus hoc loco docet.

35. F E L I X] Huius cognominis duplex ſignificatio ſive derivatio hîc à gloſſa affertur: vel ab animi virtute: vel à proſpera fortunâ. Pro primâ facit illud Vergilii *lib. 2. Georg.*

Felix

Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas.

Sed ſecunda veritati convenientior eſt. Ideò enim *Felix* Imperator noſter dictus eſt: quòd omnes eius conatus, quantumvis ardui, feliciter & ad votum ſibi ſucceſſerint, *ut ex titulis modò expoſitis clareſcit.* Quò petinet illud eiuſdem Poëtæ:

Vivite felices, quibus eſt fortuna peracta
Iam ſua, ——————

Unde felicitas inter primarias Imperatoris dotes refertur, *teſte Tullio.* Enimverò cum demum felicem fuiſſe judicare debemus, cui & accipere lucem proſperè, & reddere placidè contigit, *ut ex Valerio Maximo notat Heigius hîc n. 36.* 36. 37.

INCLYTUS] Juſtinianus *inclytum* ſe vocat, propter famam & gloriam immortalem, quam ex rebus præclariſſimè geſtis ſibi comparavit. Eſt enim inclytus idem, ac glorioſus, excellens atque inſignis: qui illuſtri quodam ſplendore gloriæ famæque coruſcat & reſplendet; *ut Thadæus Piſo hîc explicat.* 38. 39.

VICTOR] Hoc quoq; cognomentum meritò ſibi Imperator noſter vindicavit: 40.

dicavit: quoniam hoſtes eum ſuos fugaſſe & viciſſe, tum ex hactenus dictis, tum hiſtoriarum monumentis liquidò conſtat. Cæterùm titulum iſtum admodùm optâſſe Alexander perhibetur: qui aliquando Delphicum oraculum conſulturus, cùm à Pythio ſub primum acceſſum, invictus eſſet appellatus, nihil ultrà ſciſcitatus ſtatim ad exercitum rediit. Certè Julio Cæſari, qui in triumpho Pontico tantopere gloriatus erat hoc titulo; *veni, vidi, vici*, Romani ſummi honoris loco ſtatuam in templo Quirini dedicârunt, inſcribentes, Deo invicto, *tradente hic Balduino.*

41. TRIUMPHATOR] Juſtinianus noſter *triumphator* haud injuriâ dicitur; quia nō ſolùm de Perſis, quos per Meſopotaniam, Cœleſyriam, & Syriam prædantes prælio fudit; ſed & Vandalis, populis ferociſſimis, ex Africa pulſis, per Beliſarium magnificentiſſimum trium-
42. phum duxit. Triumphus autem erat omnium rerum militarium honor ſupremus: ſic dictus, quòd qui triumpharet, triplici judicio honoraretur. Primò

enim

enim exercitus de triumpho Duci decernendo judicabat; ſecundò Senatus; tertiò populus, *auctore Tranquillo, quē refert Calepinus in ſuo Dictionario, in verbo, Triumphus.* Cæterùm triumphā- 43.
di modus olim apud Romanos talis fuit: Confecto bello, & hoſtibus devictis, Dux exercitus, cui triumphus decretus erat, curru inaurato, quem quatuor equi albi trahebant, inſidens, Romam ingrediebatur; capite primùm laureâ, deinde aureâ coronâ redimito. Præcedebat Senatus: ſequebatur populus; & poſt eum milites. Ante currum verò victoris ibant Duces victi, catenam ferream collo geſtantes. Hoc ordine procedentes, primò omnium ad Jovis templum, quod in Capitolio erat, aſcendebant; ibique triumphans, immolato tauro albo, & votis, ſi qua ſuſcepta fuiſſent, peractis, domum poſtea reducebatur. *Thadæus Piſo hîc, & Mynſinger. num. 25.*

AUGUSTUS] Auguſti cognomen- 44.
tum, primùm Octavio à Senatu eſt impoſitum: inde Succeſſoribus uſurpatū:

ductum

ductum vel ab augendo, quòd Imperator fines Imperii augere & prorogare debeat: vel ab augurio, quòd auſpicatò ac divinitus eligantur Auguſti: *ut VVeſenbecius hic, Schneidevvin. n. 7. & reliqui Interpretes tradunt*. Quò pertinent & verſus Ovidii *lib. 1. Faſtor*.

Sancta vocant Auguſta Patres, Auguſta vocamus
Templa Sacerdotum, ritè ſacrata manu.
Huius & augurium dependet origine verbi;
Et quodcunq; ſua Iupiter auget ope.

45. Illuſtris & auguſta quæſtio vulgò hîc moveri ſolet: an Princeps ſive Imperator Romanus provinciam vel civitatem unam pluresvé de Imperio Romano alienare poſſit? Et quamvis id affirmare non dubitent *Bartol. in conſil. 196. n. 1. vol. 1. Decius in l. debitorum. 25. nu. 2. C. de pact. Afflict. deciſ. 265. n. 33. Boſſius in tract. de princip. n. 291. Bald. in c. 1. de nat. feud. Alexand. conſil. 1. lib. 6. & Ruinus conſil. 26. lib. 1. aliiq;, quos referunt Fernandus vaſquius lib. 1. controverſ. illuſtr. cap. 4. n. 1. & Frider. Pruckman. in tract. de Regalib. §. ſoluta poteſtas. membr. 2. cap. 4. effect. 6. n. 1.* attamen contrariam ſententiam plerique omnes

omnes uno ore comprobant. *Gloſ. in l. invitus. 34. ff. de fideicommiſſar. libertat. Cynus & Sichardus n. 6. in l. 1. C. de novat. Molin. in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 1. gl. 3. quæſt. 3. n. 27. Tiraquell. de retraict lignag. §. 26. gloſ. 1. num. 78. & in tract. de jure primigen. quæſt. 35. nu. 24. Sonsbec. in Commentar. ad uſus feudor. part. 10. n. 1. Chaſſan. in conſuetud. Burgund. rubr. 3. §. 8. gl. 1. n. 51. Zaſ. in tract. feud. part. 7. n. 60. Cravett. conſ. 54. nu. 3. conſ. 241. conſ. 963. n. 10. & conſ. 973. n 32. Cephal. conſil. 549. n. 1. Natta conſil. 367. n. 1. & conſ. 506. nu. 15. Menoch. conſ. 264. n. 30. & conſ. 526. n. 16. Pruckman. d. c. 4. effect. 6. n. 11. aliiq́ꝫ ferè innumeri, per hos citati.* Quibus addendi ſunt *Vaſquius d. loco, Peregrin. lib. 1. de jure fiſc. c. 3. num. 14. Hotoman. illuſtr. quæſt. 1. Clariſſ. D. Colleg. Bocer. in tract. de regalib. c. 4. nu. 15. cum multis ſeqq. Bronchorſt. cent. 4. ἐναντιοφανῶν. aſſert. 87. & Hænonius diſp. 6. controverſ. 20.*

Ac ſanè illiuſmodi alienationem prorſus inutilem eſſe, rationes & pluri- 46.
mæ & evidentiſſimæ evincunt. Primò enim

enim Imperatoris officium eſt, ut Rempublicam Romanam benè rectéque gubernet, procuret, adminiſtret, regat, tueatur & defendat. *l. 1. in princ. C. de vet. jure enucleand. initio huius prooemii, ibi, rectè poſſit gubernari, &c. l. 1. in princ. C. de ſumma trinitat. itemq́ue initio Novell. 21. 31. 43. 46. 72. 80. 81. 85. 114. 127. 148. 152. & 163. & cap. intelle-*
47. *cto. 33. ext. de jurejurand.* Cui autem aliquid gubernandum, procurandum, adminiſtrandum, regendum, tuendum, & defendendum cõmiſſum eſt: is illud in aliũ quocunq; titulo alienare haudquaquam poteſt. *l. 1. §. 1. ff. de offic. procurat. Cæſar. l. contra. 28. §. ult. & l. Imperatores. 37. ff. de pact. l. procurator. 63. ff. de procuratorib. l. qui fundum. 7. §. ſi tutor. 3. ff. pro emptor. c. 2. ext. de donationibus.*

48. Secundò, ad officium boni Principis ſive Imperatoris pertinet, non ſolùm omnibus honeſtis & juſtis modis Rempublicam Imperiumvé Romanum augere & amplificare, *per epigraphen hujus prooemii*, ubi Imperator ſemper Augu-

Auguſtus dicitur, ab augendo Imperiũ Romanum, *ut antè explicatum n. 44. item per §. 1. hujus proœmii. & Novell.* 11. *in princ. Novell. 24. in præfat. & Novell. 116. in præfat.* verùm etiam Imperio rurſus adiicere & recuperare, quod inde ſeculis ſuperioribus divulſum & amiſſum eſt, *ut oſtendit textus in d. §. 1. ibi, iterum ditioni Romanæ, noſtroq́; additæ imperio, &c. in hoc proœmio. & exigit formula jurisjurandi Cæſarii, quam refert Joannes Sleidanus lib. 1. Commentar. de ſtatu religionis & Reipubl. ante finem, pag. mihi 29.*

Tertiò, Princeps quaſi communis omnium pater eſt, *Novell. 98. cap. 2. in fine. Guilielm. de Perno in tract. de Princip. n. 10. Nicolaus Rucker. conſil. 41. nu. 6. int. conſil. diverſ. Juriſconſult. vol. 3.* 49.

Ut igitur pater bona filiorum adventitia alienare prohibetur, licèt iis uti frui poſſit. *l. 1. ibiq́; Arius Pinel. part. 3. num. 18. C. de bon. matern.* ita quoq; Princeps res Imperii proprias abalienare nequit. Et quanquam non verè & propriè, ſed modo prędicandi tropico ſive figurato, 50.

per metaphoram nempe, & quandam ſimilitudinem, Princeps communis pater dicitur: quia tamen ſimilitudo pro-
51. prietatem imitari ſolet, *arg.* §. *minorem natu.* 4. *infr. de adoptionib.* certè quod de vero naturalíque patre hac in parte diſpoſitum eſt, etiam de figurato & tropico patre exaudiri debet: cùm fictio
52. in caſu ficto eoſdem, quos veritas in caſu vero, producat effectus. *arg. l. adoptio.* 16. *ff. de adoptionib. Seraphinus de Seraphinis in tract. de jurament. privileg.* 74. *n.* 115. *Jacob. Thomingius deciſ.* 11. *n.* 6. *Aldobrandin. in* §. *ſed & illud.* 9. *nu.* 1. *infr. de adoptionib.*

53. Quartò, Princeps ſive Imperator Romanus, Reipublicæ maritus cenſetur, *per notata Ignei ad l. neceſſarios.* 5. §. *non alias.* 2. *part.* 4. *n.* 38. *ff. de ſenatuſconſ. Sylan. & Luca de penna ad l. quicũque.* 3. *col.* 3. *C. de omnĩ agro deſert.* At-
54. qui rerum dotalium alienationẽ marito denegatam eſſe, explorati juris eſt, *ut patet ex princip. tit. infr. quib. alienare licet, vel non. l. ſi fundum.* 16. *& tot. tit. ff. de fundo dotal. l.* 1. *C. eod. l. unic.* §

& cum

cùm lex. 15. C. de rei uxor. act. Franciſ. Turzan. commun. opin. 115. in princ. Cujac. lib. 7. obſervat. c. 23. Ergò & Principi res Reipublicę diſtrahere ſive alienare fas non erit.

Quintò, res Imperii publicæ nõ ſunt 55. proprię Imperatoris, ſed in ipſius Imperii patrimonio : quippe cùm rebus Cæſaris, rebusque fiſcalibus opponantur. *l. 1. §. ſed & conſtitutio. ff. de calumniatorib. l. pacta conventa. 72. §. ult. ff. de cõtrah. empt. l. non intelligitur. 3. §. penult. ff. de jure fiſc. l. cùm ſervus. 39. §. penult. & ult. ff. de legat. 1. l. 2. §. 2. 3. & 4. ff. ne quid in loco publ. l. 1. C. de pœna judic. qui malè judicavit.* Sicuti autẽ publicæ iſtæ res, non Imperatoris; ita nec in ullius alterius bonis, ſed in patrimonio univerſi populi eſſe creduntur. *l. 1. in fine principii. ff. de diviſ. rer. l. quod in littore. 14. in princ. ff. de acquir. rer. domin. l. bona civitatis. 15. & duab. ll. ſeqq. ff. de verbor. ſignificat.* Quod verò in nullius privatim bonis eſt, id alienare quiſpiam non poteſt : quemadmodum de rebus publicis nominatim cautum extat *in l.*

ſed Celſus. 6. in princ. & l. ſed in emptione. 34. §. 1. ff. de contrah. empt. d. l. cùm ſervus. 39. §. pen. ff. de legat. 1. §. idem juris eſt. 2. infr. de inutilib. ſtipulat. Ideoque nec Imperatori ditiones Imperii pro ſuo arbitrio in alium transferre erit licitum.

56\. Sextò, Imperator provinciam, vel oppidum unũ atq; alterum alienando, eo ipſo ſubditos, cives Romanos, hominesque liberos alienat. Aſt horum alienationem inutilẽ omninò eſſe, palam eſt. *d. §. idem juris. 2. ibi, vel liberũ hominem. infrà dicto tit. d. l. ſed Celſus. 6. in princ. ff. de contrah. empt. l. liber homo. 103. ff. de verb. obligationib.*

57\. Septimò, non debet deterior eſſe cõditio ſubditorum, quàm olim libertorũ fuit. Jam verò non licet heredi ſervum, cui libertas per fideicommiſſum relicta eſt, alii manumittendum tradere, ut eius fiat libertus: ne fortè duriorem patronum conſequatur. *l. generaliter. 24. §. fin. & l. invitus. 34. in princ. ff. de fideicommiſſ. libertatibus.* Ergò multò minùs Imperatori, per alienationẽ alicuius

pro-

provinciæ ſive civitatis, ſubditos in poteſtatem Principis deterioris transferre permiſſum erit.

Octavò, Jure feudorum non licet domino feudum ullo titulo in alium, ſine ipſius vaſalli voluntate transferre; tametſi proprietatis dominus ſit. *tit. 22. §. ſi quis. & tit. 27. §. 1. lib. 1. feudor. item tit. 34. §. 1. & tit. 55. §. præterea ducatus. lib. 2. feud.* Eandem namq; fidem dominus vaſallo exhibere debet, quam vaſallus domino præſtat. Igitur nec Imperatori licebit civitates Imperii, cujus in ditiones jus proprietatis nullum habet, in alium transferre. 58.

Nonò, Imperia, regna, principatus, 59.
ducatus, comitatus, baroniæ, ſunt corpus ſeu quid totum; quod ex aliis diſtãtibus membris, & corporibꝰ, veluti ex civitatibus, oppidis, vicis, pagis, nemoribus, ſylvis, & id genus aliis conſtat, *arg. l. rerum mixtura. 30. ff. de uſurpat. & uſucapionib. Marinus Freccia in tract. de ſubfeudat. lib. 2. rubr. quis dic. com. n. 25.* Ut ergo à corpore humano, ſine 60.
totius læſione & interitu, membrum,

etiam minimum, divelli præſcindique nequit, *arg. l. ſi fugitivi. 3. ponderando verbum, debilitentur. ubi Cæpoll. C. de ſervis fugit.* ita quoque à corpore Imperii, regni, principatus, ducatus, comitatus, baroniæ, membrum eius ſejungi aut ſegregari per Imperatorē ſive Principem non debet: ne principatus ſui viſcera eviſcerans, propriæ dignitatis homicida fiat, *ut loquitur Bald. in c. licet cauſam. 9. num. 7. ext. de probat. Chaſſan. in Catalog. glor. mund. part. 1. conſid. 38. concluſ. 44 verſ. item non poteſt. per l. qui fundum. 7. §. ſi tutor. 3. ff. pro emptore.*

61. Decimò, ubi perſonæ induſtria eſt electa, immutari ea, eligentibus invitis, haud poteſt. *l. inter artifices. 31. ff. de ſolutionib. c. fin. ibiq; Felin. n. 2. Panormit. n. 1. & 3. ext. de offic. & poteſt. jud. deleg. Zoannet. ad l. 2. nu. 12. C. de pact. int. empt. & vendit. Ambroſ. de Opizon. in l. ſi quis arbitratu. 43. n. 7. ff. de verb. obligat.* Sed cùm Imperatori Reipublicę Romanæ mandaretur adminiſtratio, ejus perſona electa eſt. Hæc itaque perſona

ſona, invitis eligentibus, immutari non poterit: adeoque provinciæ ſive civitates Imperii, & conſequenter ſubditi nolentes, in alium alienari non poterunt.

Undecimò, Reſpublica, maximè verò Romana, minorũ jure utitur. *l. Reſpublica. 4. C. quib. ex cauſ. maiores in integr. reſtit.* Quemadmodum igitur prędia minorum abſque decreto à tutorib. vel curatoribus alienari nequeunt. *tot. tit. ff. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cura ſunt, ſin. decret. non alien. & tot. tit. C. de præd. & aliis reb. minor. ſine decr. non alienand.* ita ſolius Imperatoris arbitrio, ſine Imperii Senatu, vel Septemvirorum conſenſu, civitates Imperii alienari non poſſunt. 62. 63.

Duodecimò, ad condendam legem novam generalẽ neceſſaria eſt Senatus ſive Procerum Imperii approbatio. *l. humanum. 8. C. de legib.* & ad nova vectigalia inſtituenda, ac vetera augenda, & Imperatoris & Principum Electorum deſideratur conſenſus. Reichs Abſchid zu Regenſpurg/ *de anno 1576.* §. weitters ſind wir auch glaubhafftig berichtet/ ꝛc. 64.

Multò ergo magis ad alienandam aliquam Imperii provinciam ſive civitatē requiritur Electorum auctoritas: cùm per huiuſcemodi alienationem totius Imperii maieſtas ac ſplendor attenuetur, finesque coanguſtentur. *D. Collega Bocer. d. tract. de regalib. cap. 4. num. 35.*

65. Huic ita confirmatæ ſententiæ non obſtant pervulgata iſta juris axiomata: quòd quilibet rei ſuæ moderator ſit, & arbiter, *l. in re mandata. 21. C. mandat.* non ſolùm utendo, verùm ēt abutendo, *l. ſed et ſi. 25. §. cōſulvit. 11. l. ſi quid poſſeſſor. 31. §. ſicut. ff. de petit. heredit.* & quòd iniquū ſit, ingenuis hominibus liberā non eſſe rerum ſuarum adminiſtrationē. *l. 2. ff. ſi à parente quis manumiſſ. ſit.* & quòd gravis ſit injuria, quæ inani honeſtatis colore velatur, ut homines de rebus ſu-

66. is facere aliquid cogantur inviti. *l. dudum. 14. C. de contrah. empt.* item quòd Princeps in alienandis rebus, deterioris conditionis, quàm privatus, eſſe non debeat. *l. fiſcus. 6. in princ. & in fine. & l. ſi qui*

ſi qui mihi. 28. *ff. de jure fiſci. l. 2. C. de privilegio fiſci.* Nam breviter reſpondetur: Romanum Imperium, eiusque ditiones, civitates & oppida non pertinere ad Imperatorem jure proprietatis, *ut ſuprà dictum num.* 55. ſed tantùm jure adminiſtrationis, defenſionis, & protectionis. Faciet itaq; Imperator, quæcunque defenſioni & protectioni Imperii & ſubditorum conducent: non autē quidquā alienandi animo erga Imperium aut ſubditos attentabit. Neque verò propterea pejor Imperatoris ſeu Principis, quàm privatorum, conditio cenſetur. Siquidem optimè cum illo agitur, ſi eum nihil, quod in alienationē & imminutionem ditionum Imperii vergit, jure facere poſſe affirmatur. Hac enim ratione, ſuo ſe modulo ac pede metiens, in id intentus eſt, quo reditibus conſuetis vivat. Quòd ſi integrum ſibi, quæcunq; voluerit dilapidare & diſtrahere, eſſe noverit: brevi fieri poterit, ut totum aliquis Principatum divendat & abliguriat. Quo Principi nihil calamitoſius, nihilque turpius contingere po- 67.

teſt, *ut tradit Pruckman. d. tract. de regalib. §. ſoluta poteſtas. memb. 2. c. 4. effect. 6. num. 46.*

68. Similiter non adverſatur, quòd vaſallus feudum ſuum refutare poſſit, non modò ipſi domino, deficientibus agnatis. *tit. 14. lib. 2. feudor.* ſed & invito domino, ipſis agnatis. *tit. 38. & tit. 49. lib. eod. feud. Sonsbec. in Commentar. ad uſus feud. part. 12. nu. 114. VVeſenbec. in tract. feud. c. 9. n. 3. & c. 11. n. 11. Zaſius in Epitom. feud. p. 10. nu. 85. Mynſinger. cent. 5. obſer. 65. & cent. 6. obſervat. 23.*

69. Etenim magnum eſſe diſcrimen inter refutationem & alienationem, certum eſt. Alienatio quippe in tertiũ fieri ſolet: refutatio verò feudi non niſi in manus domini, deficientibus agnatis, feudi ſucceſſoribus; vel in agnatorum, ſi extent, manus fieri poteſt: adeoq; nullum inde prẹiudicium domino creatur. *Qua de re videantur Frider. Schenck, Baro à Tautenberch. in c. un. de vaſallo, qui contr. conſtitut. Lotharii feud. alien. nu. 8. & 10. Stephan. Aufrer. in addit. ad Capell. Tol. deciſ. 404. verſ. ſecũdò fallit. & c.*

Bor-

Borcholt. in Commentar. de feud. c. 8. n. 54. & ſeqq. Vulteius lib. 1. de feud. c. 10. num. 75. cum ſeqq. aliiq́ per eum allegati. Sic Carolus Quintus Imperator Anno 1556. menſe Septembri Imperii administrationem Principibus Septemviris reſignavit, *ut videre eſt ex Sleidano ad finem ſuorum Commentar. de ſtatu religionis, &c.* Quòd ſi in Philippum filium, aliumvé, Principibus Electoribus invitis, illam alienaſſet, nequaquã juſtè egiſſet. *Pruckman. d. effect. 6. num. 48.* 70.

Nihil item reſiſtit *l. deprecatio. 9. ff. ad leg. Rhod. de jact.* ubi cùm Imperator mundi, adeoque etiam Imperii Romani dominus dicitur; ſequi inde videtur, quòd & partem Imperii Romani liberè alienare poſſit: cùm ſuæ quiſq; rei moderator ſit & arbiter, *prædictâ l. in re mandata. 21. C. mandat. §. 2. ibi, dominorum poteſtatem illibatam eſſe oportet, infr. de his, qui ſui vel alien. jur. ſunt.* Nã (non attentis aliorum opinationibus, *Oldradi conſil. 69. n. 6. Ignei ad l. neceſſarios. 5. part. 3. n. 1. & ſeq. ff. de ſenatuſconſ. Sylan. Vaſquii lib. 1. controverſ. illuſtr.* 71.

luſtr. c. 20. n. 28. Vaconii à Vacuna lib. 3. declarat. 48. n. 11. & 12.) dicendum eſt: Imperatorem mundi, id eſt, totius Imperii Romani dominum eſſe, non quidem quoad proprietatem, ſed tantùm quoad jurisdictionem, protectionem, & defenſionem. Siquidē toti orbi terrarum, ſive Imperio Romano ille dominatur & imperat, necnon pro eo die noctuque laborat. *l. ult. circa finem. C. de quadrienniii præſcript.* Et ita communiter Doctores ſentiunt, *Bartol. in proœmio Pandect. n. 3. Marant. diſput. 8. nu. 27. Roland. à valle conſil. 88. n. 7. vol. 1. pluresq́; alii, quos citavi infrà ad princip. tit. de rer. diviſ. num.* 112. *Quibus accedit D. Bocer. in d. tract. de regalib. c. 4. n. 39. & 40. ubi illud explicatiùs proſequitur.*

72. Præterea nihil noſtræ traditioni decerpit *l. 1. in princ. ff. de conſtitut. Princip. §. ſed & quod Principi. 6. infr. de jur. nat. gent. & civ. l. 2. §. noviſſimè.* 11. *in fin. ff. de orig. jur. l. un. in princ. ff. de offic. præfecti prætorio. l. 1. §. ſed & hoc ſtudioſum. 7. verſ. cùm enim ſæpè, &c. C. de vet. jure enu-*

enucleand. quibus in locis diſertè enunciatur; quòd populus Romanus Imperatori, & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem contulerit. Id enim (*uti ex ipſis textibus liquet*) de imperandi & gubernandi; non verò de alienandi jure & facultate accipiendum eſt: cùm haud veriſimile ſit, quòd etiam ſui ipſius alienandi jus ac poteſtatem Imperatori populus Romanus conceſſerit. *Reliqua argumenta contraria, ab exemplis maximè deſumpta, poſt Hotomanum d. quæſt. illuſtr.* 1. *diluit D. Bocerus d. c.* 4. *num.* 37. *&* 38.

Ex his autem omnibus, hactenus ex- 73
poſitis, concludere promptum eſt: donationē Conſtantini Imperatoris (quâ is Sylveſtro, Pontifici Romano, dominiū Eccleſiarū univerſale & temporale occidentis, imprimis verò urbis Romæ, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hiſpaniæ, Germaniæ & Britanniæ, largitus dicitur, ſive potiùs fingitur, *ut cenſent Cujacius lib.* 1. *Reſponſor. Papin. pag.* 2. *col.* 2. *Hotoman. libr. diſput. feud. c.* 8. *pag.* 51. *Pruckman. d. tract. de regalib. §. ſoluta poteſtas*

ſtas.memb.2.effect.7.n.39. Schneidevvinus n.8. & Heigius hîc n.42. aliiq́ per hos citati) nullius prorſus valoris & momēti eſſe. Neque iſthæc donatio ſuſtinetur
74. *per can. Conſtantinus. Diſtinct. 96.* ubi Gratianus expreſsè ſcribit; quòd Conſtantinus Imp. coronam & omnem regiam dignitatem in urbe Romana & in Italia, & in partibus occidentalibus Sylveſtro Papæ conceſſerit. *Quandoquidem* cùm textus iſte *Palea* inſcribatur: facilè eius levitatem & inanitatem
75. animadvertere licet. Canones namque, qui *Palea* inſcribuntur, ſuſpectę fidei putantur; nec ut authentici allegari poſſunt; aut vim legis habent: cùm ſolius Gratiani monachi, aut Paleæ, eius diſcipuli auctoritate innitantur, ab iis que nomen invenerint. *Felin. in c. 2. num. 43. verſ. liber Decretorū. ext. de reſcript. Capiferreus in tract. de num. teſt. part. 2. c. 6. n. 32. Covarruv. lib. 2. var. reſolut. c. 8. n. 6. in fine. Alciat. lib. 12. parerg. c. 3.* Sed & hoc dici poteſt; quòd vox *Palea*, quæ plurimis in locis Decretorū eſt appoſita, à Pontifice Eugenio tertio fuerit

uerit adſcripta. Cùm enim Decreta cõpilaſſet Gratianus, & Pontifici obtuliſſet, ut librum is recognoſceret, authoritatéque publicâ donaret: Pontifex opus relegens, capitula, quæ minimè placebant, nec ullâ authoritate erant valitura, aſteriſco notavit, paleasque appellavit: ut, quemadmodum paleæ, ad grana frumenti collatæ, nullius planè momenti ſunt: ſic capita notata omni pondere inter cætera carerent. *Gilbert. Reg. lib.* 1. ἐναντιοφανῶν *cap.* 24.

Nil quoque adjuvat Conſtantinianã largitionem: quòd ea, quæ remunerationis cauſa fiunt, aut dantur, propriè donatio non ſunt. *l. Aquilius.* 27. *& l. ſi pater.* 34. §. 1. *ibiq. Gothofred. ff. de donationib. l. ſed & ſi.* 25. §. *conſulvit.* 11. *verſ. quamvis ad remunerandum. ff. de petit. heredit. Alexand. conſ.* 216. *n.* 2. *vol.* 2. *Joan. Lupus in rubr. ext. de donat. inter vir. & uxor.* §. 50. *n.* 9. & §. 69. *num.* 13. *Tiraquell. in l. ſi unquam.* 8. *verb. donatione largitus. n.* 11. *cum ſeqq. C. de revocand. donat.* Atqui donatio Conſtantiniana fuit remuneratio. Siquidem ob id, 76.

ob id, quòd à lepra per Sylveſtrum ſanatus fuerat, Romam & alias provincias ei Conſtantinus donaſſe fertur, *ut ex hiſtoriarum monumentis oſtẽdere conatur Covarruv. lib. 4. var. reſolut. c. 16. n. 8. verſ. primùm etenim, &c. & refert Burſatus conſil. 124. n. 35. vol. 1.* Ergo non fuit propriè donatio: & conſequenter, licèt propriæ donationis regulæ illi obſtitiſſent, nihilominùs tamen ut donatio
77. remuneratoria valuiſſet. Nil, *inquam,* hoc argumentum adjuvat largitionem Conſtantinianam. Primò enim majorem argumẽti propoſitionem quod attinet: ea ita declaranda eſt; hãc demùm donationem remuneratoriam rectè dici, quam talia merita præcedunt, quæ actionem, officiíve judicis imploratione͂, ad petendam & impetrandam donationem remuneratoriam, producunt; *ut latiùs contra communem oſtendit Arius Pinelus ad l. 1. part. 3. num. 60. C. de bon. matern.* Talia autem Sylveſtri in Conſtantinum merita haudquaquam exti-
78. terunt. Singulari quippe & divino modo, mediante lavacro S. baptiſmi, Conſtan-

ſtantinus Imperator à lepra, tum corporis, tum animæ, ſanatus perhibetur. Ideoque Sylveſtro, propter hoc beneficium, nulla competiit actio. Quæ enim 79.
nutu divino fiunt, juris communis regulis non ſubjacent: &, quod conſequẽs eſt, ob ea actio danda non eſt, *arg. can. duæ ſunt. 2. circa fin. cauſ.* 19. *q.* 2. *& cap. licet.* 18. *verſ. qui tamen. ext. de regularib. Johan. de Imola in rubr. n.* 23 *ff. de verb. obligat. Bartol. in l.* 1. *n.* 81. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Gratis etenim Sylveſter ſanãdi à lepra gratiam acceperat: ac proinde gratis eandem dare, eum decebat, *juxta pronunciatũ Chriſti Matth. c.* 10. *v.* 8. Deind etſi cum communi Interpretum Schola ſtatuamus: donationem remuneratoriam dici, quicquid ob merita qualiacunq; datur, etiamſi nullum jus agendi præſtet: tamen de minoris propoſitionis veritate nihil certi habemus: cùm fabuloſa & commentitia omnia eſſe, quæcunque de lepra Conſtantini traduntur, cenſuerit ipſe 80.
Platina, *in vita Marci.* Quinimò poſito, utramque præmiſſarum veram eſſe:

nihilo tamen magis iſthæc Conſtantini largitio comprobari poterit: cùm non minùs ex cauſa onerosâ, quàm lucrativâ, tantum Reipubl. detrimentum ſecũ trahens alienatio irrita atque inutilis
81. exiſtimetur. Nam jam didicimus *ſuprà n.* 48. quòd Imperator ſive Princeps omni conſtantiqúe curâ in id intentus eſſe debeat: ut non ſolùm Imperium ſive Principatũ conſervet & augeat. §. *1. C. de novo Cod. faciend. Novell.* 11. *in præfat. cum juribus ſimilibus.* ſed etiam Provincias ſemel ab Imperio divulſas recuperet, nequaquam verò ut aliquas diſperdat. §. *1. hujus proœmii. Novell. 1. in princ. & Novell.* 78. *in fine præfationis.*

82. Adhæc firmamenti nihil adfert prçlibatæ donationi *c. fundamenta 17. §. ne autem ipſa mater. de electiõn. lib. 6.* ubi eadem donatio à Pontifice refertur, collaudatur & comprobatur. *Etenim* cùm Pontifex iſte homo impius & flagitioſus fuerit, ſuisq; ſanctionibus omnẽ, & profanam & ſpiritualem juriſdictionem miſcuerit, conturbârit & conquaſ-

ſârit:

ſarit: mirum haud eſt, ſi & iſthanc Conſtantini largitionem, tanquam ſibi, ſuiſque Succeſſoribus proficuã & fructuoſam, quantumvis per ſe falſiſſimam, ſuo teſtimonio conſtabilire nõ erubuerit. Sed & ad iſtum, conſimilesque textus, reſponſio hæc ſuccincta & rotunda in promptu eſt: Papæ nimirum aliquid in cauſa propriâ atteſtanti, fidem minimè habendam eſſe. *l. nullus. 10. ff. de teſtib. l. omnibus. 10. C. eod. Felin. in c. ad audientiam. 13. num. 9. de præſcriptionibus. Reliquas ratiunculas, quæ pro colorandа iſta donatione à Paraſitis Papæ afferri ſolent, maſculè refellit exploditq́ D. Pruckman. d. §. ſoluta poteſtas. mẽb. 2. effect. 7. num. 73. ſeqq.* 83.

Cæterùm ardua quæſtio eſt: an Conſtantini donationem, ſi ea forſan facta ſit, Imperator Romanus jure revocare poſſit? Et quòd poſſit, non obſcurè ex traditione aliorum innuit *Nicola. Everhardus à Midelburgo in locis legalib. in loc. à veriſimili. nu. 16.* ubi inquit inter cætera; Cæſari, quæ Cæſaris; Deoq́ue, quæ Dei ſunt, reddenda eſſe, *juxta mã-* 84. 85.

datum Chriſti, Matth. 22. v. 21. Marc.
86. *12. v. 17. Romanor. 13. v. 7.* Quò apprimè confert, quòd Papa ipſe in ſuis Decretalibus ſancit: revocandam eſſe alienationem, quę in Regni alicuius præjudicium tenderet: non obſtante (*de non revocandâ alienatione iſtâ*) Regis ſive Principis juramento, *c. intellecto. 33. ext. de jurejurand. Atq; hanc ſententiam pluribus rationibus tuetur Pruckman. d. effect. 7. num. 115. & aliquot ſubſeqq. Cui accedit quoq; D. Collega Bocer. d.*
87. *tract. de regalib. c. 4. nu. 43.* Nec hanc revocationem impedit, quòd Imperator quiſque recèns electus jurejurando promittit, ſe Pontificem & Eccleſiam Romanam denfenſurum eſſe, *ut pateſcit ex juramento Imperatoris, quod refert Sleidanus prædicto lib. 1. Commentar. de ſtatu religionis, &c.* Cùm enim eodem juramento Imperator ſe ſanctè aſtringat: quòd ditiones Imperii, ab aliis populis & nationibus occupatas, ſicque ab Imperio divulſas, primo quoque tempore recuperare velit: data Imperatoris religio, de Pontificis & Eccleſiæ

Roma-

Romanæ tutelâ ac patrocinio, impedimentum repetitioni illarum rerũ creare nullum omnino poterit. Et quamvis Imperator expreſsè fidem Romano Pontifici daret, de ditionibus illis non revocandis: eâ tamen fide, utpote quæ & juri & Sacramento ejus Septemviris dato planè cõtraria eſſet, minimè vinciretur, *arg.d.c.intellecto.33.ext.de jurejur.* Eódem facit, quòd juramentum, 88. tribus ſuis comitibus, juſtitiâ videlicet, veritate & judicio deſtitutum, nullius hili & pili eſſe reputatur. *c. etſi Chriſtus. 26. §. Jacobus quoq;. ext.d.tit.*

Neque etiam revocationem hanc labefactat temporis immemorialis præſcriptio. Tum quia ea præſcriptio tantum poteſt duntaxat, quantum ipſa ſpecialis conceſſio, cujus vim habet. 89. *arg. c. ſuper quibuſdam. 26. §. præterea. ext. de verb.ſignif. l. 1. §. fin. ff. de aqua, & aquæ pluviæ arcend. l. hoc jure. 3. §. ductus. 4. ff de aqua quotid. & æſt. l. alienationis verbum. 28. ff. de verb. ſignificat.* Atqui Imperatorem alii concedendo Imperii ditiones nihil agere, ex prædi-

Multò ergo magis ad alienandam aliquam Imperii provinciam ſive civitatẽ requiritur Electorum auctoritas: cùm per huiuſcemodi alienationem totius Imperii maieſtas ac ſplendor attenuetur, finesque coanguſtentur. *D. Collega Bocer. d. tract. de regalib. cap. 4. num. 35.*

65. Huic ita confirmatæ ſententiæ non obſtant pervulgata iſta juris axiomata: quòd quilibet rei ſuæ moderator ſit, & arbiter, *l. in re mandata. 21. C. mandat.* non ſolùm utendo, verùm ẽt abutendo, *l. ſed et ſi. 25. § cõſulvit. 11. l. ſi quid poſſeſſor. 31. § ſicut. ff. de petit. heredit.* & quòd iniquũ ſit, ingenuis hominibus liberã non eſſe rerum ſuarum adminiſtrationẽ. *l. 2. ff. ſi à parente quis manumiſſ. ſit.* & quòd gravis ſit injuria, quæ inani honeſtatis colore velatur, ut homines de rebus ſu-
66. is facere aliquid cogantur inviti. *l. dudum. 14. C. de contrah. empt.* item quòd Princeps in alienandis rebus, deterioris conditionis, quàm privatus, eſſe non debeat. *l. fiſcus. 6. in princ. & in fine. & l. ſi qui*

ſi qui mihi. 28. ff. de jure fiſci. l. 2. C. de privilegio fiſci. Nam breviter reſpondetur: Romanum Imperium, eiusque ditiones, civitates & oppida non pertinere ad Imperatorem jure proprietatis, *ut ſuprà dictum num.* 55. ſed tantùm jure adminiſtrationis, defenſionis, & protectionis. Faciet itaq; Imperator, quæcunque defenſioni & protectioni Imperii & ſubditorum conducent: non autẽ quidquã alienandi animo erga Imperium aut ſubditos attentabit. Neque verò propterea pejor Imperatoris ſeu Principis, quàm privatorum, conditio cenſetur. Siquidem optimè cum illo agitur, ſi eum nihil, quod in alienationẽ & imminutionem ditionum Imperii vergit, jure facere poſſe affirmatur. Hac enim ratione, ſuo ſe modulo ac pede metiens, in id intentus eſt, quo reditibus conſuetis vivat. Quòd ſi integrum ſibi, quæcunq; voluerit dilapidare & diſtrahere, eſſe noverit: brevi fieri poterit, ut totum aliquis Principatum divendat & abliguriat. Quo Principi nihil calamitoſius, nihilque turpius contingere po- 67.

teſt, *ut tradit Pruckman. d. tract. de regalib. §. ſolutapoteſtas. memb. 2. c. 4. effect. 6. num. 46.*

68. Similiter non adverſatur, quòd vaſallus feudum ſuum refutare poſſit, non modò ipſi domino, deficientibus agnatis. *tit. 14. lib. 2. feudor.* ſed & invito domino, ipſis agnatis. *tit.* 38. *& tit. 49. lib. eod. feud. Sonsbec. in Commentar. ad uſus feud. part. 12. nu. 114. VVeſenbec. in tract. feud. c. 9. n. 3. & c. 11. n. 11. Zaſius in Epitom. feud. p. 10. nu. 85. Mynſinger. cent. 5. obſer. 65. & cent. 6. obſervat. 23.*

69. Etenim magnum eſſe diſcrimen inter refutationem & alienationem, certum eſt. Alienatio quippe in tertiũ fieri ſolet: refutatio verò feudi non niſi in manus domini, deficientibus agnatis, feudi ſucceſſoribus; vel in agnatorum, ſi extent, manus fieri poteſt: adeoq; nullum inde prçiudicium domino creatur. *Qua de re videantur Frider. Schenck, Baro à Tautenberch. in c. un. de vaſallo, qui contr. conſtitut. Lotharii feud. alien. nu. 8. & 10. Stephan. Aufrer. in addit. ad Capell. Tol. deciſ. 404. verſ. ſecũdò fallit. &c.*

Bor-

Borcholt. in Commentar. de feud. c. 8. n. 54. & ſeqq. Vulteius lib. 1. de feud. c. 10. num. 75. cum ſeqq. aliiq; per eum allegati. Sic Carolus Quintus Imperator Anno 1556. menſe Septembri Imperii adminiſtrationem Principibus Septemviris reſignavit, *ut videre eſt ex Sleidano ad finem ſuorum Commentar. de ſtatu religionis, &c.* Quòd ſi in Philippum filium, aliumvé, Principibus Electoribus invitis, illam alienaſſet, nequaquā juſtè egiſſet. *Pruckman. d. effect. 6. num. 48.* 70.

Nihil item reſiſtit *l. deprecatio. 9. ff. ad leg. Rhod. de jact.* ubi cùm Imperator mundi, adeoque etiam Imperii Romani dominus dicitur; ſequi inde videtur, quòd & partem Imperii Romani liberè alienare poſſit: cùm ſuæ quiſq; rei moderator ſit & arbiter, *prædictâ l. in re mandata. 21. C. mandat. §. 2. ibi, dominorum poteſtatem illibatam eſſe oportet. infr. de his, qui ſui vel alien. jur. ſunt.* Nā (non attentis aliorum opinationibus, *Oldradi conſil. 69. n. 6. Ignei ad l. neceſſarios. 5. part. 3. n. 1. & ſeq. ff. de ſenatuſconſ. Sylan. Vaſquii lib. 1. controverſ. illuſtr.* 71.

luſtr. c. 20. n. 28. Vaconii à Vacuna lib. 3. declarat. 48. n. 11. & 12.) dicendum eſt: Imperatorem mundi, id eſt, totius Imperii Romani dominum eſſe, non quidem quoad proprietatem, ſed tantùm quoad juriſdictionem, protectionem, & defenſionem. Siquidē toti orbi terrarum, ſive Imperio Romano ille dominatur & imperat, nec non pro eo die noctuque laborat. *l. ult. circa finem. C. de quadriennii præſcript.* Et ita communiter Doctores ſentiunt, *Bartol. in proœmio Pandect. n. 3. Marant. diſput.* 8. *nu.* 27. *Roland. à valle conſil.* 88. *n.* 7. *vol.* 1. *pluresq; alii, quos citavi infrà ad princip. tit. de rer. diviſ. num.* 112. *Quibus accedit D. Bocer. in d. tract. de regalib. c. 4. n. 39. & 40. ubi illud explicatiùs proſequitur.*

72. Præterea nihil noſtræ traditioni decerpit *l.* 1. *in princ. ff. de conſtitut. Princip. §. ſed & quod Principi. 6. infr. de jur. nat. gent. & civ. l.* 2. *§. noviſſimè.* 11. *in fin. ff. de orig. jur. l. un. in princ. ff. de offic. præfecti prætorio. l.* 1. *§. ſed & hoc ſtudioſum.* 7. *verſ. cùm enim ſæpè, &c. C. de vet. jure enu-*

enucleand. quibus in locis diſertè enunciatur; quòd populus Romanus Imperatori, & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem contulerit. Id enim (*uti ex ipſis textibus liquet*) de imperandi & gubernandi; non verò de alienandi jure & facultate accipiendum eſt: cùm haud veriſimile ſit, quòd etiam ſui ipſius alienandi jus ac poteſtatem Imperatori populus Romanus conceſſerit. *Reliqua argumenta contraria, ab exemplis maximè deſumpta, poſt Hotomanum d. quæſt. illuſtr.* 1. *diluit D. Bocerus d. c.* 4. *num.* 37. & 38.

Ex his autem omnibus, hactenus ex- 73.
poſitis, concludere promptum eſt: donationē Conſtantini Imperatoris (quâ is Sylveſtro, Pontifici Romano, dominiū Eccleſiarū univerſale & temporale occidentis, imprimis verò urbis Romæ, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hiſpaniæ, Germaniæ & Britanniæ, largitus dicitur, ſive potiùs fingitur, *ut cenſent Cujacius lib.* 1. *Reſponſor. Papin. pag.* 2. *col.* 2. *Hotoman. libr. diſput. feud. c.* 8. *pag.* 51. *Pruckman. d. tract. de regalib.* §. *ſoluta poteſtas*

ſtas.memb. 2. effect. 7. n. 39. Schneidevvinus n. 8. & Heigius hîc n. 42. aliiq́ per hos citati) nullius prorſus valoris & momē-
74. ti eſſe. Neque iſthæc donatio ſuſtinetur *per can. Conſtantinus. Diſtinct. 96.* ubi Gratianus expreſsè ſcribit; quòd Conſtantinus Imp. coronam & omnem regiam dignitatem in urbe Romana & in Italia, & in partibus occidentalibus Sylveſtro Papæ conceſſerit. *Quandoquidem* cùm textus iſte *Palea* inſcriba-
75. tur: facilè eius levitatem & inanitatem animadvertere licet. Canones namque, qui *Palea* inſcribuntur, ſuſpectę fidei putantur; nec ut authentici allegari poſſunt; aut vim legis habent: cùm ſolius Gratiani monachi, aut Paleæ, eius diſcipuli auctoritate innitantur, ab iisque nomen invenerint. *Felin. in c. 2. num. 43. verſ. liber Decretorū. ext. de reſcript. Capiferreus in tract. de num. teſt. part. 2. c. 6. n. 32. Covarruv. lib. 2. var. reſolut. c. 8. n. 6. in fine. Alciat. lib. 12. parerg. c. 3.* Sed & hoc dici poteſt; quòd vox *Palea*, quæ plurimis in locis Decretorū eſt appoſita, à Pontifice Eugenio tertio fuerit

uerit adſcripta. Cùm enim Decreta cō-pilaſſet Gratianus, & Pontifici obtuliſ-ſet, ut librum is recognoſceret, authori-tateq́ue publicâ donaret: Pontifex opus relegens, capitula, quæ minimè place-bant, nec ullâ authoritate erant valitu-ra, aſteriſco notavit, paleasq́ue appella-vit: ut, quemadmodum paleæ, ad gra-na frumenti collatæ, nullius planè mo-menti ſunt: ſic capita notata omni pon-dere inter cætera carerent. *Gilbert. Reg. lib.* 1. ἐναντιοφανῶν· *cap.* 24.

Nil quoque adjuvat Conſtantinianā largitionem: quòd ea, quæ remunera-tionis cauſa fiunt, aut dantur, propriè donatio non ſunt. *l. Aquilius.* 27. *& l. ſi pater.* 34. *§.* 1. *ibiq́; Gothofred. ff. de dona-tionib. l. ſed & ſi.* 25. *§. conſulvit.* 11. *verſ. quamvis ad remunerandum. ff. de petit. heredit. Alexand. conſ.* 216. *n.* 2. *vol.* 2. *Jo-an. Lupus in rubr. ext. de donat. inter vir. & uxor. §.* 50. *n.* 9. *& §.* 69. *num.* 13. *Tiraquell. in l. ſi unquam.* 8. *verb. dona-tione largitus. n.* 11. *cum ſeqq. C. de revo-cand. donat.* Atqui donatio Conſtan-tiniana fuit remuneratio. Siquidem ob id, 76.

ob id, quòd à lepra per Sylveſtrum ſanatus fuerat, Romam & alias provincias ei Conſtantinus donaſſe fertur, *ut ex hiſtoriarum monumentis oſtẽdere conatur Covarruv. lib. 4. var. reſolut. c. 16. n. 8. verſ. primùm etenim, &c. & refert Burſatus conſil. 124. n. 35. vol. 1.* Ergo non fuit propriè donatio: & conſequenter, licèt propriæ donationis regulæ illi obſtitiſſent, nihilominùs tamen ut donatio
77. remuneratoria valuiſſet. Nil, *inquam*, hoc argumentum adjuvat largitionem Conſtantinianam. Primò enim majorem argumẽti propoſitionem quod attinet: ea ita declaranda eſt; hãc demùm donationem remuneratoriam rectè dici, quam talia merita præcedunt, quæ actionem, officiive judicis implorationẽ, ad petendam & impetrandam donationem remuneratoriam, producunt; *ut latiùs contra communem oſtendit Arius Pinelus ad l. 1. part. 3. num. 60. C. de bon. matern.* Talia autem Sylveſtri in Conſtantinum merita haudquaquam exti-
78. terunt. Singulari quippe & divino modo, mediante lavacro S. baptiſmi, Conſtan-

ſtantinus Imperator à lepra, tum corporis, tum animæ, ſanatus perhibetur. Ideoque Sylveſtro, propter hoc beneficium, nulla competiit actio. Quæ enim 79.
nutu divino fiunt, juris communis regulis non ſubjacent: &, quod conſequẽs eſt, ob ea actio danda non eſt, *arg. can. duæ ſunt. 2. circa fin. cauſ. 19. q. 2. & cap. licet. 18. verſ. qui tamen. ext. de regularib. Johan. de Imola in rubr. n. 23. ff. de verb. obligat. Bartol. in l. 1. n. 81. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* Gratis etenim Sylveſter ſanãdi à lepra gratiam acceperat: ac proinde gratis eandem dare, eum decebat, *juxta pronunciatũ Chriſti Matth. c. 10. v. 8.* Deind etſi cum communi Interpretum Schola ſtatuamus: donationem remuneratoriam dici, quicquid ob merita qualiacunq; datur, etiamſi nullum jus agendi præſtet: tamen de minoris propoſitionis veritate nihil certi habemus: cùm fabuloſa & commentitia omnia eſſe, quæcunque de lepra Conſtantini traduntur, cenſuerit ipſe 80.
Platina, *in vita Marci.* Quinimò poſito, utramque præmiſſarum veram eſſe:

nihilo tamen magis iſthæc Conſtantini largitio comprobari poterit: cùm non minùs ex cauſa onerosâ, quàm lucrativâ, tantum Reipubl. detrimentum ſecũ trahens alienatio irrita atque inutilis
81. exiſtimetur. Nam jam didicimus *ſuprà n.* 48. quòd Imperator ſive Princeps omni conſtantique curâ in id intentus eſſe debeat: ut non ſolùm Imperium ſive Principatũ conſervet & augeat. §. *1. C. de novo Cod. faciend. Novell.* 11. *in præfat. cum juribus ſimilibus.* ſed etiam Provincias ſemel ab Imperio divulſas recuperet, nequaquam verò ut aliquas diſperdat. §. *1. hujus proœmii. Novell. 1. in princ. & Novell.* 78. *in fine præfationis.*

82. Adhæc firmamenti nihil adfert prȩlibatæ donationi *c. fundamenta 17. §. ne autem ipſa mater. de electiõn. lib. 6.* ubi eadem donatio à Pontifice refertur, collaudatur & comprobatur. *Etenim* cùm Pontifex iſte homo impius & flagitioſus fuerit, ſuisq; ſanctionibus omnẽ, & profanam & ſpiritualem juriſdictionem miſcuerit, conturbârit & conquaſſârit:

ſârit: mirum haud eſt, ſi & iſthanc Conſtantini largitionem, tanquam ſibi, ſuiſque Succeſſoribus proficuã & fructuoſam, quantumvis per ſe falſiſſimam, ſuo teſtimonio conſtabilire nõ erubuerit. Sed & ad iſtum, conſimilesque textus, reſponſio hæc ſuccincta & rotunda in promptu eſt: Papæ nimirum aliquid in cauſa propriâ atteſtanti, fidem minimè habendam eſſe. *l. nullus. 10. ff. de teſtib. l. omnibus. 10. C. eod. Felin. in c. ad audientiam. 13. num. 9. de præſcriptionibus. Reliquas ratiunculas, quæ pro coloranda iſta donatione à Paraſitis Papæ afferri ſolent, maſculè refellit exploditq; D. Pruckman. d. §. ſoluta poteſtas. mẽb. 2. effect. 7. num. 73. ſeqq.* 83.

Cæterùm ardua quæſtio eſt: an Conſtantini donationem, ſi ea forſan facta ſit, Imperator Romanus jure revocare poſſit? Et quòd poſſit, non obſcurè ex traditione aliorum innuit *Nicola. Everhardus à Midelburgo in locis legalib. in loc. à veriſimili. nu. 16.* ubi inquit inter cætera; Cæſari, quæ Cæſaris; Deoque, quæ Dei ſunt, reddenda eſſe, *juxta mã-* 84. 85.

datum Chriſti, Matth. 22. v. 21. Marc.
86. *12. v. 17. Romanor. 13. v. 7.* Quò apprimè confert, quòd Papa ipſe in ſuis Decretalibus ſancit: revocandam eſſe alienationem, quę in Regni alicuius præjudicium tenderet: non obſtante (*de non revocandâ alienatione iſtâ*) Regis ſive Principis juramento, *c. intellecto. 33. ext. de jurejurand. Atq; hanc ſententiam pluribus rationibus tuetur Pruckman. d. effect. 7. num. 115. & aliquot ſubſeqq.*
87. *Cui accedit quoq; D. Collega Bocer. d. tract. de regalib. c. 4. nu. 43.* Nec hanc revocationem impedit, quòd Imperator quiſque recèns electus jurejurando promittit, ſe Pontificem & Eccleſiam Romanam denfenſurum eſſe, *ut pateſcit ex juramento Imperatoris, quod refert Sleidanus prædicto lib. 1. Commentar. de ſtatu religionis, &c.* Cùm enim eodem juramento Imperator ſe ſanctè aſtringat: quòd ditiones Imperii, ab aliis populis & nationibus occupatas, ſicque ab Imperio divulſas, primo quoque tempore recuperare velit: data Imperatoris religio, de Pontificis & Eccleſiæ Roma-

Romanæ tutelâ ac patrocinio, impedimentum repetitioni illarum rerũ creare nullum omnino poterit. Et quamvis Imperator expreſsè fidem Romano Pontifici daret, de ditionibus illis non revocandis: eâ tamen fide, utpote quæ & juri & Sacramento ejus Septemviris dato planè cõtraria eſſet, minimè vinciretur, *arg. d. c. intellecto. 33. ext. de jurejur.* Eódem facit, quòd juramentum, 88. tribus ſuis comitibus, juſtitiâ videlicet, veritate & judicio deſtitutum, nullius hili & pili eſſe reputatur. *c. etſi Chriſtus. 26. §. Jacobus quoq;. ext. d. tit.*

Neque etiam revocationem hanc labefactat temporis immemorialis præſcriptio. Tum quia ea præſcriptio tantum poteſt duntaxat, quantum ipſa ſpecialis conceſſio, cujus vim habet. *arg. c. ſuper quibuſdam. 26. §. præterea. ext. de verb. ſignif. l. 1. §. fin. ff. de aqua, & aquæ pluviæ arcend. l. hoc jure. 3. §. ductus. 4. ff de aqua quotid. & æſt. l. alienationis verbum. 28. ff. de verb. ſignificat.* 89. Atqui Imperatorem alii concedendo Imperii ditiones nihil agere, ex prædi-

90. dictis clarè conſtat. Tum quia malæ fidei poſſeſſor nullo unquam tempore, ſicq; ne immemoriali quidem, præſcribit. *c. vigilanti.* 5. *& c. ult. ext. de præſcriptionibus. c. poſſeſſor.* 2. *de reg. jur. in* 6. *ibiq; Dynus n.* 14. *Cravet. conſil.* 146. *n.* 2. *Capyc. deciſ.* 4. *n.* 22. *Franciſ. de Caldas in l. ſi curatorem. verb. ſua facilitate. n.* 74. *C. de reſtit. in integr. ubi utrâq; in partem plures citat.* Sed Pontifices Romanos detinendo illas Imperii ditiones, in mala fide conſtitutos eſſe, dubium non eſt ullum: cùm ex propriâ ſuâ
91. legiſlatione ſciant, aut ſcire debeāt (quæ paria ſunt. *l. quod te mihi.* 5. *ff. de rebus cred. ſi cert. pet. ibiq; Jaſon n.* 9. *Dec. nu.* 17. *& Joan. Sadolet. n.* 26. *Gail. lib.* 1. *de pac. publ. c.* 1. *n.* 11.) ditiones ſive provincias ab Imperio Romano divelli, & alienari per Imperatorē, aut quemvis aliū, nequaquam poſſe. *d. c. intellecto.* 33. *ext. de jurejur.* Quin & inde mala fides ipſorum Pontificum manifeſtiſſima redditur: quòd ab Imperatore noviter deſignato exigunt, ut Conſtantini largitionem, atque poſſeſſionem ditionum, ab Impe-

Imperio divulſarum, ratam habeat. *can. ego Ludovicus. 30. & can. tibi domino. 31. diſtinct. 63. Clementin. unic. § ipſaq; omnia. de jurejurand. Idq; uberiùs explicat Pruckman. d. §. ſoluta poteſtas. memb. 2. effect. 7. num. 157. & aliquot ſeqq.*

Sed ut tandem è diverticulo in viam, 92.
adeoq; ad epigraphen ſive inſcriptionem hujus proœmii redeamus: adduntur in ea hæc verba: *Cupidæ legum juventuti.* Quibus verbis Juſtinianus hos quatuor Inſtitutionum libros adoleſcẽtibus, Juris Studioſis, inſcribit & dedicat: quia ſcilicet in omnibus ſtudiis primum ſibi locum vindicẽt Inſtitutiones; utpote prima veſtigia cuiuſque ſcientiæ mediocriter tradentes, *ut loquitur Imperator in proœmio Pandect. in princip. verſ. itaq; dubio procul, &c.* Ex iiſdem autem verbis Joannes Faber, Angelus Aretinus, Schneidevvinus, & alii hîc notant: Juris ſtudio initiari, in eoque feliciter verſari non poſſe, niſi qui & juve- 93.
nis ſit, & avidè cupideque ſtudeat, juxta tritos illos verſiculos:

Si quis fortè velit Iuriſconſultus haberi :
Continuet ſtudium . velit à quocunq; doceri :
Invigilet : nec vincat eum tortura laboris :
Fortior inſurgat, cunctisq; recentior horis.

Ac ſanè, ut in ſtudiis feliciter verſeris, neceſſe eſt eò ferri cupidè, & ſpontaneo Minervæ ſive naturæ tuæ inſtinctu. Nã veriſſimum eſt illud Horatii:

Tu nihil invitâ dices, faciesve Minervâ.

Et nihil eſt tam facile, quin difficile fiat, ſi illud invitus facias. Contrà, nihil tam difficile, quin volenti & cupienti facile reddatur. Nec poteſt non is plurimum addiſcere, qui diſcendi eſt cupidus, *ut eleganter hîc tradit Balduinus*.

94. Etſi verò in juventutis potiſſimùm gratiam hæ Inſtitutiones conſcriptæ ſunt: & à primâ mox ætate feliciùs plerumque diſcitur: propterea quòd juniores perſpicaciores eſſe, & docilioris ingenii, à iure præſumuntur, *l. præcipiunt. 37 ff. de ædilit. edict.* non tamen arceantur, nec deſperare debent, qui provectiori iam ætate ad ſtudium juris animum applicare cupiunt.

95. Nulla ſiquidem ætas ad diſcendum ſera exiſtimari debet: & nihil, *ut ait Seneca*, eſt ſtultius, quàm, quod

quod diu non didiceris, non velle diſcere. Hinc memorabilis Salvii Juliani ſententia eſt, quâ dixiſſe fertur: κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. id eſt: Etſi alterum pedem in ſepulchro haberem: adhuc tamen addiſcere vellem. *l. apud. 20. ff. de fideicommiſſar. libertatib.* Atque hinc quoque compertum habemus: non modò Accurſium, Gloſſatorem illum juris periſſimum & celebratiſſimum, cùm ageret annum ætatis trigeſimum ſeptimũ, Juriſprudentiæ operam dare cœpiſſe; ſed & Servium Sulpitium, in grandiori ætate conſtitutum, ad juris ſtudium acceſſiſſe, atque in eo ita profeciſſe; ut omnes, qui ex omni ætate in Urbe Romana juris intelligentiam habuerunt, ſi unum in locum conferantur, non fuerint cum ipſo comparandi. *Vide Ciceron. Philipp. 9. Valentin. Forſter. lib. 2. Hiſtoriæ juris civil. c. 42. & lib. 3. c. 12. Borcholt. hîc nu. 4. cum ſeqq. Jacobum Benium in libro ſingul. de privilegiis Juriſconſultor. part. 3. privileg. 64. num. 15. & ſeqq. nec non Tiraquellum in*

96. 97.

præfat. de jur. primigenior. num. 203. & ſeqq. ubi hanc in rem plura, obſervatu digniſſima, congeſſit.

IN TEXTUM PROOE-MII INSTITUTIONUM.

Principium.

IMPERATORIAM MAIESTATEM non ſolùm armis decoratam, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam; ut utrumq; tempus, & bellorum, & pacis, rectè poſſit gubernari: & Princeps Romanus non ſolùm in hoſtilibus prœliis victor exiſtat: ſed etiã, per legitimos tramites, calumniantium iniquitates expellat: & fiat tam juris religioſiſſimus, quàm victis hoſtibus triumphator magnificus.

SUM-

SUMMARIA.

1. *Quatuor hujus procemii membra ſive capita.*
2. *Imperatoris officium quibus in rebus conſiſtat.*
3. *Legum & armorum conjunctio in Imperatore valde neceſſaria.*
4. *Prætores quare ita appellati.*
5. *Quæ ſit cauſa conjunctionis legum & armorum.*
6. *Iulius Pollux quid Principi ſoli commiſſum eſſe cenſuerit.*
7. *Maieſtas unde dicta, & cui tribuatur.*
8. *Lege Regiâ omnis populi poteſtas in Principem tranſlata.*
9. *Maieſtatis verbo quid hoc loci ſignificetur.*
10. *Quidam Principes ſuæ mortalitatis parùm memores.*
11. *Vox Principis in legibus abſolutè poſita quid denotet.*
12. *Diſcrimen inter Regem & Principem.*
13. *Per legitimos tramites quid intelligatur.*
14. *Pœnæ ſecundùm præſcriptum juris infligendæ.*
15. *Pœna legibus non definita, arbitrio judicis relinquitur.*
16. *Calumniari quis dicatur.*

HUjus Procœmii ſeu Præfationis ſententia his quatuor velut membris 1.
ſive

ſive capitibus continetur. Primum eſt theſis, de officio boni Imperatoris. Alterum eſt hypotheſis, de Imperatore Juſtiniano. Tertium eſt de Inſtitutionibus. Quartum eſt adhortatio ad Stu-
2. dioſos juris. De primo hîc initiò agit Juſtinianus, & oſtendit: ut in Republ. & in Imperio duo omnino ſunt tempora; belli ſcilicet, & pacis: ita Imperatoris quoque officium in duabus rebus eſſe poſitum; in armis, & in legibus. His enim domi in toga & pace utendum eſt: illis verò in bello maximè eſt opus. Et arma foris eſſe parum eſt, niſi ſit conſiliũ domi, *ut ſcribit Cicero lib.* I. *offic.* Cùm autem leges armorum, & arma legum præſidio ſerventur: legibus arma ordinentur: legesque armis executioni demandentur. *l. unic. in princ. C. de Juſtin. Cod. confirmand.* Ideo Juſtinianus, quod eſt armorum, eleganter hîc tribuit legibus; & contrà, quod eſt legum, tribuit armis: ut ita mutuum eorum auxilium per quandam ἀντιμεταβολὴν am-
3. plificet. Et ſanè alterum ab altero ſejungi non debere, apertè demonſtrat Ho-

ratius

Digitized by Google

ratius *lib. 2. epiſtolar. epiſt. 1. ad Auguſtum*, his verbis:

Cùm tot ſuſtineas ac tanta negocia ſolus:
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes. ——————

Item Virgilius:

Tu regere imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, paciq́; imponere morem:
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Sed & iſta duo, arma nimirum & le-
ges, bene imperanti apprimè eſſe neceſ-
ſaria, admonet alibi quoq; Juſtinianus,
dum *in Novell. 24. de Præſide Piſidiæ*, ab
initio ſic præfatur: *Nunquam ſanè cre-*
didimus, veteres Romanos ex parvis, a-
deoq́; minutiſſimis principiis tam amplã
conſtituere Rempublicam, & totum ex-
inde terrarum orbem (penè dixerimus)
ſibi adjungere, & premere, ac tueri im-
perio potuiſſe: niſi maioribus in provin-
cias magiſtratibus miſſis, plus eâre digni-
tatis ſibi comparaſſent, ſimulq́; illis ar-
morum juxtà ac legum poteſtatem feciſ-
ſent, nec non ad utrumq́; accommodatos
& idoneos habuiſſent; quos quidem præto- 4.
res vocabant, appellatione illis ex eo in-
dita, quòd cæteris omnibus præirent, &
præ-

præponerentur, permiſſâ ſcilicet eis tam rei bellicæ adminiſtratione, quàm legum præſcriptione. Et in Novell. 25. *de Prætore Lycaoniæ. circa finem præfationis* inquit: *Eſt enim hoc nomen quaſi jure patrio Romani imperii proprium, & ante ipſos etiam Conſules, in ampla Romanorum Republ. uſui habitum. Nam veteres Romani ſuos Imperatores Prætores appellabant, ſimulq; illis præbebant, ut militaribus præirent copiis, & deſcriptis ab illis parebant legibus: & prorſus erat hic magiſtratus ex ambobus contemperatus, præ ſe ferens & oſtentans tam in inſtruenda acie robur, quàm in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.*

5. Cæterùm cauſam conjunctionis harũ duarum rerum, legum & armorum, tradit eleganter *in Nouell. 26. de Prætore Thraciæ. c. 1. ad finẽ*, his verbis: *Omnibus perſpicuum ſit, quòd militaris quidẽ res, ſi ſola & per ſe conſiſtat, ultrà quàm decet, efferatur audaciâ: civilis verò, niſi admiſtum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: utrũque verò ſi in idem cùm altero cõcurrat, omni-*

mnium perfectiſſimum & abſolutiſſimum ſit, quodq́ tam ad gerendum bellū, quàm ad tuendam pacem ſufficiat. Unde 6.
Julius Pollux voluit Principem, quem inſtituit, non modò eſſe πολεμικὸν, ſed etiam νομοθετικὸν, qui leges ſalutares ſciat condere & tueri. Utrumq; quippe commiſſum eſt illi ſoli, & non alii, niſi ex ſua auctoritate tributum. *Verùm ea de re, poſt Balduinum hìc, prolixè & eruditè diſſertat Petrus Gregor. Tholoſanus lib. 10. de Republ. cap. 1. cum ſeqq.*

M A I E S T A S porrò, à magnitudine 7.
dicta, in legibus noſtris non ſolùm Deo tribuitur. *l. non diſtinguemus. 32. §. ſacerdotio. 4 ff. de recept. qui arbitriū, &c.* ſed & populo Romano, cuius amplitudinem & dignitatem denotat. *l. non dubito. 7. §. 1. ff. de captiv. & poſtlim. reverſ. l. 1. §. 1. ff. ad leg. Jul. maieſtat.* 8.
Et quia lege Regiâ populus omne ſuum imperium ac poteſtatem in Principem tranſtulit. *§. ſed & quod Principi. 6. infr. de jur. nat. gent. & civ. l. 1. in princ. ff. de conſtitut. Princip. cum ſimilib. ſuprà ad epigraphen huius proœmii allegatis,*

num.

Digitized by Google

num. 72. principalis quoque maieſtas dici cœpit. *l. penult. ff. de heredib. inſtit. l. famoſi. 7. §. hoc tamen. 3. ff. ad leg. Jul. maieſt.* & imperialis ſive imperatoria, *ut hîc, & l. ult. in princip. C. de legibus.* Quin & magiſtratus, ut prætor, quo maior eius ſit auctoritas, maieſtatem habere dicitur. *l. penult. in fin. ff. de Juſtit. & jur. l. ſi familia. 9. ff. de juriſdict. l. quod reipublicæ. 33. ff. de injur. Bor-*
9. *cholt. hîc num. 4.* Et ſanè hoc loci maieſtas propriè illam excellentiam, amplitudinem & præeminentiam ſignificat, quæ Imperatori competit: quamvis impropriè aliis etiam, ut Regibus, Principibus, Marchionibus, Comitibus, &c. attribuatur. *Sed hac de re acturi ſumus σὺν θεῷ fuſiùs in §. publica autem judicia. 3. infr. de public. judic. Et de illa maieſtate noviſſimè diſſervit præclarè D. Collega Beſoldus in Diſſertatione politico-juridica de Republ. th. 20. & ſequentib. itemq́ Chriſtianus Matthias Dithmarſus diſput. politic. 2. de maieſta-*
10. *te, &c. th. 27.* Eſt autem hæc longè laudabilior Imperatoris periphraſis, lõgeq́; mode-

modeſtior loquendi ratio, quàm ubi Principes ſuæ vanitatis & mortalitatis parùm memores, nunc ſui jactant divini numinis aures. *l. ult. in princ. C. de acquir. & retin. poſſeſſ.* nunc adorandã ſuam ſerenitatẽ. *l. 1. C. de ſilentiariis, &c.* nunc ſuam perennitatem. *l. nemo. 3. in prin. C. de epiſcop. audient.* atque etiam æternitatem. *l. 2. C. de Fabricenſib.* Sed omnium amentiam ſuperavit Domitianus, qui Antiochum ſecutus, voluit dici Deus, ſimul & Dominus, *referente hîc Balduino.*

PRINCIPIS ROMANI appellatione Imperator hîc venit. Sed & vox *Principis* in legibus ſimpliciter & abſolutè poſita, ipſum Imperatorem, ſuperiorem non recognoſcentem, deſignat. *t. tit. ff. de conſtitut. Princ. & t. t. C. de legib. & conſtitut. Princip. l. princeps. 31. ff. de legib. & concordantibus.* 11.

Hoc verò loco diligenter obſervandũ: Imperatorem eſſe Principem, non Regem: quòd Rex pleraque ſuo arbitrio, & magnâ cum pompâ; Princeps legib. convenienter agat, & nullo cum faſtu 12.

ſuperbo præſit Reipublicæ, *ut ex Ammiano diſtinguit hic Giphanius.*

Cæterùm per LEGITIMOS
13. TRAMITES, Juſtinianus leges & jura, ſive juris juſtitiæque viam ac rationẽ intelligit. Atq; ex hoc loco notandum:
14. Magiſtratus, & eos, qui Rebuſpublicis præſunt, in maleficiis & criminib. coërcendis, legitimè, id eſt, ſecundùm præſcriptum Juris & legum, pœnas infligere debere. *Novell. 15. c.* 1. *§.* 1. *Nov. 82. c. 13.* Ita fiet, ne privato affectu à vero declinent: neque gravior pœna ſit, quàm
15. culpa. *l. ſancimus.* 22. *C. de pœnis.* At ſi legibus pœna definita & expreſſa non eſt: arbitrio judicis relinquitur. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de effractorib. l. hodie.* 13. *ff. de pœnis. c. de cauſis. 4. ext. de offic. & poteſt. judic. deleg.*

16. CALUMNIANTIUM denique verbo, omnes omnino tranſgreſſores legum hîc indicantur: licèt pro materia ſubjectâ, calumniari is alibi dicatur, qui falſa crimina ſcienter intendit. *l.* 1. *ff. de calumniatorib. l.* 1. *§.* 1. *ff. ad ſenatuſconſult. Turpillian.* aut qui ſciens prudenſque

que per fraudẽ negocium alicui comparat. *Paul. lib. 1. ſententiar. tit. 5. de calumniatorib. Borcholt. hîc n. 5.*

§. Quorum utramq́;. 1. cum §. ſeq.

§. 1. Quorum utramq́; viam cũ ſũmis vigiliis, ſũmaq́; providentiâ, annuente Deo, perfecimus. Et bellicos quidem ſudores noſtros barbaricæ gentes, ſubjuga noſtra redactæ, cognoſcunt: & tam Africa, quàm aliæ innumeræ provinciæ, poſt tanta temporum ſpacia, noſtris victoriis, à cœleſti numine præſtitis, iterum ditioni Romanæ, noſtroq́; additæ Imperio, proteſtantur. Omnes verò populi legibus, tam à nobis promulgatis, quàm compoſitis, reguntur.

§. 2. Et cùm ſacratiſſimas conſtitutiones, antea confuſas, in luculentam ereximus conſonantiam: tunc noſtram extendimus curam ad immenſa veteris prudentiæ volumina: & opus deſperatum, quaſi per medium profundum euntes, cœleſti favore jam adimplevimus.

SUMMARIA.

1. *Iuſtinianus & armorum & legum curam geſſit.*
2. *Gentes, gentiles & barbari in jure qui dicantur.*
3. *Iuſtinianus primò Codicem, deinde Pandectas, poſteà Inſtitutiones fieri juſſit.*
4. *Leges promulgatæ, itemq; leges compoſitæ quæ.*

HYpotheſis, ſive alterũ hujus Proœmii caput, de Imperatore Juſtiniano, quid in bello & pace præſtiterit, hîc
1 breviter exponitur Ait autem, ſeſe & armorum

Digitized by Google

morum & legum curam geſſiſſe: adeoque in arte civili & militari præclarè ſuo officio perfunctum eſſe. Utrumq; paucis oſtendit: primùm de armis: deinde de legibus. Et quidem officium in re militari duplex facit: unum in Barbaris Imperio Romano ſubiiciendis: alterũ in provinciis Romanis, per Barbaros occupatis, Imperio reſtituendis. Id verò 2.
hîc ſciendum: in jure genes, gentiles, & Barbaros dici, quicunque Romano Imperio non parent: reliqui Romanis ſubjecti, provinciales dicuntur. *l. ult. C. de offic. magiſtri milit. l.* 2. *§. in Sardinia. & §. pro limitaneis. C. de offic. præfecti Prætorio Africæ. l. Divus.* 6. *ff. de bonis damnator.* De Africa porrò, ejusque omnibus provinciis (quas Imperator hîc innumeras, id eſt, plurimas, vocat) operâ Beliſarii Ducis, victis & profligatis Vandalis, qui illam annos 95. obtinuerant, Romano Imperio reſtitutis, uberrimè diſſerit Procopius. De eadem victoriâ, omniumque harum provinciarum novâ adminiſtratione, extat *d. tit. C. de officio præfecti Prætorio Africæ.*

3. De eadem quoque victoriâ ſæpe glo-
riatur Juſtinianus, *ut liquet ex hoc §. &*
l. 2. C. de vet. jure enucleand. Quantũ
autem ipſe in jure & legibus componẽ-
dis ſeu emendandis præſtiterit: ex προλε-
γομένοις noſtris repetendum eſt: ex qui-
bus clarè conſtat, Imperatorem primò
Codicem, deinde Pandectas, mox Inſti-
4. tutiones fieri juſſiſſe. Illud non ignoran-
dum: eum leges à ſe promulgatas, hîc
intelligere eas, quarum ipſe auctor fuit,
& quas ipſe edidit atque invulgavit: cõ-
poſitas verò, quarum alii retrò Princi-
pes & Jureconſulti fuerũt auctores: quas
ipſe tamen, cùm confuſæ eſſent, in or-
dinem redegit, *docentibus hic Borcholt,*
& Heigio n. 1. & Mynſingero n. 3. & 4.

§. Cùmq; hoc. 3. cum tribus ſeqqq.

§ 3. Cùmq; hoc, Deo propitio, peractum eſt: Triboniano Viro magnifico, magiſtro, & exquæſtore ſacri palatii noſtri, & exconſule; nec non Theophilo, & Do-

& Dorotheo, Viris illuſtribus, Anteceſſoribus (quorũ omniũ ſolertiam, & legum ſcientiam, & circa noſtras juſsiones fidẽ, jam ex multis rerum argumẽtis accepimus) convocatis, mãdavimus ſpecialiter: ut ipſi noſtrâ auctoritate, noſtriſq; ſuaſionibus, Inſtitutiones componerent: ut liceat vobis prima legum cunabula non ab antiquis fabulis diſcere, ſed ab imperiali ſplendore appetere: & tam aures, quàm animi veſtri, nihil inutile, nihilq; perperam poſitum; ſed quod in ipſis rerum obtinet argumentis, accipiant: & quod priore tempo-

re vix poſt quadriennium, prioribus contingebat, ut tunc conſtitutiones imperatorias legerent: hoc vos à primordio ingrediamini, digni tanto honore, tantaq́; reperti felicitate, ut & initium vobis & finis legum eruditionis à voce principali procedat.

§. 4. Igitur poſt libros quinquaginta Digeſtorum ſeu Pandectarum (in quibus omne jus antiquum collectum eſt: quod per eundem Virum excelſum, Tribonianum; nec non cæteros Viros illuſtres, & facundiſſimos confecimus) in quatuor libros eaſdem Inſtitutiones

par-

Digitized by Google

tiri juſſimus: ut ſint totius legitimæ ſcientiæ prima elementa.

§.5. In quibus breviter expoſitum eſt: & quod antea obtinebat: & quod poſtea deſuetudine inumbratum, imperiali remedio illuminatum eſt.

§.6. Quas ex omnibus antiquorum Inſtitutionibus, & præcipuè ex Cõmentariis Caij noſtri, tam Inſtitutionũ, quàm rerum quotidianarum, aliiſq; multis Commentariis compoſitas, cùm tres Viri prudentes prædicti nobis obtulerunt: & legimus, & recognovimus, & pleniſſimum noſtrarum conſtitutionum robur eis accommodavimus.

SUMMARIA.

1. *Quo tempore Inſtitutiones juris ſint concinnatæ.*
2. *Quorum Iuriſconſultorum operâ eædem Inſtitutiones ſint compoſitæ.*
3. *Tribonianus non tantùm Inſtitutionum; ſed Pandectarum etiã, & Codicis architectus atq; coryphæus ſummus.*
4. *Magnifici olim dicebantur, qui non ſolùm illuſtres erant, ſed majoribus honoribus functi.*
5. *Magiſter officiorum quis.*
6. *Tribonianus cur exquæſtor, cur item exconſul dicatur.*
7. *Quæſtor ætate Iuſtiniani quis fuerit.*
8. *Cur Iuſtinianus Theophilum & Dorotheum nominet viros illuſtres.*
9. *Si qua peccata in voluminibus juris relicta deprehenduntur: ea Triboniano, ejusq; Collegis non exprobranda, ſed potiùs condonanda videntur.*
10. *Omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare; divinitatis magis eſt, quàm mortalitatis.*
11. *Quæ cauſa Iuſtinianum impulerit, ut Inſtitutiones haſce confici juſſerit.*
12. *Laus Inſtitutionum duplex.*
13. *Vſus harum Inſtitutionum.*
14. *Earundem forma & compoſitio.*

15. Ex

15. Ex quibus libris Iuſtitutiones ſint conſcripta.
16. Cajus cur à Iuſtiniano noſter dictus, & quis fuerit.
17. Inſtitutiones conſtitutionum Imperialium vim & robur habent.
18. Ordo & ratio diſcendi juris.

HIc de Inſtitutionibus, tertiâ & præcipuâ hujus Præfationis parte, agitur: deque iis decem breviter adferuntur. Primum, eſt de tempore, quo concinnatæ ſunt, puta poſt Codicem & Pandectas, Juſtiniano tertiùm Conſule. Codicem autem hîc exaudire debemus priorem, qui anno Redemptionis noſtræ 529. editus eſt. Poſtea enim, nempe anno 534. idem Codex iterum emendatus eſt, & multis locis recognitus, *ut ſuprà in prolegomenis dictum num. 18.* Alterum, eſt ſpeciale mandatum, de cōponendis his Inſtitutionibus: *de quo mādato & in l. 2. §. ſed cùm proſpeximus. C. de vet. jur. enucl.* 1.

Tertium, eſt de Juriſconſultis, quorum operâ & ſolertiâ ſunt compoſitæ: nimirum operâ Triboniani, Viri magnifici, 2.

præponerentur, permiſſâ ſcilicet eis tam rei bellicæ adminiſtratione, quàm legum præſcriptione. Et in Novell. 25. *de Prætore Lycaoniæ. circa finem præfationis* inquit: *Eſt enim hoc nomen quaſi jure patrio Romani imperii proprium, & ante ipſos etiam Conſules, in ampla Romanorum Republ. uſui habitum. Nam veteres Romani ſuos Imperatores Prætores appellabant, ſimulq; illis prabebant, ut militaribus præirent copiis, & deſcriptis ab illis parebant legibus: & prorſus erat hic magiſtratus ex ambobus contemperatus, præ ſe ferens & oſtentans tam in inſtruenda acie robur, quàm in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.*

5. Cæterùm cauſam conjunctionis harũ duarum rerum, legum & armorum, tradit eleganter *in Nouell. 26. de Prætore Thraciæ. c. 1. ad finẽ*, his verbis: *Omnibus perſpicuum ſit, quòd militaris quidẽ res, ſi ſola & per ſe conſiſtat, ultrà quàm decet, efferatur audaciâ: civilis verò, niſi admiſtum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: utrũque verò ſi in idem cum altero cõcurrat,* omni-

omnium perfectiſſimum & abſolutiſſimum ſit, quodq́ tam ad gerendum bellū, quàm ad tuendam pacem ſufficiat. Unde 6.
Julius Pollux voluit Principem, quem inſtituit, non modò eſſe πολεμικὸν, ſed etjam νομοθετικὸν, qui leges ſalutares ſciat condere & tueri. Utrumq; quippe commiſſum eſt illi ſoli, & non alii, niſi ex ſuâ auctoritate tributum. *Verùm ea de re, poſt Balduinum hîc, prolixè & eruditè diſſertat Petrus Gregor. Tholoſanus lib. 10. de Republ. cap. 1. cum ſeqq.*

MAIESTAS porrò, à magnitudine 7.
dicta, in legibus noſtris non ſolùm Deo tribuitur. *l. non diſtinguemus. 32. §. ſacerdotio. 4 ff. de recept. qui arbitriū, &c.* ſed & populo Romano, cuius amplitudinem & dignitatem denotat. *l. non dubito. 7. §. 1. ff. de captiv. & poſtlim. reverſ. l. 1. §. 1. ff. ad leg. Jul. maieſtat.* 8.
Et quia lege Regiâ populus omne ſuum imperium ac poteſtatem in Principem tranſtulit. *§. ſed & quod Principi. 6. infr. de jur. nat. gent. & civ. l. 1. in princ. ff. de conſtitut. Princip. cum ſimilib. ſuprà ad epigraphen huius proœmii allegatis,*

num.

Digitized by Google

num. 72. principalis quoque maieſtas dici cœpit. *l. penult. ff. de heredib. inſtit. l. famoſi. 7. §. hoc tamen. 3. ff. ad leg. Jul. maieſt.* & imperialis ſive imperatoria, *ut hîc, & l. ult. in princip. C. de legibus.* Quin & magiſtratus, ut prætor, quo maior eius ſit auctoritas, maieſtatem habere dicitur. *l. penult. in fin. ff. de Juſtit. & jur. l. ſi familia. 9. ff. de jurisdict. l. quod reipublicæ. 33. ff. de injur. Bor-*
9. *cholt. hîc num. 4.* Et ſanè hoc loci majeſtas propriè illam excellentiam, amplitudinem & præeminentiam ſignificat, quæ Imperatori competit: quamvis impropriè aliis etiam, ut Regibus, Principibus, Marchionibus, Comitibus, &c. attribuatur. *Sed hac de re acturi ſumus* σὺν θεῷ *fuſius in §. publica autem judicia. 3. infr. de public. judic. Et de illa maieſtate noviſſimè diſſervit præclarè D. Collega Beſoldus in Diſſertatione politico-juridica de Republ. th. 20. & ſequentib. itemq́ue Chriſtianus Matthias Dithmarſus diſput. politic. 2. de maieſta-*
10. *te, &c. th. 27.* Eſt autem hæc longè laudabilior Imperatoris periphraſis, lōgeq́; mode-

modeſtior loquendi ratio, quàm ubi Principes ſuæ vanitatis & mortalitatis parùm memores, nunc ſui jactant divini numinis aures. *l. ult. in princ. C. de acquir. & retin. poſſeſſ.* nunc adorandã ſuam ſerenitatẽ. *l. 1. C. de ſilentiariis, &c.* nunc ſuam perennitatem. *l. nemo. 3. in prin. C. de epiſcop. audient.* atque etiam æternitatem. *l. 2. C. de Fabricenſib.* Sed omnium amentiam ſuperavit Domitianus, qui Antiochum ſecutus, voluit dici Deus, ſimul & Dominus, *referente hic Balduino.*

PRINCIPIS ROMANI appellatione Imperator hîc venit. Sed & vox *Principis* in legibus ſimpliciter & abſolutè poſita, ipſum Imperatorem, ſuperiorem non recognoſcentem, deſignat. *t. tit. ff. de conſtitut. Princ. & t. t. C. de legib. & conſtitut. Princip. l. princeps. 31. ff. de legib. & concordantibus.* 11.
Hoc verò loco diligenter obſervandũ: Imperatorem eſſe Principem, non Regem: quòd Rex pleraque ſuo arbitrio, & magnâ cum pompâ; Princeps legib. convenienter agat, & nullo cum faſtu 12.

ſuperbo præſit Reipublicæ, *ut ex Ammiano diſtinguit hîc Giphanius.*

Cæterùm per LEGITIMOS
13. TRAMITES, Juſtinianus leges & jura, ſive juris juſtitiæque viam ac rationē intelligit. Atq; ex hoc loco notandum:
14. Magiſtratus, & eos, qui Rebuſpublicis præſunt, in maleficiis & criminib. coërcendis, legitimè, id eſt, ſecundùm præſcriptum Juris & legum, pœnas infligere debere. *Novell. 15. c.* 1. *§.* 1. *Nov. 82. c. 13.* Ita fiet, ne privato affectu à vero declinent: neque gravior pœna ſit, quàm
15. culpa. *l. ſancimus.* 22. *C. de pœnis.* At ſi legibus pœna definita & expreſſa non eſt: arbitrio judicis relinquitur. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de effractorib. l. hodie.* 13. *ff. de pœnis. c. de cauſis. 4. ext. de offic. & poteſt. judic. deleg.*

16. CALUMNIANTIUM denique verbo, omnes omnino tranſgreſſores legum hîc indicantur: licèt pro materia ſubjectâ, calumniari is alibi dicatur, qui falſa crimina ſcienter intendit. *l.* 1. *ff. de calumniatorib. l.* 1. *§.* 1. *ff. ad ſenatuſconſult. Turpillian.* aut qui ſciens prudenſ-

que

Digitized by Google

que per fraudẽ negocium alicui comparat. *Paul. lib. 1. ſententiar. tit. 5. de calumniatorib. Borcholt. hîc n. 5.*

§. Quorum utramq;. 1. cum §. ſeq.

§. 1. Quorum utramq; viam cũ sũmis vigiliis, sũmaq; providentiâ, annuente Deo, perfecimus. Et bellicos quidem ſudores noſtros barbaricæ gentes, ſub juga noſtra redactæ, cognoſcunt: & tam Africa, quàm aliæ innumeræ provinciæ, poſt tanta temporum ſpacia, noſtris victoriis, à cœleſti numine præſtitis, iterum ditioni Romanæ, noſtroq; additæ Imperio, proteſtantur. Omnes verò populi legibus, tam à nobis promulgatis, quàm compoſitis, reguntur.

morum & legum curam geſſiſſe; adeoque in arte civili & militari præclarè ſuo officio perfunctum eſſe. Utrumq; paucis oſtendit: primùm de armis: deinde de legibus. Et quidem officium in re militari duplex facit: unum in Barbaris Imperio Romano ſubiiciendis: alterũ in provinciis Romanis, per Barbaros occupatis, Imperio reſtituendis. Id verò 2.
hîc ſciendum: in jure genes, gentiles, & Barbaros dici, quicunque Romano Imperio non parent: reliqui Romanis ſubjecti, provinciales dicuntur. *l. ult. C. de offic. magiſtri milit. l. 2. §. in Sardinia. & §. pro limitaneis. C. de offic. præfecti Prætorio Africæ. l. Divus. 6. ff. de bonis damnator.* De Africa porrò, ejusque omnibus provinciis (quas Imperator hîc innumeras, id eſt, plurimas, vocat) operâ Beliſarii Ducis, victis & profligatis Vandalis, qui illam annos 95. obtinuerant, Romano Imperio reſtitutis, uberrimè diſſerit Procopius. De eadem victoriâ, omniumque harum provinciarum novâ adminiſtratione, extat *d. tit. C. de officio præfecti Prætorio Africæ.*

3. De eadem quoque victoriâ ſæpe gloriatur Juſtinianus, *ut liquet ex hoc §. & l. 2. C. de vet. jure enucleand.* Quantū autem ipſe in jure & legibus componēdis ſeu emendandis præſtiterit: ex προλεγομένοις noſtris repetendum eſt: ex quibus clarè conſtat, Imperatorem primò Codicem, deinde Pandectas, mox Inſti-
4. tutiones fieri juſſiſſe. Illud non ignorandum: eum leges à ſe promulgatas, hîc intelligere eas, quarum ipſe auctor fuit, & quas ipſe edidit atque invulgavit: cōpoſitas verò, quarum alii retrò Principes & Jureconſulti fuerūt auctores: quas ipſe tamen, cùm confuſæ eſſent, in ordinem redegit, *docentibus hic Borcholt, & Heigio n. 1. & Mynſingero n. 3. & 4.*

§. Cùmq; hoc. 3. cum tribus ſeqqq.

§ 3. Cùmq; hoc, Deo propitio, peractum eſt: Triboniano Viro magnifico, magiſtro, & exquæſtore ſacri palatii noſtri, & exconſule; nec non Theophilo, & Do-

& Dorotheo, Viris illuſtribus, Anteceſſoribus (quorũ omniũ ſolertiam, & legum ſcientiam, & circa noſtras juſsiones fidẽ, jam ex multis rerum argumẽtis accepimus) convocatis, mãdavimus ſpecialiter: ut ipſi noſtrâ auctoritate, noſtriſq; ſuaſionibus, Inſtitutiones componerent: ut liceat vobis prima legum cunabula non ab antiquis fabulis diſcere, ſed ab imperiali ſplendore appetere: & tam aures, quàm animi veſtri, nihil inutile, nihilq; perperam poſitum; ſed quod in ipſis rerum obtinet argumentis, accipiant: & quod priore tempo-

re vix poſt quadriennium prioribus contingebat, ut tunc conſtitutiones imperatorias legerent: hoc vos à primordio ingrediamini, digni tanto honore, tantaq; reperti felicitate, ut & initium vobis & finis legum eruditionis à voce principali procedat.

§. 4. Igitur poſt libros quinquaginta Digeſtorum ſeu Pandectarum (in quibus omne jus antiquum collectum eſt: quod per eundem Virum excelſum, Tribonianum; nec non cæteros Viros illuſtres, & facundiſſimos confecimus) in quatuor libros eaſdem Inſtitutiones

par-

tiri juſſimus: ut ſint totius legitimæ ſcientiæ prima elementa.

§. 5. In quibus breviter expoſitum eſt: & quod antea obtinebat: & quod poſtea deſuetudine inumbratum, imperiali remedio illuminatum eſt.

§. 6. Quas ex omnibus antiquorum Inſtitutionibus, & præcipuè ex Cõmentariis Caij noſtri, tam Inſtitutionũ, quàm rerum quotidianarum, aliisq́ multis Commentariis compoſitas, cùm tres Viri prudentes prædicti nobis obtulerunt: & legimus, & recognovimus, & pleniſſimum noſtrarum conſtitutionum robur eis accommodavimus.

Digitized by Google

SUMMARIA.

1. *Quo tempore Inſtitutiones juris ſint concinnatæ.*
2. *Quorum Iuriſconſultorum operâ eædem Inſtitutiones ſint compoſitæ.*
3. *Tribonianus non tantùm Inſtitutionum; ſed Pandectarum etiã, & Codicis architectus atq; coryphæus ſummus.*
4. *Magnifici olim dicebantur, qui non ſolùm illuſtres erant, ſed majoribus honoribus functi.*
5. *Magiſter officiorum quis.*
6. *Tribonianus cur exquæſtor, cur item exconſul dicatur.*
7. *Quæſtor ætate Iuſtiniani quis fuerit.*
8. *Cur Iuſtinianus Theophilum & Dorotheum nominet viros illuſtres.*
9. *Si qua peccata in voluminibus juris relicta deprehenduntur: ea Triboniano ejusq́; Collegis non exprobranda, ſed potiùs condonanda videntur.*
10. *Omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare; divinitatis magis eſt, quàm mortalitatis.*
11. *Quæ cauſa Iuſtinianum impulerit, ut Inſtitutiones haſce confici juſſerit.*
12. *Laus Inſtitutionum duplex.*
13. *Vſus harum Inſtitutionum.*
14. *Earundem forma & compoſitio.*

15. Ex

Digitized by Google

15. *Ex quibus libris Inſtitutiones ſint conſcriptæ.*
16. *Cajus cur à Iuſtiniano noſter dictus, & quis fuerit.*
17. *Inſtitutiones conſtitutionum Imperialium vim & robur habent.*
18. *Ordo & ratio diſcendi juris.*

HIc de Inſtitutionibus, tertiâ & præcipuâ hujus Præfationis parte, agitur: deque iis decem breviter adferuntur. Primum, eſt de tempore, quo concinnatæ ſunt, puta poſt Codicem & Pandectas, Juſtiniano tertiùm Conſule. Codicem autem hîc exaudire debemus priorem, qui anno Redemptionis noſtræ 529. editus eſt. Poſtea enim, nempe anno 534. idem Codex iterum emendatus eſt, & multis locis recognitus, *ut ſuprà in prolegomenis dictum num. 18.* Alterum, eſt ſpeciale mandatum, de cõponendis his Inſtitutionibus: *de quo mãdato & in l. 2. §. ſed cùm proſpeximus. C. de vet. jur. enucl.* 1.

Tertium, eſt de Juriſconſultis, quorum operâ & ſolertiâ ſunt compoſitæ: nimirum operâ Triboniani, Viri magnifici, 2.

fici, Magiſtri, & exquæſtoris ſacri Palatii, & exconſulis; nec non Theophili, & Dorothei, Virorum illuſtrium, & An-
3. teceſſorum. De Triboniano, qui non Inſtitutionum ſolùm, ſed etiam Pandectarum & Codicis auctor, architectus, & coryphæus fuit ſummus, videantur Procopius, Suidas, Alciatus *lib.* 4. *diſpunction. cap.* 7. & Giphanius *in Commentar. de Imperat. Juſtin.* Magnificum
4. autem Virum Juſtinianus vocat Tribonianum: ut alibi Auguſti ætati noſtræ propiores dicunt excelſos, glorioſos, glorioſiſſimos, magnificentiſſimos, eminentiſſimos, ſublimiſſimos Viros: qui non tantùm illuſtres erant, ſed majoribus honoribus functi, ut Conſulari, Quæſturâ ſacri Palatii, magiſteriâ dignitate, &c. *l. ſi quando.* 38. *C. de appellationib. l.* 1. *&* 2. *C. de vet. jur. enucl. l. unic. C. de emendat. Cod. l. un. C. de Juſtin. Cod. confirm. Novell.* 71. Nam & illuſtres adminiſtratores, & vacantes fuiſſe (qui ſine adminiſtratione, honoris cauſa, Illuſtratus titulo ab Auguſtis donabantur) evincitur *ex l.* 2. *C. ut dignitatũ*

ordo

ordo ſervetur. Vocat præterea Juſtinianus Tribonianum, Magiſtrum, & alibi, magiſteriâ dignitate decoratum. *l. un. C. de nov. Cod. fac. & d. l. unic. C. de Juſtin. Cod. confirm.* quia magiſter officiorum fuit. *d. l. 2. in princ. C. de vet. jur. enucl. de quo eſt tit. C. de officio magiſtri officior.* Erat autem magiſter officiorũ is, penes quem cura erat totius penè aulæ & palatii: cui hodie reſpondere videtur Marſchalcus, & Præfectus Aulæ. *Giphan. hîc in verbo, magiſtro. Cujacius in l. 3. C. de Præpoſitis ſacri cubiculi, &c.* 5.
6. Exquæſtorem quoque eundem appellat, itemque Exconſulem: quòd Quæſturâ tempore hujus præfationis abiiſſet, & Cõſulatu jam functus eſſet, *ut exquiſitiùs docent Petr. Crinitus in libr. de honeſta diſciplin. Anton. Auguſtin. lib. 3. emendation. c. 3. Borcholt. hîc num. 7. & Heigius num. 8. & 9.* Tametſi aliter ſentiant Alciatus *lib. 4. diſpunct. cap. 3. & Myinſinger. hîc n. 2.* Cæterùm Quæſtor ætate Juſtiniani is erat, qui hac ætate eſt Cancellarius, id eſt, ad quem ſpectat cura juris, & legum. *De eo eſt tit. C. de officio* 7.

quæſtor. ibiq; in fine VVeſenbec. Cujac. ad l. 2. C. de petitionib bonor. ſublat. Vulteius lib. 1. Juriſpruden. Rom. c. 13. nu. 95.
8. Theophilum verò, & Dorotheum, Viros illuſtres nominat Juſtinianus: non quòd Anteceſſores, id eſt, Profeſſores ſive Doctores juris eſſent: ſed quòd alioqui, vel vacante Illuſtratu, vel illuſtri adminiſtratione antè donati fuerint, *ut Eguinarius Baro hîc tradit.* Etſi porrò
9. multa adhuc juris veteris veſtigia, itemque leges quædam primâ facie inter ſe pugnantes, aut ſupervacaneæ, & ſi qua alia ſint peccata, in voluminibus juris relicta deprehenduntur: ea tamen Triboniano, ejusque Collegis, Viris graviſſimis, minimè exprobranda, ſed condonanda potiùs videntur: qui maximum ac difficilimum opus tam brevi tempore, juſſu utique Principis, perfecerint. *l.* 1. §. *fin. ibi, quàm celerrimo fini tradere, &c. C. de vet. jur. enucl.* Nam ſicubi locum habet, hîc potiſſimùm obtinere illud Poëtæ debet: *Opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.* Et ipſe Juſtinianus, humanæ imbecillitatis nõ ignarus

rus: *Si quid*,inquit,*in tanta legum com-*
poſitione, quæ ab immenſo librorum nu-
mero collecta eſt, ſimile forſitan rarò in-
veniatur, nemo hoc vituperandum exi-
ſtimet: ſed imbecillitati humanæ, quæ 10.
naturaliter ineſt, hoc inſcribat: quia o-
mnium habere memoriam, & penitus in
nullo peccare, divinitatis magis, quàm
mortalitatis eſt. l. 2. §. ſi quid autem. 14.
C. de. vet. jur. enucleand. Cæterùm Tri-
boniani defenſionem (*contra Ant. Fa-*
brum, Contium, Ravardum, & alios,
quos citat & improbat D. Beſoldus Diſp. 1.
ad Pand th. 12. *& 16.*) ex profeſſo ſuſce-
piſſe videtur Oſvaldus Hilliger. *in Do-*
nello enucleat. præfat. ad lector. lib. 1. c. 1.
lit. I. & alibi paſſim.

Quartum, quod hoc loco de Inſtitu- 11.
tionibus juris adfert Imperator, eſt cau-
ſa, quæ ipſum impulit, ut eas confici mã-
dârit. Cauſa præcipua hæc eſt: quòd in
antiquis veterum Juriſconſultorum In-
ſtitutionibus multa haberentur jura in-
utilia, multa ſupervacanea, multa de-
ſuetudine jamdudum abrogata. De qua
cauſa hîc *in verſ. & tam aures, quàm*
animi

Digitized by Google

animi veſtri, &c. & in Prooemio Pandectar. §. *& antea quidem.* ubi de Caii Inſtitutionibus,quę tum docebantur in Scholis, ait Juſtinianus: *in iis utile cum inutilibus mixtum fuiſſe*; *& ſolitos fuiſſe Profeſſores in docendo inutilia & ſupervacua præterire,&c.*

12. Quintum, eſt laus harum Inſtitutionum, eaque duplex. *Prior eſt:* quòd in his jura inutilia & uſitata tantùm contineantur: quod tamen moribus noſtris eſt falſum ,ut ſuo indicabitur loco : etſi ætate Juſtiniani erat veriſſimum. *Altera eſt*: quòd hæ Inſtitutiones ſint Imperiales ſive Cæſareæ : cùm aliæ eſſent privatæ, puta Juriſconſultorum.

13. Sextum, eſt de uſu harum Inſtitutionum : qui in eo maximè eſt poſitus : ut ſint elementa & principia juris. Et hoc eſt, quod *hîc in* §. *igitur.* ait: *ut ſint totius legitimæ ſcientiæ prima elementa.* Et *in prædicta l. 1. §. ideo jubemus. C. de vet. jur. enucl. Ut rudis,*inquit, *animus Studioſi ſimplicibus enutritus faciliùs ad altioris prudentiæ redigatur ſcientiam.* Et optimè *in d. l. 2. §. ſed cùm proſpeximus. C. de*

C. de vet. jur. enucl. quòd ad portandam tantæ Sapientiæ molem non ſint idonei homines rudes, &c.

Septimum ad formam pertinet, & compoſitionem ipſius opuſculi, putà ut in quatuor libros diſtinguatur. Cur in quatuor, ratio hæc eſt: quia Cajum Juriſconſultum, de quo mox, Imperator præcipuè in hiſce Inſtitutionibus cōficiendis eſt imitatus, *ut patet hic ex §. quas ex omnibus, &c.* Caij autem Inſtitutiones, quæ ante Juſtinianū in Scholis docebantur, in libros 4. erant diſtinctæ, *ut Index Pandectarum teſtatur.* 14.

Octavum, eſt de libris veterum, ex quibus Inſtitutiones hæ conflatæ ſunt, & collectæ. Ait autem Juſtinianus *in d. proœmio Digeſtor. §. nos verò. 2.* has ex omni penè veterum Inſtitutionum corpore elimatas, & ab omnibus turbidis fontibus in unum liquidum ſtagnum conrivatas, &c. Idem ait *in d. l. 2. §. ſed cùm proſpeximus. C. de vet. jur. enucleand.* Et commemorantur quidem in Indice Pand. Florentini Juriſconſulti Inſtitutionum libri duodecim, Caij libri 15.

quatuor, Ulpiani duo, Pauli duo, Calliſtrati rres, & Martiani ſedecim. Verùm tum alios, tum maximè Cajum, *ut modò dixi*, Juſtinianus in Inſtitutionibus
16. hiſce ſuis conſcribendis ſecutus eſt. Atq; hæc cauſa eſſe videtur, cur Cajum vocet *noſtrum*, tam hìc *in d. § quas ex omnibus, &c.* quàm *in §. item lex Cornelia de ſicar. infr. de publ. judic. & in d. proœmio Pandectar. §.* 1. Cæterùm quis iſte Cajus fuerit, ſcire difficile eſt: cùm hoc prænomine multi fuerint Juriſconſulti, nempe Cajus Juventius, Mucii diſcipulus, C. Aulus Ofilius, C. Attilius Proclus, auditores Servii, item C. Trebatius Teſta, & C. Caſſius Longinus: de eo tamen legi poterunt Anton. Auguſtin. *lib. 1. Emendation. cap. 5.* & Franciſcus Connan. *lib. 2. Commentar. jur. civil. c. 4. num. ult.*

17. Nonum, eſt maximi momenti, puta confirmatio harum Inſtitutionum: ut ſcilicet eæ vim & robur conſtitutionum Imperialium habeant: & in cauſarū atq; controverſiarum decisionibus, inſtar aliarum legum, citari & allegari debeāt.

d. §.

d. § quas ex omnib. ibi, & pleniſſimum noſtrarum conſtitutionum robur, &c.

Decimum & ultimum, eſt de ordine 18 & ratione diſcendi juris: quæ duplex eſt; vetus, & nova ſive Juſtinianéa. Et in veteri quidem, anno demum quinto Conſtitutiones, id eſt, leges Imperatorum Studioſi cognoſcebant: in nova verò, & primo ſtatim, & poſtremo ſeu quinto anno Conſtitutiones Imperatorias diſcunt: primo quidem Inſtitutiones: poſtremo autem Codicem ſive conſtitutiones, *ut fuſiùs explicatur in d. proœmio Digeſtor.* Et hoc eſt, quod hic dicitur: *ut & initium vobis, & finis legum eruditionis à voce principali procedat.* Atque ita hodie initium ſtudii juris fit ab Inſtitutionibus: medium datur Pandectis: finis tribuitur lectioni Codicis & Novellarum. In has enim tres partes univerſum juris corpus à Juſtiniano diſtributum eſt. *Sed de ratione docendi & diſcendi juris diligentiùs exponitur in §. his igitur. 2. infr. de juſtitia & jure.*

Digitized by Google

§. Summâ itaque ope. 7.

Summâ itaq; ope, & alacri ſtudio has leges noſtras accipite, & vosmetipſos ſic eruditos oſtendite: ut ſpes vos pulcherrima foveat, toto legitimo opere perfecto, poſſe etiam noſtram Rempublicam in partibus ejus vobis credendis gubernari. D. CP. XI. Kalend. Decemb. D. IUSTINIANO PP. A. III. CONS. Ann. 533.

SUMMARIA.

1. *Honoribus artes ali conſtat.*
2. *Neq; ad Republicã, neq; ad judicia accedendũ, niſi ſtudio juris ritè perfecto.*
3. *Iuris ſtudium quinquennio abſolvendum.*
4. *Conſtantinopolis, urbs Thraciæ, quondam Imperatorum ſedes.*
5. *Principes olim conſulatum, aliaq; munera publica geſſerunt.*

Quar-

Quartum Procemii hujus caput, eſt
παραίνεσις ſive adhortatio ad Studioſos
juris. Quemadmodum autem Juſtin.
Imperator hoc loco adoleſcentes hor-
tatur & excitat ad Juriſprudentiam di- 1.
ſcendam, propoſito præmio honorum
(quibus artes ali conſtat) & adminiſtra-
tione Reipublicæ: ita & *in procemio Di-
geſtor. in fin.* Anteceſſores ſive Profeſſo-
res exhortatur. *Incipite*, inquit, *legum
doctrinam adoleſcentibus Dei guberna-
tione tradere, & viam aperire, quam nos
invenimus: quatenus fiant optimi Ju-
ſtitiæ & Reipubl. miniſtri, & vos maxi-
mum decus in omne ſeculum ſequatur.*
Et in eodem procemio. §. *diſcipuli igi-
tur. 6. Ut*, inquit, *diſcipuli, omnibus eis
legitimis arcanis reſeratis, nihil habeant
abſconditum: ſed omnibus perlectis, &
oratores maximi, & Juſtitiæ ſatellites
inveniantur, & judiciorum optimi tam
athletæ, quàm gubernatores in omni loco
ævoq; felices.* Hinc verò diſcendum eſt: 2.
neque ad Rempublicam, neque ad ju-
dicia accedendum eſſe, niſi ſtudio juris
ritè perfecto. Id autem perficitur quin-

3. quennio, ut abundè intelligere licet *ex d. proœmio Digeſtor. §. ſed quia ſolitum, &c. Et ea de re videantur Cujacius lib. 12. obſ. c. ult. Angel. Matthaeac. de via jur. lib. 1. c. 5. n. 4. Vultejus in prolegom. Juriſpr. Rom. pag. 28. Forſter. junior diſp. 1 th. 16. hosq́ referens Johannes Cammannus diſp. 3. de jurib. maieſt. th. 48.* Porrò finalia hujus §. verba ita legi
4. debent: *Datum Conſtantinopoli* (urbe præclariſſimâ Thraciæ ad Propontidē, ubi fuit ſedes & regia Imperatorum Orientis) *Domino Juſtiniano perpetuò Auguſto, tertiùm Conſule, Anno 533.* qui annus Imperii Juſtiniani fuit ſeptimus, *ut ſuprà in prolegomenis dictum, num. 11.*
5. Cæterùm luculēter inde apparet, quòd olim & ipſi Principes non erubeſcebant ambire & gerere Conſulatus, ſicut & alia publica munera; *quemadmodum ex Balduino hîc (cujus tamen mentionem ſupprimunt) docent Mynſingerus n. 6. Joan. Criſpinus, & Thadæus Piſo num. 4.*

INSTI-

INSTITUTIONUM ſeu Elementorum Juſtiniani, ſacratiſſimi Principis, Liber primus.

DE IVSTITIA ET JURE,

Titulus I.

PRINCIP. TIT.

Iuſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas, jus ſuum cuiq; tribuendi.

SUMMARIA.

1. *Finis in quavis arte rectè tradendâ diligenter exquirendus.*
2. *Iuriſprudentiæ finis Iuſtitia.*
3. *Vnde iuris nomen deſcendat.*
4. *Cur hic titulus inſcribatur, de juſtitia & jure, & non contrà, de jure & juſtitia.*
5. *Omnis ars eſt poſterior ea re, quæ docetur.*
6. *Ius eſt ars boni & æqui.*
7. *Notitia ſemper prior eſt habitu.*
8. *Iuſtitia duplex, ſecundùm Philoſophos.*

 9. *Iuſti-*

9. *Iuſtitia univerſalis.*
10. *Ad Iuſtitiam univerſalem qui maximè reſpicere ſoleant.*
11. *Quales Pædagogi filiis primogenitis Perſarum Regum adhibiti.*
12. *Particularis juſtitia.*
13. *Diviſio juſtitiæ in particularem & univerſalem defenditur.*
14. *Particularis juſtitia rurſus duplex.*
15. *Commutativa juſtitia.*
16. *Proportio Arithmetica quæ dicatur.*
17. *In emptione pretium rei, in locatione merces uſui reſpondere debet.*
18. *An & quatenus liceat contrahentibus invicem ſe decipere.*
19. *Quæ videantur eſſe de natura contractuum.*
20. *Contractus utrinq; bonâ fide fieri debet.*
21. *Diſtributiva juſtitia.*
22. *Geometrica proportio quid.*
23. *Proportio iſthæc in quo ſpectetur.*
24. *In demandandis muneribus, & diſtribuendis præmiis ratio perſonarum habenda.*
25. *Quis optimus & feliciſſimus Reipubl. ſtatus.*
26. *Pœna quatenus commenſuranda delicto.*
27. *Duo cùm idem faciunt, quo reſpectu non ſit idem.*

28. *Definitio juſtitiæ hîc poſita explicatur.*
29. *Iuſtus quis verè cenſendus.*
30. *Amor immoderatus hominum animos plerunq; à veri juſtiq; ratione traducit.*
31. *Iuſtitia cur dicatur, conſtans & perpetua voluntas.*
32. *Nemo hominum conſtanter ac perpetuè ſuum cuiq; tribuit: cùm juſtus ſepties in die cadere ſoleat.*
33. *Iuſtitiæ proprium, ſuum cuiq; tribuere: & num. 40.*
34. *Ius quatenus dicatur, cùm iniquè prætor decernit.*
35. *Vtrùm de divina, an humanâ juſtitiâ hîc agatur.*
36. *Iuſtinianus inter virtutes juſtitiam recenſet.*
37. *Talia ſunt ſubjecta, qualia permittuntur eſſe à prædicatis.*
38. *Artes & Facultates non confundendæ.*
39. *Quare Iuriſconſulti vocentur Sacerdotes.*
40. *Propria Iuſtitiæ nota & officium.*
41. *Iuſtitia virtus omnium perfectiſſima, Heſpero & Lucifero admirabilior.*
42. *Quomodo juſtitia ſuum cuiq; tribuat.*
43. *Si ſpolia latro apud te depoſuerit, cui illa reſtituere debeat.*
44. *Beneficium acceptum majore menſurâ reddendum.*

45. Cur rectiùs hîc legatur, voluntas tribuendi, quàm voluntas tribuens.

46. Geometra dicitur, licèt non ſemper metiatur.

47. Cicero quomodo definiat iuſtitiam.

48. Quod Iuſtinianus & Iureconſulti ſtatuerunt, ſpectandum probandumq́; erit.

1. IN quavis diſciplinâ & arte rectè perfecteq; tradendâ, primū exquirendus eſt diligenter ejus finis, ad quē, tanquàm ultimum terminum ac metam, omnis contemplatio & actio dirigatur, & animi Studioſorum colliment. *VVeſenbec. in paratit, ff de juſtit. & jur. num.* 1. *& in Iſagog. in lib. 1. Inſtitut in princip.*

2 Verus autem & proprius Juriſprudentę finis & ſcopus perhibetur Juſtitia, ad quam omnia legum juſſa diriguntur, & omnes ſtudiorum noſtrorum rationes, omnesque conatus noſtri referri debēt. *arg. Novell. 69. in præfat. Cicero lib. 1. de orat. poſt medium. Coraſ ad rubric. tit. ff. de juſt & jur. n.* 1. *& in tract. de juris arte. part. 1. cap. 21. Thadæus Piſo hîc n. 2. Angel Matthæacius lib. 1. de via jur. c. 9. n. 5. Et de fine juris plura cumulavit*

Hilli-

Hilliger. in Donello enucleat. lib. 2. c. 1. ad lit. a. nec non Chriſtoph. Ehemius lib. 5. principior. jur. c. 1. 6. 8. & 9. Itaque de illa non abs re primo loco Imperator Juſtinianus hic agit, ejusq; vim, indolem ac naturam definiendo declarat. Cui congruenter Ulpianus ſcribit: eum, qui juri operam daturus eſt, ante omnia ſcire oportere, unde juris nomen deſcẽdat: docetque à juſtitia appellari. *l. 1. in princ. ff. hoc tit.* non quidem per derivationem Grammaticam (quâ à jubendo jus, à jure juſtum, à juſto juſtitia deducitur, *ut tradunt Donellus lib. 1. Commentar. de jur. civ. cap. 4. Hieron. Magius lib. 4. miſc. c. 1. Jacob. Curt. lib. 1. conjectur. ad fratr. cap. 1. Cont. lib. 2. ſubſecivar. lect. c. 6. num. 4. & Arumæus Exercitat. Juſtin. 1. th. 4.* aliis aliter diſſentientibus, *Connano lib. 1. Commentar. jur. civ. c. 2. n. 4. Vaconio à Vacuna lib. 6. declarat. 77. nu. 2. Gregorio Lopez animad. cap. 1. nu. 5. Alciato lib. 1. Parerg. jur. c. 29. & Galeotto Martio de doctrin. promiſc. c. 28.*) ſed per notationem logicam ac civilem ſive juridicam, 3.

cam, ab ipſa re, atque cauſa finali po-
4. tiſſimùm deſumptam. Proinde & hic titulus, *De juſtitia & jure* inſcribitur; & non contrà, *de jure & juſtitia*: quòd videlicet jus à juſtitia denominatum ſit; non quidem (*ut jam monitum*) ſecundùm Grammaticorum præſcriptum, quo compoſita vocabula à ſimplicibus
5. deſcendunt. *Priſcian. lib. 4. ſub fin.* ſed ſecundùm naturæ ordinem, quo omnis ars ſive ſcientia poſterior eſt re eâ, quæ docetur. Atqui & Juſtinianum hic, & Ulpianum *in d. l. 1. ff. hoc tit.* de juris arte loqui, inde apparet: quòd Ulpianus ſtatim jus, quod à Juſtitia appellatum, modò dixerat, artem boni & æqui ex
6. Celſo Juriſcōſulto definit: & Juſtinianus definitâ hoc loco Juſtitiâ, incontinenti Juriſprudentiæ ſive juris (*de quo inſcriptio loquitur*) definitionem ſubiicit. Nihil igitur moverit trita iſta quorundam collectio: Notitia ſemper prior eſt habi-
7. tu. Sed jus eſt notitia: juſtitia verò habitus. Ergò jus prius fuit juſtitiâ. Aſſumptū enim non de juris arte & doctrinâ, libris Juriſconſultorum comprehensâ, verùm de com-

de communibus illis æqui & boni, juſti ac injuſti notitiis, mentibus hominum à natura inſitis, exaudiri debet: ut id *latiùs explicant VVeſenbec. in paratit. ff. de juſt. & jur. n. 14. Bronchorſt. cent.* 1. ἐναντιοφανῶν. *aſſert. 1. edit. 2. Vacon. à Vacun. lib. 1. declarat. 31. n. 4. & 5. Ant. Govean. lib. 1. variar. lection. jur. c. 18. n. 1. Jacob. Ravard. lib. 1. varior. cap. 2. Vulteius hîc num. 1. & 2. Heigius nu. 4. & 5. Ant. Matthæus & Borcholt. num. 1. Hœnon. diſp. 1. controverſ. 4. Rober. diſp. 1. ad theſ. 2. Oleman. in notis ad diſput. 1. Inſtitut. Giphanii. n. 3. Et eâ de re videri etiam poterit Albert. Bolognetus in diſputat. de lege, iure & æquitate. c. 14. n. 14. & ſeqq. necnon noviſſimè Dn. Collega Beſoldus diſp. 1. Pandect. ad leg. 1. th. 1.*

Antequàm autem ad definitionis Juſtitiæ explicationem progrediamur: ſciendum eſt, eam duplicem eſſe, *ſecundùm Philoſophos*: univerſalem & particularem, *uti conſtat ex Ariſtot. lib. 5. Ethic. cap. 1. & 2. ibiq́; Victorino Strigelio, Piccolomineo grad. 4. de virtute morali. c. 30. & Clemente Timplero part.* 8.

1. Philo.

9. *1. Philoſoph. pract. lib. 3. c. 10.* Univerſalis juſtitia dicitur; quæ munus ſuum in omnium ac ſingularum virtutum objectis exercet, adeoque omnes virtutes, velut ſola earum domina, mater & regina, complectitur; juxta illud Theognidis: ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή ἐστι. hoc eſt: *Juſtitia in ſeſe virtutes continet omnes.* Et de hac tractare, magis Philoſophi videtur eſſe, quàm Juriſconſulti.
10. Nam etſi ad legum explanationem contemplatio abſolutæ univerſalisque juſtitiæ plurimùm confert: non tamen ad eam Jurecõſulti admodùm reſpicere ſolent: ſed hi tantùm, qui vel Rempublicam conſtituere ſatagunt: vel quibus Regis, aut Principis inſtituendi provincia demandata eſt. Illi enim bonis ac ſalutaribus legibus fundaturi civitatem, non eam ad militaris rei gloriam, aut vitæ modeſtiam duntaxat, & ſobrietatẽ dirigent: ſed ad omniũ omnino virtutũ chorũ depingent, & collineabũt, *auctore Platone lib. 1. de legib.* Hi itidem Regem aut Principem inſtituturi, non eidem bellicæ tantummodò laudis, verùm etiã

legum,

legum, juſtitiæ, prudentiæ, & omnis denique virtutis gloriam ob oculos ponere debent, *ut liquet ex principio proœmii harum Inſtitution. & l. unic. in princ. C. de Juſtin. Cod. confirmand.* Ideoque 11.
Perſarum Regum filiis primogenitis, qui in regno ſucceſſuri eſſent, poſt percepta juventutis prima rudimēta, quatuor, qui Pædagogi regii vocarentur, ſolebant adhiberi: quorum primus prçcepta prudentiæ, alter juſtitiæ, tertius fortitudinis, quartus temperantiæ traderet, *ut referunt Coraſius d. tract. de iuris art. part. 1. cap. 23. & Hopperus lib. 1. de iur. arte. cap. de ſpecieb. Juſtit.* Particularis juſtitia, quâ de hic maximè agitur, ab aliis virtutibus ſpecie diſtans, 12.
injuriæ contraria eſt: nec habitu minùs, quàm reliquæ, comparatur. *Balduin. & Mynſinger. hîc num. 9.*

Hanc juſtitiæ diviſionem in particularem & univerſalem, nonnulli vitioſam eſſe autumant, hoc præcipuè argumento: Membra dividentia ita inter ſe affecta eſſe debent, ut neutrum in altero includatur. Non eſt dividendum animal 13.

mal in hominem & Catonem: quia Catonem homo complectitur. Non eſt dividendum corpus in caput & os: quia os in capite includitur, ut pars in toto. Iam verò particularem Juſtitiam ſub univerſali comprehendi & includi certum eſt. Qui enim juſtus eſt particulari juſtitiâ, non continuò eſt juſtus juſtitiâ universâ. Sed qui juſtus eſt juſtitiâ universâ, eſt etiam juſtus particulari. Ergo diſtinctio iſthæc juſtitiæ non eſt bona & legitima. *Verùm breviter reſpondetur*, primò ad propoſitionem: Membra diviſionis ita comparata eſſe debēt, ut neutrum in altero includatur, ſcilicet formaliter. Deinde ad aſſumptionem: particularis juſtitia includitur ſeu continetur in univerſali, ſcilicet materialiter. Etenim qui juſtus eſt juſtitiâ univerſali, non eſt juſtus præcisè & tantùm particulari juſtitiâ. Sic igitur ſunt mēbra oppoſita. Differre autem formaliter juſtitiam univerſalem & particularem, hinc perſpicuum fit: quòd univerſalis in ſingularibus hominibus eſt, *de ſententia Platon. lib. 4. de Rep.* particularis verò

ἰσότητα

ἰσότητα ſeu æqualitatem obſervat in tribuendo cuique, quod ſuum eſt. Sic injuſtitia univerſa eſt παράνομον, aliquid diſcrepans à lege: particularis eſt ἄνισον, in æquale. *Ariſtotel. d. lib. 5. Eth. cap. 2. & 5. Idq́ fuſiùs declarant Goclenius in quæſtionib. Ethic. q. 79. & Heilandus in ſuis quæſtionib. ethic. lib. 5. cap. 1. & 2.*

Dividitur porrò particularis juſtitia in Diſtributivam, & Commutativam, *docente Ariſtotele d. lib. 5. Ethic. c. 2. & Timplero d. part.* 1. *Philoſophiæ practicæ. lib. 3. c. 10. q. 9.* Commutativa in com- 14.
merciis, rerumque privatarum permu- 15.
tatione, ſervat æqualitatem analogiâ ſive proportione Arithmeticâ. Analo- 16.
gia ſeu proportio Arithmetica eſt trium vel plurium numerorum, qui paribus intervallis à ſe mutuò diſtant, conſimilis ratio. *Exempli gratiâ* : inter 1. 2. 3. 4. 5. 6. dicitur eſſe Arithmetica proportio : quia ſinguli numeri æquali intervallo, nempe unitate, à ſe mutuò diſtãt. *Vel*, Arithmetica proportio dicitur, in qua diſpoſitis tribus aut pluribus numeris inter ſeſe, ſemper in ſingulis reti-

netur æqualitas differentiæ : ut, ſicut ſe habent 3. ad 4. ita ſe habent 4. ad 5. & cætera. Eaque propter res rei confertur nudè & ſimpliciter ſine ulla comparatione vel reſpectu perſonarum, aut alia-
17. rum circumſtantiarum. Proinde in emptione pretium rei; in locatione merces uſui; in permutatione res rei reſpondere debet. Quòd ſi contractus ab hac æqualitate aberret : lex ſuccurrere, & ad proportionem juſtam, quod actum eſt, nullâ habitâ ſtatus, dignitatis, honoriſvé eorum, qui contraxerunt, ratione, reducere ſolet. *l. 2. C. de reſcind. vendit. l. majoribus. 3. C. Communia utriuſque judicii, &c.*

18. Nec huic quicquam derogat, quod in quibuſdã juris noſtri locis aſtruitur: naturaliter licere contrahentibus invicem ſe circumvenire. *l. in cauſæ cognitione. 16. §. idem Pomponius. ff. de minorib. 25. annis. l. item ſi pretio. 22. §. ult. ff. locati. l. ſi voluntate. 8. C. de reſcind. vendit.* Nam illa circumveniendi & decipiendi licentia nequaquam ex jure (quod ſemper bonum & æquum eſt. *d.*

l. 1. in

l. 1. in princ. ff. hoc tit. ſemperq; in contractibus, excluſâ omni circumſcriptione, æqualitatis normam exigit. *arg. l & eleganter. 7. in princ. ff. de dol. mal. l. 3. §. fin. ff. pro ſocio. l. ſi quis, cùm aliter. 36. ff. de verb. obligat.*) proficiſcitur: ſed tacitâ potiùs contrahentium quâdam voluntate & indulgentiâ permittitur. Cõtrahentes enim vel mutuò naturali amore qualemcunq; à ſumma illa æqualitate defectionem, adeoque modicam læſionem invicem ſibi condonant: vel ſi fortè non ex amore, ſaltem nimiam ſcrupuloſitatem alii tãquam ſordidam, alii, quia non vacat, dedignantur & averſantur. Ideoque modicam deceptionem naturaliter eſſe licitam in prędictis legibus traditur: tum quòd contrahentes tacito quodam naturali conſenſu ſibi mutuò eam condonant & remittũt: tum quòd de natura contractuum eã 19.
eſſe videntur, ſine quibus commodè nõ poſſunt in communi & promiſcuo uſu haberi. *Sed inſpiciatur Carolus Molineus in tract. de uſur. quæſt. 14. nu. 170. & ſeq.* ubi rectè addit, hanc tacitam circũ-

Digitized by Google

ſcriptionis indulgentiam reſtringi ad eã duntaxat circumventionem, quæ citra omnem dolum & fraudem, re ipſa fiat. Illam etenim, quæ dolo vel fraude contingit, cùm nec contrahentes, nec leges indulgeant, à contractibus remotam eſ-
20. ſe oportet. Aliâs ſiquidem, quod geſtũ eſt, irritum fit: cùm contractus bonâ fide ab utraque parte fieri debeat. *l. res bona fide. 54. ff. de contrah. empt. l. bonã fidem. 4. C. de obligat. & actionibus. Hancq; rẽ explicatiùs proſecutus ſum ad §. 1. infrà de empt. & vendit. num. 18. & aliquot ſubſeqq.*

21. Diſtributiva juſtitia proportionem Geometricam in ordinandis perſonis, & diſtributione honorum ac præmiorum, item pœnarum inveſtigat. Neq; enim omnia omnibus conveniunt. Eſt
22. autem Geometrica proportio: ubi diſponuntur tres vel plures numeri, neglectâ quidem differentiâ numerorum, ſed retentâ proportionis ſimilitudine: ut, ſicut ſe habent 4. ad 8. ita ſe habent 6. ad 12. Hi numeri non diſtant paribus intervallis, quemadmodum ſolet fieri in pro-

proportione Arithmetica: ſed tamen ſimiliter erga ſe mutuò ſunt affecti ratione comparationis. Nam utrobique eſt proportio dupla. Ut enim bis 4. efficiunt 8. ita bis 6. efficiunt 12. Sic cùm dicimus, quemadmodum ſe habent 3. ad 9. ita ſe habent 4. ad 12. eſt proportio tripla. Sicut etenim ter 3. efficiunt 9. ita ter 4. efficiunt 12. Eaque proportio in 23.
eo ſpectatur, ut æqualibus æqualia, & inæqualibus ſecundùm comparationẽ inæqualia tribuantur. *Ariſtot. d. lib. 5. Eth. c. 3. & 4. ibiq́; pulchrè Theophilus Golius, Argentinæ Anno 1580. Præceptor meus fideliſſimus.* Itaque in mandandis 24.
muneribus, & diſtribuendis præmiis Lex vult rationem haberi perſonarum. *l. honor. 14. §. de honoribus. ff. de munerib. & honorib.* & idoneos deligi ac promoveri ad Magiſtratum. *Novell. 82.* ad Miniſterium Eccleſiaſticum. *can. nullus. 2. & can. ſeq. Diſtinct. 24.* ad tutelã, &c. *l. divi. 24. ff. de tutorib. & curat. datis ab his, &c. & tot. tit. ff. & C. de magiſtratib. conveniend.* plus item doctis, quàm indoctis, bonis, quàm malis, ſtre-

nuis militibus, quàm ignavis, conferri. *can. jus militare. 10. Diſt. 1. can. Vulterana. 25. ibiq́ gloſ. cauſ. 12. q. 2.* Unde Plato *lib. 4. de Republ.* Diſtributivam
25. hanc juſtitiam commendans, optimũ & feliciſſimum Reipubl. ſtatum eſſe dixit, qui Geometricâ proportione conſtituitur; hoc eſt, ubi certi ſunt gradus officiorum & perſonarum, idoneisque aptæ functiones tribuuntur, *arg. l. ut gradatim. 11. ff. de munerib. & honorib.*
26. Similiter in pœnis etſi verè recteque dicitur; pœnam delicto parem eſſe oportere, *arg. l. 1. §. 2. ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. perſpiciendum. 11. ff. de pœn. l. ſancimus. 22. C. eod. c. quæſivit. 2. in fin. de iis, quæ ſiunt à maiori part. capit. can. non afferamus. 21. cauſ. 24. q. 1.* ratione tamẽ perſonarum, aliarumque circumſtantiarum pœnæ aut intenduntur, aut mitigantur. Ipſarum quippe circumſtantiarum diverſitas facit: ut, quamvis idẽ ſit delictum: alia tamen, atque alia ſit
27. tenenda æqualitas. Hinc illud, quod vulgò dici ſolet: duo cùm idem faciunt, non eſt idem, reſpectu ſcilicet pœnæ.

Ser-

Servus ſiquidem in eodem delicti genere graviùs acerbiusque punitur, quàm liber. *l. in ſervorum. 10. & l. capitalium. 28.* §. *ult. ff. de pœn.* infamis graviùs, quàm vir integræ famæ. *d. l. capitaliū.* §. *ult. ff. eod.* plebejus graviùs, quàm egregius, nobilis, aut in dignitate poſitus. *d. l. in ſervorum. 10. ff. de pœn. l. 1.* §. *fin. l. penult. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* adultus graviùs, quàm minor. *l. auxilium.* 37. §. *in delictis. ff. de minor. 25. an. l. ferè in omnib. 108. ff. de reg. jur.* is, qui ſæpe deliquit, quàm qui ſemel tantùm *d. l. capitalium. 28.* §. *graſſatores. ff. de pœn.* qui conſultò, quàm qui ignoranter. *l. in lege. 7. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* aut per laſciviam. *l. lege Cornelia. 4.* §. *1. ff. d. tit.* aut ebrietatem. *d. l. perſpiciendum. 11. in fin. ff. de pœn. l. unic. C. ſi quis Imp. maledixerit.* & qui nobilem occidit, aut violavit, quàm qui ignobilem: patrem, quàm extraneum: Magiſtratū, quàm privatum. *d. l. capitalium. 28.* §. *omnia. l. aut facta. 16.* §. *Perſona. ff. de pœn.* §. *atrox. infr. de injur. latè Tiraquell. in tract. de pœn. temperand. aut remit-*

mittend. cauſ. 6 7. 11. 13. 31. & paſſim. & Ehemius lib. 5. principior. jur. cap. 2.

28. Porrò Juſtinianus hoc loco (*ut & ſuprà tetigimus num.* 12.) particularem maximè Juſtitiam definit *ex l. juſtitia. 10. ff. h. tit.* eamque eſſe conſtantem & perpetuam voluntatem jus ſuum cuiq; tribuendi, aſſerit. Per *conſtantem & per-*
29. *petuam voluntatem* intelligitur ἕξις ſive habitus voluntatis. Non enim ſimpliciter qui facit juſtè, juſtus eſt: ſed qui facit ex habitu ſeu deſtinato animi propoſito, hoc eſt, qui & facit, & vult perpetuò juſta, *ut docet Ariſtoteles prædicto lib. 5. Ethic. cap.* 1. Oportet ſiquidem eũ, qui juſtus haberi cupiat, ſic animum imbuere & informare; ut neq; pecuniâ frangi, neq; gratiâ aliavé re flecti ullo tẽpore queat, *arg. l. perſpiciendum. 11. ff. de pœn.* Quin & omnes amicitias cum
30. Cleone ſolvere debebit: cùm nimius atque immoderatus amor plerunque hominum animos à veri juſtique ratione traducere ſoleat, *ſicuti monet Plutarchus in politic. quem refert & probat hîc Stephanus Bodeus.* Sed & dicitur *conſtãs & per-*

& perpetua voluntas, more Stoicorum: 31.
quos Juriſconſulti, olim ab illis ferè eruditi, in multis imitantur, *ut indicat Pomponius in l. 2. §. ab his profecti. ff. de orig. jur. & notat hîc Giphanius.* His autem Stoicis virtus conſtantia, vitium inconſtantia definiri ſolet, *teſte Tullio lib. 1. de legib.* quo libro Stoicos ſequitur, & ſic ſcribit: *Conſtans & perpetua ratio vitæ, quæ eſt virtus: itemq; inconſtantia, quod eſt vitium, ſua naturâ probatur.*

Nec obſtat, quòd juſtitia non verè & 32.
ritè definiatur perpetua & conſtans ſive immutabilis voluntas: cùm nemo hominum, propter lubricos affectus, ab animo ita ſit comparatus, ut conſtanter ac perpetuò ſuum cuique jus tribuere velit. *arg. Novell.* 7. *c.* 2. ubi dicitur, nihil in hominibus ſtabile eſſe. *& proverb. c. 24. verſ. 16.* ubi habetur, juſtum ſepties in die cadere. *Nam* Juſtitia hîc definitur prout eſt in abſtracto, non in cōcreto: hoc eſt, quatenus juſtitia abſolutè & per ſe in perfecta ſpecie conſideratur; non quatenus homini peculiariter inhæret & ineſt. Abſolutè ſiquidem

conſiderata, ſemper ſuum cuiq; tribuit.
33. Hoc quippe juſtitiæ proprium eſt, & aliud affingi ei non poteſt: cùm, ut cæteræ virtutes omnes, perfectionē quandam in ſe contineat. At relativè reſpectu hominis, eam exercentis et profitētis, conſiderata, ſæpę à recto tramite aberrat, non per ſe, ſed per accidens: idq; fit non vitio juſtitiæ, ſed pravi ac ſcelerati hominis perversâ naturâ, qui immemor dictaminis juſtitiæ alterum offen-
34. dit. Huic convenienter Paulus reſpondit: jus etiam tum dici, cùm iniquè Prętor decernit: relatione ſcilicet factâ non ad id, quod ita prætor fecit, ſed ad illud, quod prætorem facere convenit. *l. penult. ff. hoc tit.* Ac ſanè tametſi propter miſerè corruptam naturam noſtram, carnisque infirmitatem, veri juris, germanæque juſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenere aut conſequi poſſumus; ſed umbrâ ſolummodò utimur: non ideo tamen minùs veram & germanam juſtitiam definire, atque velut ſcopum unicè imitandum, & aſſequendū, nobis proponere debemus.

Sed

Sed videantur id variè explicantes, Coraſ. ad d. l. juſtitia. 10. ff. hoc tit, & in tract. de juris art. part. 1. c. 22. Mynſinger. hîc num. 11. cum ſeqq. & Heigius n. 17. cum ſeqq. Bronchorſt. cent. 1. ἐναντιοφανῶν. aſſert. 2. edit. 2. Pacius cent. 1. ἐναντιοφανῶν. quæſt. 4. Ant. Faber in ſuis Rationalib. ad l. 1. ff. h. t. Goclen. in ſuis quæſtionib. Ethic. q. 81. Ehem. d. lib. 5. princ. jur. c. 5. Giphanius in proœmio diſputation. jur. civil. themat. 3. & ibi Olemannus ad diſput. 1. n. 4. & ſeqq.

Non igitur probanda eorum opinio eſt, qui definitionem hanc, ex Ulpiano 35
in d. l. juſtitia 10. ff. hoc tit. deſumptam, non de legali ſeu humanâ, ſed de divina juſtitiâ accipiunt. *Accurſ. Hotoman. & Vult. hîc num. 5. & 6.* Tum quia Ulpianus, utpote qui Ethnicus, ſicque Chriſtianorum infenſiſſimus hoſtis fuit, divinam juſtitiam ignoravit. Tum quia 36.
juſtitiam inter virtutes hominum alibi Juſtinianus recenſet. *Novell. 30. c. 9. §. 1. & Novell. 69. in præfat.* Tum quia ta- 37.
lia ſunt ſubjecta, qualia permittuntur eſſe à prædicatis. *arg. l. ſtipulatio iſta. 38.*

§. hi,

gitized by Google

§. hi, qui. 6. ff. de verbor. obligat. gloſ. ult. in c. dudum. 31. ſuper verb. prohibemus. ext. de decimis. eamq; referens VVeſenbec. hic num. 5. Prædicatur autem de juſtitia, quòd ſuum cuique tribuat, & quidem inter homines. Tum etiam, quemadmodum artes; ita nec Faculta-
38. tes ſunt confundendæ. *Et ita ſentiunt Donell. lib. 2. Commentar. de jur. civ. c. 1. ibiq; Hilliger. in ſuis notat. ad lit. c. Arumæus Exercitat. Juſt. 1. th. 9. Forſter. junior diſp. 1. th. 18. Schneidevvin. hîc. n. 1. Matthaeac. lib. 1. de via jur. c. 15. Stuckius part. 1. Exercit. Iuſtin. decad. 1. aſſert. 2. lit. f. VVegner. diſp. 1. th. 1. ad lit. a. Hœnon. diſp. 1. controverſ. 5. Cramer. diſceptat. 1. poſit. 2. & Hunnius diſp. 1. th. 2.*

39. Non adverſatur, quòd Juriſconſulti ab Ulpiano appellantur Sacerdotes. *l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* Nemo autem Sacerdos eſt, niſi rei divinæ. Ergo Ulpianum de juſtitia divina loqui, neceſſe eſt. Non, *inquam*, hoc adverſatur: quoniam Jureconſulti vocantur Sacerdotes, non quòd Deam aliquam, puta Aſtræam, colant:

colant: ſed quòd legum, quæ ſacratiſſimæ ſunt, Sacerdotes & Antiſtites exiſtant. *l. leges ſacratiſſimæ. 9. C. de legib. Hænon. loco modò deſignato. Vide tamē Anton. Fabr. tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 1. princip. 3. illat. 2.*

Adduntur in definitione hæc verba: 40.
jus ſuum cuiq; tribuendi. Ex quibus propria juſtitiæ nota, munus & officium perſpicitur. Hoc enim præ cæteris virtutibus habet juſtitia: ut ſuum cuique ſemper largiatur ac diſtribuat, & ad alterius commoda continuò referatur; alienisque bonis ſola ultrò proſpiciat. Unde & alienum bonum, virtusque o- 41.
mnium perfectiſſima & optima; Heſpero, Luciferoque admirabilior dicitur. *d. Novell. 69. in præfat. Ariſtot. lib. 5. Ethic. cap. 1. & ſeqq. Coraſius d. part. 1. de juris art. cap. 22. ad finem.* Cæterùm 42.
ita juſtitia unicuiq; ſuum tribuit, ut non diſtrahatur ab ullius perſonę juſtiore petitione. Ideoq; ſi latro ſpolia, quæ mihi 43.
abſtulit, depoſuit apud te, inſcium de malitia deponentis: mihi reddere debes, quæ facto ſceleſtiſſimo adempta ſunt,

ſunt, non latroni: cùm juſtior mea ſit petitio. Quòd ſi ego ad petenda ea non veniam: ei reſtituenda ſunt, qui depoſuit; quamvis malè quæſita depoſuerit, *reſpondente Tryphonino in l. bona fides. 31. §. 1. ff. depoſiti.* Sanè tribuitur unicuique ſuum; cùm Deo religionem & fiduciam; parentibus honorem & reliqua vitæ adminicula; Magiſtratibus verò reverentiam & obedientiam exhibe-
44. mus: item cùm beneficium acceptum penſamus, idque maiore menſurâ, quã acceperimus: & denique ſi omnes, etiã eos, qui de nobis nihil bene meriti ſunt, operâ ac ſtudio noſtro adjuvare contendamus: atque id homini Chriſtiano convenientiſſimum eſſe, piè hîc in fine tradidit Bodéus *ex Matthæi cap. 5. v. 42. & ſeqq.*

45. Tandem rectiùs hoc loco *& in d. l. juſtitia. 10. ff. eod.* (*contra Hotomanum hîc enunciat. 1. eiusq́ aſſeclas*) legitur, *voluntas tribuendi*, quàm *voluntas tribuens.* Quia non ſemper qui juſtitiam colit, actu ipſo tribuit, ſed potentiâ, quoties datur occaſio. Siquidem & Geome-

tra

tra dicitur, licèt non ſemper metiatur. 46.
Ipſe utique habitus non agit: ſed homo
ex eo, ſive per illum ad agendum aptior
redditur. Nec reſiſtit, quod apud Cice- 47.
ron. *lib.2. de invent. rhetorica.* ſcriptum
eſt: juſtitiam eſſe habitum animi, com-
muni utilitate conſervatà, ſuam cuique
tribuentem dignitatem. *Et lib.* 5. *de fi-
nib.* juſtitiam eſſe animi affectionem,
ſuum cuiq; tribuentem, & ſocietatem
conjunctionis humanæ munificè & æ-
què tuentem. *Et lib. ad Herenn. 2.* juſti-
tiam eſſe æquitatem, jus unicuique tri-
buentem, pro dignitate cuiuſque. *Nam*
primò in his, & nonnullis aliis, quæ for-
tè in contrarium adduci poterunt, locis
Orator Cicero more vulgari pleniùs lo-
quitur. Deinde non tam illud, quod Ci- 48.
cero ſcriptum reliquit, quàm quod Ju-
ſtinianus hîc & Ulpianus *in d. l. juſtitia.*
1 *o. ff. hoc tit.* & ſaniores Interpretes ſta-
tuerunt, ſpectari probarique convenit.
Treutler. volum. 1. *Diſput.* 1. *th.* 1. *ſub
lit. c. in fin. Hilliger. in Donell. enucleat.
lib.* 2. *c.* 1. *ad lit. D.*

§. Juriſ-

§. Juriſprudentia. I.

Iuriſprudentia eſt divinarum atq; humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia.

SUMMARIA.

1. *Iuriſprudentia definitur, & pro jure accipitur.*
2. *Verba, divinarum rerum, quare definitioni Iuriſprudentiæ adjecta.*
3. *Per artem boni, & per artem æqui, quid intelligatur.*
4. *Iuriſprudentia quatenus verſetur circa res divinas & humanas.*
5. *Ius ſive Iuriſprudentia an rectè ars dicatur, & ſcientia.*
6. *Iuriſconſulti hæc vocabula, artem, notitiam, ſcientiam & prudentiam, promiſcuè uſurpant.*
7. *Politica & Iuriſprudentia diſciplinæ ſunt ſeparatæ.*
8. *Iuriſprudentiæ principia ſunt leges: de quibus non eſt Iuriſconſulti diſputare, ſed ſecundùm eas decernere.*

Poſt

Poſt juſtitiæ definitionem, Imp. Ju- 1.
ſtinianus *Juriſprudentiam* (quæ & jus appellatur, *in rub. hujus tit.* hoc eſt, ars boni & æqui. *l. 1. in princ. ff. h. t. & indicatum ſuprà ad principium hujus tit. num. 6.*) definit *divinarum atq; humanarum rerum notitiam, juſti atq; injuſti ſcientiam.* Ita quoque definit Ulpianus
in l. juſtitia. 10. §. ult. ff. eod. Hæc autē 2.
verba, *divinarum rerum*, laudis potiùs, commendationis & gloriæ, quàm neceſſitatis causâ, ex definitione Philoſophiæ definitioni huic adjecta eſſe quidā opinantur: propterea quòd Juriſprudentia, ſive politica & civilis ſcientia à veteribus pleriſque vera Philoſophia, & res ſanctiſſima dici ſoleat. *l. 1. §. 1. ff. eod. t. & l. 1. §. proinde. 5. ff. de var. & extraord. cognit. Giphan. hic in verb. & divinarum, &c. & Heigius n. 31.* Sed veritati magis conſonum eſt: *per res divinas & humanas* intelligi jus publicum, & privatum: quorum illud in rebus divinis, id eſt, ſacris, ſacerdotibus, & magiſtratibus; hoc verò in humanis, quæ ad ſingulorum utilitatem ſpectant, conſi-

ſtit. *d. l.* 1. *§. hujus ſtudii. ff. hoc tit. Arumæus Exercitat. Iuſtin.* 1. *th.* 6. ubi non
3. inſcitè tradit; definitionem juris *in d. l.* 1. *in princ. ff. eod.* & Juriſprudentiæ hoc loco poſitam re ipsâ convenire: eò quòd, quemadmodum per *artem boni* intelligimus *jus publicum*, per *artem æqui* jus privatum: ita per verba illa (*divinarum & humanarum rerum*) intelligamus jus publicum & privatum: quorum utrumque ſcientiam juſti atq; injuſti in ſe contineat. *Idem docet Olemannus ad lib.* 1. *diſput. jur. civil. Giphanii. diſp.* 1. *num.* 16. Et utriuſque juris priſcos prudentes peritos fuiſſe, & ab ea peritiâ paſſim commendari, ex probatis auctoribus oſtendit Borcholt. *hic nu.* 2.

4. Cæterùm ne definitio hæc latior ſit ſuo definito: rectè in ea additur: *Iuriſprudentiam eſſe juſti atq; injuſti ſcientiã.* His enim verbis innuitur: juriſprudentiam verſari circa res divinas & humanas; quatenus in his, quid juſtum, vel injuſtum ſit, quæritur. Quare ab aliis artibus & diſciplinis, quæ quidem etiã verſantur circa res divinas & humanas, ſed

Digitized by Google

ſed in iis de juſto & injuſto non diſputatur, juriſprudentia ſatis ſecernitur; *ut fuſiùs id explicat Donellus lib. 1. Commentar. de jur. civ. c. 16. pag. 48.* Porrò jus 5.
ſive juriſprudentia non uſq; adeò inſulsè (quantumvis non ita propriè) & ars dicitur, & ſcientia. *hîc & d. l. 1. in pr. & d. l. juſtitia. 10. §. ult. ff. hoc tit. l. 2. §. juris civilis. 35. ff. de orig. jur. l. ſi ſervum. 91. §. ſequitur. 3. verſ. in quo genere. ff. de verb. obligat.* Ars imprimis eſt: cùm ex collectis quibuſdam præceptionibus, ad communem vitæ utilitatem pertinentibus, conſtet. *§. juris præcepta. 3. infrà hoc tit. & d. l. juſtitia. 10. §. juris præcepta. ff. eod.* Eſt item ſcientia: cùm certam rei per cauſas cognitionem cōprehendat, *ut pluribus demonſtrant Coraſius in tract. de juris art. part. 1. c. 14. Chaſſan. in catal. gloriæ mundi. part. 10. conſiderat. 18. & Gilkenius in diſſertat. utrùm juriſprudentia ſit ſcientia, &c.* Tametſi alii aliter diſſentiant, *Chriſtoph. Ehemius lib. 1. principior. jur. cap. 11. D. Collega Bocer. claſſ. 1. diſp. 1. th. 9. edit. 2. Volcmarus Scribonius introduct. ad*

juriſprudent.th.3. Hunnius diſp. I. *th.10. & in reſolutione eiuſdem diſputat. quæſt.*
6. *10.* Enimvero illud non ignorandum: Juriſconſultos inter artem, notitiam, ſcientiam, & prudentiam tam ſubtiliter non diſtinguere: ſed potiùs hæc vocabula confundere & promiſcuè uſurpare, accuratioremque illorum diſtinctionem Philoſophis relinquere. *Vult. hîc num. 1. Oleman. d. diſp.* I. *n.* 17. *Hænon. diſp.* I. *ſub controverſ. 6. VVegner. diſput.*
7. *1.th.* I. *ad lit. d.* Quin & illud notandum: quòd licèt magna ſit inter Politicen atque juriſprudentiam cognatio: diſciplinæ tamen ſint & habeantur ſeparatæ. Tum quia Politicus de ordinãda conſultat Republ. at jam ordinatam aſſumit Juriſconſultus. Tum quia Juriſprudentiæ principia ſunt leges: quarum διότι Politice probat: & de quibus non eſt Juriſconſulti, quatenus talis, diſputare; ſed ſecundùm jam latas ſanctiones
8. decernere. Tum quia in genere duntaxat judiciorum & ſucceſſionum partes ac requiſita conſiderat Politice: quæ omnia Juriſperitus particulariter & per circum-

circumſtantias perſequitur. *Qua de re videantur Keckerman. lib. 1. Polit. c. 17. Pag. 293. & in præcogn. Philoſ. pag. 111. Timpler. lib. 1. Polit. c. 1. q. ult. Scribonius d. introd. ad juriſprud. th. 2. 3. 57. & 58. Henr. Velſtenius cent. Theſ. polit. dec. 1. th. 9. hosq́ laudans D. Beſoldus diſp. 1. Pand. ad l. 1. th. 3.*

§. His igitur. 2.

His igitur generaliter cognitis, & incipientibus nobis exponere jura populi Romani: ita videntur poſſe tradi cõmodiſſimè, ſi primò levi ac ſimplici viâ; pòſt deinde diligentiſſimâ atque exactiſſimâ interpretatione ſingula tradantur. Alioqui ſi ſtatim ab initio rudem adhuc & infirmum animum Studioſi, multitudine ac varie-

tate rerũ oneraverimus: duorum alterum, aut deſertorem ſtudiorum efficiemus, aut cum magno labore, ſæpe etiam cum diffidentia (quæ plerunq; juvenes avertit) ſeriùs ad id perducemus: ad quod, leviore viâ ductus, ſine magno labore, & ſine ulla diffidentiâ, maturiùs perduci potuiſſet.

SUMMARIA.

1. *Quâ docendi vel diſcendi ratione cognitio Iuriſprudentiæ comparetur.*
2. *Initia ſemper ducenda ab univerſalibus.*
3. *Cur juris ſtudium à facilioribus ſit inchoandum.*
4. *Qui & quot ſint hoſtes, ſtudioſum juvenem impugnantes.*
5. *Nemo Studioſorum vaſto juris oceano & Commentariorũ variorum fluctibus priùs ſe credere debet, quàm Inſtitutiones heſce exactè perceperit.*

Tra-

TRaditâ Juriſprudentiæ definitione, 1.
nunc Juſtinianus declarat, quâ docendi vel diſcendi ratione ejus cognitio comparari poſſit. Ait autem; duas tradendi & diſcendi juris eſſe vias ſeu rationes: unam levem & facilem: alterã exquiſitam & difficilem. Cùm verò levior via & ratio in Inſtitutionibus; diligentior & exactior in Pandectis contineatur: docet hîc Imperator; leviorem primò, pòſt deinde exactiorem viam eſſe ſequendam; hoc eſt, primùm Inſtitutiones, poſtea Pandectas eſſe cognoſcẽdas. *De qua utraq; viâ copioſè tractatur in proœmio Digeſtor. & in l. 2. §. ſed cùm proſpeximus. C. de vet. jur. enucleand.*
Unde & rectè Ariſtoteles *principio ſuæ* 2.
φυσικῆς ἀκροάσεως admonet: initia ſemper ducenda eſſe ab univerſalibus, ut notioribus: deinde ſenſim progrediendum ad ſingulas partes. Id ipſum quoque præclarè hunc in modum præcipit Fab. Quintilianus *initio libri 8. oratoriarum inſtitutionum*: *Per omnes* (inquit) *numeros penitus cognoſcere, ut ad ſummam ſcientiæ neceſſarium eſt; ita incipi-*

entibus breviùs ac ſimpliciùs tradi magis convenit. Aut enim difficultate traditionis tam numeroſæ atq; perplexæ deterreri ſolent : aut eo tempore, quo præcipuè alenda ingenia, atque indulgentiâ quadam enutrienda ſunt, aſperiorum
3. *tractatu rerum atteruntur.* Ratio autem hujus diſtinctionis, cur primò levi & ſimplici; pòſt exactâ viâ ſeu methodo jus ſit tradendum, ab ipſo Imperatore hic gemina *(quam & Quintilianus attigit)* affertur : primùm ne difficultas ſtatim ab initio propoſita adoleſcentē deterreat; aut deſertorem ſtudiorum efficiat. Deinde ne maiori cum labore, idque ſeriùs, ad curſum juris perficiendum Studioſi perducantur. Atque hinc intelligitur illud, cur in hiſce 4. Inſtitutionū libris ſæpius difficiliora vel omittantur, vel nominatim ad Pandectas rejiciantur, *notante hic in fine Giphanio.*
4. Hinc etiam non uſque adeò inſcitè ſcribit hoc loco Joannes Faber : hoſtes, ſtudioſum juvenem impugnantes, quatuor eſſe : timorem difficultatis : terrorem prolixitatis : pavorem adverſitatis; & tre-

& tremorem inſtabilitatis. Primum ho-
ſtem vincit Studioſus magnificentiâ,
& magnanimitate: ſecundum conterit
fiduciâ & ſecuritate: tertium ſuſtinet pa-
tientiâ & longanimitate: quartū deniq;
repellit perſeverantiâ & firmitate ſive
cōſtantiâ. Ex iſtis igitur omnibus mani- 5.
feſtum evadit: ſtudioſos, qui ſolidam
legalis ſcientiæ cognitionem affectant,
non priùs vaſto illi juris Oceano & tu-
midis Pandectarum, Codicis, Novella-
rum, Feudorum, & Commentariorum
variorum fluctibus ſe committere de-
bere, quàm haſce Inſtitutiones, tanquā
rivulos & elementa ſive principia uni-
verſi juris generalia, exactiſſimè perce-
perint. Aliâs ſiquidem futurum eſt, ut
præpoſteræ ſuæ feſtinationis & temeri-
tatis pœnam, cum irrecuperabili ſtu-
diorum ſuorum jacturâ, ſint daturi;
juxta illud Horatii *lib. 1. Sermonum, Sa-
tyra. 1.*

——— Si dicas: magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere: eò fit,
Plenior ut ſi quos delectet copia juſto,
Cum ripâ ſimul avulſos ferat Aufidus acer.

§. Juris præcepta. 3.

Iuris præcepta ſunt hæc: honeſtè vivere: alterum non lædere: ſuum cuique tribuere.

SUMMARIA.

1. *Tria generaliſſima Iuris præcepta.*
2. *Lex quid ſit, ſecundùm Papinianum.*
3. *Legis virtus quæ, ſecundùm Modeſtinum.*
4. *Lex quid ſit, juxta Ciceronem.*
5. *Tria juris præcepta quomodo differant: & n. 25.*
6. *Honeſtatis in jure magna habetur ratio.*
7. *Concubinatus an & quatenus jure permiſſus.*
8. *Non facienda ſunt mala, ut eveniat bona.*
9. *Homo homini nocere aut inſidiari non debet.*
10. *An quis ſe ipſum impunè offendere poſſit.*
11. *Solus Deus vitæ & mortis habet poteſtatem.*
12. *Nemo dominus membrorum ſuorum.*
13. *Abuſus rerum & bonorum prohibitus.*
14. *Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſa.*
15. *Sine juſſu Dei hinc non demigrandum.*
16. *An & quatenus puniatur, qui ſibi ipſi manus attulit.*

17. *Argumentum à contrario ſenſu quando non procedat.*
18. *Vim vi repellere quatenus liceat.*
19. *Suum cuiq; quomodo ſit tribuendum.*
20. *Ecquid uſucapiens dominium veteri domino invito adimat.*
21. *Ius civile vigilantibus ſcriptum.*
22. *Salus populi ſuprema lex eſto.*
23. *Uſucapio bono publico introducta.*
24. *Qua uſucapio vocetur impium præſidium.*
25. *Differentia inter hæc duo præcepta: alterum non lædere, & ſuum cuiq; tribuere.*
26. *Verbum vi ſua generale, interdum ſpecialiter accipitur.*

TRia generaliſſima juris præcepta hîc proponuntur ex Ulpiano *in l. juſtitia. 10. §. 1. ff. hoc tit.* honeſtè vivere: alterum non lædere; ſuum cuique tribuere. Videtur autem Ulpianus, ut & hoc loco Juſtinianus, nomine *præcepti* uſus pro juſſu ſive mandato. Nam quæ hîc afferuntur, ea jure & legibus jubentur. Hinc Papinianus *in l. 1. ff. de legib.* *Lex*, inquit, *eſt commune præceptum: virorum prudentium conſultũ: delicto-* 1. 2.

rum,

rum, quæ ſponte, vel ignorantiâ contrahuntur, coërcitio: communis Reipubl. ſponſio. Et Modeſtinus *in l. legis. 7. ff. eod. Legis,* ait, *virtus eſt: imperare, vetare,*
3. *permittere, punire.* Sed & quicquid jure cavetur, præceptum eſt: non tantùm ſi jus quid jubeat; ſed etiam ſi vetet, permittat, aut puniat. Etenim vetando quid, præcipit, ne fiat: permittendo, hoc præcipit, ut permiſſum concedatur; idemque adimi vetat: & quæ lex punit, ideo punit factum; quia priùs vetuit, ſeu
4. juſſit, ne fieret. Hinc etiam eleganter M. Tullius *Philipp.* 11. ait: *Lex nihil aliud eſt, niſi recta, & à numine Deorum tractaratio, imperans honeſta, prohibens contraria.* Idem quoque *lib.* 1. *de Orator.* præferens Juriſprudentiã Philoſophiæ, hæc præcepta juris egregiè explicat, his verbis: *Quem iſta præpotens, & glorioſa Philoſophia delectat: dicam audaciùs, hoſce habet fontes omnium diſputationum ſuarum, qui jure civili & legibus continentur. Ex his enim & dignitatem maximè expetendam videmus: cùm verus, juſtus, atq; honeſtus labor honoribus,*

præ-

præmiis, atq; ſplendore decoratur: vitia autem hominum, atq; fraudes, damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exiliis, morte multantur: & docemur non infinitis, concertationumq; plenis diſputationibus; ſed auctoritate, nutuq; legum domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates, noſtra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere. Hæc Tullius. Cæterùm inter illa tria juris præcepta notari hæc poterit differentia: quòd 5.
primum Philoſophiæ magis videtur eſſe proprium: reliqua duo ſunt maximè propria juris & juſtitiæ. Nam etſi in jure 6.
honeſtatis quoque magna habetur ratio, *ut videre eſt ex l. 1. & tot. tit. ff. de his, qui not. infam. §. ſi uxor tua. 9. infrà de nupt. l. ſi qua mihi. 12. §. ſi uxor. 3. l. ſemper. 42. & paſſim. ff. de rit. nupt. l. nō omne. 144. & l. ſemper. 197. ff. de reg. jur. l. item apud. 15. §. qui turpibus. ff. de injur. l. 2. C. de ſecund. nupt. cum concordantibus:* ejus tamen tractatio ad Philoſophum Politicum propriè pertinet; ad Juriſconſultum eatenus tātùm, quatenus

tenus Reipubl. & vitæ humanæ nihil noceatur, *auctore hîc Giphanio.* Sanè hoc honeſtatis præceptū apud omnes bonos viros multùm valere, extra controverſiam poſitum eſt. Unde Claudianus Poëta Honorium Imperatorem admonet: ut non quod liceat, ſed id, quod deceat, in vitæ atque imperii ratione inſtituendâ, ſpectet, his verſibus:

——— Sed comprime motus:
Nec tibi quid liceat, ſed quid feciſſe decebit,
Occurrat: mentemq; domet reſpectus honeſti.

7. Huic autem primo juris pręcepto nō contrarius eſt concubinatus, qui jure civili, ceu honeſtus, permittitur. *l.* 3. *& tot. tit. ff. & C. de concubinis. Novell.* 18. *c.* 5. *& ſimilib.* Quamvis enim lex civilis non ſemper iis, quæ cum honeſtate, aliquâ ex parte confligere videntur, pœnam præſtituat: non tamen ea, ut fiant, præcipit: ſed conniventibus quaſi oculis ſe illa videre diſſimulat, longè maioribus periculis obviam ire cupiens. *Hænon. diſp.* 1. *ſub controverſ.* 7. *Coraſ. lib.* 1. *miſcell. jur. civ. c.* 3. *n.* 6. *& ſeq.* Deinde concubinatus jure civili & turpis & hone-

honeſtus cenſetur diverſo reſpectu. Siquidem habito reſpectu ad juſtas nuptias, improbatur, & ut illegitima congreſſio habetur: reſpectu verò vitandi adulterii, vagæque libidinis fugiendæ cauſa, tãquam honeſtus, toleratur. *arg. can. hac ratione. 8. cauſ. 31. q. 1.* Certè jure divino & canonico concubinatum, utpote rem turpem & fœdam, eſſe ſublatum atque prohibitum, rectè ſtatuitur. 1. *Corinth. 7. can. concubinæ. 5. & ſeq. cauſ. 32. q. 2. can. nemo. 4. can. dicat aliquis. 9. can. meretrices.* 11. *& can. ſeq. cauſ. 32. q. 4.* nec attenditur ratio juris civilis, majori ratione prævalente: quia non debent fieri mala, ut eveniant bona. *Romanor. 3. v. 8. Giphan. in proœmio Diſputat. jur. civ. ſub themat. 4. idq́ latiùs expoſui ad §. 1. infrà de patr. poteſt, n. 34. & ſeq.* 8.

De altero præcepto ita Cicero *lib.* 1. *offic. Iuſtitiæ,* inquit, *primum munus eſt, ut ne cui quis noceat, niſi laceſſitus injurâ: deinde ut communibus utatur pro cõmunibus, privatis ut ſuis.* Idem Cicero *lib. 3. offic,* præclarè oſtendit, hominem 9.

natu-

naturæ obedientem, homini nocere nõ poſſe. *Atq́ ſi etiam(* ait inter cætera) *hoc natura præſcribit, ut homo homini, quicunq́ ſit, ob eam ipſam cauſam, quòd is homo ſit, conſultum velit: neceſſe eſt, ſecundùm eandem naturam, omnium utilitatem eſſe communem. Quod ſi ita eſt, unâ continemur omnes, & eâdem lege naturæ: idq́ ipſum ſi ita eſt, certè violare alterum lege naturæ prohibemur. Verum autem primum: verum igitur & extremum.* Sed & Florentinus Jureconſultus; cùm, *inquit*, inter nos cognationem quandam natura conſtituerit: conſequens eſt, hominem homini inſidiari nefas eſſe. *l. ut vim. 3. ff. de juſtit. & jur.*

10\. Porrò cùm alterum lædere non ſit licitum: quæritur convenienter, num ſaltem ſe ipſum impunè quis offendere, ſibivé violentas manus inferre poſſit? Et non poſſe, graviſſimæ ſuadent ratio-
11\. nes. I. Quia præceptum DEI generale eſt; *Non occides. Exod. 20. v. 13. Deut. 5. v. 17. Matth. 5. v. 21.* II. Quia ſolus Deus vitæ & mortis habet poteſtatem: ergo

ergo non alius. *Sapient. c. 16. v. 13.* III. 12.
Quia dominus membrorum ſuorum
nemo cenſetur, *auctore Ulpiano in l. liber homo. 13. ff. ad leg. Aquil.* Uitaque
mancipio nulli datur, omnibus uſu, *ut
Poëta canit.* IV. Quia abuſus rerum & 13.
bonorum noſtrorum eſt prohibitus. *§.
ult. verſ. expedit enim Reipubl. infr. de
his, qui ſui vel al. jur. ſunt.* Ergo multò
magis noſtri corporis abuſus prohibitus
erit. V. Quia dubium non eſt ullum, 14.
quin ob charitatem & juſtitiam prohibeatur homicidium: & contra iſtam
charitatem immaniùs peccaſſe videatur, qui ſeipſum, quàm qui alium interficeret: cùm charitas bene ordinata à ſe
ipſa incipere debeat. *arg. l. præſes. 6. C.
de ſervit. & aq. can. ſi non licet. 8. cauſ.
23. q. 5.* Unde Terentius ait: naturâ hominum ita comparatum eſſe, ut omnes
ſibi melius eſſe malint, quàm alteri. Et
M. Tull. Cicero *in Orat. in Vatin.* dicit:
neminem eſſe tam dementem, tamque
parùm de ſe cogitantem, qui alienam
vitam magis, quàm ſuam diligat. Et
rurſus *in Philipp. 2.* inquit: Qui multorũ

ſe cuſtodem profitetur, eum ſapientes ſui primum capitis ajunt cuſtodem eſſe oportere. VI. huc facit, quod idem
15. Tullius *lib.* 1. *Tuſculanar. quæſtion. poſt medium*, his verbis ſcriptum reliquit: *Vetat dominans ille in nobis Deus, injuſſu hinc nos ſuo demigrare. Cùm verò cauſam juſtam Deus ipſe dederit: næ ille, medius fidius, vir ſapiens, lætus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit: nec tamen illa vincula carceris ruperit. Leges enim vetant: ſed, tanquam à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitimâ, ſic à Deo evocatus, atq; emiſſus, exierit.* Et in hanc ſententiam plura cumulavit Fernandus Vaſquius *lib. 1. illuſtr. controverſiar. c.*
16. *11. nu.* 1. *& aliquot ſeqq.* Quapropter capite puniri jubetur, qui ſibi ipſi vulnus intulit eâ mente, ut ſe ipſum occideret. *l. omne delictum. 6. §. qui ſe vulneravit. ff. de re militari.* Niſi fortè impatientiâ doloris, aut tædio vitæ, aut morbo, aut furore, aut pudore ſibi ipſi manus attulerit. Hoc namque caſu pœnam nullam meretur. *d. l. omne. 6. §. qui ſe. ff. d. tit. l. 3. §. ſi quis autem. ff. de bon. eor. qui*

mort.

Digitized by Google

mort. ſibi conſciver. l. 1. C. eod. l. 2. C. qui teſtamenta fac. poſſ. Borcholt. & Schneidevvin. hic n. 6. Menoch. de arbitrar. judic. quæſt. lib. 2. cent. 3. caſ. 284. Matthias Stephan. cent. 1. quæſt. 3. Nec obeſt 17.
argumentum à contrario ſenſu, quod ex hoc ſecundo juris præcepto aliqui hîc extruūt. *Licet* enim illud ſit fortiſſimum & frequentiſſimum, *l. 1. §. hujus rei fortiſſimum. ff. de offic. ejus, cui mand. eſt juriſd.* haud tamen procedit, ubicunq; ex eo reſultat intellectus abſurdus, aut manifeſtæ juris diſpoſitioni & rationi contrarius, *ut traditū eſt ab Everhard. à Midelburg. in loc. ſuis legalib. loc. à contrario ſenſu. nu. 4. & multis ſeqq.*

Verùm enimverò alterum lædere nō 18.
dicitur, qui inculpatæ tutelæ moderatione vim vel injuriam illatam propulſat. *l. 1. C. unde vi.* Nam jure hoc evenit; ut quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, jure feciſſe exiſtimetur. *d. l. ut vim. 3. ff. hoc tit.* Et vim vi repellere, omnes leges, omniaque jura permittunt. *l. itaq. 4. l. ſcientiam. 45. §. qui, cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. ſed & partus.*

tate rerũ oneraverimus: duorum alterum, aut deſertorem ſtudiorum efficiemus, aut cum magno labore, ſæpe etiam cum diffidentia (quæ plerunq; juvenes avertit) ſeriùs ad id perducemus: ad quod, leviore viâ ductus, ſine magno labore, & ſine ulla diffidentiâ, maturiùs perduci potuiſſet.

SUMMARIA.

1. *Quâ docendi vel diſcendi ratione cognitio Iuriſprudentiæ comparetur.*
2. *Initia ſemper ducenda ab univerſalibus.*
3. *Cur juris ſtudium à facilioribus ſit inchoandum.*
4. *Qui & quot ſint hoſtes, ſtudioſum juvenem impugnantes.*
5. *Nemo Studioſorum vaſto juris oceano & Commentariorũ variorum fluctibus priùs ſe credere debet, quàm Inſtitutiones haſce exactè perceperit.*

Tra-

TRaditâ Juriſprudentiæ definitione, nunc Juſtinianus declarat, quâ docendi vel diſcendi ratione ejus cognitio comparari poſſit. Ait autem; duas tradendi & diſcendi juris eſſe vias ſeu rationes: unam levem & facilem: alterã exquiſitam & difficilem. Cùm verò levior via & ratio in Inſtitutionibus; diligentior & exactior in Pandectis contineatur: docet hîc Imperator; leviorem primò, pòſt deinde exactiorem viam eſſe ſequendam; hoc eſt, primùm Inſtitutiones, poſtea Pandectas eſſe cognoſcẽdas. *De qua utraq; viâ copiosè tractatur in proœmio Digeſtor. & in l. 2. §. ſed cùm proſpeximus. C. de vet. jur. enucleand.* 1.

Unde & rectè Ariſtoteles *principio ſuæ* φυσικῆς ἀκροάσεως admonet: initia ſemper ducenda eſſe ab univerſalibus, ut notioribus: deinde ſenſim progrediendum ad ſingulas partes. Id ipſum quoque præclarè hunc in modum præcipit Fab. Quintilianus *initio libri 8. oratoriarum inſtitutionum*: *Per omnes* (inquit) *numeros penitus cognoſcere, ut ad ſummam ſcientiæ neceſſarium eſt; ita incipi-* 2.

entibus breviùs ac ſimpliciùs tradi magis convenit. Aut enim difficultate traditionis tam numeroſæ atq; perplexæ deterreri ſolent: aut eo tempore, quo præcipuè alenda ingenia, atque indulgentiâ quadam enutrienda ſunt, aſperiorum
3. *tractatu rerum atteruntur.* Ratio autem hujus diſtinctionis, cur primò levi & ſimplici; pòſt exactâ viâ ſeu methodo jus ſit tradendum, ab ipſo Imperatore hic gemina *(quam & Quintilianus attigit)* affertur: primùm ne difficultas ſtatim ab initio propoſita adoleſcentē deterreat; aut deſertorem ſtudiorum efficiat. Deinde ne maiori cum labore, idque ſeriùs, ad curſum juris perficiendum Studioſi perducantur. Atque hinc intelligitur illud, cur in hiſce 4. Inſtitutionū libris ſæpius difficiliora vel omittantur, vel nominatim ad Pandectas rejiciantur, *notante hic in fine Giphanio.*
4. Hinc etiam non uſque adeò inſcitè ſcribit hoc loco Joannes Faber: hoſtes, ſtudioſum juvenem impugnantes, quatuor eſſe: timorem difficultatis: terrorem prolixitatis: pavorem adverſitatis; & tre-

& tremorem inſtabilitatis. Primum hoſtem vincit Studioſus magnificentiâ, & magnanimitate: ſecundum conterit fiduciâ & ſecuritate: tertium ſuſtinet patientiâ & longanimitate: quartũ deniq; repellit perſeverantiâ & firmitate ſive cōſtantiâ. Ex iſtis igitur omnibus mani- 5.
feſtum evadit: ſtudioſos, qui ſolidam legalis ſcientiæ cognitionem affectant, non priùs vaſto illi juris Oceano & tumidis Pandectarum, Codicis, Novellarum, Feudorum, & Commentariorum variorum fluctibus ſe committere debere, quàm haſce Inſtitutiones, tanquã rivulos & elementa ſive principia univerſi juris generalia, exactiſſimè perceperint. Aliâs ſiquidem futurum eſt, ut præpoſteræ ſuæ feſtinationis & temeritatis pœnam, cum irrecuperabili ſtudiorum ſuorum jacturâ, ſint daturi; juxta illud Horatii *lib. 1. Sermonum, Satyra. 1.*

——— Si dicas: magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere: eò fit,
Plenior ut ſi quos delectet copia iuſto,
Cum ripâ ſimul avulſos ferat Aufidus acer.

§. Iuris præcepta. 3.

Iuris præcepta ſunt hæc: honeſtè vivere: alterum non lædere: ſuum cuique tribuere.

SUMMARIA.

1. *Tria generaliſſima Iuris præcepta.*
2. *Lex quid ſit, ſecundùm Papinianum.*
3. *Legis virtus quæ, ſecundùm Modeſtinum.*
4. *Lex quid ſit, juxta Ciceronem.*
5. *Tria juris præcepta quomodo differant: & n. 25.*
6. *Honeſtatis in jure magna habetur ratio.*
7. *Concubinatus an & quatenus jure permiſſus.*
8. *Non facienda ſunt mala, ut eveniat bona.*
9. *Homo homini nocere aut inſidiari non debet.*
10. *An quis ſe ipſum impunè offendere poſſit.*
11. *Solus Deus vitæ & mortis habet poteſtatem.*
12. *Nemo dominus membrorum ſuorum.*
13. *Abuſus rerum & bonorum prohibitus.*
14. *Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſa.*
15. *Sine juſſu Dei hinc non demigrandum.*
16. *An & quatenus puniatur, qui ſibi ipſi manus attulit.*

17. *Argumentum à contrario ſenſu quando non procedat.*
18. *Vim vi repellere quatenus liceat.*
19. *Suum cuiq; quomodo ſit tribuendum.*
20. *Ecquid uſucapiens dominium veteri domino invito adimat.*
21. *Ius civile vigilantibus ſcriptum.*
22. *Salus populi ſuprema lex eſto.*
23. *Uſucapio bono publico introducta.*
24. *Quæ uſucapio vocetur impium præſidium.*
25. *Differentia inter hæc duo præcepta: alterum non lædere, & ſuum cuiq; tribuere.*
26. *Verbum vi ſua generale, interdum ſpecialiter accipitur.*

TRia generaliſſima juris præcepta 1. hîc proponuntur ex Ulpiano *in l. juſtitia. 10. §. 1. ff. hoc tit.* honeſtè vivere: alterum non lædere: ſuum cuique tribuere. Videtur autem Ulpianus, ut & hoc loco Juſtinianus, nomine *præcepti* uſus pro juſſu ſive mandato. Nam quæ hîc afferuntur, ea jure & legibus jubentur. Hinc Papinianus *in l. 1. ff. de legib.* 2. *Lex*, inquit, *eſt commune præceptum: virorum prudentium conſultũ: delicto-*

rum

præmiis, atq; ſplendore decoratur: vitia autem hominum, atq; fraudes, damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exiliis, morte multantur: & docemur non infinitis, concertationumq; plenis diſputationibus; ſed auctoritate, nutuq; legum domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates, noſtra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere. Hæc Tullius. Cæterùm inter illa tria juris præcepta notari hæc poterit differentia: quòd primum Philoſophiæ magis videtur eſſe proprium: reliqua duo ſunt maximè propria juris & juſtitiæ. Nam etſi in jure honeſtatis quoque magna habetur ratio, *ut videre eſt ex l. 1. & tot. tit. ff. de his, qui not. infam. §. ſi uxor tua. 9. infrà de nupt. l. ſi qua mihi. 12. §. ſi uxor. 3. l. ſemper. 42. & paſſim. ff. de rit. nupt. l. nõ omne. 144. & l. ſemper. 197. ff. de reg. jur. l. item apud. 15. §. qui turpibus. ff. de injur. l. 2. C. de ſecund. nupt. cum concordantibus:* ejus tamen tractatio ad Philoſophum Politicum propriè pertinet; ad Juriſconſultum eatenus tãtùm, quatenus

5.

6.

tenus Reipubl. & vitæ humanæ nihil noceatur, *auctore hîc Giphanio.* Sanè hoc honeſtatis præceptũ apud omnes bonos viros multùm valere, extra controverſiam poſitum eſt. Unde Claudianus Poëta Honorium Imperatorem admonet: ut non quod liceat, ſed id, quod deceat, in vitæ atque imperii ratione inſtituendâ, ſpectet, his verſibus:

——— Sed comprime motus:
Nec tibi quid liceat, ſed quid feciſſe decebit,
Occurrat: mentemq; domet reſpectus honeſti.

7. Huic autem primo juris præcepto nõ contrarius eſt concubinatus, qui jure civili, ceu honeſtus, permittitur. *l. 3. & tot. tit. ff. & C. de concubinis. Novell. 18. c. 5. & ſimilib.* Quamvis enim lex civilis non ſemper iis, quæ cum honeſtate, aliquâ ex parte confligere videntur, pœnam præſtituat: non tamen ea, ut fiant, præcipit: ſed conniventibus quaſi oculis ſe illa videre diſſimulat, longè maioribus periculis obviam ire cupiens. *Hæmon. diſp. 1. ſub controverſ. 7. Coraſ. lib. 1. miſcell. jur. civ. c. 3. n. 6. & ſeq.* Deinde concubinatus jure civili & turpis & hone-

honeſtus cenſetur diverſo reſpectu. Siquidem habito reſpectu ad juſtas nuptias, improbatur, & ut illegitima congreſſio habetur: reſpectu verò vitandi adulterii, vagæque libidinis fugiendæ cauſa, tãquam honeſtus, toleratur. *arg. can. hac ratione. 8. cauſ. 31. q. 1.* Certè jure divino & canonico concubinatum, utpote rem turpem & fœdam, eſſe ſublatum atque prohibitum, rectè ſtatuitur. 1. *Corinth. 7. can. concubinæ. 5. & ſeq. cauſ. 32. q. 2. can. nemo. 4. can. dicat aliquis. 9. can. meretrices.* 11. *& can. ſeq. cauſ. 32. q. 4.* nec attenditur ratio juris civilis, majori ratione prævalente: quia non debent fieri mala, ut eveniant bona. *Romanor. 3. v. 8. Giphan. in proœmio Diſputat. jur. civ. ſub themat. 4. idq; latiùs expoſui ad §. 1. infrà de patr. poteſt. n. 34. & ſeq.* 8.

De altero præcepto ita Cicero *lib. 1. offic. Iuſtitiæ*, inquit, *primum munus eſt, ut ne cui quis noceat, niſi laceſſitus injurâ: deinde ut communibus utatur pro cõmunibus, privatis ut ſuis.* Idem Cicero *lib. 3. offic.* præclarè oſtendit, hominem 9.

natu-

naturæ obedientem, homini nocere nō poſſe. *Atq; ſi etiam(* ait inter cætera)*hoc natura præſcribit, ut homo homini, quicunq; ſit, ob eam ipſam cauſam, quòd is homo ſit, conſultum velit: neceſſe eſt, ſecundùm eandem naturam, omnium utilitatem eſſe communem. Quod ſi ita eſt, unâ continemur omnes, & eâdem lege naturæ: idq; ipſum ſi ita eſt, certè violare alterum lege naturæ prohibemur. Verum autem primum: verum igitur & extremum.* Sed & Florentinus Jureconſultus; cùm, *inquit*, inter nos cognationem quandam natura conſtituerit: conſequens eſt, hominem homini inſidiari nefas eſſe. *l. ut vim. 3. ff. de juſtit. & jur.*

10. Porrò cùm alterum lædere non ſit licitum: quæritur convenienter, num ſaltem ſe ipſum impunè quis offendere, ſibivé violentas manus inferre poſſit? Et non poſſe, graviſſimæ ſuadent ratio-
11. nes. I. Quia præceptum DEI generale eſt; *Non occides. Exod. 20. v. 13. Deut. 5. v. 17. Matth. 5. v. 21.* II. Quia ſolus Deus vitæ & mortis habet poteſtatem:

ergo

Digitized by Google

ergo non alius. *Sapient. c. 16. v. 13.* III. 12.
Quia dominus membrorum ſuorum nemo cenſetur, *auctore Ulpiano in l. liber homo. 13. ff. ad leg. Aquil.* Uitaque mancipio nulli datur, omnibus uſu, *ut Poëta canit.* IV. Quia abuſus rerum & 13.
bonorum noſtrorum eſt prohibitus. *§. ult. verſ. expedit enim Reipubl. infr. de his, qui ſui vel al. jur. ſunt.* Ergo multò magis noſtri corporis abuſus prohibitus erit. V. Quia dubium non eſt ullum, 14.
quin ob charitatem & juſtitiam prohibeatur homicidium: & contra iſtam charitatem immaniùs peccaſſe videatur, qui ſeipſum, quàm qui alium interficeret: cùm charitas bene ordinata à ſe ipſa incipere debeat. *arg. l. præſes. 6. C. de ſervit. & aq. can. ſi non licet. 8. cauſ. 23. q. 5.* Unde Terentius ait: naturâ hominum ita comparatum eſſe, ut omnes ſibi melius eſſe malint, quàm alteri. Et M. Tull. Cicero *in Orat. in Vatin.* dicit: neminem eſſe tam dementem, tamque parùm de ſe cogitantem, qui alienam vitam magis, quàm ſuam diligat. Et rurſus *in Philipp. 2.* inquit: Qui multorũ

ſe cuſtodem profitetur, eum ſapientes ſui primum capitis ajunt cuſtodem eſſe oportere. VI. huc facit, quod idem

15. Tullius *lib.* 1. *Tuſculanar. quæſtion. poſt medium*, his verbis ſcriptum reliquit: *Vetat dominans ille in nobis Deus, injuſſu hinc nos ſuo demigrare. Cùm verò cauſam juſtam Deus ipſe dederit: næ ille, medius fidius, vir ſapiens, lætus ex his tenebris in lucem illam exceſſerit: nec tamen illa vincula carceris ruperit. Leges enim vetant: ſed, tanquam à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitimâ, ſic à Deo evocatus, atq; emiſſus, exierit.* Et in hanc ſententiam plura cumulavit Fernandus Vaſquius *lib. 1. illuſtr. controverſiar. c.*

16. *11. nu.* 1. *&* *aliquot ſeqq.* Quapropter capite puniri jubetur, qui ſibi ipſi vulnus intulit eâ mente, ut ſe ipſum occideret. *l. omne delictum. 6. §. qui ſe vulneravit. ff. de re militari.* Niſi fortè impatientiâ doloris, aut tædio vitæ, aut morbo, aut furore, aut pudore ſibi ipſi manus attulerit. Hoc namque caſu pœnam nullam meretur. *d. l. omne. 6. §. qui ſe. ff. d. tit. l. 3. §. ſi quis autem. ff. de bon. eor. qui*

mort.

Digitized by Google

mort. ſibi conſciver. l. 1. C. eod. l. 2. C. qui teſtamenta fac. poſſ. Borcholt. & Schneidevvin. hic n. 6. Menoch. de arbitrar. judic. quæſt. lib. 2. cent. 3. caſ. 284. Matthias Stephan. cent. 1. quæſt. 3. Nec obeſt 17. argumentum à contrario ſenſu, quod ex hoc ſecundo juris præcepto aliqui hîc extruũt. *Licet* enim illud ſit fortiſſimum & frequentiſſimum. *l. 1. §. hujus rei fortiſſimum. ff. de offic. ejus, cui mand. eſt juriſd.* haud tamen procedit, ubicunq; ex eo reſultat intellectus abſurdus, aut manifeſtæ juris diſpoſitioni & rationi contrarius, *ut traditũ eſt ab Everhard. à Midelburg. in loc. ſuis legalib. loc. à contrario ſenſu. nu. 4. & multis ſeqq.*

Verùm enimverò alterum lædere nõ 18. dicitur, qui inculpatæ tutelæ moderatione vim vel injuriam illatam propulſat. *l. 1. C. unde vi.* Nam jure hoc evenit; ut quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, jure feciſſe exiſtimetur. *d. l. ut vim. 3. ff. hoc tit.* Et vim vi repellere, omnes leges, omniaque jura permittunt. *l. itaq. 4. l. ſcientiam. 45. §. qui, cùm aliter. ff. ad l. Aquil. l. ſed & partus.*

12. §. 1. ff. quod met. cauſ. &c. Et non ſcripta, ſed nata lex eſt, quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ut, ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. *Cicer. in Orat. pro Milone.* Inculpatæ autem tutelæ ſive defenſionis moderatio in quo potiſſimùm conſiſtat, docuimus *infrà ad §. item lex Cornelia de ſicar. 5. tit. de public. judic. num. 145.*

19. De tertio præcepto ſuprà in definitione juſtitiæ dictum eſt: ubi didicimus ex Tryphonino, de reſtituendo depoſito agente, *in l. bona fides. 31. §. 1. ff. depoſit.* nos ita ſuum cuique tribuere debere, ut non diſtrahamur ab ullius juſtiore petitione: & ſi duobus aliquid tribuendũ ſit, ei potiùs tribuatur, cujus æquior ratio apparet. Nam ex duobus æquis, quod æquius eſt, nos ſequi oportet. *l. ſi ſervus communis. 61. §. quod verò. 5. verſ.*

nam

nam licèt alioquin æquum. ff. de furtis. Neque huic præcepto repugnat jus uſucapionum, quo vero domino aufertur dominium, & ſine ejus voluntate uſucapienti tribuitur. *l.* 3. *& tot. tit. ff. de uſurpat. & uſucap. & tot. tit. infr. de uſucap. & longi temp. præſcript.* Etenim negatur, uſucapientem ſive præſcribētē dominſium veteri domino planè invito adimere, ſibiq́ue acquirere. Quandoquidem lex præſumit; dominum tāto tēpore, dominiſi acquiſitioni præſtituto tacentem, resq́ue ſuas negligentē, in uſucapionem, adeoq; alienationem earum conſentire. Vix eſt enim, ut non videatur rem ſuam alienare, qui patitur illam uſucapi, *reſpondente Paulo in l. alienationis. 28. ff. de verb. ſignificat.* Adhæc damnum ſentire non intelligitur, qui intra tempora legibus præfinita in res ſuas non inquirens, ab earum dominio cadit. *l. quod quis ex culpa. 203. ff. de reg. jur.* cùm jus civile vigilantibus ſcriptum ſit. *l. pupillus. 24. in fin. ff. Quæ in fraud. creditor. facta ſunt, &c.* Præterea publica tranquillitas, & ſalus populi,

20. (beside "Neque huic præcepto") · 21. (beside "Adhæc") · 22. (beside "Præterea")

quæ ſuprema lex eſſe debet, præferenda eſt utilitati privatæ: cùm lex ſuperior vincat inferiorem. *l. jus publicum. 38. ff. de pact. l. utilitas. 4. C. de primipilo. l. unic. § hæc autem omnia. 14. C. de caduc. tollend.*
23. Atqui uſucapionem bono publico introductam eſſe, ne ſcilicet dominia rerum diu in incerto maneãt, ſed ut ſecuritati poſſeſſorum conſulatur, patet *ex l. 1. ff. de uſurpat. & uſucapion. ibiq́ Nicol. Ciſnerus.* Nec hanc ſententiam turbat *Novell. 9. circa medium.* ubi p̃ſcriptio ſive uſucapio impiũ præſidiũ, & improba temporis allegatio vocatur.
24. *Nam* id de uſucapione, quæ cum mala fide procedit, accipiendum eſſe, illa verba evidenter innuunt, *iniquis hominibus. Qua de re latè, post Doctores, quos citat, Pinelus in auth. niſi tricennale. C. de bon. matern. num. 40. Bronchorſt. cent. 4* ἐναντιοφανῶν. *aſſert. 2. Rober. diſp. 9. th. 1. Arumæus Exercit. Iuſtin. 6. th. 1 Olemannus ad Diſputat. 11. Giphanii. num. 4. & ſeqq. eamq́ rem fuſiùs explicabimus ad princip. tit. infrà de uſucapionibus, &c.*

Porrò

Porrò autem inter duo poſtrema juris pręcepta diſcrimen aliquod obſervari poteſt: nempe quòd, *ſuum cuiq; tribuere*, generale eſt, & commune totius juris ſive juſtitiæ; adeoque latiſſimè patet, & ad omnia boni & æquitatis officia extenditur: illud verò, *alterum non lædere*, eſt ſpeciale, eò tantùm ſpectans, ne alteri quis noceat: quod fit delictis potiſſimùm, aut dolo. Vel breviter ita ab invicem diſtinguenda ſunt: ut prius, *alterum non lædere*, ad perſonam; poſterius, *ſuum cuiq; tribuere*, ad res cujuſque pertineat. *Donell. lib. 2. Commentar. de jur. civ. c. 1 pag. 68. n. 50.* Cui convenit, quod Mynſingerus hîc notat, inquiens: primum præceptum ſe ipſum reſpicit, & in his verſatur, quæ nobiſcum agimus, & comprimis ad bonos mores pertinet. Alterum ad corpus ſpectat, ne alter alteri, vel ejus vitæ injuſtam vim inferat. Tertium res & facultates concernit: id eſt, ne alterum vel contrahendo, vel permutando decipiamus; & ſuum cuique tribuamus, ſive pœnâ ſit afficiendus quiſpiam, ſive præmio re- 25.

 mune-

munerandus. *l.* 1. §. 1. *ff. de juſtit. & jur.*
26. Nec adverſatur, quod poſtremum hoc (*ſuum cuiq; tribuere*) tanquam genus, alterum illud (*alterum non lædere*) tanquam ſpeciem contineat: ac proinde non rectè ab invicem diſtinguantur, *hîc & in d. l. juſtitia.* 10. §. 1. *ff. eod.* Haud etenim in uſu juris novum eſt, aut infrequens: ut verbum alioqui vi ſuâ generale ſpecialiter accipiatur interdum, & alteri ſpeciei, quæ ſit ejuſdem generis, opponatur. Quod cùm aliâs ſæpe, tum in verbis adoptionis, cognationis, actionisque fieri notum eſt. *l.* 1. *ff. de adopt. l. Iuriſconſultus.* 10. §. 2. *ff. de gradib. & affinib. l. pecuniæ.* 178. §. *actionis ff. de verb. ſignificat. De iiſdem præceptis, præter Interpretes hîc, conſulendi ſunt, Ioan. Coraſius in tract. de juris art. part. 1. c. 25. Hopperus de juris art. lib. 1. cap. de univerſalib. principiis. Duarenus ad tit. ff. de juſt. & jur. cap. 3. Vaconius à Vacuna lib. 1. declarat. 30. n. 4. & ſeqq. Stuckius part. 1. Exercit. Iuſtin. decad. 1. aſſert. 3. ad lit. g. & Hilligerus in Donello enucleat. lib. 2. c. 1. ad lit. f. ubi varias*
iſtorum

iſtorum trium præceptorum interpretationes recenſet.

§. Huius ſtudii. 4.

Hujus ſtudii duæ ſunt poſitiones; publicum, & privatū. Publicum jus eſt, quod ad ſtatum rei Romanæ ſpectat. Privatum, quod ad ſingulorum utilitatem pertinet. Dicendū eſt igitur de jure privato: quod tripertitum eſt. Collectum eſt enim ex naturalibus præceptis, aut gentium, aut civilibus.

SUMMARIA.

1. *Poſitiones ſive ſpecies juris quot ſint.*
2. *Publicum jus quid.*
3. *Quæ ſint partes juris publici.*
4. *Intereſt omnium, habere Eccleſias, Sacerdotes, Magiſtratus, & Rempubl. bene conſtitutam.*
5. *Privatum jus quid ſit.*

6. *Reipubl. intereſt, ſubditos eſſe locupletes: dotes mulieribus conſervari ſalvas; ſuprema hominum judicia exitum ſortiri: re ſua neminem malè uti: urbem ruinis non deformari: delicta impunita non relinqui, &c.*
7. *Privilegium quid, & unde dicatur.*
8. *Cur Iuſtinianus hîc tantùm agat de jure privato.*
9. *Adoleſcentes ab initio non ſunt onerandi.*
10. *Ius privatum propriè ad Iuriſprudentiã: publicum verò ad politicam ſcientiam pertinet.*
11. *Iuriſconſultus quis dicendus.*
12. *Ius privatum quotuplex.*
13. *Triplex hominis conſideratio.*
14. *Ius gentium quatenus dicatur naturale.*
15. *An jus publicum æquè, ac privatum, in naturale, gentiũ & civile dividi poſſit.*
16. *Ius ſacrorum eſt publicum: eaq́ in religione erga Deum conſiſtunt.*
17. *Deum eſſe, omnibus innatum eſt.*
18. *Magiſtratus ad jus publicum ſpectant.*
19. *Quare Iuſtinianus jus privatum ex triplici illo, naturali, gentium & civili jure compoſitum eſſe, affirmarit.*

1. POſitiones, hoc eſt, genera ſive partes & ſpecies juris duæ ſunt: publicum,

eum, & privatum *hoc* §. *& l.* 1. §. *hujus ſtudii.* 2. *ff. hoc tit.* Nec bipartitæ huic diviſioni adverſatur *l. ut inter.* 23. *in princ. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* ubi jus triplex ſtatuitur: divinum, publicum, & privatum. *Etenim* ſciendum: verbum, *publicum*, hîc latè accipi, ut eo ſacrum quoque ſeu divinum contineatur. Nam & aliâs veteres diſtinctè magis jus faciũt tripartitum: ſacrum, publicum, & privatum. Ita eleganter Auſonius *in Idyll.* 15.

Ius triplex, tabula quod ter ſanxêre quaterna;
Sacrum, privatum, & populi commune quod uſquam eſt.

Et ita quoq; trifariam dividit Quintilian. *lib.* 2. *Inſtitution. orator. cap.* 4. prout eum hîc referunt Balduinus, Giphanius & Hotomanus *enunciat.* 4. *Sed videantur Cujacius lib.* 15. *obſervat. c.* 33. *& D. Beſoldus diſp.* 1. *Pand. ad leg.* 1. *th.* 14. ubi ajunt, hanc trimembrem diviſionem facilimâ operâ fieri bimembrem: ſi nimirum jus duplex faciamus, publicum & privatum; & publicum rurſus in duos ramos; divinum, & publicum humanum, abire dicamus,

Publi-

2. Publicum jus eſt, quod ad ſtatum rei Romanæ, ſive ad ſalutem cujuſque Reipublicæ ſpectat: hoc eſt, quod de iis tractat rebus, ſine quibus nec conſtitui, nec conſtituta ſtare incolumis civitas ſive politia poteſt. Id quippe ſtatus cujuſq; rei vocatur, quo res ſtat, & ſine quo non conſiſteret. *Donell. lib. 2. Commentar.*
3. *de jure civ. c. 5. pag. 75.* Hujus autem juris tres partes, puta ſacra, ſacerdotes, & magiſtratus, Ulpianus commemorat *in d. l.* 1. §.2. *ff. hoc tit. Quæ ordine explicantur libr.* 1. *Cod. & lib. 1. Digeſtor. tit. 9. & ſequentibus.* Sunt & aliæ ejus juris partes: ut de vectigalibus, de viis publicis, de legibus, de Scholis inſtituendis, de ludis, de tota re militari, de legationibus, de induciis, de fœderibus, & cæteris: *de quibus agitur in tribus libris poſterioribus Cod. & tribus libris poſterioribus Pandectar. & in Novellis quibuſdam. Et eò etiam referenda ſunt edicta Imperialia in Comitiis, & aureâ Bullâ Caroli IV. hunc in finem maximè edita.* Atq; de publico jure, ejusque partibus fuſiùs diſſertant *Iacobus Ravard. lib. 5.*

varior.

Digitized by Google

varior. c. 12. Donell. d. lib. 2. cap. 5. & 6. Alexand. ab Alexan. genial. dier. lib. 2. & D. Collega Beſoldus in templo juſtitiæ. nu. 66. & ſeqq. Cæterùm iſtæ juris publici 4. partes principaliter agunt de publica utilitate, etiamſi iſthinc plurimũ emolumenti ad privatos ſingulos derivetur, *monente hic Balduino, & Coraſio in d. l. 1. §. hujus ſtudii. ad verb. ſpectat. ff. hoc tit.* Omnium namq; etiam intereſt, habere ecelesias. *Novell. 17. cap. 4.* habere ſacerdotes, qui ſacra miniſtrent. *l. inter claras. 8. C. de ſumma Trinitate.* habere magiſtratus, qui jura reddant. *l. 2. §. poſt originem. 13. ff. de orig. jur.* habere item amplam ac bene conſtitutam Rempublicam. *l. un. §. hæc autem. 14. C. de caduc. tollend. Thadæus Piſo hic num. 2.*

Privatum jus eſt, quod ad ſingulorũ 5. utilitatem, principaliter ſcilicet & generaliter, pertinet. *hoc §. & d. l. 1. §. hujus ſtudii. ff. hoc tit.* Addo, *principaliter*: quia in conſequentiã & ſecundariò jus privatum, publicam quoque utilitatem concernit; cùm Reipubl. interſit, ſub-

ditos

6. ditos eſſe locupletes. *Novell.* 8. *in præfat.* §. 1. dotes mulieribus ſalvas conſervari. *l.* 1. *ff. ſolut. matrim. l.* 2. *ff. de jur. dot.* ſuprema hominum judicia exitum habere. *l. vel negare.* 5. *ff. quemad. teſtam. aperiant.* rivos & cloacas purgari. *l. de pupillo.* 5. §. *ſi quis rivos.* 11. *ff. de oper. novi nunciat.* & ne quis re ſua malè utatur. §. *ſed & maior. infrà, de his*, *qui ſui vel alieni jur. ſunt.* ne urbs deformetur ruinis. *l. prætor.* 20. §. *hoc interdictum.* 10. *ff. de novi oper. nunciat.* ne delicta remaneant impunita. *l. ita vulneratus.* 51. §. *ult. ff. ad leg. Aquil.* ne partus ſubjiciantur, ut ordinum dignitas, familiarũq; ſalva ſit. *l.* 1. §. *ſed & ſi ſervus.* 13. *ff. de inſpiciendo ventre.* ne tempore incẽdii, ruinæ, vel naufragii aliquid rapiatur. *l.* 1. §. 1. *ff. de incend. ruin. naufrag. &c.*

7. Addo quoque, *generaliter*: quoniam quod ad unum aliquem privatum duntaxat & in ſpecie pertinet: jus ſingulare & ſpeciale, itemque privilegium dicitur. Privilegium autem inde nomen habet, quòd privatis, hoc eſt, ſingulis, non univerſis, detur. *can. privilegia.* 3. *Di-*

ſtinct.

Digitized by Google

ſtinct. 4. Cic. lib. 3. de legib. Priva namq; veteres dixerunt, quæ nos ſingula dicimus. *Gell. lib. 10. noct. Atticar. c. 20. Feſtus lib. 14. hosq; referens hîc Borcholt. num. 4.*

Porrò Juſtinianus hîc, relicto jure publico, de privato tantùm, quod verſatur 8.
in uſu quotidiano, ſe dicturum proponit. Eiusque ratio eſt evidens: tum quia juris privati facilior eſt cognitio, & ab initio adoleſcentes non ſunt onerandi. *§. his igitur. 2. ſuprà hoc tit.* Tum quia 9.
ex jure Romano publico ad nos pauciſſima ſunt profecta, quorum ſtatus & forma penitus non videatur immutata, *ut ſubindicant hîc Balduinus, VVeſenbecius, & Heigius n. 10.* Tum denique 10.
quia jus privatum propriè ad Juriſconſultum, & ad Juriſprudentiam pertinet: cùm jus publicum potiùs ad politicam ſcientiam, virumque politicum ſpectet; ut perſpicuè diſtinguit Cicero Politicũ à Juriſconſulto *lib. 1. de Oratore. ferè circa finem.* ubi Juriſconſultum definit eũ, qui legum, & conſuetudinis ejus, quâ 11.
privati in civitate uterentur, & ad reſpon-

ſpondendum, & ad agendum, & ad cavendum peritus eſſet. Enimverò nos perfectum Juriſconſultum eũ dicimus, qui omnis juris, ſacri, publici, privati & militaris ſit peritus: hoc eſt, qui rerum divinarum & humanarum habeat notitiam: quales veteres fuerunt Juriſconſulti, qui & de rebus ſacris, ſive jure Põtificio, & de jure publico, & de jure civili, id eſt, privato, & de re militari libros ſcripſerunt; *ut, poſt Briſſon. lib. 4. antiquit. jur. notavit hîc Giphanius, & D. Beſold. in d. templo iuſtitiæ. nu. 27. cum ſeqq. item n. 67. & aliquot ſeqq. Sed videatur Pruckmannus in tract. de regalib. §. ſoluta poteſtas. c. 1. nu. 13. & ſeqq. ubi & alias Iuriſconſulti deſcriptiones recẽ-*
12. *ſet.* Cæterùm jus privatum rurſus tripliciter dividitur, nimirum in jus naturale, gentium, & civile. *hoc §. & d. l. 1. §. 2. in fine. ff. de iuſtit. & iure.* Atque hæc tripartita diviſio probatur ex triplici ho-
13. minis conſideratione. Primò namque poteſt homo, ut animal, conſiderari; unde jus naturale: deinde ut homo, à cæteris animantibus ratione diſtinctus; unde

vnde jus gentium : poſtremò vt ciuis; vnde jus ciuile deſcendit. *Coraſ. ad d. l. 1. §. 2. n. 13. ff. eod. Decian. in tract. crimin. lib. 2. c. 6. num.* 1. *Petr. Gregor. in method. parua. lib. 2. c. 3.* Sine naturali, rerum natura; ſine ciuili, ciuitas; ſine gentium jure, generis humani ſocietas ſtare nequit. *Hotoman. in Epitom. Digeſt. de juſtit. & jur. nu. 9.* Nec refragatur, quòd & jus gentium naturale dicatur. 14.
§. 1. 4. 5. 11. 12. & 40. infrà de rer. diviſ. §. 1. verſ. quod verò naturalis. infrà tit. proximo. l. 1. in princ. & paſſim. ff. de acquir. rer. domin. l. cùm ampliùs. 84. in fin. ff. de reg. jur. Neq; enim eodem modo vtrumque à natura eſt. Jus quippe naturale, natura per ſe; jus gentium, ex ratione dictat. *Gregor. Lopez. animad. jur. cap.* 1. ſeu illius cauſa eſt natura creans, id eſt, ipſe Deus: huius autem, natura creata; id eſt, ratio, Dei Optimi Maximi benignitate hominibus inſita. *Rainald. Corſus lib. 1. indagation. jur. c. 10. Hilliger. in Donello enucleat. lib. 1. c. 6. ad lit. d.*

tura ipſa dictitat. Unde Cicero *lib. 2. de nat. Deor. poſt princip. Omnibus*, inquit, *innatum eſt, & in animo quaſi inſculptum, eſſe Deos. Quales ſint, varium eſt: eſſe nemo negat.* Sed & nulla gens inter Ethnicos tam barbara fuit, quæ nō opinaretur, pacatis ac propitiis iis, quos pro Diis colebant, omnia feliciter cedere: iratis autem his & auerſis, etiam maxima & potentiſſima quæque interire. Ideoque ſentiebant, ad ſtatum & ſalutem Reipubl. ante omnia pertinere, ſacra & ſacerdotes in civitate haberi, quibus litarent Diis ſuis, eosque placarent, & propitios ſibi redderent. *Donell. lib. 2. Commentar. de jure civ. cap. 6. pag. 78.* Sic magiſtratus ad jus publicū pertinent. *d. l. 1. §. 2. ff. hoc tit.* At quis non videt, naturam quoq; & omniū omnino gentium inſtituta dictare, magiſtratus creari debere, qui cæteris præſint & imperent: utcunque alius atque alius eorum creandorum mos ſit & ſolennitas? Verùm ut Juſtinianus & Ulpianus excuſentur, dicendum eſt: eos ideo jus priuatum ex triplici illo, naturali, 17. 18. 19.

M 2 gen-

gentium, & ciuili jure conflatum & cõpoſitum eſſe, affirmaſſe: quòd de ſolo privato jure tractationem inſtitutam habuerint: non verò, quòd juri publico quidquam derogare voluerint: *ut explanatiùs id enodant Hotomanus hîc enunciat. 5. in fin. & Vulteius numer. 2. Gœddæus ad l. nominis. 6. ff. de Verb. ſignificat. num.* 11. *Lopez. animad. jur. c. 7. num. 2. & 3. Rober. diſput.* 1. *ſub th. 3. Hœnonius diſput.* 1. *controverſ.* 8. *Gerhard. decad.* 1. *quæſt. 5. & Nigerdinus lib.* 1. *diſp. 1. th.* 1. *quæſt. 9.*

DE IVRE NATURALI, GENTIUM, ET CIVILI, Titulus II.

Principium Tit.

Jus naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit. Nam jus iſtud non humani generis proprium eſt: ſed omniũ anima-

animalium, quæ in cœlo, quæ in terra, quæ in mari naſcuntur. Hinc deſcendit maris atq; fœminæ conjunctio, quam nos matrimonium appellamus: hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus etenim cætera quoq; animalia iſtius juris peritia cenſeri.

SUMMARIA.

1. *Ius naturale quodnám ſit.*
2. *An & quatenus injuria & jus cadat in animalia rationis expertia.*
3. *Conjunctio maris atque fœminæ omnibus animantibus naturâ eſt indita.*
4. *Matrimonium quatenus juris ciuilis.*
5. *Per liberorum procreationem immortalitas conſeruatur.*
6. *Leges cœlibatum imperantes, juri naturæ contrariæ cenſentur.*
7. *Liberorum educationem eſſe ex jure naturæ, oſtenditur.*

Digitized by Google

8. *Matres ſuo lacte debere alere ſuos fœtus, multis rationibus probatur.*
9. *Cum lacte boni vel mali mores ex uberibus hauriuntur.*
10. *Infantes à matribus ad nutrices transferre, eſt naturæ intemperies.*
11. *Sicuti liberorum parentibus; ita liberis parentum alendorum curam natura inſeuit.*
12. *Liberi omnem pietatem & gratitudinem debent ſuis parentibus*
13. *Inſigne pietatis alicuius fœminæ erga patrē incarceratum exemplum.*
14. *Iure naturali omnes liberi naſcuntur.*
15. *Sui ſuorumq́ defenſio, omnibus animantibus à natura tributa.*
16. *Defenſio cui juri ſit adſcribenda.*

1. QUia ſuperiori titulo dictum eſt: jus priuatum Romanorum ex naturali, gentium, & ciuili jure conflatum eſſe: conſequens fuit, quid horũ quodlibet eſſe, aperire. Jus ergo naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit, *hîc & l. 1. §. jus naturale. ff. de juſtit & jur.* hoc eſt, id jus naturale eſt, quod non tãtùm in homines cadit, ſed etiam in beſtias, *tradente hîc Giphanio*, Sic quoque jus

jus naturæ definit Plutarchus *in Camillo*: Lex, *inquit*, eſt naturæ, cuius & beſtiæ ſunt participes, ut imbecillior cedat ac pareat potentiori. Ita & Demoſthenes *in Ariſtonem*: Parentes, *ait*, colere, eſt lex naturæ, & hominibus & beſtiis poſita. Cui non aduerſatur *l. 1. §. ait prætor. ff. ſi quadrupes pauper. feciſ. dicatur. & l. ſed & ſi. 5. §. & ideo. ff. ad leg. Aquil.* vbi reſpondetur, in eas animantes, quæ rationis expertes ſunt, iniuriam non cadere. Ideoque nec jus in eaſdem cadere, dicendum erit, *vt opinatur Valla lib. 4. elegant. cap.* 48. Non, *inquam*, hoc aduerſatur. Nam jus propriè in beſtias non cadere, nec contemplatione beſtiarum jus dici, fatendum eſt: verùm hoc ita exaudiri debet; vt, quæ homines jure & rectâ ratione duce faciunt, ſi eadem & bruta ſiue beſtiæ faciant, ea ſint juris naturalis; quamuis bruta eadem non jure, ſed impetu & impulſu ſeu admonitione naturæ faciant. Unde nec edere, nec bibere, nec dormire, nec currere, nec quieſcere, nec quę ſunt in eodē genere, juris ſunt naturalis. Licèt enim ho- 2.

mines ea faciant: non tamen faciunt jure, ſed naturaliter tantùm. In ſumma (ut multa paucis concludam) quod jure facit homo, ſi faciat naturali incitatione idem beſtia, erit juris naturalis: quod non jure facit homo, etiamſi faciat beſtia; erit id quidem naturale, ſed non juris naturalis: *vt bellè & ſubtiliter diſtinguit Goueanus lib. 1. variar. lect. jur. c. 19. Cujac. Giphan. & Heigius hic. n. 4. Eâdem de re videantur Coraſius in tract. de jur. art. part. 2. cap. 3. Ant. Faber tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 2. princip. 1. & 2. Duaren. ad tit. ff. de juſtit. & jur. c. 5. Loriot. de juris arte. tract. 10. de jure, & eius ſpeciebus. axiom. 30. Stuck. part. 1. Exercit. Juſtin. decad. 1. aſſert. 4. lit. b. Foman. diſput. 1. th. 10. & ſeq. Albert. Bolognet. in diſputationibus de lege, jure & æquit. c. 6. Petr. Fab. lib. 2. Semeſtr. c. 1. Roberus diſput. 1. ad theſ. 4. Oleman. ad lib. 1. Diſputation. jur. civil. Giphan. diſp. 1. nu. 22. cum ſeqq. Donellus lib. 1. Comment. de iure civ. c. 6. pag. 13. ibiq; Hilliger. in ſuis notat. ad lit. g. & h. vbi eam in rem plura congeſſit.*

Tria

Digitized by Google

Tria autem hoc loco juris naturalis exempla adferuntur. Primum eſt, coniunctio maris atque fœminæ. Hanc enim coniunctionem omnibus animantibus naturâ eſſe inditam, graphicè admodum Cicero *lib. 1. offic. lib. 3. de finib. & lib. 2. de natura Deor.* commonſtrat. Quo in lib. 2. poſt medium, ita diſertè ſcribit: *Quid loquar, quanta ratio in beſtiis ad perpetuam conſeruationem earum generis appareat? Nam primùm aliæ mares, aliæ fœminæ ſunt: quod perpetuitatis cauſa machinata natura eſt. Deinde partes corporis & ad procreandum, & ad concipiendum aptiſſimæ: & in mare, & in fœmina commiſcendorum corporum miræ libidines. Cùm autem in locis ſemen inſedit, rapit omnem ferè cibum ad ſeſe, eoq; ſeptum fingit animal: quod cùm ex vtero elapſum excidit: in iis animātibus, quæ lacte alūtur, omnis ferè cibus matrum lacteſcere incipit: eaq; , quæ paulò antè nata ſunt, ſine magiſtro, duce naturâ, mammas appetunt, earūq; ubertate ſaturantur, &c.* Sic & Lactantius *lib. 6. Cùm*, inquit, *ex-* 3.

cogitaſſet Deus duorum ſexuum ratione͂, attribuit ipſis, vt ſe inuicem appeterent, & coniunctione gauderent. Itaq; ardentiſſimam cupiditatem omnium animantium admiſcuit corporibus; vt in hos af-
4. *fectus auidiſſimè ruerent, eaqúe ratione propagari & multiplicari genera poſſent.* Non obſtat huic primo juris naturalis exemplo, quod *infrà initio tit. de nupt.* habetur: matrimonium juris ciuilis eſſe; cùm inter ciues tantùm Romanos contrahatur. *Aliud* namque coniunctio eſt; aliud matrimonium. Coniunctio ſiquidem ſine matrimonio, etiam inter homines, eſſe poteſt; vt fit in concubinis: matrimonium verò ſine coniunctione nullum eſt, vt ex matrimonii definitione conſtat *infra init. tit. de patr. poteſt.* Igitur coniunctio abſolutè conſiderata, puta maris & fœminæ, eſt juris naturalis: ſed coniunctio viri & vxoris, ſecundùm formam ac præſcriptum legum facta, quæ matrimonium dicitur, eſt juris ciuilis: *idq; fuſiùs explicant Olemannus d. diſput. 1. num. 24. Coraſius d. part. 2. de juris art. c. 4. circa fine͂. & Schneidevvinus hîc n. 7.* Alte-

Alterum juris naturalis exemplum eſt, liberorũ procreatio. Nihilenim magis nos natura docuit, quàm generare, & procreare aliud nobis ſimile : vt immortalitatem, quam in indiuiduo non poſſumus, in ſpecie ſaltem cõſeruemus, *vt auctor eſt Ariſtotel. in libro œconomico, & lib. 2. de anima. huncq́ referens Thadæ⁹ Piſo hîc n. 7.* Quò pertinet, quod Calliſtratus reſpondit : idcirco nos filios filiaſué concipere atq; edere; vt ex prole eorum earumvé diuturnitatis nobis memoriam in ævum relinquamus. *l. liberorum appellatione. 220. §. vlt. ff. de verb. ſignificat.* Et de eâdem procreatione eleganter Cicero *locis prææallegatis*; & venuſtè Xenophon in eo libro, quo dicta & facta Socratis perſequitur. Cuius verba Græca Hotomanus *hîc enunciat. 4.* refert, ſimulq́; Latinè hunc in modum conuertit: *Quod autem procreandorum liberorum ſtudium inſeuit, inſeuit & matribus nutricandi ſtudium: educatis verò ſummum vitæ deſideriũ: mortis autem metum maximum. Sanè hæc quoq; omnia cuiuſdam videntur eſſe, qui* 5.

ſe, qui certâ ratione atq; conſilio animalia procreauit. Item aliquantò pòſt: *Neque verò exiſtimes: homines rei Venereæ cauſa liberos procreare. Nam eius libidinis explendæ facultatem tum viæ, tum ædes abundè ſuppeditant. Sed perſpicuū eſt, diligenter à nobis ſpectari; ex quibus mulieribus boni nobis liberi gignantur: quas vbi nacti ſumus, domum ducimus, & ex iis liberos ſuſcipimus, &c.*

6. Hæc ille. Quæ cùm ita ſint: ſequitur neceſſariò, & eas leges, quæ cœlibatum imperant, & veterum non ſolùm Romanorum; ſed etiam aliarum gentium inſtitutum, vt liberos recèns natos ſiue ſanguinolentos exponere liceret, immane, jurique naturæ contrarium fuiſſe; *vt dicto loco Hotomanus ſubiicit.*

7. Tertium juris naturalis exemplum eſt, liberorum educatio. Etenim & hāc eſſe ex jure naturæ, Juſtinianus alio loco, *videlicet in l. un. §. taceat. C. de rei uxor. act.* teſtatur: Ipſe, *inquit*, naturalis ſtimulus parentes ad liberorum ſuorum educationem hortatur. Et ſcitè Ariſtoteles *lib. polit.* 1. Naturæ, *ait*, munus eſt,

eſt, alimentum iis, quæ procreauit, præbere. Quodcunque igitur naſcitur; ex eo, vnde naſcitur, alimentũ ei relinquitur. Et grauiter *apud A. Gellium lib.* 12. 8.
cap. 1. Phavorinus Philoſophus diſſerit; matres ſuo lacte, non nutricum adhibitarum, debere ſuos fœtus alere, atque educare. Huiusque rei cauſæ ſunt multiplices: Tum quia natura ideò mammas ſive ubera matribus lacte diſtenta dedit, ut ipſæ ſuos infantes alerent. Tum quia matres id ipſum lac habent, quo infantes in utero alebãtur. Res ergo ſalubrior erit infantibus, ſi eodem nutriantur. Tum quia affectio maior eſt erga prolem in matre, quàm in ulla nutrice: quippe infans verè os de oſſe, caro de carne matris. Tum quia periculoſa eſt mutatio lactis: cùm eadem non ſit fortaſſe nutricis, ac fuit matris, complexio. Tum etiam quia ſæpe cum lacte boni vel mali mores ex uberibus hauriuntur. Tum poſtremò quia 9.
reginæ caſtiſſimæ olim hoc ipſum fecerunt, nec non leges ac inſtituta maiorum hoc fieri juſſerunt, *l. penultim. ibiq́*

Bar-

Bartol. & Dd. C. de patr. poteſt. Nec movet in contrarium quicquam, quòd mulieres puerperæ laboribus partus ſint admodum debiles ac infirmæ factæ: proindeque opus ſit nutricibus. Nam rariſſimè tam debiles & infirmæ fiunt, quin ſatis habeant lactis, quo unum infantulum nutriant. Verùm ſi partu laborioſo valde elumbes efficiantur: neceſſitati cedendum nemo negaverit, modò nutrix ſimilimæ complexionis comparetur. *Et ita hanc rem confirmat Joannes Caſus in Sphæra civit. lib. 7. cap. 17. huncq; citans Hœnonius Diſput. 1. con-*
10. *troverſ. 9.* Quinimò infantes à matribus ad nutrices transferre, nihil aliud eſſe, quàm naturæ intemperiem, ſcribit Stephanus Guazzus, *eiusq; Interpres Henricus Salmuth. lib. 3. de civil. converſat. edit. ult. pag. 469. Atque eadem de re videantur Petrus Gregorius Tholoſanus lib. 14. de Republ. cap. 4. Tiraquell. in tract. de nobilitat. cap. 20. nu. 78. cum ſeqq. Danæus Polit. lib. 2. c. ult. Lemnius lib. 2. de occult. nat. c. 50. & Dithmarſus diſp. politic. 5. de officio Imp. œconomico. th.*

co.theſ.14. Planè lege naturæ liberos à 11.
parentibus alendos, & educandos eſſe,
niſi vel ipſi ſe commodè alere poſſint,
vel ſint improbi, clariſſimi eſt juris. *l.ſi
quis.5.& t. tit.ff.de agnoſcend. & alend.
liber.l.3.& 4. C.de alend.liber.l.ultim.§.
ipſum autem. C. de bon. quæ liberis,&c.*
Ex eodē autē jure & parentū educatio-
nē eſſe, non dubium eſt. Sicuti n. libero-
rū parentib.; ita liberis parentū educan-
dorum curam natura inſevit. *d.l.ſi quis.
5.§.parens.ff.de agnoſc.& alend.liber.d.
l.vlt.§.ipſum autem. C. de bon.quæ libe-
ris, &c.* Rectè itaque, prudenterque ſa-
cratiſſimi Impp. reſcripſerunt: liberos,
qui vltrò egenis parentibus alimenta
non præſtant, à competente judice co-
gendos eſſe. *l.1.& 2.C.de alend.liber. ac
parentib.* Unde & Ariſtoteles, præci- 12.
puè parentibus, quibus liberi omnem
pietatem, gratitudinem omnem, om-
neq; obſequium debent, alimenta ſup-
peditanda eſſe, luculenter demonſtrat
lib.9.Ethico.cap.2. Eiusque rei inſigne 13.
& memorandum Romana illa, plebeia
quidem, ſed pietate nobiliſſima fœmi-
na præ-

na præbuit exemplum : quæ Patrem carcere incluſum propriis aluit uberibus , cùm cibaria ei deferre prohiberetur: *de quo Plin. lib. 7. c. 36. Valer. Maxim. lib. 5. c. 4. Balduinus hîc, & Thadæus Piſo nu. 15. vbi plura exempla commemorat.*

14. Præterea juris naturalis & hæc duo eſſe putantur. Primum eſt, libertas. § .1. *infrà tit. proximo. l. ſi quod. 64. ff. de condict. indebit. l. manumiſſiones. 4. ff. de juſtit. & jur.* ubi dicitur, jure naturali omnes liberos naſci. Sed & hanc libertatem animantibus brutis naturalem eſſe, expreſſum eſt *in l. 3. §. 2. ff. de adquir. rer. domin.* Cuius ſtudium in feris beſtiis evidentiſſimè cernitur. Hac enim & illę etiam nunc fruuntur: hãc amant, hanc perſequuntur : & dum hanc retineant, dum captæ in hanc ſe vindicent, quidvis facere & pati paratæ videntur. *Donell. lib. 1. Commentar. de jur. civ. c. 7.*
15. *pag. 16. nu. 50.* Alterum eſt, vindicatio, ſeu ſui ſuorumque defenſio. *l. 1. §. vim vi. ff. de vi, & vi armat. l. itaque. 4. & l. ſcientiam. 45. §. qui, cùm aliter ff. ad leg.*

Digitized by Google

leg. Aquil. l. 1. §. cùm arietes. ff. ſi quadrup. pauper. fec. dicat. Nam & hæc eiuſmodi eſt, ut ad eam non homines tantùm ratione; ſed & animantia quæcunq; bruta inſtinctu naturæ communi ferri impelliq; videamus. Nullum quippe animal tam puſillum eſt, quod laceſſitum, ſeſe non cupiat ulciſci: nulla fera tam abiecta eſt, cui non ſit ira, non ſit animus, injuriæ impatiens, & prompta, ſi noceas, ad ſe defendendum alacritas, *teſte Plinio.* Hinc non injuria Tullius *prædicto lib. 1. officior.* ſcribit: generi animantium omni eſſe à natura tributum; ut ſe, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura videantur. Quin & nihil quicquam eſt rerum omnium, quę gignuntur in terra, quod non aliqua habeat naturæ adiumenta, quibus ſe vindicet ab externis offenſionibus & injuriis.

Sentit enim (canente Lucretiō) *vim quidq;*
ſuam, qua poßit abuti:
Cornua nata prius vitulo quàm frontibus extant
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.

16. Nec refragatur, quòd Florentinus JC. defenſionem, injuriæque propulſationem juri gentium adſcribit *l. vt vim. 3 ff. de juſtit. & jur.* Etenim defenſio diverſo reſpectu conſiderata, non inconcinnè & juris naturæ dicitur, & juris gentium. Juris naturæ quidem: ſi ad ipſam defenſionem, ſeu inſtinctum & impulſum naturæ, qui cum omnibus animalibus eſt communis in tutando proprio corpore adverſus vim illatam, reſpicias: juriſgentium verò; ſi modum & formam defenſionis, quam naturali ratione & certâ quadam moderatione jus gentium temperauit, perpendas. Quòd enim me defendere poſſim, juris naturalis eſt: quòd autem, moderamine inculpatæ tutelę adhibito, id facere neceſſe habeam; ex jure gentium deſcendit: *ut notat gloſſa, poſt Jaſonem, in §. 2. verſ. jus autē gentium. ſuper verb. bella etenim. infrà hoc tit. ibiq́. Schneidevvin. num. 11. D. Bocer. de duello. cap. 10. nu. 16. & ſeqq. D. Beſold. diſput. 2. ad Pand. ſub theſ. 1. Petrus Faber lib. 2. ſemeſtr. c. 2. pag. 22. D. Obrecht. ad d. l. 3. ff. de juſt. & jur.*

jur. cap. 4. nu. 7. Arumæus diſput. 1. Pandect. theſ. 1. q. 1. & Ioan. Stuckius in Iſagog. defenſ. lit. A. Quanquam aliter id explicant *Franciſc. Connanus lib. 1. Commentar. jur. civ. cap. 4. in fin. Tiber. Decian. in tract. crimin. lib. 2. c. 6. nu. 5. cum ſeqq. Proſper Farinac. part. 4. prax. criminal. tit. de homicid. quæſt. 125. nu. 334. & Donell. d. lib. 1. Commentar. de jur. civ. cap. 7. pag. 17. & alii. Et ea de re uberiùs dictũ eſt in §. item lex Cornelia de ſicar. 5. infrà de publ. judic. num. 112. 113. 145. & pluribus ſeqq.*

§. Jus autem ciuile. 1. cum §. ſeq.

Ius autem civile à jure gentiũ diſtinguitur: quòd omnes populi, qui legibus, & moribus reguntur: partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum jure utuntur. Nam quod quiſq; populus ipſe

 ſibi

ſibi jus conſtituit: id ipſius proprium civitatis eſt: vocaturq́ jus civile, quaſi jus proprium ipſius civitatis. Quod verò naturalis ratio inter omnes homines conſtituit: id apud omnes peræquè cuſtoditur: vocaturq́ jus gentium, quaſi quo jure omnes gentes utantur. Et populus itaque Romanus partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum jure utitur. Quæ ſingula qualia ſint, ſuis locis proponemus.

§. 2. Sed jus quidem civile ex vnaquaque civitate appellatur, veluti Athenienſium. Nam ſi quis velit Solonis, vel Dra-

Draconis leges, appellare jus civile Athenienſium; non erraverit. Si enim & jus, quo Romanus populus utitur, jus civile Romanorum appellamus: vel jus Quiritum, quo Quirites utuntur. Romani enim à Romulo, Quirites à Quirino, appellantur. Sed quotiens non addim⁹ nomen, cuius ſit civitatis: noſtrum jus ſignificamus: ſicuti cùm Poetam dicimus, nec addimus nomen: ſubauditur apud Græcos egregius Homerus, apud nos Vergilius. Ius autem gẽtium omni humano generi commune eſt. Nam uſu exigente, & huma-

nis neceßitatibus, gentes humanæ jura quædam ſibi conſtituerunt. Bella etenim orta ſunt, & captiuitates ſecutæ, & ſervitutes, quæ ſunt naturali juri contrariæ. Iure enim naturali omnes homines ab initio liberi naſcebantur. Et ex hoc jure gentium omnes penè contractus introducti ſunt: ut emptio & venditio, locatio & conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum, & alii innumerabiles.

SUMMARIA.

1 *Ius gentium prius eſt jure civili: & nu. 42.*
2 *Ius gentium quod nam ſit.*
3 *Quæ juris gentium eſſe dicantur: & nu. 6.*
4 *Conſenſus parentum in liberorum nuptiis ratione naturali exigitur.*

5 Quæ-

5 *Quare jus gentium naturale appellitetur.*
6 *Tam ea ſunt juris gentium, quæ neceſſitate gentium poſtulante ſunt conſtituta; quàm quæ à mera naturali ratione juſta judicata, & ab omnibus gentibus ſunt recepta.*
7 *Partes ſive exempla juris gentium.*
8 *Bella quamobrem ex jure gentium ſint introducta.*
9 *Ius belli quid in ſe contineat.*
10 *Liberi homines, bello juſto capti, in ſervitutem capientium rediguntur.*
11 *Iuſtum bellum quodnam intelligatur.*
12 *Quæ res, bello legitimo captæ, fiant capientium.*
13 *Vtrùm res mobiles hoſtibus ereptæ, quas iidem priùs bello abſtulerant, priori domino, cui ablatæ ſunt, ſint reſtituẽdæ.*
14 *Servitus jure gentium inducta.*
15 *Servitutem jure naturali conſtitutam eſſe, Philoſophi tradunt.*
16 *Omnes prudentes ſunt liberi: inſipientes verò & improbi naturâ ſunt ſervi.*
17 *Diſcrimen inter ſervitutem, de qua agunt Iuriſconſulti, & ſervitutem, de qua diſputant Philoſophi.*
18 *Nemo non Regibus aut Principibus paret: ut Reges vel Principes Deo & Legi.*

19 *Homo inſtrumentum hominis eſſe non poteſt.*

20 *Contractus plerique ex jure gentium introducti.*

21 *Stipulationẽ ad ius civile referendam eſſe, ex legibus evincitur.*

22 *Stipulatio naturali obligationi opponitur.*

23 *Locatio eſt iuris gentium.*

24 *Deportatus ſtipulationem contrahere nequit.*

25 *Ecquid ſtipulatio iuris gentium facta ſit, quòd nunc omnes ferè gentes eâ utantur.*

26 *Acceptilatione tollitur ſtipulatio.*

27 *Vſus acceptilationis quis, & quibus obligationibus tollendis conveniat.*

28 *An acceptilatio ſit iuris gentium.*

29 *Quatenus unumquodq; eodem modo tollatur, quo conſtitutum eſt.*

30 *Solutio omnem obligationem tollit.*

31 *Literarum obligatio iuris civilis: & quare.*

32 *Sponſalitia largitas ſive donatio propter nuptias itidem iuris civilis.*

33 *Emphyteuſis ad quodnam ius pertineat, remiſsivè.*

34 *Iuris civilis variæ ſignificationes.*

35 *Ius civile cui iuri opponatur.*

36 *Ius vel politicum, vel domeſticum eſt, ſecundùm Philoſophos.*

37 *Ius*

37 *Ius civile quid ſit.*
38 *In jure civili quid deſideretur.*
39 *Si à naturali ratione abhorreat conſtitutio civilis: non jus, ſed ſæva tyrannis cenſenda eſt.*
40 *Ius gentiũ quomodo differat à jure civili.*
41 *Ius civile ſimpliciter prolatum, de Romano intelligitur.*
42 *Ius gentium jure civili antiquius.*
43 *Ius gentium prorſus immutari nequit; at jus civile facilè mutari ſolet.*
44 *Iuris gentium & civilis cauſa.*
45 *Ratio naturalis quot modis conſideretur.*

NUnc ſequitur tractatus de jure gẽtium, & ciuili. Quia verò jus gentium prius eſt jure ciuili. *§. ſingulorum.* 11. *infrà de rer. diuiſion.* Idcirco non ab hoc, ſed illo meritò exordiendum. 1. Eſt igitur jus gentium, quod naturalis ratio (vnde etiam naturale ſæpè vocatur, *vt probatum ſuprà ad §. vlt. tit. proximo n. 14.*) inter omnes homines conſtituit, & quod apud omnes populos peræquè cuſtoditur: ideo jus gentium nuncupatum, quaſi quo jure gentes omnes utantur, *finitore Iuſtiniano hîc in verſ. quod* 2.

verò naturalis ratio, &c. Eodem modo jus gentium definit & Caius *in l. omnes*
3. *populi. 9. ff. de juſtit. & jur.* Ex hac autē definitione primò eluceſcit: nō omnia, quæ naturali judicio & ratione omniū hominum æqua & iuſta cenſentur, juris gentium eſſe: ſed ea demum, quæ vſu omnium gentium ſunt recepta, & tāquam jus, apud omnes comprobata. Etenim naturali rationi, & naturalibus principiis nobiſcum natis multa conſentanea ſunt: quæ tamen nequaquam ab omnibus gentibus obſeruantur: ac proinde juris gentium dici non poſſunt.
4. *Exempli gratiâ*: conſenſus parentum in nuptiis liberorum iuxta naturalem æquitatem, & principia, mentibus noſtris in creatione inſita, exigitur, *initio tit. infrà de nupt.* nihilominùs tamen non paſſim, nec vbiq; apud omnes gentes nuptias citra parentum conſenſum contractas ſimpliciter improbari: ſed apud nonnullas gentes, ratas illas haberi, in confeſſo eſt. Inde ergo manifeſtus eorum detegitur error, qui omnia juris naturalis principia, & concluſiones ex

iiſdem

iiſdem principiis extructas juris gentiũ eſſe, malè contendunt. Neque iis ſuffragatur *d.* §. *ſingulorum. 11. infr. de rer. diuiſ.* Illic enim, *vt & aliis in locis*, jus gẽtium non ea ratione jus naturale appellatur, quòd omne omnino jus naturali ratione excogitatum ſiue conſtitutum, ad jus gentium ſit referẽdum: ſed quòd jus gentium, quod vſu omnium gentiũ receptum eſt, plerunque naturali rectæque rationi conueniat. *Verùm videantur Connan. lib. 1. Commentar. jur. ciuil. c. 5. n.* 8. *cum ſeq. & Pinelus ad rubr. C. de reſcind. vend. part.* 1. *num. 7. & ſeqq.* 5.

Deinde ex hac definitione infertur: non ea ſolùm juri gentium annumerãda eſſe, quæ vſu & neceſſitate gentium exigente conſtituta ſunt, vt bella, ſeruitutes, & cætera, *de quibus hîc in* §. 2. *verſ. jus autem gentium, &c.* ſed etiam illa, quæ nullâ vtilitatis vel neceſſitatis cauſâ vrgente, à mera naturali ratione æqua & juſta judicata, atque ab omnibus gentibus, propter vim naturalis æquitatis, recepta ſunt & approbata: 6.

velut

velut religio erga Deum: vt parentibus, & patriæ pareamus : vt ſenes reuereamur, & colamus : vt pacta ſeruemus; idque genus alia; *de quibus latè Coraſ. in tract. de juris art. part. 2. c. 6. & ſeqq.* Et quidem hoc jus à Doctoribus communiter jus gentium primævum, quaſi quod primo ſtatim ævo fuerit; illud verò ſecundarium appellitari ſolet. *Bartol. & reliqui ad l. ſi quod. 64. ff. de condict. iudeb. Pinel. ad rubr. C. de reſcind. vend. part. 1. n. 11. & ſeqq. Donell. lib. 1. Commentar. de iur. civ. c. 7. Arum. Exercit. Iuſtin. 1. th. 14. Hœnon. diſput. 1. controuerſ. 10. vbi aliquot diſſentientes refert.*

7. Partes porrò ſive exempla juris gentium tria duntaxat *hîc in* §. 2. *verſ. ius autem gentium, &c.* adferuntur: bella, captiuitates ſive ſeruitutes, & contractus: tametſi plura recenſeantur *in l. 2. & tribus ſequentibus. ff. de iuſtit. & iur.*

8. Cæterùm ex jure gentium bella neceſſariò ſunt introducta : vt vis publica vi publicâ, arma armis repellerentur : vt in pace viveretur ſine iniuriâ; & coërceren-

cerentur, qui publicam turbarent tranquillitatem, *docente hîc Balduino.* Jus 9.
autem belli, ex jure gentium orti, hoc in ſe continet: vt, quæcunque bello juſto ex hoſtibus capiuntur, capientium ſtatim efficiantur. *l. naturalem. 5. §. ult. & l. transfugam. 51. ff. de acquir. rer. dom. l. ſi quid bello. 28. ff. de captiv. & poſtlim. reuerſ.* Idque non modò in rebus priuatis, ſed & publicis, ſacris, religioſis, quæ capientibus deſinunt eſſe ſacræ vel religioſæ, obtinet. *l. cùm loca. 36. ff. de religioſ. & ſumpt. funer.* Quin 10.
& liberi homines, bello juſto legitimoque capti, in ſeruitutem capientium rediguntur. *§. penult. infrà tit. proximo. §. item ea, quæ ex hoſtibus. 17. infrà de rer. diviſ. l. adeò. 7. in princ. ff. de acquir. rer. dom. d. l. cùm loca. 36. ff. de religioſ. & ſumpt. fun.* Qui tamen, ſi euaſerint quacunq; ratione poteſtatem hoſtium, & ad ſuos reuerſi fuerint: priſtinam libertatem jure poſtliminii recipiunt. *d. §. item ea, quæ ex hoſtib. 17. infr. de rer. diviſ. & d. l. adeò. 7. in princ. ff. de acquir. rer. domin. l. nihil intereſt. 26. ff. de ca-*

11. *de captiv. & poſtlim. reuerſ.* Enimverò juſtum bellum intelligitur, quod juſta ex cauſa eſt initum, riteque indictum. *Qua de re eleganter Petrus Gregor. Tholoſan. lib. 11. de Repub. c. 1. num. 6. 11. & ſeqq. Didac. Couaruu. in c. peccatum. de reg. iur. in 6. ſecundæ part. relect. § 9 n. 2. D. Collega Bocer. Claſſ. 4. diſp. 3. th. 51. & lib. 1. de bello. c. 5. & 6. nec non D. Obrecht. diſp. 12. de bello. th. 222. & multis ſubſeqq. item Iohan. Frider. Huſan. in tract. de hominib. prop. c. 1. n. 9. & ſeqq.*

12. Sanè quod modò annotatum eſt: quaſvis res, bello juſto captas, fieri capientium: de rebus mobilibus tantùm, non verò immobilibus accipiendũ eſt. Nam hæ à militibus occupatæ, eorum non efficiuntur: ſed Reipubl. ſiue Principi & Duci, qui bellũ indixit, acquiruntur. *l. diuus. 31. ff. de iure fiſc. l. ſi captiuus. 20. §. 1. ff. de capt. & poſtlim. reuerſ. Bartol. in d. l. ſi quid bello. 28. numer. 3. ff. d. tit. Alexand. & Iaſon, poſt alios, in l. 1. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. & accuratiùs explicui in d. §. item ea, quæ ex ho-*

13. *ſtibus. infr. de rer. diuiſ.* Utrùm autem

res

res mobiles hoſtibus ereptæ, quas tamẽ iidem priùs abſtulerant bello, priori domino, cui ablatæ ſunt, reſtituendæ veniant, vel efficiantur eorum, qui modò eas à manu hoſtium abſtulêre, dubia & controuerſa eſt quæſtio? Sed verior opinio videtur: ſeruos quidem receptos ex hoſtibus, jure poſtliminii ad dominos ſuos reuerti. *l. poſtliminium. 19. §. ſi verò ſeruus. 5. ff. de capt. & poſtlim. reuerſ. l. ab hoſtibus. 12. C. de poſtliminio reuerſ.* cæteras verò res priuatas mobiles, bello ab hoſtibus receptas, jure poſtliminii ad priſtinos ſuos dominos non reuerti, ſed in præda eſſe, adeoque ad milites recipientes pertinere. *d. l. ſi quid bello. 28. ff. d. tit. idq́ fuſiùs paulò explicat D. Bocerus d. lib. 1. de bello. cap. 17. num. 7. nec non Couarruuias in d. c. peccatum. de reg. iur. in 6. ſecunda part. relect. §. 11. n. 7. & ſeq. vbi plures Doctores, diuerſimodè ſentientes, allegat.*

Seruitus quoque, naturæ contraria, jure gentium inducta eſt. Jure enim naturali omnes homines ab initio liberi naſcebantur, *vt Iuſtinianus hic in §. 2.* 14.
ad

 §. Ius autem ciuile. 1. & §. 2. Inſt. ad finem, loquitur, & Ulpianus in l. ma-
15 *numiſſiones. 4. ff. de iuſtit. & iur.* Sed dubitari poſſet, quî fieret, quòd Imperator hîc, poſt Juriſconſultum, aſſerat; ſervitutem juri naturali contrariam eſſe, jureque naturali omnes homines liberos naſci: cùm non contemnendæ auctoritatis Philoſophi, ſeruitutem jure naturali conſtitutam eſſe, grauiſſimis rationibus doceant? Nam diuini ingenii Vir Plato *Dialog. 3. de legib.* ſcribit: primam dignitatis rectam rationem eſſe, vt genitores natis imperent: ſecundam, vt ignobilibus generoſi: tertiam, vt junioribus ſeniores: quartam, vt domini ſeruis: quintam, vt potentioribus imbecilliores ſeruiant: ſextam, & quidem omnium maximam eſſe, quâ ſecũdùm naturam ignorantes ſequi jubentur; prudentes autem ducere, ac dominari. *Idem refert Iohan. Stobæus ſermone 42. ante finem pag. mihi 295.* Similiter Ariſtoteles *lib. 1. polit. c. 3. & 4.* aſſeuerat: ſeruitutem à natura oriri: ſeruosque inſtrumenta eſſe quædam animata: & animum corpori imperare, hoc autem ſervire:

ſeruire: & in ſexibus fœminam maſculo ſub eſſe: minusque ſapientes naturâ ipsâ ſeruos eſſe, & ſapientiorib. ſubditos, vt ab iis regantur. Idem *lib. Politicor. 7. c. 14.* affirmat: eſſe naturâ ipsâ ſeruitutem iuuenis ad ſenem. Sed & M. Cice- 16.
ro *in 5. Paradox.* indicat: omnes prudentes eſſe liberos, inſipientes verò & improbos naturâ eſſe ſeruos. Quibus adſtipulatur D. Auguſtin. *ſuper Geneſin,* dicens: eſſe ordinem hunc naturalem in hominibus: vt ſeruiant fœminæ viris, & filii parentibus, &c. *Idem quoque aſtruunt Ioan. Caſus in Sphæra ciuit. lib. 1. c. 3. & Goclenius in problemat. Ethic. quæſt. 73.*

Verùm ad hæc, & ſimilia reſponde- 17.
tur: aliam longè eſſe ſeruitutem, de qua juris auctores agunt: aliam, de qua Philoſophi locis jam citatis diſputant. Hæc enim, de qua Juriſconſulti loquuntur, eum, qui ſervus eſt, alterius dominio ac poteſtati ita ſubiicit: vt tanquam res quælibet, à domino vendi & abalienari poſſit. Atque hæc ſeruitus naturæ aduerſatur, jureq; gentium inſtituta eſt.

O *d. l. ma-*

211 *§. Ius autem ciuile. 1. & §. 2. Inſt. d. l. manumiſſiones. 4. ff de Iuſtit. & iur. l. libertas. 4. §. 1. & l. ſeq. ff. de ſtat. homin §. ſeruitus. 2. infrà tit. prox.* At ſeruitus illa, quam Philoſophi naturâ ipsâ cõſtitui autumant, ad dominium, coactionem vel neceſſitatem non pertinet: ſed ad honorem, obſequium, & reuerẽtiam, ſenioribus à junioribus, generoſis ab ignobilibus, parentibus à filiis, marito ab vxore debitam: vel ad vtilitatem ipſius ſeruientis, qualis eſt illa, quæ imprudentis ad prudentem, minùs ſapientis ad ſapientem dicitur. *Qua de re latiùs, poſt Johannem Driedo. de libertat. Chriſt. lib. 1. pag. 8. Couarruvias in d. c. peccatum. de reg. jur. in 6. ſecund. part. relect. §. 11. nu. 5.* Et ſanè perabſurdum ridiculumque fuerit putare, eos, qui comiter Principes, Reges, Duceſvé, aut parentes & ſuperiores obſeruant, ipſis ſeruire. *l. non dubito. 7. §. 1. ff. de captiv. & poſtlim. reuerſ. l. fin. C. de patr. poteſt.*

18. Alioquin Ariſtoteles, eiuſque aſſeclæ hunc mundum ſeruis refertiſſimum facerent: cùm nemo non Regibus aut Principibus pareat; vt Reges vel Principes

pes Deo, & legi. *l. digna vox. 4. C. de legib.* Præterea hallucinari videtur Philoſophus, dum ait, ſeruum eſſe inſtrumẽtum hominis: cùm homo ſit pariter is, qui ſeruit; & conditione à domino differat, non genere. Atqui omne inſtru- 19
mentum ſit alterius generis neceſſe eſt, quàm id, cuius eſt inſtrumentum: ideoque ſcapha non eſt alterius nauis capacioris inſtrumentum. *l. ult. ff. de instructo, vel inſtrum. legat.* Ergo ſeruus, opilio vel ſaltuarius erit villæ inſtrumentũ, non villici. *l. ſi ita teſtamento. 15. §. 2. ff. eod. Stephan. Forcatul. ad rubric. titul. Digeſtor. de ſeruitutibus. num. 5.*

Denique omnes penè contractus, 20
qui ad commodam rerum & officiorũ in ciuili ſocietate communicationem neceſſarii & idonei viſi ſunt, ex jure gentium ſunt introducti: cuiuſmodi ſunt emptio & venditio, locatio & conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum, & alii. Rectè autem ait *hic in fine §. 2.* Imperator, *penè*. Nam quidam contractus excipiuntur, qui ſunt juris ciuilis. *l. ex hoc jure. 5. ff. de juſtit. & jur.* Qui verò

juris ciuilis ſint, valde controuerſum eſt? Et ſtipulationem ſiue verborum obligationem (*non attentâ contrariâ Alberici de Roſate ad l. legitima. 6. ff. de pact. Ræuardi lib. 4. varior. c. 1. nu. 5. VValtheri lib. 1. Miſcell. cap. 11. Hotomani hic in §. 2. verſ. jus autem gentium. enunciat. 6. Forcatuli Necyomant. dial. 72. n. 1. aliorumq́ opinatione*) ad jus ciuile referendam eſſe, firmiter ſtatuendum eſt. Erat enim illa verborum cõceptio quędam ac formula, quâ ſoli ciues Romani inter ſe vtebantur: peregrini homines obligari non poterant. *l. ſtipulationum. 5. §. 1. ff. de verb. obligat. Coraſ. in d. l. ex hoc jure. 5. nu.* 15. *ff. de juſt. & jur.* Illudque primò manifeſtiùs probatur *per §. de conſtituta. 9. infrà de actionib.* vbi Juſtinianus; *De conſtitutâ*, inquit, *pecuniâ cum omnibus agitur, quicunq́ pro ſe, vel pro alio ſoluturos ſe conſtituerint: nullâ ſcilicet ſtipulatione interpoſitâ. Nam alioqui ſi ſtipulanti promiſerint, jure ciuili tenētur.* Ex qua antitheſi ſiue oppoſitione pacti legitimi (*nimirum cõſtituti*) vtpote origine juris gentium, & ſtipulationis

tionis ſatis colligitur: ſtipulationem à jure ciuili inuentam, & conformatã eſſe. Idem dein probat elegans textus 22.
in l. ſi ita ſtipulatus. 126. §. Chryſogonus. verſ. planè ſi præcedat. ff. de verb. obligat. vbi naturali obligationi Paulus ſtipulationem perſpicuè opponit. Idem 23.
tertiò confirmat *l. 1 ff. locati.* vbi idem Paulus concludit; locationem ideo juris gentium eſſe: quoniam non verbis tantùm contrahitur. Ergo quoniam ſtipulatio verbis tantùm contrahitur: non juris gentium, ſed juris ciuilis erit. Quartò id ipſum ex eo euincitur: quòd 24.
deportatus ſtipulationem contrahere nequit, *l. quotiens. 14. in fin. ff. de nouationib.* qui tamen communionem juris gentium habet. *l. ſunt quidam. 17. §. 1. ff. de pœn. l. deportatus. 15. ff. de interdict. & relegat.* Poſtremò huic ſententiæ Doctores communiter, tam veteres, quàm neoterici, ſubſcripſerunt. *Accurſ. Bartol. Bald. & Jaſon ad d. l. ex hoc jure. 5. ff. de juſtit. & jur. Caſtrenſ. quæſt. 3. in rubr. Bolognet. n. 303. Duaren. Zaſius, & Cuiac. ad l. 1. ff. de verb. obligat. Idem Cu-*

215 *§. Ius autem ciuile.1.& §.2. Inſt. jac. lib.5. obſeruat c.36. & lib.14. c. ult. Mozzius in tract. de ſtipulat. colum. 1. num.15. Vacon. à Vacun. lib.5. declarat. 68. Mynſinger. num. 6. Heigius num. 14. Schneidevvinus num. 21. & alii plerîq; hîc in §. 2. verſ. jus autem gentium, &c. Vulteius ad princip. infrà de verb. obligat. num. 5. Gœddæus in Commentar. de contrah. & committ. ſtipulat. c. 2. concluſ. 1. Forſter. junior. diſp. 17. th. 4. Hackelman. diſput. 22. th. 1. lit. f. Treutler. diſput. 27. theſ 1. lit. c. vol. 2. Arumæus Exercitat. Iuſtin. 13. th. 1. & Hænonius diſp. 1. controverſ 14.*

25. Neque verò ſtipulationem ideo juris gentium factam eſſe, putandū eſt: quòd nunc omnes ferè gentes eâ vtantur. Nā vtquippiam juris gentium eſſe dicatur, non ſufficit, vſu & conſuetudine omnium gentium in vim legis id receptum eſſe: ſed præterea neceſſum eſt, vt ratione naturæ communi id ipſum initiò apud cunctas nationes æquum judicatū fuerit, & approbatum, *vt indicat hic*

26. *Iuſtinianus.* Nec vrget, quòd acceptilatione tollatur ſtipulatio. §. 1. *infrà tit.*

quib.

quib. mod. tollit. obligat. Acceptilatio autem ſit juris gentium. *l. an inutilis. 8. §. vlt. ff. de acceptilat.* Ergo & ſtipulatio, *arg. l. nihil tam naturale. 35. ff. de reg. jur. & l. prout quidque. 80. ff. de ſolutionib.* Reſpondetur enim primò; 27.
quòd vſus quidem acceptilationis ſit, non ſolùm vt tollat obligationem ciuilem verbis contractam, verùm etiam quamlibet aliam, etiamſi ſit juris gentium, ſiue re contracta, ſiue conſenſu: ſed ita demum; ſi hæc juris gentium obligatio priùs per nouationem fuerit in ſtipulationem Aquilianam tranſmutata: hæcque tandem noua obligatio acceptilatione tollatur. *§. 2. infrà quibus mod. tollit. oblig. l. & vno. 18. §. 1. ff. de acceptilat.* juxta regulam propoſitam *in d. l. nihil tam naturale. 35. ff. de reg. iur. & in d. l. prout. 80. ff. de ſolutionib.* Atque ita apparet; vſum acceptilationis tam ciuilibus, quàm juris gentium obligationibus tollendis conuenire: ſed alio atque alio modo: deq; hoc vſu accipi debet Ulpianus *in d. l. an inutilis. 8. §. fin. ff. de acceptilation.* Deinde acce- 28.

Digitized by Google

verò naturalis ratio, &c. Eodem modo jus gentium definit & Caius *in l. omnes*
3. *populi. 9. ff. de juſtit. & jur.* Ex hac autẽ definitione primò eluceſcit: nõ omnia, quæ naturali judicio & ratione omniũ hominum æqua & iuſta cenſentur, juris gentium eſſe: ſed ea demum, quæ vſu omnium gentium ſunt recepta, & tãquam jus, apud omnes comprobata. Etenim naturali rationi, & naturalibus principiis nobiſcum natis multa conſentanea ſunt: quæ tamen nequaquam ab omnibus gentibus obſeruantur: ac proinde juris gentium dici non poſſunt.
4. *Exempli gratiâ*: conſenſus parentum in nuptiis liberorum iuxta naturalem æquitatem, & principia, mentibus noſtris in creatione inſita, exigitur, *initio tit. infrà de nupt.* nihilominùs tamen non paſſim, nec vbiq; apud omnes gentes nuptias citra parentum conſenſum contractas ſimpliciter improbari: ſed apud nonnullas gentes, ratas illas haberi, in confeſſo eſt. Inde ergo manifeſtus eorum detegitur error, qui omnia juris naturalis principia, & concluſiones ex iiſdem

iiſdem principiis extructas juris gentiū eſſe, malè contendunt. Neque iis ſuffragatur *d.* §. *ſingulorum. 11. infr. de rer. diuiſ.* Illic enim, *vt & aliis in locis*, jus gētium non ea ratione jus naturale appellatur, quòd omne omnino jus naturali ratione excogitatum ſiue conſtitutum, ad jus gentium ſit referēdum: ſed quòd jus gentium, quod vſu omnium gentiū receptum eſt, plerunque naturali rectæque rationi conueniat. *Verùm videantur Connan. lib. 1. Commentar. jur. ciuil. c. 5. n.* 8. *cum ſeq. & Pinelus ad rubr. C. de reſcind. vend. part.* 1. *num.* 7. *& ſeqq.* 5.

Deinde ex hac definitione infertur: non ea ſolùm juri gentium annumerāda eſſe, quæ vſu & neceſſitate gentium exigente conſtituta ſunt, vt bella, ſeruitutes, & cætera, *de quibus hîc in* §. 2. *verſ. jus autem gentium, &c.* ſed etiam illa, quæ nullâ vtilitatis vel neceſſitatis cauſa vrgente, à mera naturali ratione æqua & juſta judicata, atque ab omnibus gentibus, propter vim naturalis æquitatis, recepta ſunt & approbata: 6.

velut

velut religio erga Deum: vt parentibus, & patriæ pareamus: vt ſenes reuereamur, & colamus: vt pacta ſeruemus; idque genus alia; *de quibus latè Coraſ. in tract. de juris art. part. 2. c. 6. & ſeqq.* Et quidem hoc jus à Doctoribus communiter jus gentium primævum, quaſi quod primo ſtatim ævo fuerit; illud verò ſecundarium appellitari ſolet. *Bartol. & reliqui ad l. ſi quod. 64. ff. de condict. iudeb. Pinel. ad rubr. C. de reſcind. vend. part. 1. n. 11. & ſeqq. Donell. lib. 1. Commentar. de iur. civ. c. 7. Arum. Exercit. Iuſtin. 1. th. 14. Hænon. diſput. 1. controuerſ. 10. vbi aliquot diſſentientes refert.*

7. Partes porrò ſive exempla juris gentium tria duntaxat *hic in* §. 2. *verſ. ius autem gentium, &c.* adferuntur: bella, captiuitates ſive ſeruitutes, & contractus: tametſi plura recenſeantur *in l. 2. & tribus ſequentibus. ff. de iuſtit. & iur.*

8. Cæterùm ex jure gentium bella neceſſariò ſunt introducta: vt vis publica vi publicâ, arma armis repellerentur: vt in pace viveretur ſine iniuriâ; & coërceren-

cerentur, qui publicam turbarent tranquillitatem, *docente hîc Balduino.* Jus 9.
autem belli, ex jure gentium orti, hoc in ſe continet: vt, quæcunque bello juſto ex hoſtibus capiuntur, capientium ſtatim efficiantur. *l. naturalem. 5. §. ult. & l. transfugam. 51. ff. de acquir. rer. dom. l. ſi quid bello. 28. ff. de captiv. & poſtlim. reuerſ.* Idque non modò in rebus priuatis, ſed & publicis, ſacris, religioſis, quæ capientibus deſinunt eſſe ſacræ vel religioſæ, obtinet. *l. cùm loca. 36. ff. de religioſ. & ſumpt. funer.* Quin 10.
& liberi homines, bello juſto legitimoque capti, in ſeruitutem capientium rediguntur. *§. penult. infrà tit. proximo. §. item ea, quæ ex hoſtibus. 17. infrà de rer. diviſ. l. adeò. 7. in princ. ff. de acquir. rer. dom. d. l. cùm loca. 36. ff. de religioſ. & ſumpt. fun.* Qui tamen, ſi euaſerint quacunq; ratione poteſtatem hoſtium, & ad ſuos reuerſi fuerint: priſtinam libertatem jure poſtliminii recipiunt. *d. §. item ea. quæ ex hoſtib. 17. infr. de rer. diviſ. & d. l. adeò. 7. in princ. ff. de acquir. rer. domin. l. nihil intereſt. 26. ff.*
de ca-

11. *de captiv. & poſtlim. reuerſ.* Enimverò juſtum bellum intelligitur, quod juſta ex cauſa eſt initum, riteque indictum. *Qua de re eleganter Petrus Gregor. Tholoſan. lib.* 11. *de Repub. c.* 1. *num.* 6. 11. *& ſeqq. Didac. Couaruu. in c. peccatum. de reg. iur. in* 6. *ſecundæ part. relect.* § 9. *n.* 2. *D. Collega Bocer. Claſſ.* 4. *diſp.* 3. *th.* 51. *& lib.* 1. *de bello. c.* 5. *&* 6. *nec non D. Obrecht. diſp.* 12. *de bello. th.* 222. *& multis ſubſeqq. item Iohan. Frider. Huſan. in tract. de hominib. prop. c.* 1. *n.* 9. *& ſeqq.*

12. Sanè quod modò annotatum eſt: quaſvis res, bello juſto captas, fieri capientium: de rebus mobilibus tantùm, non verò immobilibus accipiendū eſt. Nam hæ à militibus occupatæ, eorum non efficiuntur: ſed Reipubl. ſiue Principi & Duci, qui bellū indixit, acquiruntur. *l. diuus.* 31. *ff. de iure fiſc. l. ſi captiuus.* 20. §. 1. *ff. de capt. & poſtlim. reuerſ. Bartol. in d. l. ſi quid bello.* 28. *numer.* 3. *ff. d. tit. Alexand. & Iaſon, poſt alios, in l.* 1. *ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. & accuratiùs explicui in d. §. item ea, quæ ex hoſtibus. infr. de rer. diuiſ.*

13. Utrùm autem

res

res mobiles hoſtibus ereptæ, quas tamẽ iidem priùs abſtulerant bello, priori domino, cui ablatæ ſunt, reſtituendæ veniant, vel efficiantur eorum, qui modò eas à manu hoſtium abſtulêre, dubia & controuerſa eſt quæſtio? Sed verior opinio videtur: ſeruos quidem receptos ex hoſtibus, jure poſtliminii ad dominos ſuos reuerti. *l. poſtliminium. 19. §. ſi verò ſeruus. 5. ff. de capt. & poſtlim. reuerſ. l. ab hoſtibus. 12. C. de poſtliminio reuerſ.* cæteras verò res priuatas mobiles, bello ab hoſtibus receptas, jure poſtliminii ad priſtinos ſuos dominos non reuerti, ſed in præda eſſe, adeoque ad milites recipientes pertinere. *d. l. ſi quid bello. 28. ff. d. tit. idq́ fuſiùs paulò explicat D. Bocerus d. lib. 1. de bello. cap. 17. num. 7. nec non Couarruuias in d. c. peccatum. de reg. iur. in 6. ſecunda part. relect. §. 11. n. 7. & ſeq. vbi plures Doctores, diuerſimodè ſentientes, allegat.*

Seruitus quoque, naturæ contraria, jure gentium inducta eſt. Jure enim naturali omnes homines ab initio liberi naſcebantur, *vt Iuſtinianus hic in §. 2. ad* 14.

ſeruire: & in ſexibus fœminam maſculo ſubeſſe: minusque ſapientes naturâ ipsâ ſeruos eſſe, & ſapientiorib. ſubditos, vt ab iis regantur. Idem *lib. Politicor. 7. c. 14.* affirmat: eſſe naturâ ipsâ ſeruitutem iuuenis ad ſenem. Sed & M. Cicero *in 5. Paradox.* indicat: omnes prudentes eſſe liberos; inſipientes verò & improbos naturâ eſſe ſeruos. Quibus adſtipulatur D. Auguſtin. *ſuper Geneſin,* dicens: eſſe ordinem hunc naturalem in hominibus: vt ſeruiant fœminæ viris, & filii parentibus, &c. *Idem quoque aſtruunt Ioan. Caſus in Sphæra ciuit. lib. 1. c. 3. & Goclenius in problemat. Ethic. quæſt. 73.* 16.

Verùm ad hæc, & ſimilia reſpondetur: aliam longè eſſe ſeruitutem, de qua juris auctores agunt: aliam, de qua Philoſophi locis jam citatis diſputant. Hæc enim, de qua Juriſconſulti loquuntur, eum, qui ſervus eſt, alterius dominio ac poteſtati ita ſubiicit: vt tanquam res quælibet, à domino vendi & abalienari poſſit. Atque hæc ſeruitus naturæ aduerſatur, jureq; gentium inſtituta eſt. 17.

d. l. manumiſſiones. 4. ff de Iuſtit. & jur. l. libertas. 4. §. 1. & l. ſeq. ff. de ſtat. homin §. ſeruitus. 2. infrà tit. prox. At ſeruitus illa, quam Philoſophi naturâ ipsâ cōſtitui autumant, ad dominium, coactionem vel neceſſitatem non pertinet: ſed ad honorem, obſequium, & reuerētiam, ſenioribus à junioribus, generoſis ab ignobilibus, parentibus à filiis, marito ab vxore debitam: vel ad vtilitatem ipſius ſeruientis, qualis eſt illa, quæ imprudentis ad prudentem, minùs ſapientis ad ſapientem dicitur. *Qua de re latiùs, poſt Johannem Driedo. de libertat. Chriſt. lib. 1. pag. 8. Couarruvias in d. c. peccatum. de reg. jur. in 6. ſecund. part. relect. §. 11. nu. 5.* Et ſanè perabſurdum ridiculumque fuerit putare, eos, qui comiter Principes, Reges, Duceſvé, aut parentes & ſuperiores obſeruant, ipſis ſeruire. *l. non dubito. 7. §. 1. ff. de captiv. & poſtlim. reuerſ. l. fin. C. de patr. poteſt.*
18. Alioquin Ariſtoteles, eiuſque aſſeclæ hunc mundum ſeruis refertiſſimum facerent: cùm nemo non Regibus aut Principibus pareat; vt Reges vel Princi-
pes

pes Deo, & legi. *l. digna vox. 4. C. de legib.* Præterea hallucinari videtur Philoſophus, dum ait, ſeruum eſſe inſtrumētum hominis: cùm homo ſit pariter is, qui ſeruit; & conditione à domino differat, non genere. Atqui omne inſtru- 19.
mentum ſit alterius generis neceſſe eſt, quàm id, cuius eſt inſtrumentum: ideoque ſcapha non eſt alterius nauis capacioris inſtrumentum. *l. ult. ff. de inſtructo, vel inſtrum. legat.* Ergo ſeruus, opilio vel ſaltuarius erit villæ inſtrumentū, non villici. *l. ſi ita teſtamento. 15. §. 2. ff. eod. Stephan. Forcatul. ad rubric. titul. Digeſtor. de ſeruitutibus. num. 5.*

Denique omnes penè contractus, 20.
qui ad commodam rerum & officiorū in ciuili ſocietate communicationem neceſſarii & idonei viſi ſunt, ex jure gentium ſunt introducti: cuiuſmodi ſunt emptio & venditio, locatio & conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum, & alii. Rectè autem ait *hic in fine §. 2.* Imperator, *penè*. Nam quidam contractus excipiuntur, qui ſunt juris ciuilis. *l. ex hoc jure. 5. ff. de juſtit. & jur.* Qui verò

juris ciuilis ſint, valde controuerſum eſt? Et ſtipulationem ſiue verborum obligationem (*non attentâ contrariâ Alberici de Roſate ad l. legitima. 6. ff. de pact. Ræuardi lib. 4. varior. c. 1. nu. 5. VValtheri lib. 1. Miſcell. cap.* 11. *Hotomani hîc in §. 2. verſ. jus autem gentium. enunciat. 6. Forcatuli Necyomant. dial. 72. n. 1. aliorumq́ opinatione*) ad jus ciuile referendam eſſe, firmiter ſtatuendum eſt. Erat enim illa verborum cõceptio quędam ac formula, quâ ſoli ciues Romani inter ſe vtebantur: peregrini homines obligari non poterant. *l. ſtipulationum. 5. §. 1. ff. de verb. obligat. Coraſ. in d. l. ex hoc jure. 5. nu.* 15. *ff. de juſt. & jur.* Illudque primò manifeſtiùs probatur *per §. de conſtituta. 9. infrà de actionib.* vbi Juſtinianus; *De conſtitutâ*, inquit, *pecuniâ cum omnibus agitur, quicunq; pro ſe, vel pro alio ſoluturos ſe conſtituerint: nullâ ſcilicet ſtipulatione interpoſitâ. Nam alioqui ſi ſtipulanti promiſerint, jure ciuili tenẽtur.* Ex qua antitheſi ſiue oppoſitione pacti legitimi (*nimirum cõſtituti*) vtpote origine juris gentium, & ſtipulationis

tionis ſatis colligitur: ſtipulationem à jure ciuili inuentam, & conformatã eſſe. Idem dein probat elegans textus 22.
in l. ſi ita ſtipulatus. 126. §. Chryſogonus. verſ. planè ſi præcedat. ff. de verb. obligat. vbi naturali obligationi Paulus ſtipulationem perſpicuè opponit. Idem 23.
tertiò confirmat *l. 1 ff. locati.* vbi idem Paulus concludit; locationem ideo juris gentium eſſe: quoniam non verbis tantùm contrahitur. Ergo quoniam ſtipulatio verbis tantùm contrahitur: non juris gentium, ſed juris ciuilis erit. Quartò id ipſum ex eo euincitur: quòd 24.
deportatus ſtipulationem contrahere nequit, *l. quotiens. 14. in fin. ff. de nouationib.* qui tamen communionem juris gentium habet. *l. ſunt quidam. 17. §. 1. ff. de pœn. l. deportatus. 15. ff. de interdict. & relegat.* Poſtremò huic ſententiæ Doctores communiter, tam veteres, quàm neoterici, ſubſcripſerunt. *Accurſ. Bartol. Bald. & Jaſon ad d. l. ex hoc jure. 5. ff. de juſtit. & jur. Caſtrenſ. quæſt. 3. in rubr. Bolognet. n. 303. Duaren. Zaſius, & Cuiac. ad l. 1. ff. de verb. obligat. Idem Cu-*

215 §. *Ius autem ciuile.1.& §.2. Inſt. jac. lib.5. obſeruat c.36. & lib.14. c.ult. Mozzius in tract. de ſtipulat. colum. 1. num.15. Vacon. à Vacun. lib.5. declarat. 68. Mynſinger. num. 6. Heigius num. 14. Schneidevvinus num. 21. & alii plerique hic in §. 2. verſ. jus autem gentium, &c. Vulteius ad princip. infrà de verb. obligat. num. 5. Gœddæus in Commentar. de contrah. & committ. ſtipulat. c. 2. concluſ. 1. Forſter. junior. diſp. 17. th. 4. Hackelman. diſput. 22. th. 1. lit. f. Treutler. diſput. 27. theſ 1. lit. c. vol. 2. Arumæus Exercitat. Iuſtin. 13. th. 1. & Hænonius diſp. 1. controverſ 14.*

25. Neque verò ſtipulationem ideo juris gentium factam eſſe, putandũ eſt: quòd nunc omnes ferè gentes eâ vtantur. Nã vt quippiam juris gentium eſſe dicatur, non ſufficit, vſu & conſuetudine omnium gentium in vim legis id receptum eſſe: ſed præterea neceſſum eſt, vt ratione naturæ communi id ipſum initiò apud cunctas nationes æquum judicatũ fuerit, & approbatum, *vt indicat hic*
26. *Iuſtinianus.* Nec vrget, quòd acceptilatione tollatur ſtipulatio. §. 1. *infrà tit. quib.*

Digitized by Google

quib. mod. tollit. obligat. Acceptilatio autem ſit juris gentium. *l. an inutilis.* 8. *§. vlt. ff. de acceptilat.* Ergo & ſtipulatio, *arg. l. nihil tam naturale.* 35. *ff. de reg. jur. & l. prout quidque.* 80. *ff. de ſolutionib.* Reſpondetur enim primò; 27.
quòd vſus quidem acceptilationis ſit, non ſolùm vt tollat obligationem ciuilem verbis contractam, verùm etiam quamlibet aliam, etiamſi ſit juris gentium, ſiue re contracta, ſiue conſenſu: ſed ita demum; ſi hæc juris gentium obligatio priùs per nouationem fuerit in ſtipulationem Aquilianam tranſmutata: hæcque tandem noua obligatio acceptilatione tollatur. §. 2. *infrà quibus mod. tollit. oblig. l. & vno.* 18. §. 1. *ff. de acceptilat.* juxta regulam propoſitam *in d. l. nihil tam naturale.* 35. *ff. de reg. iur. & in d. l. prout.* 80. *ff. de ſolutionib.* Atque ita apparet; vſum acceptilationis tam ciuilibus, quàm juris gentium obligationibus tollendis conuenire: ſed alio atque alio modo: deq; hoc vſu accipi debet Ulpianus *in d. l. an inutilis.* 8. *§. fin. ff. de acceptilation.* Deinde acce- 28.

 ptila-

Digitized by Google

lationem origine non eſſe juris gẽtium, inde liquet; quòd jus gentium tam exactam formam & conceptionem non attendit: ſed potiùs conſenſu, eoque nudo, contentum eſt, vt in pactis cernere licet. Præterea conceſſo (*citra tamẽ veritatis praiudicium*) acceptilationem juris gentium eſſe: non tamen hinc ſequetur, ſtipulationem quoque eſſe juris
29. gentium. Nam etſi non negatur, vnumquodque eodem modo tolli, quo cõſtitutum eſt: attamen hoc ipſum refertur ad ſimilitudinem materiæ, & formæ, quâ vnumquodque contractum & actum eſt (veluti, quod re colligatum, re quoque debet diſſolui: quod conſenſu, ſimiliter diſſenſu finietur; quod literis, per literas tolletur. *d. l. nihil tam.* 35. *ff. de reg. iur. &* *d. l. prout.* 80. *ff. de ſolut.*) minimè verò ad originem: alioquin ædificium ab architecto confectum, non poſſet à ruſticis vel militibus deſtrui:
30. alioquin etiam ſolutio omnis non eſſet juris gentium, ſed ciuilis: quia omnem omnino obligationem tollit, *initio tit. infr. quib. mod. tollit. obligat.* Atque ita

ita haud abſonũ eſt, aliam nonnunquã originem eſſe cauſæ conſtituentis, aliã deſtruentis. *Sed conſulatur, poſt Cuiacium in d. l. 1. §. fin. ff. de verb. obligat. Gæddæus in d. Commentar. de contrah. & committ. ſtipulat. c. 2. concluſ. 1. nu. 24. & multis ſeqq. vbi prolixiùs diſſentientium rationes examinat, abundeq; refutat.*

Literarum item obligationem, per quam debitor, qui confeſſus eſt, pecuniam ſe accepiſſe, quam tamen non accepit, poſt biennium efficaciter obligatur, juris ciuilis eſſe, pleriq; exiſtimant. *Accurſius hic ſuper verb. penè. Ioan. Faber num. 14. Mynſinger. nu. 6. Borcholt. n. 9. Schneidevvin. n. 21. Heigius num. 14. Thadæus Piſo n. 18. Giphanius, Vulteius, & alii. Bartol. n. 14. Coraſ. n. 15. & Dd. communiter in d. l. ex hoc iure. 5. ff. de iuſt. & iur.* Idque non immeritò. Etenim vt literarum confeſſione quis obligetur: jure ciuili Romanorum introductum, nec apud alias gentes vſitatũ eſt. Ipſa quidem pecuniæ numeratio eum, cui facta eſt, gentium etiam iure 31.

ex mutuo, quod iuris gentium dicitur, obligat: ſed confeſſionem debitoris, de numeratione ſibi factâ, ad obligationē efficacem eſſe, ita vt confitens teneatur poſt biennium efficaciter eo etiam caſu, quo conſtat, numerationem non eſſe factam, Romano tantùm iure conſtitutum eſt, *arg. tot. tit. infr. de literar. obligat.* Quemadmodum igitur ſtipulationem, quòd inter ciues Romanos tãtùm ab initio vſitata fuerit, obligationemque produxerit, iuri ciuili tribuimus: ita ex eadem ratione literarum cōtractum, & obligationem ex eo prouenientem iuri ciuili adſcribimus. *Tametſi aliter ſentire videantur Hotoman. hic enunciat. 6. in fine, & Connanus lib. 1. Commentar. iur. ciuil. c. 6. nu. 11.*

32. De ſponſalitia quoque largitate, ſiue donatione propter nuptias, nulla videtur eſſe dubitatio, quin ad ius ciuile pertineat. Ea enim non ſolùm iure gentiū non eſt prodita: ſed etiam Romanis Juriſconſultis diu fuit penitus incognita; primùmque à iunioribus diuis Principibus introducta eſt. *§. eſt & aliud. 3.*

infrà

Digitized by Google

infrà de donationib. & Nouell. 119. VVeſenbec. Balduin. Giphanius, Mynſinger. n. 6. Schneidevvin. nu. 21. Piſo n. 18. & cæteri hic in §. 2. verſ. ius autem gentium, &c. Coraſius in tract. de iuris art. part. 2. c. 9. circa finem. Cæterùm quòd 33.
vulgò Interpretes emphyteuſim ſeu cõtractum emphyteuticũ iuris ciuilis eſſe dictitant; id veritati iuris minùs conſentaneum eſſe, firmis edocuimus argumẽtis *in §. adeò autem. 3. infrà de locat. & conduct. num. 14. & aliquot ſubſequentibus.*

De iure porrò ciuili comprimis 34.
id meminiſſe oportet: varias eſſe illius notiones & ſignificationes. Primùm namque eo latiſſimè ſiue generaliſſimè accepto, omne ius politicũ, tam naturale, quàm ciuile, tam publicum, quàm priuatum continetur, *tradente Giphanio in Diſputat. de principiis, naturâ & partib. iur. th. 34.* Deinde anguſtiſſimè ſumitur, & relatiuè: cùm prætorio iuri opponitur. *l. nec ex prætorio. 27. ff. de reg. iur. l. actionum. 25. §. vlt. ff. de obligat. & act. §. ſed iſta quidem. 3. infrà de actionib.*

35. *actionib.* Tertiò, medio quodam modo, cùm opponitur naturali vel gentiũ, *vt hoc loco, & l. ius ciuile. 6. ff. de iuſtit. & iur. Vulteius hîc num. 1.* Enimuerò Plato, eumque ſecutus Ariſtoteles *lib. 5. Ethic. c. 6. & 7.* ius ciuile non iuri gẽtium, *vt hîc Iuſtinianus*; ſed iuri œconomico ſiue domeſtico opponit. Ius enim ex eorum ſententia vel politicum
36. eſt, vel domeſticum: politici autem rurſus duæ ſunt ſpecies: ius gentium ſeu naturale, & ius legitimum ſeu legale, quod propriè ciuile hîc appellatur. *Giphan. hîc in verſic. vocaturque ius ciui-*
37. *le, &c.* Aſt omiſſis aliis notionibus, quia tertia huc potiſſimùm pertinet: rectè definitur ius ciuile, quod quiſque populus, ſiue vnaquæque ciuitas ſibi conſtituit. *l. omnes populi. 9. ff. de iuſtit. & iur. & hîc per Imperatorem.* M. Cicero *in Topic.* idem ius ſic definit: vt ſit æquitas conſtituta iis, qui eiuſdem ciuitatis
38. ſunt, ad res ſuas obtinendas. In quo iure maximè deſideratur: vt à naturæ iudicio, à quo Juſtitiam & rectitudinẽ mutuatur, non prorſus recedat, neq; etiam

per

Digitized by Google

per omnia ei ſeruiat. *d. l. ius ciuile. 6. ff. de juſtit. & jur.* Itaque cùm aliquid addimus, vel detrahimus (*inquit Ulpianus*) juri communi, id eſt, juri gentium: jus proprium, id eſt, ciuile efficimus. *d. l. 6. ff. eod.* Meritò quidem. Nam ſi à 39.
naturali ratione penitus abhorreat conſtitutio ciuilis: non jus, non lex, ſed belluina quædam & portentoſa ſanctio, atque ſæua tyrannis cenſenda eſt. *l. vlt. C. de inceſt. & inutilib. nupt.* Ex diuerſo, ſi per omnia naturæ judicio ſeruiat: non ius ciuile, ſed gentium dici debet, *vt explicat Coraſius ad d. l. jus ciuile. 6. num. 3. & 4. ff. de juſt. & jur. & d. tract. de juris art. part. 2. c. 10.*

Sanè hæc duo jura differunt primùm 40.
in eo: quòd jus gentium latiùs pateat, ſicq; apud omnes populos obſeruetur: jus ciuile anguſtiùs; atque adeò ad alios, qui non ſunt eiuſdem ciuitatis, non extendatur. Vel, *vt Imperator hîc indicat*, quòd jus gentium ab vniuerſo genere humano appelletur: jus ciuile ab vna tantùm ciuitate nomen ſortiatur: veluti jus, quo Athenienſes vtũtur, jus ciuile

Athe-

Athenienſium; & ius, quo Romanus populus vtitur, ius ciuile Romanorum
41. vocatur. At verò cùm ſimpliciter iuris ciuilis appellatio profertur, non addito nomine ciuitatis: ius ciuile Romanorũ per quandam antonomaſiã & κατ᾽ ἐξοχὴν intelligitur: quemadmodum vrbis nomine, Roma. Et cùm Poëtam Græci, aut Latini exprimunt: illi Homerum, hi Virgilium, propter excellentiam ſi-
42. gnificant. Secundò hæc duo iura in eo differunt: quòd ius gentium antiquius ſit; ius ciuile recentius. §. *ſingulorum autem*. 11. *infrà de rer. diuiſione*, &c.
43. Tertiò diſcrepant in eo: quòd ius gentiũ tolli funditus, aut prorſus immutari nõ poſſit: ciuile ius ſæpè & facilè mutari & abrogari ſoleat, *vt plenius explicabitur in* §. *ſed naturalia*. 11. *infrà hoc tit.* Po-
44. ſtremò in eo: quòd huius cauſa ſit populus ſiue ciuitas: illius ratio naturalis, *per hunc* §. 1. Nec obſtat, quòd *hîc in* §. 2. *verſ. ius autem gentium*, &c. dicitur: vſum & neceſſitates humanas eſ-
45. ſe cauſam iuris gentium. Ratio namq; naturalis conſideratur dupliciter: pri-

mùm

mùm ſimpliciter, purè & abſolutè, nullo vtilitatis aut commerciorum reſpectu habito: vnde nata ſunt jura vindictæ, gratitudinis, religionis, &c. Deinde comparatè ſiue mixtè, vt reſpiciat etiam ea, quæ vſus vitæ poſtulat: vt ſunt commercia, dominia, termini, fœdedera, legationes, bella, &c. *de quibus in d. verſ. ius autem gentium, &c. d. l. ex hoc iure. 5. ff. de iuſtit. & jur.* Quamobrem vſus ſiue indigentia ex parte quidē eſt cauſa & origo iuris gentium, vt & Rerumpublicar. at non ſola; ſed ratione naturali inſtigante mixta. *Qua de re præclarè, contra Platonem, diſputat Ariſtoteles lib. 1. politicor. quem refert & ſequitur Giphanius hîc in verſ. nam vſu exigente, &c.*

§. Conſtat autem. 3.

Conſtat autem jus noſtrum, quo vtimur, aut ſcripto, aut ſine ſcripto: vt apud Græcos, τ̃ νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. *id eſt*

id eſt: legum aliæ ſunt ſcriptæ, aliæ non ſcriptæ. Scriptum autem jus eſt lex, plebiſcitum, ſenatuſconſultum, Principum placita, magiſtratuum edicta, reſponſa prudentum.

SUMMARIA.

1. *Ius ciuile Romanum quotuplex ſit.*
2. *Ius ciuile ſcriptum, quid.*
3. *Huius juris quot recenſeantur partes.*
4. *Res judicata ſiue ſententia judicis jus non facit.*
5. *Cur Papinianus in definitione juris ciuilis edicta prætorum omiſerit.*
6. *Ius ſcriptum aliud ciuile; aliud prætorium.*
7. *Explicatur l. penult. ff. de legib.*
8. *Conſultius eſt, per vnum, quàm per plures, imperium adminiſtrari.*
9. *Principes neceſſariò indigent Conſiliariis.*
10. *Prudentum interpretatio diſtat à prudentum reſponſis.*
11. *Omnes juris Romani ſcripti partes effectu conueniunt.*

Hacte-

HActenus dictum eſt de jure naturali, gentium, & definitione juris ciuilis: nunc diuiſio eiuſdem *ex Ulpiano in libro primo Inſtitutionum* affertur, quâ jus ciuile Romanum partim ſcriptũ eſt, partim non ſcriptum. *l. jus ciuile. 6. §. 1 ff. de iuſtit. & iur.* Scriptum jus eſt, ꝙ expreſsâ ſanctione præſcribit, quod vult, aut iubendo, aut vetando, *arg. eorum, quæ tradit Cicero lib. 1. de legib. & Plato lib. 8. de Republic. hosq́ allegans Giphanius Diſputat. 1. ad Inſtitut. th. 14.* Huius iuris partes ſeu ſpecies hoc loco ſex recenſentur: lex, plebiſcitum, ſenatuſconſultum, principum placita, magiſtratuum edicta, reſponſa prudentũ. Septem autem enumerat M. Cicero in Topicis. Ait enim: *Ius ciuile eſt, quod in legibus, ſenatuſconſultis, rebus iudicatis, Iuriſperitorum auctoritate, edictis magiſtratuum, more, æquitate, conſiſtit.* Sed Cicero vtrumque ius, ſcriptum videlicet, cuius quinque partes affert; & non ſcriptum, cuius duas, morem & æquitatem, hac definitione ſuâ complectitur: inque eo peccare videtur, quòd 1. 2. 3.

res iudicatas adnumerat partibus iuris: cùm tamen res judicata ſiue ſententia
4. iudicis nec ius ſit, nec ius faciat; niſi pauciſſimis caſibus, *de quibus infrà* §. *vlt. de offic. iudic. l. ingenuum.* 25. *ff. de ſtat. homin. l. res iudicata.* 207. *ff. de reg. iur. Giphan. hîc in verſic. ſcriptum autem ius, &c.* Rectiùs Papinianus; Jus, *inquit*, ciuile eſt, quod ex legibus, plebiſcitis, ſenatuſconſultis, decretis Principum, auctoritate prudentium venit. *l. ius autem ciuile.* 7. *ff. de iuſtit. & iur.*

5. Neque obiurgandus eſt Papinianus, quòd de magiſtratuum ſiue prætorum edictis nihil dicat. *Nā* ideo edicta prætorum omittit: quia ius ciuile ibi à iure
6. prætorio diſtinguit: quod ius prætoriū continet edicta prætorum. Poteſt enim jus ſcriptum commodè ita diuidi; ut aliud ſit ciuile, quò pertinent, lex, plebiſcitum, &c: aliud prætorium, quò pertinet ſolum prætoris edictum. *d. l.* 7. *ff. eod. tit.* Neque etiam Iuſtiniano noſtro, ſex iuris ſcripti ſpecies hîc recenſenti, ad-
7. verſatur Modeſtinus *in l. penult. ff. de legib.* vbi duas ſaltē iuris ſcripti ſpecies,

ſcilicet

ſcilicet conſenſum & neceſſitatem, referre videtur; *Etenim* Modeſtinus JC. illic totum ius, ſcriptum & non ſcriptũ, diuidit: & tametſi aſſerit, ſcriptum ius aut conſenſum facere, aut neceſſitatem conſtituere: nihilominus tamen eo ipſo omnes iuris ſcripti ſpecies cõplectitur. Siquidem conſenſus populi rogati fecit legem: & conſenſus plebis fecit plebiſcitum, *per §. 4. infrà hoc tit. l. 2. ff. de orig. iur.* Similiter neceſſitas conſtituit ſenatuſconſulta, *vt liquet ex § ſenatuſconſultum. 5. infrà hoc tit. & d. l. 2. §. Deinde quia. 9. ff. de orig. iur.* itemque prætorum edicta. *arg. d. l. ius autem ciuile. 7. §. 1. ff. de iuſtit. & iur. & §. 1. infrà de bonor. poſſeſſionib.* Adhæc quia conſultius & melius erat, per vnum; quàm per plures, imperium adminiſtrari, *arg. l. 3. §. apparet. 6. ff. de adminiſtrat. & peric. tutor.* neceſſitate ſuadẽte in Principem Imperium eſt tranſlatum. *§. ſed & quod Principi. 6. infrà hoc tit.* Deni- 8.
que quia Principes ex neceſſitate indigebant conſiliariis; adhibebant prudẽtes, quorum conſilio vterentur, & re- 9.

gna ſua adminiſtrarent: indeque nata ſunt reſponſa prudentum. Atque ita Modeſtinus cum Juſtiniano bellè conuenit, *notante Olemanno ad d. diſputat. 1. Giphanii. num. 31. & ſeq.*

10. Sed & Juſtiniano, qui hoc loco ſcripti iuris partibus annumerat etiam reſponſa prudentum, non reclamat Pomponius *in l. 2. §. his legibus. 5. & §. ita in ciuitate. 12. ff. de orig. iur.* vbi ait, interpretationem prudentium ſine ſcripto conſiſtere. *Etenim* prudentum interpretatio, de qua ibi agit Pomponius, longè diverſa eſt à prudentum reſponſis, quæ hîc Imp. Juſtinianus partem ſcripti iuris conſtituit. Loquitur namque Pomponius de illa prudentum interpretatione, quæ mox poſt Decemuiros multâ ætate ante Cæſares ſine ſcripto emerſit. Juſtinianus verò differit de reſponſis prudentum, quibus à Cæſare Auguſto jus reſpondendi, & interpretandi jura datū fuit: quæ reſponſa maximè in ſcriptis dabantur, *vt poſt Zaſium & Cuiacium à ſe citatos tradit D. Collega Bocerus Claſ. 1. diſp. 3. th. 11. ſub litera b, edit. 2.*

Quæ

Quæ porrò hoc loci partes juris Romani ſcripti memorantur: formâ tantùm, & cauſis efficientibus diſcrepant: effectu planè conueniunt. Omnes etenim 11. indiſtinctè vim & robur legis obtinent: nec vna plus, quàm altera, virtutis atque auctoritatis habet, *vt ex infrà dicendis patebit.*

§. Lex eſt. 4.

Lex eſt, quod populus Romanus ſenatorio magiſtratu interrogante (veluti Conſule) conſtituebat. Plebiſcitum eſt, quod plebs plebeio magiſtratu interrogante (veluti Tribuno) conſtituebat. Plebs autem à populo eo differt, quo ſpecies à genere. Nam appellatione populi, vniuerſi ciues ſignificantur, connumeratis etiam pa-

triciis & ſenatoribus. Plebis autem appellatione, ſine patriciis & ſenatoribus, cæteri ciues ſignificantur. Sed & plebiſcita, lege Horienſiâ latâ, non minùs valere, quàm leges cœperunt.

SUMMARIA.

1. *Lex unde nomen habeat, & quàm variè accipiatur.*
2. *Legis deſcriptio generalis, ſecundùm Papinianum.*
3. *Lex per excellentiam tantùm dicitur de lege XII. tabular.*
4. *Lex in qua ſignificatione hic ſumatur.*
5. *Fons & origo omnium legum, rogatio.*
6. *Conſul vnde dicatur.*
7. *Plebiſcitum vnde, & quid ſit.*
8. *Genus in definitionibus Iuriſconſulti ſæpè omittunt.*
9. *Tribunus unde denominetur.*
10. *Populus quomodo differat à plebe.*
11. *Lege Hortenſiâ latâ, legis vim plebiſcita habere cœperunt.*
12. *Plebiſcita à quibus nomen acceperint.*

Prin-

PRima pars Juris ſcripti Romani *Lex* 1.
dicitur. Lex autem (vel à delectu ſic appellata, quòd in ea deligamus, quæcunque credimus iuſta, ſancta, honeſta, & iis, quibus imperamus, vtilia; *ſecundùm Tullium lib. 1. de legib.* vel à ligando, quòd obliget omnes homines, quibus lata eſt, *iuxta Dithmarſum Diſp. polit. 4. de legib. theſ. 10.*) trifariàm accipitur. Primò generaliter ſiue latiſſimè de omni parte iuris ſcripti Et in hoc 2.
ſignificatu deſcribitur lex à Papiniano *in l. 1. ff. de legib.* quòd ſit commune præceptum, virorum prudentium conſultum; delictorum, quæ ſponte, vel ignorantiâ contrahuntur, coercitio; cōmunis Reipublicæ ſponſio. Deinde an- 3.
guſtiſſimè, & per excellentiam dicitur tantùm de lege XII. tabular. vt ſæpè apud Ciceronem, & Juriſconſultos noſtros, *teſtibus hîc Balduino & Giphanio.*
Tertiò propriè & ſpecialiter vſurpatur 4.
de vna duntaxat particula ſiue ſpecie ſcripti iuris, puta de ea, quam populus Romanus ſenatorio magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat.

5. Nam cùm populus legem conſtituere volebat, Conſul rogabat populum, *vellet, iuberetné quid fieri*? Caput enim, fons & origo omnium legum, erat rogatio. *Gell. lib.* 10. *cap.* 20. *Alexand. ab Alexand. lib.* 6. *geneal. dier. c.* 23. *Heigius hic num.* 6. Et in ea ſignificatione lex hoc loco ſumitur, & vt pars iuris vſitata tempore Reipubl. Romanæ defi-
6. nitur. Atque hinc eſt, quod ait Imperator, *conſtituebat*. Quaſi dicat; hodie nō populus, ſed Princeps legem conſtituit: *qua de re infrà fuſiùs in §. ſed & quod principi.* 6. *hoc tit.* Conſul autem ex eo dicitur, quòd plurimùm Reipublicæ conſulat, *l.* 2. §. *exactis.* 16. *ff. de orig. iur. & notant hic Borcholt. & Thadæus Piſo num.* 3.

7. Secunda iuris ſcripti pars *plebiſcitum* nuncupatur. Plebiſcitum, à plebe & ſciſcere, hoc eſt, ſuffragio confirmare, deductum, definitur hîc; quod plebs plebeio magiſtratu interrogante, veluti Tribuno, conſtituebat. In qua definitione (*vt & in definitione legis, &c.*) genus, ſcilicet *ius ſcriptum*, ſubaudiendum

eſt.

eſt. Perſæpe enim Juriſconſulti brevitatis cauſa genus, cùm intelligi poteſt, omittere ſolent, *docente hîc Weſenbecio ad lit. b. & r.* Tribunus ab eo denominatur, quòd tribuum ſuffragio creetur. *d. l. 2. §. iiſdem temporibus. 20. ff. de orig. jur.* Et quemadmodum Conſul rogabat populum: ita Tribunus rogabat plebem, *l. 1. in fin. ff. ad leg Aquil. §. at nec plurimi. 15. infrà de leg. Aquil.* Sic enim de concepto, & antè narrato negocio plebem Tribunus rogabat: *De hoc quid fieri velitis, vos Quirites rogo:* moxque plebs, vt decreverat, reſpondebat: *Sic volumus, iubemusq́;* ſicuti ex Livio *lib. 26.* refert Coraſius *in tract. de iuris art. part. 2. cap. 11. circa finem.* Differt autem populus à plebe; ſicut genus à ſpecie. Populus enim continet & patricios, & ſenatores, & reliquos cives; plebis contrà appellatione veniunt tantùm cives reliqui, id eſt, plebei & infimi, à patriciis & ſenatoribus ſeparati, *hîc & l. plebs. 238. ff. de verb. ſignif. Auſon. Popma lib. 4. de different. verbor. in verbo, populus, &c. Vide D. Bocer. claſ. 1. diſp. 3. th. 14. ed. 2.*

8.
9.
10.

11. Etſi verò lex propriè ad totum populum, plebiſcitum ad partem eius pertinet; vt lege vniuerſus populus, plebiſcito plebs tantùm teneatur; adeoque maior ſit & latior poteſtas legis, quàm plebiſciti: tandem tamen Hortenſiâ lege, quam tulit Quintus Hortenſius Dictator, factum eſt: vt plebiſcitum non minùs, quàm lex, vniverſum populum teneret, id eſt, non minùs, quàm lex, valeret, *hoc §. noſtro, in fin. & d. l. 2. §. deinde cùm eſſet. 8. ff. de orig. jur. Plin. lib. 16. cap. 10. Liu. libr. 3. Gell. libr. 15. cap. 27.*

12. Quo fit, vt mirum minimè videri debeat, ſi legis nomine plerunque donentur plebiſcita, ab iis frequentiùs nomen accipientia, qui in Tribunitio magiſtratu conſtituti, illa rogauerant: vt lex Aquilia, *de qua d. l. 1. ff. ad leg. Aquil. d. §. at nec plurimi. 15. infr. de leg. Aquil.* lex Falcidia, *de qua infrà init. tit. de leg. Falc. can. quadam. 6. Diſtinct. 2.* lex Furia & Voconia, *de quibus Theophilus in d. tit. de leg. Falcid.* lex Attinia, *de qua in l. ſequitur. 4. §. quod autem. ff. de vſurpat. & vſucap. & §. furtiua. 2. infrà*

de

de vſucapionib. lex Oppia, *de qua Liuius lib.34.* & alia id genus. *Coraſ. d. part. 2. de iuris art. cap. 11. in fine.*

§. Senatuſconſultum 5.

Senatuſconſultum eſt, quod Senatus iubet, atque conſtituit. Nam cùm auctus eſſet populus Romanus in eum modum, vt difficile eſſet in vnum eum conuocari legis ſanciendæ cauſa: æquum viſum eſt, ſenatum vice populi conſuli.

SUMMARIA.

1. *Senatuſconſultum quid.*
2. *A decretis Senatus appellari nequit.*
3. *Cur Senatus proprium ius conſtituerit.*
4. *Poſterioribus temporibus auctoritas Senatus imminuta.*
5. *Nomina & ſpecies Senatuſconſultorum complures.*

TErtia iuris ſcripti pars ſiue ſpecies vocatur *Senatuſconſultum*, cùm Senatus aliquid iubet, atque conſtituit. 1.

Ut

Ut enim Senatus, quibus de rebus ad ipſum relatum erat, cenſuerat; ita ius
2. erat: adeoque Senatus decreta vigorem legis obtinere, atque ab iis æquè, ac à Principe, appellari non poſſe in propatulo eſt. *l. non ambigitur. 9. ff. de legib. l. vnic. C. de ſenatuſconſult. l. 1. §. 1. & 2. ff.*
3. *à quib. appellare non licet.* Ideo autem Senatus proprium ius conſtituere cœpit: quia ciuitate Romanâ hominum adiectione auctâ, plebs difficilè, populusque multò difficiliùs vnum in locum, iuris conſtituendi cauſa, conuenire potuit, *hoc §. & l. 2. § deinde quia dif-*
4. *ficilè. 9. ibiq; Zaſius. ff. de orig. iur.* Sanè poſterioribus temporibus Senatus auctoritas admodum imminuta fuit: & Leo Imperator, poſt Juſtinianum, ſenatuſconſulta ampliùs fieri nominatim vetuit. *Nouell.* 78. omni poteſtate legis ferendæ, & iuris condendi, ſoli Principi reſervatâ. *l. vlt. C. de leg. Pac. cent.* 1. ἐναντιοφανῶν. *quæſt. 3. D. Bocer. claſſ. 1. diſput. 3.*
5. *theſ. 16. ed. 2.* Nomina porrò & ſpecies Senatuſconſultorum plurimæ extant in Pand. *vt ſub titt. ad ſenatuſconſult. Macedon:*

don: Velleianum: Trebellianum: Syllanianum: Turpillianum: Tertyllianum, & Orſitianum. Atque de iis copioſiùs diſſertant *Franciſ. Connan. lib. 1. Commentar. iur. ciuil. cap. 14. Gellius lib. 14. noct. Artic. c. 7. Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 3. & 9. antiquit. Roman. Petr. Gregor. lib. 47. Syntag. iur. cap. 25. Joan. Bodin. lib. 3. de Republ. cap. 1. Briſſon. & Hotomanus in ſuis lexicis, & nonnulli alii.*

§. Sed & quod Principi. *6.*

Sed & quod Principi placuit, legis habet vigorem: cùm lege Regiâ, quæ de eius imperio lata eſt, populus ei, & in eum omne imperium ſuum & poteſtatem concedat. Quodcunque ergo Imperator per epiſtolam conſtituit: vel cognoſcens decreuit: vel edicto præcepit, legem

gem eſſe cōſtat. Hæc ſunt, quæ cōſtitutiones appellantur. Planè ex his quædam ſunt perſonales, quæ nec ad exemplum trahuntur: quoniam non hoc Princeps vult. Nam quod alicui ob meritum indulſit, vel ſi quam pœnam irrogauit, vel ſi cui ſine exemplo ſubuenit: perſonam non tranſgreditur. Aliæ autem cùm generales ſint, omnes proculdubio tenent.

SUMMARIA.

1. *Conſtitutio quid ſit.*
2. *Vis ac poteſtas conſtitutionum.*
3. *Quodnam Principis placitum pro lege ſit ſervandum.*
4. *Num interlocutio Principis obtineat vim legis.*
5. *Varia interpretatio l. 1. §. 1. ff. de conſtitutionib.*

4. Be-

6. *Beneficia Principum quatenus latiſſimè interpretanda.*
7. *Poteſtas conſtitutionum ſive legum ferendarum lege Regiâ Imperatori conceſſa.*
8. *Lex Regia unde ſic dicta.*
9. *Nunquid hodie populus Romanus in unum collectus legem generalem condere poſſit.*
10. *Conſideratio l. unic. ff. de offic. præfecti prætorio.*
11. *Soli Imperatori leges condere & interpretari permiſſum.*
12. *Cur Iuſtinianus juris Romani partes recenſere volens, iis quoque legem, quam populus Romanus ſciſcere queat, annumeret.*
13. *Senſus & explicatio l. de quibus 32. §. 1. ff. de legib.*
14. *Quorum conſilio & aſſenſu Imperator legem univerſalem hodie condere queat.*
15. *Quibus legibus Princeps exemptus credatur.*
16. *Princeps ad contractus obſervantiam adſtringitur: nec privato rem ſuam auferre poteſt.*
17. *Conſtitutionis diviſio prima trimembris.*
18. *Epiſtola ſive reſcriptum qualis conſtitutio.*

19. De-

19. *Decretum quid ſit.*
20. *Non puduit olim Principes intereſſe judiciis, & cauſarum actionibus.*
21. *Edictum quid.*
22. *Variæ legum Imperialium appellationes.*
23. *Altera conſtitutionum diviſio.*
24. *Generales conſtitutiones quæ dicantur.*
25. *Speciales conſtitutiones quæ.*
26. *Quæ contra jus ſpeciali ratione ſunt inducta, ad exemplum trahi non debent.*
27. *Utrùm ad legis eſſentiam requiratur ſcriptura.*
28. *In definitione omnia ſubſtantialia rei definitæ ponenda.*
29. *Memoria hominis valde labilis.*
30. *Conſideratio c. 1. de jurejurand. in 6.*
31. *Conſuetudo ſine ſcriptura valet.*
32. *Violans traditionem Eccleſiaſticam, anathema eſt.*
33. *Lacedæmoniorum leges in ſcripturam nunquam redactæ.*
34. *Leges XII. tabular. pro roſtris poſitæ.*
35. *Ius ſcriptum quando cœperit.*
36. *Cur lex & conſtitutio inter juris ſcripti partes referantur.*
37. *Intellectus & interpretatio l. humanum. 8. C. de legib.*
38. *Dictari quid dicatur.*
39. *In ſententia judicis cur ſcriptura requiratur.*

40. Pu-

40. *Publicatio legis ſine ſcriptura ſubditos ligat.*

41. *Quodnám ſit inter legem & conſuetudinem diſcrimen.*

QUarta pars juris ſcripti hîc exponitur, putà *cõſtitutio:* de qua breuiter ſex, ſcitu perdigna, hoc loco adferuntur. Primum eſt eius definitio; quæ hæc eſt: Conſtitutio eſt Principis placitum, ſeu jus à Principe conſtitutum. Alterum eſt de vi ac poteſtate conſtitutionum. Et ait hîc Imperator: eas habere vigorem ſive vim legis. *Idem dicitur in l. 1. ff. de conſtitutionib. Princip. & §. quos autem ſolus. 2. infrà de bonor. poſſeſſionib.* Ubi tamen tenendum: non omne omnino, quod Principi placet, pro lege eſſe ſervandum: ſed id tantùm, quod ex æquo & bono, legis condendæ animo, tanquam publicè vtile, conſtitutum eſt; ſicque non pugnat cum iure naturali, & honeſtatis formulâ. Nam verbum *placẽdi*, aut *placiti*, non voluptatis, non libidinis, non etiam abſolutæ eſt volũtatis: ſed iuſtitiæ, rationis, & conſilii, *arg. l. ſi ſic. 75. ff. de legat. 1. l. fideicommiſſà. 11. §. quanquam. ff. de legat.*

1.
2.
3.

gat. 3. *Marius Salomonius in d. l.* 1. *ff. de conſtit. pr. & in l. Princeps.* 31. *ff. de legib. Vaſq. lib.* 1. *controverſ. illuſtr. c.* 2. *num.* 2. Quocirca non immeritò Antiochus ille tertius eſt laudandus: de quo memoriæ mandatum eſt, eum datis ad ſingulas civitates ſuas literis iuſſiſſe, ne ſibi parerent, ſi quid fortè præter ius & fas ediceret, *notantibus hîc Balduino & Mynſingero num.* 4.

4. Illud hîc diſcutiendum occurrit: ecquid interlocutio quoque Principis obtineat vim legis? Et non obtinere, reſcriptum extat *in l.* 3. *verſ. ſed & ſi generalis.*
5. *C. de legib.* Nec obſtat *d. l.* 1. §. 1. *ff. de conſtitutionib. princip.* ubi quod Princeps de plano interlocutꝰ eſt, lex eſſe dicitur. *Nam* variè reſponderi ſolet. Accurſius *in d. l.* 1. non aliter vim legis generalis interlocutionem habere autumat, quàm ſi hoc expreſsè dicatur: *idq́ probat Julius Pacius cent.* 1. *ἐναντιοφανῶν. quæſt.* 17. Bartolus *ibidem num.* 1. diſtinguit: an Principis interlocutio redacta ſit in corpore juris, vt tunc procedat diſpoſitio *dicta l.* 1. an non; & de eo accipiatur *d. l.* 3.

l. 3. C. de legib. Aliter ſcribit Connanus *lib. 1. Commentar. jur. civ. c. 16. nu.* 5. nimirum Ulpiani hanc eſſe mentem; non ſolùm, quæ cognoſcens & pro tribunali; ſed etiam quæ de plano, & quaſi aliud agens Imperator decreverit, vim legis obtinere: & ſic *in d. l.* 1. interlocutionem pro decreto de plano facto: aſt *in d. l. 3.* pro ſententia interlocutoria intelligendam eſſe. Sed & illud non abſurdè dicitur: interlocutionem Principis vim legis generalis non obtinere. *d. l. 3. C. de legib.* obtinere autem vim legis eo tantùm in caſu, de quo Princeps interlocutus eſt *d. l. 1. §. planè ex his. 2. ff. de conſtit. Princip. Wegner. Diſput. 1. theſ. 5. ad lit. L. Eadem de re diverſas in partes abeuntes vide Hotomanum libr. 2. obſerv. 4. Duarenum ad tit. ff. de conſtitutionib. cap. 2. Anton. Fabrum in Rationalib. ad d. l. 1 ff. de conſtitut. Princip.* Similiter nihil obeſt, 6. quòd beneficia Principum quàm pleniſſimè & latiſſimè ſint interpretanda. *l. 3. ff. eod. tit.* Id namque verum eſt reſpectu ipſius dantis, non etiam alterius: tum quippe ſtrictè eadem interpretan-

da veniunt, *arg. l. 2. §. ſi quis à Principe. 16 ff. ne quid in loco publ. &c.* W*eſenbec. in Paratit. ff. de conſtit. Princip. num. 2. Gothofred. ad d. l. 3. ff. eod. Hænon. diſp. 1. controverſ. 16.*

7. Tertium eſt de cauſa & origine poteſtatis Imperatoriæ: quam ait Juſtinianus eſſe ex lege Regiâ, id eſt, Imperatori lege Regiâ conceſſam eſſe poteſtatem & conſtitutionum ſiue legum ferendarum, & totius Imperii. Hac enim lege populus Romanus, qui ante Cæſares Romæ imperium tenebat, omne ius, omnemque poteſtatem in Principem tranſtulit. *l. 1. § ſed & hoc ſtudioſum. 7. verſ. cùm enim lege antiqua. C. de vet. jur. enucl. l. 2. §. nouiſſimè. 11. ff. de orig. iur. d. l. 1. in princ ff. de conſtitutionib. Princip.*

8. Dici autẽ lex Regia inde videtur: quòd eâ initio vrbis Romanæ Romulo, cæteriſque Regibus ſua poteſtas eſſet confirmata: eâque poſtea reductâ & in vſum reuocatâ, auguſtiſſimo Imperatori Octauio Auguſto, eiuſque Succeſſoribus poteſtas & maieſtas Imperii tributa & confirmata eſt, *vt ſentiunt* W*eſenbecius*

becius & Giphanius in hoc §. Coraſius lib. 6. miſcellan. juris civ. cap. 8, num. 2. Couarruuias practicar. quæſtion. cap. 1. n. 3. Et ea de re latiſſimè diſputat D. Arumæus exercitat. Juſtin. 1. theſ. 18. nec non D. Thomas Lanſius in Diſcurſu, de lege Regia. theſ. 3. & plurimis ſubſeqq. vſque ad theſ. 44.

Hinc opportunè quæri poterit: num hodie, poſt legem Regiam latam ſiue renouatam, populus quoque Romanus in vnum collectus legem generalem condere poſſit? Et veritati juris, receptæque opinioni propius eſt: lege Regiâ in Imperatorem adeò translatam eſſe poteſtatem populi Romani; vt ipſe nullius rei jus integrum ſibi conſeruârit: atque ideo ſolus hodie Imperator ſummorum Magiſtratuum creandorum jus & legis ſanciendæ poteſtatem habeat. *l. vnic. in pr. ff. de lege Iul. ambitus.* Hæcque ſententia, *præter hunc § noſtrum, & leges modò allegatas*, manifeſtè etiam probatur *per l. vnic. ff. de offic. præfecti prætorio.* vbi dicitur, regimenta Reipubl. ad Imperatores eſſe translata. 9. 10.

Quæ verba indubitatè conuincunt: ſic eſſe à populo Romano ius omne in Imperatorem collatũ & transfuſum: vt nihil prorſus ipſe de eo iure ſibi retinuerit. Quid enim verbum, *transferre*, importat aliud, quàm imperium, necnon legis & conſtitutionis faciendæ ius Principi ita datum eſſe; vt ſimul à populo receſſerit? Transferri namque dicitur, quod vni datur, & alteri adimitur. §. 1. *infr. de adempt. legat. l. ſicut. 5. ff. de adim. vel transfer. leg. l. 1. C. de in lit. iurand.*

II. Eadem aſſertio euidentiùs confirmatur *l. vlt. §. 1. C. de legib.* vbi Iuſtinianus diſertis verbis definit: ſoli Imperatori leges condere, & leges interpretari permiſſum eſſe. Non igitur populo Romano auctoritas legis condendæ ampliùs competit: ſed per legem Regiam ei adempta, ſolique Imperatori conceſſa eſt. *Ita non obſcurè tenent Accurſius hîc, Joan. Fab. Ant. Matthæus, Hortenſius, & Angel. Aretin. nu. 5. Gouean. lib. 2. lection. variar. c. 30. Connan. lib. 1. Commentar. jur. ciu. c. 16. nu. 2. Wegner. d. Diſputat. 1. theſ. 5. ad lit. g. Bronchorſt. cent. 1. ἐναν-*

Συκοφαντῶν. aſſert.5. Hænon.d.diſput.1.controuerſ.18. & Hilliger. in Donello enucleat.lib.1.c.15.ad lit.g.

Non obſtat, quòd Juſtin. Imperator juris Romani partes recenſere volens, *hîc & in tit. Digeſtor. de legib. ſenatusq́; conſultis, &c.* illis quoque legem, quam populus Romanus ſciſcere poſſit, annumeret, eoq́ue ſatis ſignificare videatur; tum etiam temporis, cùm Pandectæ compoſitæ fuerunt, ſicq́ue poſt legem Regiam latam, potuiſſe populum Romanum ſuffragio ſuo ius condere. *Etenim* hæc conjectura, vtpote nimiùm fragilis, contra apertos iuris textus nihil valere poteſt: illudq́ue propterea ab Imperatore factum eſſe veriſimile eſt; vt non illius ſolùm iuris, quod de futuro conſtitueretur (*Principum ſcilicet conſtitutionis*) ſed totius etiam iuris Romani conſtituti, & quo adhuc vteremur, partes innoteſcerent. 12.

Nihil item vrget *l. de quibus. 32. §. 1. ff. de legib.* vbi Julianus Iureconſultus, vt confirmaret, quæ populi Romani conſuetudine ſemper obſeruata eſſent, vim 13.

legis habere: hac vſus eſt ratione: Si ea, quæ populus expreſſo conſenſu per legis rogationem declarato ſtatuit & decernit, vim legis obtinent: non minùs certè tribuendum erit auctoritatis his, quæ tacito populus conſenſu placere ſibi oſtendit. Atque ita præſupponit Iuriſconſultus: legis inſtar habere, quæ ſuo conſenſu populus aperto declarat. Nihil vrget, *inquam.* Nam legis iſtius hæc ſententia eſt: Quæcunque populus Romanus more & conſuetudine recepit, vim legis obtinere: cùm & ea, quæ expreſsâ olim voluntate ſanciuit, legis vicem & auctoritatem obtinuerint. Ideoque non de lege futurâ, ſed de eâ, quæ iam condita in medio conſiſtit, Iulianus loquitur. *Quaſi dicere vellet:* leges, quas populus Romanus tulit, indubitatam iuris auctoritatem habent, propter voluntatem & conſenſum populi: ſed cùm in iis, quæ inueterata conſuetudo introduxit, populus non minùs ſuum conſenſum, non quidem expreſſum, ſed tacitum declarârit: non oportet eorum minorem eſſe, quàm legum aucto-

Digitized by Google

auctoritatem. Nihil ſiquidem intereſt: ſuffragio expreſſo populus voluntatem ſuam declarauerit, an tacito, rebus ſcilicet ipſis & factis. *d. l. 32. §. 1. verſ. nam quid intereſt. ff. de legibus.* Ex quibus omnibus vera patet concluſio: lege Regiâ poteſtatem omnium rerum, adeoq; etiam legis ferendæ ita Imperatori tributam eſſe, vt populus eâ exutus,ampliùs legem condere nequeat: ſed ſolus Imperator, adhibitis in conſilium illis, qui adhibēdi ſunt, id facere poſſit. *Petr. Vanderan in tract. de priuileg. creditor. c. 9. num. 2. & ſequentib. Hucq; pertinēt, quæ annotauimus ad §. publica. 3. infr. de publ. iudic. n. 23. & ſeq.* Tametſi aliter ſentire videantur *Baro ad d. l. 1. ff. de conſtitution. Princ. Iohannes Caluin. in tract. de Princip. cap. 1. Foppius ab AEzema lib. 2. diſſert. cap. 10. & Duarenus ad tit. ff. de legib. cap. 3.* Sanè hodie in 14.
Imperio legem vniuerſalem condit Imperator cum aſſenſu & conſilio Electorum, Principum, & Ciuitatum Imperii, *vt rectè notauit Treutler. vol. 1. Diſp. 1. theſ. 5. ad lit. E. eumq; citans VVegnerus*

§. Sed & quod Principi.6. Inſtit. loco prææallegato. Etſi verò lege Regiâ populus omne imperium ſuum ac poteſtatem Principi conceſſit, adeoque omnem conſtituendæ & abrogandæ legis facultatem iam habet: non tamen legibus naturæ & gentium (licèt de merè poſitiuis & ciuilibus aliud ſtatuatur. *l. princeps. 31. ff. de legib.*) exemptus creditur, *arg. l. digna vox. 4. C. d. tit. & latiùs oſtendi infrà ad princip. tit. de rer. diuiſ. num.* 115. *& ſeqq.* Hinc Principem ad contractus obſeruantiam adſtringi; nec priuato rem ſuam auferre poſſe, palam eſt: adeò, vt ne quidem publicâ vtilitate vel neceſſitate vrgente, vſum aut dominiũ rei ſuæ alicui adimere valeat; niſi pretium iuſtum, vel merces exoluta fuerit. *Ezech. 46. v. 18. l. venditor. 13. §.* 1. *ff. commun. prædior. l. 2. C. pro quib. cauſ. ſerui pro præm. &c. D. Bocer. in tract. de inueſtitura feudi. c. 3. num. 74. cum ſeqq. Hieronym. de Caualtos in ſpeculo aur. opinion. commun. contra commun. q. 577. & ſeq. tom. 2. & explicatiùs docui in d. princ. infrà de rer. diuiſ. num. 95. & plurimis ſubſeqq.*

15 (margin, beside "pulus omne imperium")
16 (margin, beside "diuiſ. num.")

Quar-

Quartum, quod de cõſtitutione hoc 17.
loci adfertur, eſt diuiſio eius vna trimẽbris. Omnis namque conſtitutio, vel epiſtola eſt, vel decretum, vel edictum. Epiſtola, quæ & reſcriptum, & interdũ 18.
ſubſcriptio dicitur, *d. l. 1. §. 1. ff. de conſtitut. Princip.* erat conſtitutio, quâ Imperator vel ſubſcribebat libellis ſupplicantium, *initio tit. verſ. poſtea verò ſubſcriptione. infrà quib. non eſt permiſſ. fac. teſtament.* vel magiſtratui cõſulentibuſque reſcribebat, quid pro iure ſeruari vellet. *VVeſenbec. hîc num. 4.* Cuius generis epiſtolæ, ſiue conſtitutiones & reſcripta extant paſſim in iure. *§. ſi quis tutor. infrà de ſuſpectis tutorib. §. planè, infrà de militari teſtament. §. ſi plures. infrà de fideiuſſorib. l. ſi quis. 30. l. fratres. 33. & l. vlt. ff. de pœnis. l. penult. ff. de iure fiſci. l. pars literarum. 48. ff. de iudic. l. ſed addes. 19. §. cùm quidam. 9. ff. locati. & l. diui fratres. 17. ff. de iure patronatus.* Decretum appellatur ſententia, 19.
quam Princeps pro tribunali ſedẽs, cauſâ cognitâ, & vtrâque parte auditâ pronunciauit. *l. 3. ff. de his, quæ in teſtam. delent.*

delent. l. vlt. ff. de heredib. inſtituend. Cuiac. lib. 2. obſeruat. c. 26. Hotoman.
20. *hic enunciat. 3.* Haud enim puduit olim Principes intereſſe iudiciis, & actionibus cauſarum. Unde nec Philippus Macedo indecorum putauit quotidie præſidere cauſis cognoſcendis: nec ægrè tulit cuiuſdam aniculæ admonitionem: *Ne Rex eſſet, ſi non vacaret ei ſuorum cauſas audire.* Hunc Patrem ſuum glorioſè imitatus eſt Alexander Magnus: cui moris fuiſſe dicitur actiones forenſes audire alterâ aure manu obturatâ: quam integram ſe ſeruare aduerſæ parti dicebat, *referente hic Balduino.* Sed & Juſtinianus ipſe teſtatur: ſe ex forenſib. controverſiis, quibus interfuit frequenter, ſumpſiſſe occaſionem multarum ſalutarium legum ferendarum. *Nouell.*
21. *108. in princip.* Edictum porrò dicitur illud, quod vel programmate publicè propoſito, vel voce præconis promulgatur. *Giphan. hic in verb. vel edicto præcepit.* Et huiuſmodi edicta in iure ſunt complura. *§. vlt. infrà de vſucap. & long. temp. præſcript. l. hac edictali. 6. C. de*

C. de ſecund. nupt. l. 3. C. de edicto diui Hadriani tollend. cum ſimilib. Eaq́ de re videantur Vulteius lib. 1. *Iuriſprudent. Rom. c. 2. & Donell. lib. 1. Commentar. de iur. civ. c. 9. pag. 22.*

Quintum eſt de nomine legum Imperialium. Et ait Juſtinianus: eas appellari conſtitutiones, ſcilicet communi nomine, *vt hic annotat Giphanius.* Dicuntur & ſtatuta. *l. ſtatutis. 3. C. de ſentēt. ex breuic. recitand.* ſed minùs eleganter. Dicuntur & ſanctiones: ſed hoc generale eſt verbum. Apud Græcos verò vocantur διατάξεις; & apud Plutarchum in Marcello commemorantur διατάγματα τῶν ἀρχόντων, *referente hoc loci Balduino.* 22.

Sextum & vltimum eſt de altera conſtitutionum diuiſione; quâ eæ vel ſunt generales, vel ſpeciales ſiue perſonales. 23.
Generales ſunt, quæ vniuerſo imperio datæ ſunt, omnesq́ue tenent, & ad omnes pertinent *l. leges vt generales. 3. & l. vlt. C. de legib.* 24. Speciales ſunt eæ, 25. quæ vel ſingulis perſonis, vel corporibus, vt Eccleſiis, Ciuitatibus, Collegiis,

Scho-

Scholis, Curiis, Prouinciis, &c. ſunt datę. *d. l. 1. §. 2. ff. de conſtitut. Princip. l. 2. C. de legib.* Quæ & priuilegia dicuntur, & interdum ius ſingulare. *l. ius ſingulare. 16. ff. d. tit. l. iuſto. 44. §. nondum. 3. ff. de vſurp. & vſucap. l. fideicommiſſaria libertas. 23. §. etiam. 3. ff. de fideicommiſ-*
16. *ſar. libertatibus.* Notanda autem hîc eſt peruulgata iuris regula: ea, quæ contra ius ſpeciali ratione aut conſtitutione ſunt inducta, aut certæ perſonæ conceſſa, non trahi ad exemplum ſiue conſequentias. *l. quod verò. 14. ff. de legib. d. l. 1. §. 2. ff. de conſtitut. princip. l. quod contra. 141. ff. de regul. iur.*

17. Porrò pro complemento huius §. nõ inutiliter quæri poteſt: an ad legis ſiue conſtitutionis eſſentiã ſcriptura requiratur? Et requiri multi autumant. *Bartol. in l. 2. numer. 5. C. quæ ſit longa conſuetud. Marcus Mantua in rubr. de conſtitut. num. 25. Cynus, Bald. & Salicet. in l. humanum. 8. C. de legib. VVeſenbec. in Paratit. ff. de legib. num. 5. & in parat. C. eod. nu. 5. Niellius Diſput. feud. 1. th. 2. lit. a. & Hænonius Diſp. 1. contro-*

verſ.

uerſ. 15. Verùm non requiri, plures adſertant, *Anton. de Butr. & Imol. in c. fin. ext. de conſuetud. Ioan. Andr. ad Speculat. in tit. de conſtitut. Connan. lib. 1. Commentar. iur. ciu. c. 7. n. 5. & c. 10. n. 4. Ripa & Alexand. de Neuo in d. rubr. de conſtitut. num. 40. Vaconius à Vacuna lib. 4. declarat. 63. num. 3. Donell. lib. 1. Commentar. de iur. civ. c. 13. Hilliger. in Donell. enucleat. lib. 1. c. 8. ad lit. B. Arumaeus Exercit. Iuſt.* 1. *th.* 16. *Vulteius in §. conſtat. 3. ſuprà hoc tit. Gerhard. decad. 1. quaeſt. 6. Oleman. ad lib.* 1. *Diſp. iuris ciu. Giphan. Diſp. 1. num. 29. Petrus Auguſt. Morla in emporio jur. part. 1. tit.* 1. *q. 4. VVegner. diſput. 1. theſ. 4. ad lit. b. Treutler. part. 1. diſp.* 1. *th. 5. lit. b. Setſer. diſp. 1. th. 10. Fomannus diſp. 1. theſ. 26. lit. B. & Stuckius part.* 1. *Exercit. Iuſtin. decad.* 1. *aſſert. 5. lit. b.* Atque hæc negatiua ſententia (quam & ego veriorem cenſeo) probatur primùm ex definitione legis, *quæ habetur in l. 1. & 2. ff. de legib.* in qua definitione nulla prorſus ſcripturæ alicuius fit mentio: cùm tamẽ definitio omnia ſubſtantialia ſiue eſſentialia 28.

tialia rei definitæ ponere & exprimere debeat, *arg. l. 1. §. dolum. 2. ff. de dol. mal. Ariſtot. lib. 6. Topicor. Bartol. in l. 1. ff. de teſtament. & Decius in l. omnis definitio. 202. num. 1. ff. de reg. jur.*

Idem deinde pronunciatum corroboratur *ex can. lex eſt. Diſtinct. 2. & §. lex eſt. 4. ſuprà hoc tit.* vbi dicitur, legẽ eſſe, quod populus Romanus, ſenatorio Magiſtratu interrogante, conſtituit. Atque ita ſufficit, aliquid à populo Romano conſtitutũ eſſe, vt lex ſit; tametſi in ſcripturam redactum non fuerit.

Accedit tertiò *hic noſter §.* in quo Juſtinianus nullius ſcripturæ meminit: ſed ſimpliciter affirmat, conſtitutionem eſſe, quicquid Principi placuit. Igitur ſcriptura ad vim & eſſentiam conſtitutionis ſiue legis neceſſaria non eſt.

Quartò huc facit textus *in c. 1. de renunciatione. in 6.* in cuius fine Bonifacius octauus ſtatutum Cæleſtini ibi relatum, ad perpetuam rei memoriam, ſcriptis mandari iubet: ne videlicet longâ temporis intercapedine homines eius obliti, idem iterum in dubium reuocent

cent: cùm memoriam hominis valde 29.
labilem eſſe conſtet. *l. ſi arbiter. 28. ff. de probationib. l. peregrè. 44. in princ. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. l. 2. §. ſi quid autem. 14. C. de vet. iur. enucl. l. hac conſultiſſima. 8. §. at cùm humana fragilitas. C. qui teſtamenta fac. poſſ.*

Quintò pro noſtra aſſertione addu- 30.
citur *c. 1. in princip. de iureiurand. in 6.* vbi Nicolaus Pontifex ita loquitur: *Nec Prælati admittuntur, nec Canonici aliter recipiuntur; niſi iurent ſtatuta & conſuetudines ipſarum Eccleſiarum, ſcripta & non ſcripta, inuiolabiliter obſeruare.* Ex quibus verbis euidens euadit, quòd etiam ſtatuta ſiue conſtitutiones & leges non ſcriptæ ſint obſeruandæ: & conſequenter ad earum ſubſtantiam ſcriptura neceſſariò non exigatur. Nec quicquam ad rem pertinet, ſi cum diſſentientibus dicatur: verba illa, *non ſcripta*, ad conſuetudines, & verbum, *ſcripta*, ad ſtatuta; & ſic ſingula ſingulis, referri, *iuxta gloſſam ibidem.* Nam iſthæc interpretatio ſaluâ recti & congrui ſermonis ratione ſubſiſtere nequit. Etenim

ſi Nicolaus Papa verba, *non ſcripta*, ad conſuetudines referre voluiſſet: vtique *non ſcriptas* dixiſſet: aliâs eius reſcriptũ ſiue placitum falsâ latinitate vitiaretur, *per apertum textum in c. ad audientiam noſtram.* 11. *de reſcriptis. & arg. l. Plau-*
31. *tius.* 8. *ff. de aur. & arg leg.* Quid? quòd in conſuetudine, vt ſine ſcriptura obtineat, naturaliter & tacitè ineſt. *can. conſuetudo.* 5. *diſtinct. 1. l. de quibus.* 32. *ff. de legib.* adeoque eius expreſſio fruſtratoria & ſuperuacanea eſt. *arg. l. 3. ubi Socinus, Zaſius, & Alciat. ff. de legat. 1.*
32. Sextò noſtram confirmat ſententiã textus *in can. ſi quis omnem. 2. cauſ.* 1. q 7. vbi violans omnem traditionem eccleſiaſticam, ſcriptam, vel non ſcriptam anathema eſt: & ſic conſtitutio eſt eti am non ſcripta: & per conſequens ſcriptura non eſt de eius eſſentia: ſed potiù eſt quædam accidentalis forma, qu præter ſubiecti corruptionem adeſſe v abeſſe poteſt, *per notata Porphyrii lib. pr dica. c. de accidente. Bald. in l. 2. ad fi C. quand. prouocare non eſt neceſſ. &*

vn

vniuerſa. 4. C. de precib. Imp. offerend. & l. hi, qui. 7. C. de appellat.

Septimò non parùm confert textus *in can. inſtitutionis. 7. cauſ. 25. q. 2.* vbi hæc verba leguntur: *Inſtitutionis noſtræ decreta, quæ ſunt priuilegiis & ordinatione diſpoſita, perpetuâ ſtabilitate & ſine aliqua conſtituimus refragatione ſervari, ſiue quæ ſcripto decreuimus, ſiue quæ in noſtra præſentia videantur eſſe diſpoſita, &c.* Quæ ſanè vltima verba ponuntur pro decretis Pontificis non ſcriptis, ad differentiam eorum, quæ ſcripta ſunt, de quibus in proximè præcedentibus verbis illis; *quæ ſcripto decreuimus.*

Octauò pro hac parte militat: quòd Lacedæmoniorum leges in ſcripturam redactæ nunquam fuerunt. §. *& non ineleganter. 10. infrà hoc tit.* quod & lege diſertè apud ipſos, ne fieret, cautum fuit. *Plutarch. in vita Lycurg. quem refert Arumaeus d. Exercitat. 1. theſ. 16.* 33.

Nonò pro corroboratione eiuſdem partis facit textus *in l. 2. §. poſtea. 4. ff. de orig. iur.* vbi leges XII. tabul. ſcriptæ fuerunt pro roſtris poſitæ, vt apertiùs 34.

perciperentur. Ergo ſcriptura non ad eſſentiam legis, ſed potiùs ad faciliorem notitiam fuit inducta. Unde *in eadem l. 2. §. ita in ciuitate.* 12. dicitur, ius ciuile ſiue legem in ſola prudentium interpretatione ſine ſcripto conſiſtere: & *in l. de quibus. 32. §.* 1. *ff. de legib.* habetur, leges nullâ alia ex cauſa nos tenere, quàm quòd iudicio populi receptæ ſunt.

35. Decimò noſtræ aſſertioni robur addit non exiguum; quòd antequam ſcripturæ & literarum reperta ratio fuerit, ius ſcriptum tamen extiterit, quod cum ipſis ciuitatibus cœpit. §. *ſingulorum.* 11. *ibi, cùm & ciuitates condi, & leges ſcribi cœperunt. infrà de rer. diuiſ. Forcatul. dialog.* 1. *necyomant. num. 12. cum ſeqq. Hilliger. d. lib. 1. c. 8. ad lit. b.* Ex quibus omnibus manifeſtè patet: ſcripturam ad vim & eſſentiam cõſtitutionis ſiue legis minimè eſſe neceſſariam.

36. Huic veriſſimæ ſententiæ non aduerſatur §. *conſtat autem.* 3. *ſuprà hoc tit.* vbi lex & Principis placitum, id eſt, conſtitutio, inter iuris ſcripti partes referuntur,

tur. *Ibi namq;* lex, plebiſcitum, ſenatuſconſultum, conſtitutio Principis, prætorum edicta, & reſponſa prudentum appellantur ius ſcriptum; non quòd de ſubſtantia illorum ſit, vt ſcriptis mandētur: ſed quòd plerunque fieri ſoleat, vt ſcripto comprehendantur: quò ſcilicet eò meliùs in notitiam populi perueniāt. Undè & Albertus Gentilis *lib. 3. lect. 2.* tradit, iuri ſcripto deputari legem ab Imp. & Jureconſultis, *d. l. de quibus. 32. & l. immò. 36. ff. de legib.* non quia legis eſſentia ſine literis non conſiſtat: ſed quòd ſcriptura adhiberi ſolita, & in iure Juſtinianeo nulla ſit lex non ſcripta. Ubi etiam *ex Halicarnaſſ. lib.* 2. pleraſque leges Romulum ſine ſcripto tuliſſe, refert.

Similiter non obſtat *l. humanum.* 8. *C. de legibus* vbi reſcriptum eſt, legem dictari debere. Si igitur lex dictari debet: ergo & ſcribi: quia dictatura eſt ad ſcripturam præambula, *l. 1. C. de his, qui ſibi adſcribunt.* Eſt enim dictare, aliquid tractim pronunciare, vt calamo excipi poſſit. Hoc, *inquam*, non obſtat: tum 37.

quia forma ſiue ordo *dictæ l. humanum. 8. C. de legib.* non eſt neceſſitatis, ſed voluntatis: ac proinde illius omiſſio non vitiat: *hancq́ eſſe veritatem ſcribit inibi Bartolus num. 1. quem ſequitur Imola in rubr. ext. de conſtitutionib.* Tum quia dictari quoque dicitur, quod viuâ voce diſponitur, *arg. l. dictantibus. 22. C. de teſtament.* Nec hebetat hanc ſolutionē, ſi regeratur, *in d. l. humanum. C. de legib.* non ſolùm dici, legem dictari debere; ſed etiam, recenſeri & recitari: quæ verba ſcripturam præſupponunt. *l. 1. ff. de his, quæ pro non ſcriptis habent.* Quandoquidem recenſeri ac recitari etiam id dicitur, quod ſine ſcriptis ore proprio exprimitur. *l. 3. §. ſi quis noxali. 7. ibiq́ gloſ. in verb. recenſitione. ff. ad exhibend.* Idque indicat illud Iuuenalis:

Impunè ergo mihi recitauerit ille togatas.

Et illud Virgilii *lib. 4. Georgicor.*

Conſedit ſcopulo medius, numerumq́ recenſet.

39. Nihil præterea refragatur *l. 2. C. de ſentent. ex breuic. recitand.* vbi ſententia iudicis non valet, niſi in ſcripturam collata ſit. *Etenim* diuerſa eſt inter judicis

cis ſententiam, & legem ſiue conſtitutionem ratio. In ſententia iudicis ſcriptura idcirco requiritur: vt iudici omnis occaſio & materia ſententiam, quam tulit, mutandi ſiue corrigendi auferatur. Aſt in lege talis mutatio ſeu correctio non eſt metuenda: cùm leges publicè cũ conſenſu totius populi ferantur: & conſtitutiones cum conſenſu totius Imperii Procerum promulgentur, *vt ſuprà monitum*. Qua ratione nullum ſubeſt periculum: ne quis legem publicè latam, omnibusque notam mutet, aut emendet; etiamſi in ſcripturam redacta non fuerit.

Ampliùs noſtram ſententiam non eneruat *Nouell. 66.* in qua paſſim ſcriptæ conſtitutionis & legis fit mentio. *Nam reſpondetur*: textum illum vltra ſcripturam requirere legis publicationem: quę ſola publicatio, cum legis obſeruantiâ, ſine ſcriptura ſubditos ligat, *d. l. de quibus. 32 §. 1. ff. de legib.* Ideoque ſcriptura ibi conditionaliter prolata non importat legis eſſentiam, ſed probationem faciliorem, & communem obſeruantiã; 40.

vt nimirum lex ſcribatur ad perpetuam rei memoriam, ne confuſio inducatur: quod arguunt illa Nouellæ allegatæ verba, *in c.* 1. *circa principium* poſita: *Ut autem apertiùs adhuc cauſa declaretur; ſancimus, ſi ſcripta fuerit huiuſmodi lex, &c. Petr. Auguſt. Morla d. part.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 4. *num.* 7. *in fine.*

41. Denique nihil mouet, quod obiicitur, nullam inter legem & conſuetudinē ſeu ius non ſcriptum relinqui differentiam, ſi dicatur, ſcripturam non eſſe neceſſariam ad ſubſtantiam legis, vel conſtitutionis. *Ingens* enim adhuc eſt inter legem & conſuetudinem diſcrimen, hoc videlicet: quòd lex rogatur ſolo conſenſu populi, & conſtitutio fit ſolo conſenſu Imperatoris & Procerum Imperii. *d. l. humanum.* 8. *C. de legibus.* At verò conſuetudo nudo populi conſenſu neutiquam conſtituitur: ſed inſuper ad eam introducendam actuum frequentia, & temporis diuturnitas requiritur. *d. l. de quibus.* 32. *ibiq; Dd. ff. de legibus. & audituri ſumus pleniùs in §. ſine ſcripto.* 9. *infrà hoc tit.* Quamob-

rem

rem intrepidè concludendum : legem ſiue cõſtitutionem valere, quamuis nullis literis conſignata fuerit. *Sed vide omnino Cornelium Benincaſium in tract. de conſtitutionib. quæſt. 8. vbi pro vtraque parte plura cumulat, & tandem num. 47. ſuam opinationem declarat.*

§. Prætorum quoque. 7.

Prætorum quoque edicta non modicam obtinent iuris auctoritatem. Hoc etiam ius honorarium ſolemus appellare, quòd qui honores gerunt, id eſt, magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt. Proponebant & Ædiles Curules edictum de quibuſdam cauſis, quod & ipſum iuris honorarii portio eſt.

Digitized by Google

SUMMARIA.

1. *Prætores vnde dicti, quando creati, & quotuplices.*
2. *Prætorum edicta qualem vim & auctoritatem obtineant.*
3. *Ius prætorium cur etiam honorarium appelletur.*
4. *Prætor iuris ciuilis cuſtos.*
5. *Ædiles Curules vnde ſic dicti, & de quibus cauſis ius dicere ſoliti fuerint.*
6. *Actiones ædilitiæ quales.*
7. *An ius ædilitium ſit pars ſiue ſpecies iuris prætorii.*
8. *Stipulationes ædilitiæ vnde veniant.*
9. *Ædilitium ius ſub prætorio continetur.*

1. QUintam Juris ciuilis Romani ſcripti ſpeciem *Prætorum edicta* conſtituunt. Prætores à præeſſendo dicti ſunt, ſecundùm *Mynſinger. ad hũc* §. *n.* 1. vel à præeundo, quòd iure & exercitu præirent, *authore Varrone, quem refert Weſenbecius hîc n.* 2, creatique primùm ſunt, anno ab vrbe condita 390. *teſte Liuio lib.* 7. *in princ.* & ſunt vel vrbani, qui ciuibus; vel peregrini, qui inter peregrinos ius dicebant. *l.* 2. §. *cumq́; conſules.*

ſules. 27. cum §. ſeq. ff. de orig. iur. Gæddæus ad l. 1. *num.* 1. *& ſeqq. ff. de verb. ſignif.* De prætorum autem edictis tria ſuccinctè hîc proponuntur. Primum eſt de auctoritate, ſiue de vi ac poteſtate edictorum. Et ait Iuſtinianus Imperator: 2.
prætorum quoque edicta non modicam obtinere iuris auctoritatem. *Quaſi dicat*; quatuor priorum iuris ſcripti partium vis atque poteſtas ſumma eſt: edictorum autem licèt non ſit tanta; non tamen eſt exigua. Etenim illarum partium vis erat perpetua: edictorum duntaxat annua: quia & prætorum imperium anno finiebatur, *per princip. tit. infrà de perpet. & temp. actionib. Cicer. in* 3. *Verrina. Budæus in l.* 2. *ff. de ſtat. homin. Alciat. lib.* 2. *diſpunct. cap.* 27. *Coraſ. part.* 2. *de iur. art. cap.* 13. Sed hodie eadem vis eſt & poteſtas edictorum, in libros iuris noſtri relatorum, quæ reliquarum iuris ſcripti partium: vt ſcilicet & perpetua ſint, & omnes ligent: ſic tamen, vt naturam iuris prætorii in præſcriptione actionum, & aliis partibus retineant, quatenus conſtitutionibus non

nõ eſt alterata: *vt notant hîc Giphanius, in verſ. non modicam, &c.* W*eſenbecius n. 6. Vulteius n. 5. Heigius n. 5. & 6.*

Alterũ eſt de verbo ſiue appellatione.
3. Et inquit Imperator: hoc ius, quod Prætores conſtituêre, non ſolùm dici prætorium, ſed etiam ius honorarium. Idem ait Papinianus *in l. ius autem civ. 7. in fin. ff. de iuſt. & iur.* & Pomponius in *d. l. 2. §. eodem tẽpore. 10. ff. de orig. iur.* Ratio huius appellationis hîc aſſignatur: quòd qui honores gerunt, id eſt, magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt. Ut autem verbum *honoris* commune eſt, adeoque non tantùm ad prætores; ſed etiam ad Conſules, Tribunos, Ædiles, &c. pertinet: ita & ius honorarium, vox ſiue nomen generale eſt, ad omnium Magiſtratuum edicta pertinens. Quare ius prætorium honorarii iuris eſt portio quædam: vt & edicta Ædilium, edicta Conſulum, Tribunorum, &c.
4. Quia tamen prætor iuris ciuilis cuſtos dicitur: nomen iuris honorarii de prætorio κατ' ἐξοχὴν ſeu per excellentiam intelligi conſueuit: vt & Ulpianus *in frag-*

fragment. tit. 12. curatores vocat honorarios, à prætore conſtitutos : hisque opponit legitimos, ex lege XII. Tab. datos. *Giphan. hic in verſ. hoc etiam ius honorarium, &c.*

Tertium eſt de iure Ædilitio: quod & ipſum partem iuris honorarii eſſe Imperator hîc in fine affirmat. Solebant enim Romæ etiam Ædiles Curules (ſic dicti, quòd vel curru veherentur: vel ædium ſacrarum & vrbis curam gererẽt; vel ſellis curulibus inſiderent. In curru quippe ſella erat, ſupra quam conſidebant; quæ ob eam cauſam curulis appellabatur. *Sext. Feſt. lib. 3. Gell. lib. 3. cap. 18. Schardius in Lexico iuridic. in verb. ædiles. gloſſ. hîc in verb. curules. Borcholt. in §. conſtat autẽ. ſuprà hoc tit. n. 19.*) ius dicere de quibuſdam cauſis: vt de venditionibus, & de animalibus ac feris continendis, quâ vulgò iter fiat. *l. 1. l. ſi enim. 40. §. 1. & duab. ll. ſeqq. l. ſciendum. 63. ff. de ædil. edict. §. cæterùm. infrà tit. ſi quadrup. pauper. fecisſ. dic.* Et hoc eſt, quod ait hîc in fine Juſtinianus, *de quibuſdam cauſis*, id eſt, de venditionibus, 5. 6.

&

6. In via publica continendis. Hinc ædilitiæ actiones, quæ ex Ædilium edicto oriuntur: quales ſunt redhibitoria, & quanti minoris. *d. l. 1. §. 1. l. cùm autem redhibitio. 23. §. hæ actiones. 5. l. iuſtiſſimè. 44. §. 1. & §. vlt. l. ſi hominem. 47. ff. de ædilit. edict. l. 2. & tot. tit. Cod. de ædilit. actionib. ibiq́ꝫ Molineus. Et iſtas actiones latiſſimè explicat Joan. Oldendorp. claſſ. 4. act. 2.*

7. Enimuerò de eo hîc non conuenit inter omnes Interpretes: an ius Ædilitium, iuris prætorii ſit pars ſiue ſpecies? Id ſanè affirmare videntur *Accurſius hîc in verb. honorarii. AEmil. Ferrettus in ſuis not. ad hanc tit. & Mynſinger. hîc in fine. nec non Weſenbecius in Paratitlis*
8. *ad tit. ff. de ædilit. edict. num. 2.* Horumque ſententiam probat §. *prætoriæ. 2. infr. de diuiſione ſtipulation.* vbi expreſsè dicitur, ſtipulationes ædilitias à iuriſdictione Prætoris venire. Aſt illud negat Jacobus Cuiacius *in l. ſtipulationum. 5. ff. de verb. obligat. & lib. 8. obſeru.* 38. qui ius ædilitium honorarium dici autumat, nuſquam prætorium: & *in d. §. 2. infr.*

infr. de diuiſione ſtipulat. verbum *prætoris* ſuppoſititium, atque adeò delendum eſſe putat: eò quòd *in d. l 5. circa princip. verſ. prætorias. ff. de verb. obligat.* (ex qua l. textus *in d. §. 2. infr. de diuiſ. ſtipulat.* ad verbum deſumptus eſt) Pomponius IC. ita reſpondit: ædilitiæ ſtipulationes à iuriſdictione veniunt, hoc eſt, ab edicto, non Prætoris, ſed Ædilium. *d. l. 5. in princ. verſ. communes. ibi, ab ædilis edicto. ff. de verb. oblig.* Quanquam 9.
autem, ſi proprietas verbi ſpectetur, vera Cuiacii opinio videtur, exiſtimantis: ius Ædilium curulium nuſquam diſertè prætorium ius dici: interim tamen & illud itidem veriſſimum cenſeo: ἐν πλάτει & in vſu iuris ſub prætorio iure ædilitium quoque comprehendi: propterea quòd Iuriſconſultus *in præallegata l. 5. ff. de verb. obligat.* inquit, & Imp. Iuſtinianus *in d. §. 2. infr. de diuiſ. ſtipulat.* repetit: prætorias ſtipulationes ſic exaudiri oportere, vt in his etiam contineantur ædilitiæ. Si itaque ædilitiæ ſtipulationes in prætoriis continentur: non vtique abſurdum eſt, ſi ſtatuatur, ædilitium

quo-

quoque ius ſub prætorio iure contineri. *Idq́ꝫ placet Petro Fabro in l. nec ex prætorio. 27. ff. de reg. iur. Weſenbecio hîc in fine. Borcholten. in Commentar. de pact. cap. 5. num. 44. Donello ad §. omnium. num. 3. infr. de actionib. hosq́ꝫ referenti* Wegnero *Diſputat.* 1. *ad Inſtitut. theſ.* 6. *ſub lit. g.*

§. Reſponſa prudentium. 8.

Reſponſa prudentium ſunt ſententiæ & opiniones eorum, quibus permiſſum erat de iure reſpondere. Nam antiquitus conſtitutum erat, vt eſſent, qui iura publicè interpretarentur, quibus à Cæſare ius reſpondendi datum eſt, qui Iuriſconſulti appellabantur: quorum omnium ſententiæ & opiniones eam auctoritatem tenebant, vt iudici

dici

dici recedere à reſponſo eorum non liceret, vt eſt conſtitutum.

SUMMARIA.

1. *Reſponſa prudentum quanám ſint.*
2. *Verbo reſponſi quid contineatur.*
3. *Iuriſconſultorum variæ appellationes.*
4. *Vocabuli Anteceſſoris tres notiones.*
5. *Vis ac poteſtas reſponſorum.*
6. *Modernorum Iuriſconſultorum non neceſſaria, ſed probabilis tantùm auctoritas.*
7. *Hodie à Doctorum conſiliis iudici recedere licet.*
8. *Indices veritatem ſequi debent.*
9. *Tantum Doctoribus credendum, quantum probant.*
10. *Sententia contra communem opinionem lata, ipſo iure valet.*
11. *Qui pro ſe conſilium duorum ſaltem excellentium Doctorum habet, probabilem litigandi habuiſſe cauſam præſumitur.*

SExta & vltima iuris ſcripti pars, in reſponſis prudentum poſita, hîc e-

nucleatur: deque iis tria breuiſſimè in-
1. dicantur. Primum eſt eorum definitio, quæ talis eſt: Reſponſa prudentum ſunt ſententiæ & opiniones eorum, quibus permiſſum erat de iure reſpondere, ſiue (*vt alii legunt*, *Hotomanus*, *Borcholt*. *Weſenbecius*, *Giphanius*, *Vulteius* & *Balduinus hîc*) iura condere. Rectè autem reſponſa definiuntur *ſententiæ*.
2. Nam hoc verbo *reſponſi* latè & generaliter accepto, vt hîc, omnes omnino Juriſconſultorum ſententiæ, ſcripta & commentaria continentur. Propriè verò & anguſtè ſiue ſpecialiter ea, quæ Iuriſconſulti conſulentibus reſpondent, ita appellantur: quæ hodie pragmatici conſilia ſiue conſultationes vocare ſolent. Atque hinc eſt, quòd libri reſponſorum diſtinguantur à libris ſententiarum, opinionum, regularum, differentiarum, diſputationum, quæſtionum, explanationum, &c. *vt ex indice Pandectarum videre eſt, & innuit hoc loco Giphanius.*

3. Secundum eſt de appellatione eorum, de quorum reſponſis agitur. Et

Et inquit Iuſtinianus: eos appellari Iuriſconſultos. Appellantur etiam Iuriſperiti, & à Poëtis Iureperiti, & interdum Conſulti, & Iureconſulti, & Studioſi iuris, *vt apud A. Gell. lib. 12. cap. 13. l. diuus. 4. ff. de var. & extraord. cognit.* Vocantur quoque auctores iuris, vel auctores abſolutè, & eorum reſponſa auctoritates. *l. 2. §. poſt originem. 13. ff. de orig. iur. l. 1. §. interdum. ff de vſufruct. adcreſc. l. diui fratres. 17. ff. de iure patronat. l. mora fieri. 32. ff. de vſuris. l. fin. §. 2. C. de curatore furioſi vel prodigi. l. 1. in princ. & §. 1. C. de commun. ſeruo manumiſſ.* Dicuntur & Legumlatores, Græcè νομοθέται, & conditores iuris. *l. 1. §. ſed & hoc. verſ. cùm enim. & l. 2. §. non autem incognitum. C. de vet. iur. enucl. l. vlt. C. de condict. indeb. l. nulla. 23. C. de procuratorib. l. ſi furioſi. 25. in princ. C. de nupt. l. fin. C. ad SC. Velleian. & l. fin. C. de hereditate vel act. vend. Cuiac. lib. 7. obſeru. cap. 25.* Nuncupantur inſuper prudentes, itemque ſapientes. *hoc §. noſtro. d. l. 2. §. his legibus. 5. & tot. tit. ff. de orig. iur. & omn. magiſtrat. & ſucceſſione prudentium. l.*

ius autem ciuile. 7. *ff. de iuſtit. & iur. Hotoman in Commentar. de verbis feudalib. in verbo, ſapientes. pag.* 736. *Heigius hic num*. 5. Illud porrò admonendum: tempore Juſtiniani, & in iure noſtro hoc verbum *Juriſconſulti*, vt inſigne & auguſtum, veteribus tantùm illis tribui: reliquos verò, Iuris Interpretes, Magiſtros, Præceptores, Doctores, Profeſſores legum, & proprio vocabulo Anteceſſores appellitari, *vt in d. l.* 1. *&* 2. *C. de vet. iur. enucl. & in Præfatione Cod.*
4. *Pand. & Inſtitut*. Huius enim verbi *Anteceſſoris*, tres potiſſimùm perhibentur eſſe notiones. Primò *Anteceſſor* vulgò dicitur *Prædeceſſor*, id eſt, qui in munere ſiue tempore prior fuit altero. Huc pertinet, quod Paulus IC. reſpondit: *Edictum, quod ab anteceſſore datum eſt, in numero trium edictorum connumerari debet. Planè licèt omnis ab anteceſſore numerus finitus ſit, ſolet ſucceſſor vnum edictum dare. l. edictum.* 55. *ff. de iudiciis*. Deinde anteceſſor pro Principe ſumitur: vt Petrus & Paulus Apoſtolorum ſunt anteceſſores, id eſt, Principes, *auctore*

ctore Tertulliano libr. 1. & 5. aduerſus Marcionem. Tertiò anteceſſoris nomine Profeſſor iuris ſignificatur, *vt in d. l. 1. & 2. C. de vet. iur. enucl & locis ſimilib. Cuiac. lib. 12. obſeruat. c vlt. Et de eodem verbo videatur Hadrianus Tornebus libr. 8. aduerſarior. cap. 19 & Schardius in ſuo Lexico, in verbo, anteceſſores, &c.*

Tertium, quod hîc adfertur, eſt de vi 5.
ac poteſtate ſiue auctoritate reſponſorum. Ait autem hîc in fine Imperator: conſtitutum fuiſſe, vt non liceret iudicibus à reſponſis Iuriſconſultorum recedere. Verùm vt hoc explanetur diſtinctiùs; ſciendum eſt, olim poteſtatem de iure reſpondēdi, ſiue profitendi ſe Iuriſconſultum fuiſſe liberam, magnamque ſemper fuiſſe reſponſorum auctoritatem; adeò, vt non facilè prætor aut iudex in iudicando, vel iure dicendo, illa contemneret, *ſicuti fuſiùs exponit Tullius pro Cecinna.* attamen non ita iis adſtrictus erat iudex, vt legibus. Deindè verò ea ipſa, quam prudentes habebant, auctoritas dignitasque euileſcere cœ-

pit, omnibus paſſim, qui fiduciam ſtudiorum ſuorum habebant, ſeſe ingerentibus, aut certè ciuilibus vndique bellis pullulantibus, *vt grauiter conqueritur Cicero lib.2. officior.* Sed illam mox Auguſtus Cæſar reſtituit; iusque reſpondendi à ſe, & Succeſſorib⁹ ſuis impetrari voluit, *monente Pomponio in d.l.2. §. poſt hunc, 47. verſ. & vt obiter ſciamus, &c. ff. de orig. iur.* Tandem Imp. Theodoſius iunior ſummam Prudentum reſponſis, vtpote magno ſtudio curaque elaboratis auctoritatem, hoc eſt, vim legum attribuit. *l. vnic. C. Theodoſ. de reſponſis prudent. lib.1. tit.4.* eamque Imp. Iuſtinianus confirmauit. *l.1. §. ſed neque. 6. Cod. de vet. iure enucleand. Ut omnes*, inquit, *qui relati fuerint in hunc Codicem* (Digeſtorum ſcilicet) *prudentiſſimi viri habeant auctoritatem, tanquam ſi eorum ſtudia ex principalibus conſtitutionibus profecta, & noſtro diuino fuerant ore profuſa. Omnia enim meritò noſtra facimus: quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas. Nam qui ſubtiliter factum emendat, laudabilior eſt*

eo,

eo, qui primus inuenit. Atque hoc eſt, quod ſubiicitur hoc loco, *vt eſt conſtitutum*, ſcilicet à Theodoſio, & ab ipſo etiam Iuſtiniano, *docente hîc in calce Huberto Giphanio.*

Enimuerò modernorum ſiue recen- 6.
tiorum Iuriſconſultorum, Bartoli, Baldi, Caſtrenſis, Alexandri, Socini, Iaſonis, & cæterorum, quotquot ſunt, non neceſſariam, vt veterum; ſed probabilem tantùm auctoritatem & conſultationem eſſe, hic textus noſter euidentiſſimè euincit. Ait enim; illorum ſolummodo Iuriſconſultorum, quibus à Cæſare ipſo ius reſpondendi datum fuit, opiniones, reſponſa & conſilia eam auctoritatem obtinuiſſe, vt iudex ſuâ ſententiâ ab illis recedere non potuerit. Atqui hodie nemini Iuriſconſultorum Cæſar talem facultatem largitur, vt ſuis placitis ſiue reſponſis legem inducere
queat: ac idcirco Iudici à Doctorum 7.
noſtrorum conſiliis & communibus opinionibus, quippe publicâ auctoritate non ita munitis & receptis, iuſtas ob cauſas diſcedere licebit. Huicque ſen-

Digitized by Google

tentiæ ſuffragatur textus *in l. nemo. 13. C. de ſentent. & interlocut. om. iud.* vbi
8. ſcriptum eſt; omnes iudices veritatem, & legum atque iuſtitiæ veſtigia, proindeque non Doctorum conſilia, aut opiniones communes, nulla lege corroboratas, in iudicando ſequi debere. Un-
9. de non minùs verè, quàm eleganter dici ſolet: tantum Doctoribus credendum eſſe, quantum probant; non quatenus nihil, aut malè probant & allegant. *Ita ſentiunt, poſt plures alios, quos citant,* W*eſenbecius hîc num.* 4. *Mynſinger. n.*5. *Vulteius num.*10. *Niellius diſputat. feud.*1. *theſ*5. *lit. d. Euerhard. in præambul. locor. legal. num.* 29. *& in loco ab auctoritate. num.* 3. *& ſeqq. item Ant. Faber tom.* 1. *Iuriſpr. Pap. tit.* 2. *princip.* 9 *illat.* 3. Tametſi diſſentire videantur *Pruckman. in tract. de regal. § ſoluta poteſtas. c.* 1. *nu.* 12. *& Zaſius in l.*2. *§. poſt hunc.* 47. *num.* 78. *ff. de orig. iur. & lib.* 2. *ſing. reſponſ. cap.* 1.
10. *num.* 27. Ideoque ſententia contra communem opinionem lata, ob id ſolum non erit nulla, ſed ipſo iure ualebit, *arg. l.* 1. *§. ſed neque ex multitudine,* 6. *C. de*

vet.

vet. iur. enucleand. Cæſar Contard. in l. vnic. C. ſi de moment. poſſeſſ. fuerit appellatum. Menoch. in tract. de præſumptionibus. lib. 2. præſumpt. 71. nu. 28. Sebaſt. Vant. in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defectu proceſſus. nu. 120. & multi alii, quos refert Anton. Maria Coratius in libr. de commun. opin. tit. 12. n. 10. & 13. Is tamen, qui pro ſe communem habet opinionem, vel conſilium duorum ſaltē approbatorum Doctorum, probabilem litigandi habuiſſe cauſam præſumitur: adeoq́ue etſi causâ fortè cadat, tamen in expenſas litis condemnari nequit. *l. eum, quem. 79. ff. de iudic. Bald. & Salicet. in l. iuris. 6. C. qui admitti ad bonor. poſſ. poſſ. Treutler. vol. 1. diſp. 1. theſ. 7. lit. e. VVegner. diſp. 1. ad Inſtitut. theſ. 6. lit. I. ſub finem.* 11.

§. Sine ſcripto. 9.

Sine ſcripto ius venit, quod vſus approbauit. Nam diuturni mores conſenſu vtentiū comprobati, legem imitantur.

1. *Conſuetudo ſiue ius non ſcriptum quid ſit.*
2. *Eadem vis conſuetudinis, quæ legis: & num. 28.*
3. *Conſuetudo rationabilis eſſe debet.*
4. *Conſuetudo, parentibus legitimam auferens, non valet.*
5. *Conſuetudo, quòd in cauſa feudali, pariũ electionem dominus ſolus habeat, non toleranda.*
6. *Conſuetudo maritima, ex naufragio afflictorum bona rapiens, reprobatur.*
7. *Afflicto quatenus non addenda afflictio.*
8. *Rationabilis conſuetudo quæ exiſtimetur.*
9. *Ad conſuetudinem inducendam exigitur frequentia actuum.*
10. *An duo ſaltem actus conſuetudinem faciant.*
11. *Quoties aliquid iure non eſt expreſsè determinatum, recurritur ad iudicis arbitrium.*
12. *Conſideratio l. nemo. 3. C. de epiſcop. audientia.*
13. *Ecquid actus, conſuetudinem introducentes, iudiciales eſſe debeant, & in contradictorio iudicio obtenti.*
14. *Sententia l. cùm de conſuetudine. 34. ff. de legib.*
15. *Mens & intellectus l. 1. C. quæ ſit longa conſuet.*

16. *Conſuetudinem diuturnam & inueteratam eſſe oportet.*
17. *Quodnam tempus dicatur diuturnum & longum.*
18. *Inueteratum quid dici ſoleat.*
19. *Quantum temporis ad conſuetudinem introducendam neceſſarium, arbitrio iudicis committendum.*
20. *Proxima conſuetudinis cauſa eſt tacitus populi conſenſus.*
21. *Inter ſtatutum & conſuetudinem differentia.*
22. *Conſuetudo in ſcripturam redacta, nihilominus conſuetudo manet.*
23. *Teſtamentum nuncupatiuum etſi fortè ſcribitur: nihilominus tamen ſine ſcriptis factum dicitur.*
24. *Conſuetudinem allegans, eam probare tenetur.*
25. *Facta non præſumuntur, niſi probentur.*
26. *Quodnam ius probatione non egeat.*
27. *Quomodo probetur conſuetudo.*
28. *Conſuetudo legem anteriorem ſcriptam, abrogat.*
29. *Sententia l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo.*
30. *Æquitas perhibetur pars iuris nõ ſcripti.*
31. *Æquitatis verbum ambiguum.*
32. *Æquo bono opponitur ius ſtrictum & ſummum.*

33. *Æqui-*

33. Æquitas definitur.
34. Æquitatis & iuris plures differentiæ.
35. Ius eſt lege comprehenſum : æquum bonum eſt legis ſupplementum.
36. Æquitas circa ſingulares caſus verſatur ; ius non item.

1 DE iure ciuili ſcripto, eiusq; ſex partibus huc vſque ſufficienter expoſitum eſt : nunc de iure non ſcripto, quod vulgò conſuetudo appellitatur, dicendum. Eſt autem ius non ſcriptum, ſiue conſuetudo ius, moribus diuturnis, tacito vtentium conſenſu comprobatis, introductum. Ut enim iuris ſcripti cauſa efficiens eſt conſenſus expreſſus : ita non ſcripti cauſa efficiens eſt vſus, vel mores, ſiue tacitus ciuium conſenſus, *hoc §. & l. de quibus. 32. cum 4. ll. ſeqq.*
2 *ff. de legib.* Sed hanc definitionem inſpiciamus paulò diligentiùs. Dicitur cōſuetudo *ius* eſſe : quia inter genera iuris connumeratur : eiusque eadem vis eſt & poteſtas, quæ legis, id eſt, ſcripti iuris. Nihil quippe intereſt, ſuffragio populus voluntatem ſuam declaret ; quod fit in iure ſcripto; an rebus ipſis & factis: quod fit in

fit in iure non ſcripto *d. l. de quibus. 32. §. 1. & 4. legib. ſeqq. ff. d. t.* Quemadmodum igitur ius nullum ſine ratione ad id, quod honeſtum & publicè vtile eſt, ſancitur: ita nec conſuetudo. Ex quo vnum conſuetudinis obſeruandum eſt requiſitum; quòd ſcilicet rationabilis eſſe debeat. Si enim rectæ rationi, & æquitati naturali repugnet: non conſuetudo, ſed corruptela potiùs dicenda eſt; etiamſi ſit immemorialis, & iureiurando firmata. *l. quod verò. 14. l. quod non ratione. 39. ff. de legib. can. mala autem conſuetudo. 3. diſt. 8. c. fin. vbi gloſ. de conſuetud. c. 1. eod. tit. in 6. c. cæterùm. 5. de iuramento calum. Vulteius hîc n.* 4. 3

Unde conſuetudinem, quâ parentibus legitima in totum aufertur, neutiquam valere: vt & conſuetudinem, quâ parentes à fratribus & ſororibus defunćto vtrinque coniunctis, à ſucceſſione excluduntur, ad legitimam non extendendã eſſe, verius eſt, & frequentiùs traditum, *vt teſtatur Mynſingerus cent. 6. obſ. 41. 43. & 44. Gail. lib. 2. obſ. 122. num. 11. Nigerdin. lib.* 1. *diſp.* 1. *theſ. 3. quæſt.* 14. 4

Hinc

5 Hinc & illam conſuetudinem, quòd in cauſâ feudali, Parium electionem ſolus dominus habeat, excluſâ electione vaſalli, vtpote naturali & politicæ rationi repugnantem; nequaquam tolerandã eſſe, in ſummo Imperialis Cameræ iudicio concluſum eſt, *docente Andrea Gail.*
6 *d. lib. 2. obſ. 34.* Sic quoque conſuetudo maritima, quę ex naufragio afflictorum bona rapit, omni ratione caret: ac ea propter meritò, tanquam corruptelâ, reprobatur. *Auth. nauigia. C. de furt. §. fin. infrà de rer. diuiſ. l. 2. §. fin. ff. ad leg. Rhod. de iact. pulchrè Gail. lib. 1. ob-*
7 *ſeruat. 18.* Naturæ ſiquidem repugnat, calamitatem addere calamitati, ſiue afflictionem afflicto. *l. diuus. 14. ff. de offic. præſid. l. tam dementis. 28. C. de epiſcop. audient.* niſi afflictio veniret ex culpa afflicti propriâ, puta propter eius delictum. *l. capitalium. 28. §. ſolent. 3. ff. de pœn. l. 1. ff. de iure patronat. l. ne quid ex naufragiis. 7. ff. de incend. ruin. naufrag. Matthias Stephani. cent. 1. quæſt. 15. lit. b.* Atque ita etiam tradunt *Bodinus lib. 1. de Republ. c. vlt. n. 171. Ke-*

cker-

ckerman. lib. 1. ſyſt. polit. c. 19. pag. 314. Renneman. lib. 1. Iuriſprud. Iuſtin. diſp. 6. theſ. 26. lit. b. Arniſæus lib. 3. de iurib. maieſt. c. 6. n. 19. Knichen. de Saxon. priuileg. de non prouoc. verb. Ducum. c. 5. numer. 138. & ſeqq. hosq́ referens Ioan. Cammannus diſp. 8. de iurib. maieſt. th. 22. & ſeqq. Rationabilis autem conſue- 8
tudo quæ ſit, arbitrio iudicis definiendũ eſſe, *post Hoſtienſem, Gomezium, Marcum Mantuam, Oldradum, Crauettam, & alios, à ſe citatos,* non perperam edocet Menochius *de arbitrar. iud. quæſt. lib. 2. cent. 1. caſ. 82. n. 2. & 16.* Etenim quæ tempore, quo introducta eſt, rationem habuit, hodie contra rationem videri poteſt, *Andreas Gerhardi decad. 1. quæſt. 8. Eandemq́ rem fuſiùs explicat Eberhardus Speckhan. cent. 1. q. 73. n. 3. & ſeqq.*

Additur in definitione conſuetudi- 9
nis verbum *moribus*. Ex quo alterum eius requiſitum cernitur, nempe frequẽtia actuum: vt non ſemel, ſed moribus, adeoque ſæpiùs & frequentiùs eodem modo quid obſeruatum ſit. Ubi admonendi

nendi ſumus; ſuſpectam eſſe, & erroneam illorum ſententiam, qui ex bino
10 ſeu geminato actu, non eodem die, ſed diuerſis temporibus obſeruato conſuetudinem induci autumant. *Gloſſ. & Bartol. num.* 10. *& plerique alii in d. l. de quibus.* 32. *ff. de legib. Melchior Kling. hic n.* 4. *Mynſingerus n.* 6. *& Vulteius nu.* 8. *Idem Mynſinger. d. cent.* 6. *obſeruat.* 41. *n.* 7. *Gail. d. lib.* 2. *obſ.* 31. *num.* 7. *Matth. Stephan. d. cent.* 1. *q.* 23. *lit. b.* Nam vt conſuetudo ſubſiſtat, frequenti vſu eam corroboratam eſſe oportet. *l.* 1. *ibi, frequenter. C. quæ ſit long. conſuet. l.* 3. *ibi, frequenter. C. de ædific. priuat.* At quod ſemel, bis, vel ter factum eſt, frequenter factum eſt dici non poteſt. *l. item apud.* 15. *§. aliud.* 22. *ff. de iniuriis.* Igitur duos ſaltem actus conſuetudinem non facere pluſquam manifeſtum eſt. Rectiùs itaq; ſentiunt, qui & huius rei iudicium diſcreti iudicis arbitrio relinquũt: qui circumſpectè definiet & iudicabit, quot actus, & quot exempla neceſſaria ſint, vt ex eo, quod frequenter factum eſt, conſuetudo confirmata dici queat. Huiusq́; ſenten-

ſententiæ ratio facilis eſt : quia quoties aliquid iure non ſatis reperitur definitum: recurritur ad iudicantis arbitrium. *l.* 1. §. *vlt. ff. de iur. deliber. l. mora.* *32. ff. de vſur. l. continuus.* 137. §. *cùm ita. ff. de verb. obligat. l.* 1. §. 1. *ff. de effractorib.* Cùm ergo in iure noſtro expreſſum non ſit, quot actus ad inducendam conſuetudinem neceſſarii ſint : iudicis arbitrio id erit committendum. *Ita tenent Rochus Curtius in c. vlt. colum. 56. de conſuetud. Corneus conſil. 179. lib. 3. Hippolyt. de Marſil. in l. quæſtionis modũ. 7. n. 44. ff. de quæſtionib. Coraſius in tract. de iuris art. part. 2. c. 19. Menoch. d. lib. 2. de debitrar. iud. quæſt. cent. 1. caſ. 81. num. 4. Connan. lib. 1. Commentar. iur. ciu. c. 10. numer. 6. Arumæus exercitat. Iuſtin. 1. theſ. 20. Maſcard. volum. 1. de probationib. concluſ. 424. num. 15. & 18. Anton. Matthæus, & Schneidevvin. hic num. 6. & Heigius nu. 11.* Nec obſtat *l.* 12
nemo. 3. in fin. C. de epiſcop. audient. ex qua cùm appareat, quòd qui bis deliquit, conſuetus ſit delinquere : inde colligi poſſe videtur, ex duobus actibus cõſuetu-

T

ſuetudinem introduci. Malè namque ab aſſuefactione vnius hominis ad introductionem conſuetudinis infertur. In conſuetudine enim vel aſſuefactione vnius hominis, quæ non facit ius, ſufficiunt duo actus ad probandum, vtrùm ille ita aſſuetus ſit, vel non. *argum. l. vel vniuerſorum. 12. ff. de pignorat. act.* In conſuetudine autem, quæ ius facit, certus numerus actuum non eſt determinatus: proindeq́ue id iudicis arbitrio relinquẽdum. *d. l. 1. §. vlt. ff. de iur. delib. cum ſimilibus præallegatis. Bronchorſt. cent. 1. ἐναντιοφανῶν, aſſert. 8. edit. 2.*

13 Sed iam controuertunt Interpretes; ecquid illi actus, per quos conſuetudo introducta videtur, iudiciales eſſe debeant, & in contradictorio iudicio obtenti? Et receptius eſt, veriusq́ue dogma: per actus quoque extraiudiciales notorios conſuetudinem induci, probariq́ue poſſe. Tum quia conſuetudo ſeparatur à rebus iudicatis, ſicq́ue oſtenditur, vel conſuetudinem, vel res perpetuò iudicatas vim legis obtinere. *l. nam Imperator, 38. ff. de legibus.* Tum quia in iis, quæ

quæ ſolo conſenſu inducuntur, iudicis præſentia vel auctoritas non eſt neceſſaria *l. ſiue apud. 28. C. de tranſactionib.* Tum etiam, quia conſuetudo ex tacito populi conſenſu vim & robur ſuum capit. *d. l. de quibus. 32. §. 1. & l. ſed & ea. 35. ff. de legib.* Atqui ex actibus extraiudicialibus æquè, ac iudicialibus populi voluntatem & conſenſum tacitum declarari, in propatulo eſt.

Huic deciſioni nihil decerpit *l. cùm* 14
de conſuetudine. 34. ff. eod. tit. vbi dicitur, primùm explorandum eſſe, an contradicto ſiue contentioſo iudicio conſuetudo firmata ſit. *Nam* iſtis verbis Ulpianus non aſtruit, ad introducendam cõſuetudinem neceſſariò requiri actus iudiciarios: ſed hoc tantùm innuit: ſi de conſuetudine aliqua coutrovertatur, an valeat, necné; in primis diſpiciendum eſſe & explorandum, num contradictorio iudicio ſit approbata: atque ita expeditiſſimum probandæ conſuetudinis modum hunc eſſe; vt doceatur, aliquid in iudicio obſeruatum fuiſſe: & ideo eũ modum in probanda conſuetudine, ſi

 haberi

haberi poſſit, maximè eligendum, vtpote facilimum. Interim tamen haud inficiatur Juriſconſultus: poſſe conſuetudinem etiam actibus extraiudiciariis induci & probari, ſi iudiciarii haberi nequeant.

15 Similiter nihil obeſt *d. l. 1. C. quæ ſit longa conſuetud.* vbi reſcribitur, in conſuetudine inducendâ eſſe probanda ea, quæ in oppido frequenter in eodem cōtrouerſiarum genere ſunt obſeruata. *Reſpondendum enim*: quòd textus ille loquatur de conſuetudine, quæ eſt circa cognitionem litium, & deciſionem cauſarum forenſium, quam iudex in ſimilibus cauſis obſeruare debet. *Atq; hanc amplectuntur ſententiam Bartol. in d. l. de quibus. 32. n. 13. ff. de legib. Iaſon. ibidem num. 41. Angelus hic nu. 10. Schneidevvin. num. 6. Heigius num. 12. Vulteius num. 8. in fin. Michael Graſſ. in commun. opin. lib. 1. cap. 1. q. 10. Panormita. in d. c. fin. n. 16. de conſuetud. Cuiac. lib. 2. obſeruat. 1. Donell. lib. 1. Commentar. de iur. ciu. c. 10. Forſter. diſput. 1. theſ. 37. Bronchorſt. d. cent. 1. ἐναντιοφανῶν. aſſert. 10. edit.*

10. edit. 2. Ant. Faber. tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 2. princ. 11. illat. 1. & in Rational. ad Pand. ad l. 34. ff. de legib. Arumæus d. exercit. Iuſtin. 1. theſ. 20. lit. b. Helfric. Ulric. Hunnius diſp. 1. th. 26. Coraſius in d. l. cùm de conſuetudine. 34. ff. de legib. Speckhan. d. cent. 1. q. 73. num. 29. Et hanc traditionem Cameram etiam Imperialem ſæpè ſecutam eſſe, locuples teſtis eſt Gail. *d. lib. 2. obſeru. 31. num.* 8.

Ex verbo porrò, *diuturnis*, definitioni adiecto tertium cõſuetudinis deprehenditur requiſitum, nimirum diuturnitas temporis. Et ſanè conſuetudinem, vt ſuis conſtet partibus, diuturnam, longam & inueteratam eſſe oportere indubitati iuris eſt. *d. l. de quibus. 32. §. 1. & l. ſeq. & d. l. ſed & ea. 35. ff. de legib. d. l. 1. C. quæ ſit longa conſuetud. l. non tantùm. 11. circa fin. ff. de decurionib. l. 1. in fin. ff. de aqua, & aquæ plu. arcend. l. 1. C. de ſeruitutib. & aqua.* Hoc autem non omnis dubitationis expers eſt: quãto tempore diuturnitas illa circumſcribatur? Et communis quidem Doctorũ 16 17

traditio eſt: diuturnum & longum tempus decennio concludi; adeoq; ad introducendam conſuetudinem decem annos ſufficere. *§. 1. infrà de vſucapionib. l. ſi, cùm fideicommiſſa. 16. §. Ariſto. ff. qui, & à quibus manumiſſi, &c. l. pen. ff. de prætor. ſtipulat. l. ſi finita. 15. §. 2. ff. de dam. infect. tot. tit. C. de præſcript. long. tempor. Accurſ. in d. l. de quibus. 32. §. 1. verb. inueterata. ff. de legibus. & ibidem Bartol. Iaſon, & Zaſius. Cynus in l. 2. C. quæ ſit long. conſuetud. Curtius iun. conſil. 42. col. penult. Crauett. in tract. de antiquit. temp. 4. parte principali num. 7. Schneidevvin. hîc num. 5. Vult. numer. 9. Faber. n.* 12. *Arumæus d. exercit. Iuſtinian. 1. theſ.* 10. Verùm hãc opinionem ſubuertit *d. l. de quibus. 32. §. 1. & d. l. ſed & ea.* 35. *ff. de legib. l. fin. verſ. in illis verò locis. C. de teſtament. l. ſuper. 9. C. de iure fiſci. & ſimiles*; ex quibus eniteſcit, inueteratam ſiue antiquam, & per plurimos annos obſeruatam conſuetudinem pro lege non immeritò cuſtodiri.
18 Inueteratum autẽ, antiquum ſiue vetuſtum & per plurimos

annos

annos obſeruatum dici ſolet, non quod ad hinc decem annis cœpit: ſed quod vel annis quadraginta eſt cõſtabilitum. *l. vlt. ibiq́ gloſ. in verb. vetuſtatis. C. de fundis rei priuat.* vel à noſtra memoriâ remotum. *l. 2. §. 1. ff. de aqua, & aq. pluu. arcend.* Conſuetudo igitur ſolo decennio induci aut confirmari nequit. Quare alii centum annos ad perfectionem conſuetudinis exigi opinantur, *per d. l. 2. C. quæ ſit long. conſuet.* vbi expreſſum extat, conſuetudinis vſusque longæui non vilem eſſe auctoritatem. At longæuum tempus, annorum centum eſſe, conſtat *ex l. an vſusfructus. 56. ff. de vſufruct. & l. vt inter. 23. C. de ſacroſanct. Ecclеſ.* Rurſus conſuetudo aliquãdo appellatur ſpacium temporis, quod hominum memoriam excedit. *l. hoc iure. 3. §. ductus. ff. de aq. quotid. & æſtiua.* Atqui hoc ſpacium centum annis, vel tempori paulò minori congruit, *docentibus Curtio iuniore conſil. 158. nu. 16. & Crauetta d. tract. de antiquitate temp. 2. part. quartæ partis principal. n. 2.* Sed ne iſthæc quidem opinatio ſub-

ſiſtere poteſt : quia aduerſantur plures leges, quibus conſuetudo longum tempus vocatur. *d. l.* 1. *C. quæ ſit long. conſuetud. cum aliis ſuprà citatis :* & ob id ad conſuetudinem firmandam nō ſem-
19 per centum anni requiruntur. Verior ergo recentiorum quorundam eſt ſententia, exiſtimantium : illud quoque totum, vtpote nullâ lege determinatum, iudicis arbitrio relinquendum eſſe : qui pro rei qualitate prudenter æſtimabit, num tantũ temporis effluxerit, vt abundè virium conſuetudo habeat. Et in rebus quidem leuibus, nec magni momẽti aut præiudicii, ſtatuere poterit : conſuetudinem decennio ab omnibus vſurpatam, ſatis eſſe firmam : in grauioribus verò negociis maius tempus ſpectabit. *Atq; ita ſentiunt Coraſius in d. l. de quibus.* 32. *numer.* 8. *& ſeqq. ff. de legib. & d. tract. de iur. art. part.* 2. *c.* 19. *Connan. d. lib.* 1. *cap.* 10. *Menoch. d. lib.* 2. *de arbitr. iud. cent.* 1. *caſ.* 83. *num.* 6. *& ſeqq. Duarenus in tit. Pand. de legibus. cap.* 11. *Bronchorſt. d. cent.* 1. *aſſert.* 8. *ed.* 2. *Forſter. d. diſp.* 1. *theſ.* 35. *Stephan. d. cent.*

cent. 1. *q.* 23. *ad lit. c. Speckhan. d. cent.* 1. *q.* 73. *num.* 22. *Heigius hîc num.* 9. *Gerhard. d. decad.* 1. *quæſt.* 8. *& D. Bocerus Claſſ.* 1. *diſp.* 4. *theſ.* 7. *& ſeqq. ed.* 2.

Subiungitur præterea in definitione; *tacito vtentium conſenſu, &c.* Quæ verba quartum, & quidem præcipuum, cõſuetudinis requiſitum important, puta tacitum totius populi, vel maioris partis, conſenſum: qui proxima conſuetudinis cauſa cenſetur, & ex diuturno tẽpore, necnon pluribus actibus præſumitur. *l. diuturna.* 33. *d. l. ſed & ea.* 35. *ff. de legib. l. diem.* 27. §. *ſi plures.* 3. *ibi, ſi maior pars conſentiat. ff. de recept. arbitr. d. l.* 2. *C. quæ ſit longa conſuetudo. Gail. d. lib.* 2. *obſ.* 31. *nu.* 9. *Mynſinger. d. cent.* 6. *obſ.* 41. *n.* 11. *& ſeqq. Graſſ. d. lib.* 1. *commun. opin. c.* 1. *q.* 4. *Ioſeph. Ludouic. deciſ. peruſin.* 62. *num.* 44. *Vulteius hîc num.* 7. Atque hinc etiam differentia inter ſtatutum & conſuetudinem colligitur: quòd ſtatutum expreſſum populi conſenſum requirat: conſuetudo verò tantùm tacitum habeat. *d. l. de quibus.* 32. §. 1. *ff. de legib. Bartol. in d. l.*

20 (at "Subiungitur"); 21 (at "hîc num. 7. Atque")

diuturna. 33. ff. eod. Gail. d. lib. 2. obſ. 31. num. 10. *Speckhan. d. cent.* 1. *quæſt. 73.*
22 *num. 30.* Et quamuis conſuetudo nonnunquam in ſcripturam redigatur: nihilo tamen minùs conſuetudo manet. Initium ſiquidem conſuetudinis reſpicimus, tacitum videlicet populi conſenſum, qui dat eſſe rei; non etiam id, quod ex poſt facto ſuperuenit. *latè Bartol. in repetitione d. l. de quibus.* 32. *n. 7. & ſeqq. ibidemq́; Iaſon num. 26. ff. de legib.* Quin & maximè vtile eſt, in ſcripturam redigi ius conſuetudinarium, vt & litibus innumeris, & ſumptibus, quos ad probationem fieri oporteret, via præcludatur. *Anton. Faber. tom.* 1. *Iuriſpr. Papin. princ.* 11. *& ad l. immò.* 36. *ff. de legib.* vbi teſtatur, Galliæ conſuetudines prouinciales non modò ſcriptas, ſed & variis commentariis illuſtratas haberi.
23 Sic & teſtamentum nuncupatiuum, etſi fortè ſcriberetur: nihilominùs tamen rectè ſine ſcriptis factum dicetur. *Muret. ad l. 2. §. 5. ff. de orig. iur. quem refert & ſequitur Hilliger. in Donell. enucleat. lib. 1. c. 10. lit. A.*

Cæte-

Cæterùm qui ſuper conſuetudine intentionem ſuam fundat, is eam probare debet. *l. 2. ibi, probatis his. C. quæ ſit long. conſuetud. l. 3. Cod. de ædific. priuat.* cùm per actus facti inducta, facti iudicetur. *d. l. de quibus. 32. §. 1. ibi, rebus ipſis & factis. ff. de legib. cap. 1. de conſtitutionib. in 6.* & facta, quæ plerunque etiam prudentiſſimos & peritiſſimos quoſque latent. *l. 2. ff. de iur. & fact. ignorant. l. mora. 32. in princ. ff. de vſur.* non præſumantur, niſi probentur. *arg. l. quæcunque. 13. §. vlt. ff. de public. in rem act. l. 1. C. de probationib. l. aſſeueratio. 10. Cod. de non num. pecun.* Nec in contrarium quicquam mouerit: quòd conſuetudo ſit ius, ſicque probari non oporteat. *d. l. 2. ff. de iur. & fact. ignor. can. conſuetudo. 5. Diſtinct. 1.* Id namque in iure ſcripto procedit: quod, cùm in publica & notoria monumenta redactum ſit, finitum eſt & certum; nec probatione opus habet. *d. l. 2. ff. de iur. & fact. ignor. can. manifeſta. 15. cauſ. 2. q. 1.* Aſt hîc de iure non ſcripto agitur, quod prorſus incertum eſt, velut ex facto dependens, adeoque probandum.

24 25 26

dum. *l. 2. §. exactis. 3. ff. de orig. iur. Accurſ. in dicta lege 1. Codice, quæ ſit long.*
27 *conſuetud.* Probatur autem conſuetudo vel teſtibus, vel inſtrumentis publicis, vel rebus iudicatis; & teſtibus, non rogatis quidem ſingulis ciuibus, vel prouincialibus: ſed, vt fit, per tribus, aut curias, aut centurias, aut vicos interrogatione currente. *l. teſtiũ. 3. circa fin. ff. de teſtib. Cuiac. lib. 20. obſeruat 1. Gail. d. lib. 2. obſeru. 31. num. 14. & ſeqq. Coraſ. d. tract. de iur. art. part. 2. cap. 20. Borcholt. hic num. 7.* Probatur item conſuetudo ex lecturis excellentium Doctorum: & quidem plenè, ſi duo pluresué atteſtentur de conſuetudine, quæ ſcriptæ legi conuenit: præſumptiuè verò, non verè, ſi de alia conſuetudine tractent. *arg. l. ſola. 4. & l. iuriſiurandi. 9. C. de teſtib. Sed conſulantur Zaſius in d. l. de quibus. 32. ff. de legib. Rochus Curt. in prædicto cap. vlt. de conſuetud. ſect. 8. num. 9. D. Bocer. claſſ. 1. diſputat. 4. th. 18. edit. 2. Mynſinger. cent. 5. obſ. 96. Gerhard. d. Decad. 1. q. 8. in fin. Treutler. vol. 1. Diſput. 1. th. 9. lit. h. VVegner. Diſp.*

Diſp. 1. th. 7. ſub lit. A. ad finem. & Maſcard. in tract. de probationib. volum. 1. concluſ. 423. & aliquot ſubſeqq. vbi de conſuetudinis probatione latiſſimè diſſertat.

De effectu tandem cõſuetudinis hoc ſciendum eſt: illam vim & auctoritatem legi parem habere, *vt ſuprà monitum num. 2.* adeò quidem, vt legem anteriorem ſcriptam vincere & abrogare poſſit. *d. l. de quibus. 32. cum 4. ſeqq. ff. de legib. can. conſuetudo. 5. Diſtinct. 1. Cornel. Benincaſ. in tract. de conſtitutionib. quæſt. 3. n. 57. & ſeqq.* Nec contraria eſt *l. 2. C. quæ ſit longa conſuetud.* vbi diſertè à Conſtantino Imp. reſcriptum eſt: conſuetudinis non tantam eſſe auctoritatem, vt legem vincere queat. *Etenim* illius reſcripti nõ hæc ſententia eſt, quòd conſuetudo legem priorem tollere non valeat: ſed hoc potiùs tantùm illo Imperator ſignificat; non ita ſtabilem & firmam eſſe conſuetudinem, quin etiã lege poſteriori abrogari poſſit. Verùm pro huius antinomiæ explicatione videantur Interpretes, variè ſentientes: 28 29

Dua-

Duarenus ad tit. Pandect. de legib. c. 11. *& lib. 2. diſputat. anniuerſ. c. 32. Coſtalius, Muret. & Zaſius ad d. l. 32. ff. de legib. Coraſ. prædicto tract. de iur. art. part. 3. c. 15. Cuiac. lib. 2. feudor. in princip. Donell. lib. 1. Commentar. de iur. civ. c. 10. ibiq; Hilliger. in ſuis notat. ad lit. L. Gregor. Lopez. animaduerſ. c. 5. numer.* 8. *Connan. lib.* 1. *Commentar. iur. ciu. c.* 10. *n. 9. Rittershuſ. partit. feud. lib.* 1. *c.* 1. *q. 9. Oldendorp. in præfat. de ordin. iur. claſſibus actionum præfixâ. Forcatul. Necyomant. dial.* 1. *num. 25. Arumæus d. exercit. 1. th.* 21. *Rauard. de auctorit. prud. c.* 16. *Matthaeac. lib.* 1. *de via iur. c. 33. num.* 31. *Vulteius hîc nu. 12. Gœdd. ad l. derogatur.* 102. *num. vlt. ff. de verb. ſignif. Pacius cent.* 1. *antinom.* 14. *Bronchorſt. cent.* 1. *ἐναντιοφανῶν. aſſert. 9. ed.* 2. *Matth. Stephani d. cent.* 1. *quæſtion.* 24. *Andr. Gerhard. d. Decad.* 1. *quæſt. 9. & VVegner d. diſput.* 1. *th. 7. lit. a. in fine.* Atq; hæc de conſuetudine ſufficiant.

30 Porrò præter conſuetudinem perhibetur & alia pars iuris non ſcripti, puta æquum bonum, ſiue æquitas, *arg. l. 2.*

§. item

§. item Varus. 5. verſ. quanquam. ibi, hæc æquitas ſuggerit, etſi iure deficiamur. ff. de aqua, & aquæ pluu. arcend. l. nulla. 25. ff. de legib. l. de acceſſionibus. 14. in princ. ff. de diuerſ. temp. præſcript. l. in his. 16. ff. de condit. & demonſtrat. Connan. lib. 1. Commentar. iur. ciuil. cap. 11. Duaren. lib. 2. diſput. anniuerſ. c. 18. & tit. ff. de iuſt. & iur. cap. 2. D. Bocer. d. Claſ. 1. diſp. 4. th. 1. & 19. edit. 2. Giphan. in Commentar. de diuiſionib. iur. th. 10. & diſput. de princip. natur. & partibus iur. th. 108. Æquitatis autem verbum 31
ambiguum eſt. Aliâs enim idem, quod iuſtitia aut ius valet : & hac notione æquitas alia eſt naturalis, alia ciuilis. *l. 1. §. 1. ff. ſi is, qui teſtam. liber eſſe iuſſus erit, & c. l. bona fides. 31. ff. depoſiti. Albert. Bolognet. in Diſputationib. de lege, iure & æquitate. cap. 30. num. 5. & ſeq.*
Aliâs æquitas idem eſt, quod Græcis 32
ἐπιείκεια, quod & æquum bonum, ſiue æquum & bonum Latinè dicitur : cui, tanquam contrarium, ius ſtrictum & ſummum, Græcè ἀκριβοδίκαιον, opponitur. *l. penult. ff. de conſtit. pecun. l. placuit.*

cuit. 8. C. de iudic. & ſimilib. Coraſ. in tract. de iuris arte. part. 1. c. 15. Goclen. in quæſtionibus Ethic. q. 76. Tiraquell. in tract. de retraict lignag. §. 35. gloſ. 1. n.
33 *6. & ſeqq.* Definitur autem æquitas ſiue æquum bonum, ius non ſcriptum, quo legis vitium ſeu defectus ſuppletur, & emendatur. *Duaren. ad tit. Digeſtor. de iuſt. & iur. cap. 2. ex Ariſtot. lib. 5. Ethicor. cap. 10.* Multa etenim ſæpenumerò in legibus, aut ſciente, aut ignorante Scriptore, omitti ſolent: propterea quòd leges ferantur καθόλȣ, & communia dicantur præcepta ac regulæ, quibus propter negociorum & attributionum varietatem non poſſunt omnes articuli ſigillatim comprehendi. *l. 1. l. 3. l. neq; leges. 10. & l. non poſſunt. 12. ff. de legibus.*
34 Cæterùm iuris & æquitatis ſiue æqui boni complures quidem ſunt differentiæ: ſed has paucas nos ex iis ſeligemus. I. Jus eſt ſcriptum: æquum bonum eſt non ſcriptum. *§. conſtat autem. 3. verſ. ſcriptum. ſuprà hoc tit. d. l. de acceſſionib. 14. in princ. ff. de diuerſ. temporalib. præſcript. Donell. lib. 1. Comment. de iure civ-*

civ. cap. 13. pag. 34. ibiq; Hilliger. in ſuis
notat, ad lit. E, Connan. d. cap. 11. num.
6. Arumæus Exercitat. Iuſtin. 1. theſ. 8.
Anton. Fab. tom. 1. *Iuriſprud. Papin. tit.*
1. princ. 2. illat. 1. & confutat. 1. vbi vul-
garem æquitatis diſtinctionem in ſcri-
ptam & non ſcriptam doctè refellit: ta-
metſi eam nouiſſimè tueri conentur
Dn. Enenckel. lib. 1. *de priuilegiis. c.* 12.
numer. 65. cum ſeqq. & Stuckius part. 1.
Exercitat. Iuſtin. Decad. 1. aſſert. 2. ad
lit. d. II. Jus eſt ciuile quiddam, & in
cauſis ac negociis ciuilibus verſatur:
æquum bonum eſt naturale. *l.* 1. §. 1.
ff. de doli mali, & met. except. l. 2. ff. vn-
de cognati. l. eas obligationes. 8. ff. de ca-
pite minut. l. in ambiguis. 85. §. vlt. ff. de
reg. iur. III. Ius eſt lege comprehen- 35
ſum: æquum bonum eſt legis ἐπανόρθω-
μα ſiue ſupplementum. *Ariſtot. d. lib.*
5. Eth. c. 10. Bolognet. in dictis diſputat.
de lege, iur. & æquit. c. 29. n. 5. Duaren.
d. tit. ff. de iuſtit. & iur. cap. 2. IV. Ea,
quæ ſunt iuris, tolluntur capitis demi-
nutione: quæ ex æquo & bono, non
tolluntur, *arg. totius tit. infrà de capit.*

V *demi-*

deminut. Giphan. d. diſput. de princip.
35 *natura & partib. iur. th.* 115. V. Ius ſingularibus rebus, ſeu perſonis non accõmodatur. *d. l. 3. l. iura. 8. ff. de legibus.* æquitas circa ſingulares caſus & perſonas verſatur, penſatis rei, perſonæ, loci, & temporis circumſtantiis. *arg. l. aut facta. 16. ff. de pœn. Ariſtotel. loco præallegato. Petr. Auguſtin. Morla in emporio iur. part. 1. tit. 1. quæſt. 11. n. 10.*

§. Et non ineleganter. 10.

Et non ineleganter in duas ſpecies ius ciuile diſtributum eſſe videtur. Nam origo eius ab inſtitutis duarum ciuitatũ, Athenarum ſcilicet, & Lacedæmoniorum, fluxiſſe videtur. In his enim ciuitatibus ita agi ſolitum erat: vt Lacedæmonii quidem magis ea, quæ pro legibus

bus obſeruabant, memoriæ mandarent: Athenienſes verò ea, quæ in legibus ſcripta comprehendiſſent, cuſtodirent.

SUMMARIA.

1. *Cur ius ciuile in ſcriptum, & non ſcriptum diſtribuatur.*
2. *Athenienſes ſcriptis legibus; Lacedæmonii verò moribus ſolis vtebantur.*
3. *Athenienſes eo nomine laudantur, quòd aliis populis leges præſcripſerint.*
4. *Literis & ſcripto omnia comprehendi nequeunt.*
5. *Deficiente iure ſcripto, ad mores recurritur.*
6. *Prodigo bonis interdicitur.*
7. *Patri tutorem filio dare, & pupillariter ſubſtituere licet.*

Diuiſionis iam expoſitæ, qua[a] ius ciuile in ſcriptum, & non ſcriptum 1
diſtribuitur, cauſa & ratio hîc adfertur. Nam ius Romanorum à Græcis ortum eſt. *l. 2. §. poſtea ne diutiùs. 4. ff. de orig.*

iur. & maximè ab Athenienſibus, id eſt, legibus Solonis, & ab inſtitutis Lacedę-moniorum, *auctore Athenæo lib. 6. &*
2 *Plutarcho in Solone & Lycurgo.* Athe-nienſes autem ſcripto iure, ſeu ſcriptis legibus; Lacedæmonii verò moribus ſolis, ſiue iure non ſcripto vtebantur. Romani igitur vtroſque imitati, meritò ius ciuile in ſcriptum, & non ſcriptũ diuiſerunt. Quam rationẽ obiter quoque indicat M. Tullius *in Orat. pro Flacco: Ab Athenienſibus*, inquiens, *humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atq; in omnes terras diſtributæ putantur, &c. Lacedæmoniorum ſpectata ac nobilitata virtus, non ſolùm natura corroborata, verùm etiam diſciplina putatur: qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos iam annos ampliùs, vnis moribus, & nunquam mutatis legibus viuũt.*
3 Sed & apud Thucydidem *lib. 2.* Pericles ſuos Athenienſes eo potiſſimùm nomine laudat: quòd aliis populis leges videantur præſcripſiſſe: ipſi autem aliunde non acceperint. Iſocrates itidem *in ſuo Panegyrico* teſtatur, Athenienſes ipſis

quoque

quoque Græcis legum bonarum, & omnis honeſtæ politiæ exemplum dediſſe. *Iſocratis, vt & Plutarchi in Lycurgo, verba Græca, non parùm huc facientia, refert hîc Franciſcus Baldvinus.* Porrò ſuperioris diuiſionis rationem veriorem ex Cicerone *lib. 1. de legib.* adducit hoc loco Heigius *num 4.* videlicet, cùm omnia ſcripto & literis comprehendi nequeant, mores ferendos eſſe, & moribus ſeu iuri non ſcripto quædam relinquenda. Unde & in iure noſtro frequenter, deficiente iure ſcripto, ad mores recurritur, *l. neq. 10. l. non poſſunt. 12. l. de quibus. 32. l ſi de interpretatione. 37. ff. de legib. cum ſimilib.* Imò ex moribus populi Romani multa in leges XII. tabularum tranſlata reperiuntur: vt quòd prodigo bonis interdicitur. *l. 1. ff. de curatoribus furioſo, & aliis ext. minores dand.* quòd patri ſubſtituere pupillariter, & tutorem filio dare licet. *l. patre. 8. ff. de his, qui ſui vel alieni iur. ſunt. l. 2. ff. de vulgar. & pupill. ſubſtitut.* Item iura de donatione inter coniuges prohibita, de tacito pignore circa inuecta &

4

5

6

7

illata, de acquiſitione per arrogationem, &c. ex moribus promanârunt. *l. 1. ff. de donationib. int. vir. & vxor. l. ſi ſeruus communis. 61. §. locaui. 8. ff. de furt. initio tit. infrà de acquiſit. per arrogat. l. probrum. 42. ff. de verb. ſignif. Cuiac. in d. l. 2. ff. de orig. iur. Connan. lib. 4. Commentar. iur. ciuil. cap. 16. n. 4. hosq; allegans Heigius hîc n. 5.*

§. Sed naturalia. 11.

Sed naturalia quidem iura, quæ apud omnes gentes peræquè obſeruantur, diuinâ quadam prouidentiâ conſtituta, ſemper firma atq; immutabilia permanent. Ea verò, quæ ipſa ſibi quæque ciuitas conſtituit, ſæpè mutari ſolent, vel tacito conſenſu populi, vel aliâ poſtea lege latâ.

SUM-

SUMMARIA.

1. *Iura naturalia & gentium immutari aut tolli nequeunt.*
2. *Furtum iure naturali prohibitum.*
3. *Quatenus alterum occidere liceat.*
4. *Libertas variè tollitur.*
5. *Quomodo ius cognationis maximâ & mediâ capitis deminutione tolli dicatur.*
6. *Ius ſanguinis immutari non poteſt.*
7. *Iura ciuilia quot modis tollantur.*
8. *Ratio differentiæ inter iura naturalia ſeu gentium, & ciuilia.*
9. *Deus immutabilis eſt ſemper, & vbique exiſtens.*

EXplicuit hactenus Juſtinianus Imp. 1
à quibus iura conſtituantur: nunc ſubiicit, quomodo tollantur vel abrogentur. Adeò & leges fatum ſuum habent, interitumque patiuntur: ſed non omnes, quemadmodum ipſe Imperator hîc diſtinguit. Nam iura naturæ, iuraque gentium (de quibus principaliter hic §. loqui videtur, vt arguunt hæc verba: *quæ apud omnes gentes, &c.*) ſemper firma atq; immutabilia permanent: ſicque nullâ lege contrariâ tolli, aut ab-

rogari poſſunt, §. *vlt. infrà de legitim. agnat. tutel. l. eas obligationes.* 8. *ff. de capite minutis. l.* 2. §. 1. *ff. de vſufruct. ear. rer. quæ vſu conſumunt. l. vbi pu-*
2 *gnantia.* 188. §. 1. *ff. de regul. iur.* Nec huic refragatur §. 1. *infrà de obligationib. quæ ex del. naſc. & l.* 1. §. *fin. ff. de furt.* vbi licèt dicatur, furtum lege ſiue iure naturali prohibitum eſſe: nihilominùs tamen etiam iure excuſatur, qui extremâ famis neceſſitate coactus, quærendi victus gratiâ furtum commiſit, *c. ſi quis propter.* 3. *& ibi gloſſ. ext. de furt.* Etenim reſpondendum: excuſationem iſtam optimâ iuris ratione introductã, nequaquam naturali iuri eſſe contrariã, ſed tantùm mentem eius interpretari. Neq; enim ius naturæ furtum eo in caſu prohibere voluiſſe putatur, vbi ſumma
3 neceſſitas ad furandum impellit. Sic quamuis præceptum ſit iuris naturalis; ne quis alterum occidat. *Exod.* 20. *v.* 13. *Deuter.* 5. *v.* 17. *& Matth.* 5. *v.* 21. nihilo tamẽ minùs legibus cautum eſt, quempiam defenſionis cauſa impunè alterum occidere poſſe. *l. vt vim,* 3. *ff. de iuſtit,*

iuſtit. & iur. l. 1. §. vim vi. ff. de vi, & vi arm. l. 1. C. vnde vi & multis concordantib. Neque verò propterea iura humana naturali iuri repugnant, aut id tollunt: ſed potiùs declarant illud, & oſtendunt, ius naturale, quatenus homicidia prohibet in genere, de tali ſpecie non ſenſiſſe. *Hucq́; pertinent, quæ annotauimus ad §. vlt. num. 112. cum ſeqq. infrà de iniur. & §. item lex Cornelia de ſicar. 5. num. 150. & ſeqq. infrà de public. iudic.* Similiter etſi libertas iuris naturæ eſt. 4
§. 1. infrà tit. proximo. l. manumiſſiones. 4. ff. de iuſtit. & iur. illa tamen variè tollitur & iure gentium, & iure ciuili. *§. penult. infr. tit. ſeq.* Sed hoc, & aliis exemplis admonemur: ius naturale, vt & gentium, immutabile eſſe cæteris paribus, ſi videlicet eædem maneant cauſæ & circumſtantiæ, quibus illud fundarum, & ob quas conſtitutum fuit. At verò his cauſis, circumſtantiisque mutatis, & ipſum ius quodammodo mutari, neque ampliùs per omnia obſeruari conuenit. *arg. l. quod dictum. 32. ff. de pact.* Pari ratione cùm dicitur, capitis 5

 de-

deminutione maximâ & mediâ cognationis ius tolli. § *penult. infrà de capit. deminut. & d. §. vlt infr. de legit. agnat. tutel.* hoc non ita accipiendum eſt, quaſi ipſa cognatio naturalis omnino pereatur: cùm ius ſanguinis dirimi aut immutari non poſſit *l. iura ſanguinis. 8.*
6 *ff. de reg. iur.* ſed quòd effectus cognationis, puta ſucceſſiones & tutelæ, per ius ciuile, puta per maximam & mediam capitis deminutionem, certis & idoneis de cauſis impediantur.

7 Cæterùm iura ciuilia duobus tolluntur modis: lege poſtea latâ, id eſt, expreſſo conſenſu, & deſuetudine, hoc eſt, conſenſu tacito *hoc §. & l. de quibus. 32. in fine ff. de legib. l. vlt. ff. de conſtitut. princip.* Idque & legibus XII. tabular. cautum fuiſſe, vt quod populus poſtremum iuſſiſſet, ratum eſſet, ſcribit Liuius *lib. 3. quem refert hîc Giphanius in verſ.*
8 *ea verò, &c.* Ratio differentiæ inter iura naturalia ſeu gentiũ, & ciuilia, id eſt, cur hæc facilè mutentur, illa non item, hæc reddi poteſt: Quia illorum Deus auctor eſt, horum verò homo, *per hunc §. ibi,*

ibi, diuina quadam prouidentiâ conſtituta, &c. Sicuti autem homo non omnibus locis eſſe poteſt, ſed vno tantùm; nec omnibus temporibus, ſed breui. *Eſaiæ 40. verſ. 6. & ſeqq.* ita etiam eius leges non omnibus locis & temporibus vigent; ſed ſæpe mutari ſolent. At Deus 9
immutabilis eſt ſemper, & vbique exiſtens. *Malach. 3. verſ. 6. Ierem. 23. verſ. 24. Pſalm. 102. verſ. 27. & 28.* Unde & leges eius ſemper & vbique valent, nec prorſus immutari queunt. *Verùm iſtam rem vberiùs explicant Donellus libr. 1. Commentar. de iur. ciu. cap. 12. ibiq; Hilliger. in ſuis notat. Couarruu. in c. peccatum. de reg. iur. in 6. part. 2. relect. §. 11. num. 3. Menoch. lib. 1. conſil. 100. num. 105. Vaſquius de ſucceſſ. progreſ. in præfat. n. 144. Arumæus Exercit. Iuſtin. 1. th. 21. Albert. Bolognet. in Diſputationib. de lege, iure & æquit. cap. 26. num. 2. & ſeqq. Matthæacius libr. 1. de via iur. c. 21. & 23. Connan. lib. 1. Commentar. iur. ciu. cap. 6. num. 5. & 6. Bronchorſt. centur. 1. ἐναντιοφανῶν aſſert. 4. ed. 2. Ant. Fab. tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 2. princip. 3. Dn. Enenckel.*

kel. lib. 1. de priuileg. c. 3. num. 5. cum ſeqq. item cap. 8. num. 13. & ſeqq. Mynſinger. Aldobrand. Claudius Dauid, Vulteius, Borcholt. Ant. Matthæus, Heigius, & alii in hoc §. noſtro. Eâdem de re videatur Dithmarſus Diſputat. polit. 4. de legib. diſquiſit. 4. & 6.

§. Omne autem ius. 12.

Omne autem ius, quo vtimur, vel ad perſonas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Et priùs de perſonis videamus. Nam parum eſt ius noſſe, ſi perſonæ, quarum cauſa conſtitutum eſt, ignorentur.

SUMMARIA.

1. *Iuris vniuerſi materia triplex; in perſonis, rebus, actionbus poſita.*
2. *In iſtis omnibus quæ conſiderentur.*
3. *Quare priùs de perſonis, quàm de rebus in hiſce Inſtitutionibus tractetur.*

4. *Maior*

4. *Maior dignitas perſonarum, quàm rerum.*
5. *Digniora ſemper præmittenda & præferenda.*
6. *Maior fides teſtibus dignioribus, quàm aliis tribuenda.*
7. *Penes ſeniorem & digniorem inſtrumenta communia deponenda.*
8. *Homicidium in confinio patratum, ad cuius Magiſtratus cognitionem ſiue iuriſdictionem pertineat.*
9. *Caput nobilior pars corporis.*
10. *Homo per faciem cognoſcitur.*
11. *Pandectæ in tractatione differunt ab Inſtitutionibus.*
12. *Pandectæ ad ordinem edicti perpetui accommodatæ.*

EX hoc §. pendet œconomia ſiue diſpoſitio totius operis Inſtitutionum. Nam vniuerſi iuris materia hîc continetur: quæ triplex eſt, vel in perſonis, vel in rebus, vel in actionibus poſita, *l.* 1. *ff. de ſtat. homin.* In perſonis conſiderantur ſtatus, ordines, officia, *vt tit. ſeq. & toto hoc lib.* 1. In rebus verſantur, acquiſitio, conſeruatio, alienatio. *l. vlt. ff. de legib. de quibus lib.* 2. 3. *&* 4. *vſque ad*

1 (margin, beside first line of paragraph) 2 (margin, beside "In perſonis conſi-")

cuit. 8. *C. de iudic. & ſimilib. Coraſ. in tract. de iuris arte. part.* 1. *c.* 15. *Goclen. in quæſtionibus Ethic. q.* 76. *Tiraquell. in tract. de retraict lignag.* § 35. *gloſ.* 1. *n.*
33 6. *& ſeqq.* Definitur autem æquitas ſiue æquum bonum, ius non ſcriptum, quo legis vitium ſeu defectus ſuppletur, & emendatur. *Duaren. ad tit. Digeſtor. de iuſt. & iur. cap.* 2. *ex Ariſtot. lib.* 5. *Ethicor. cap.* 10. Multa etenim ſæpenumerò in legibus, aut ſciente, aut ignorante Scriptore, omitti ſolent: propterea quòd leges ferantur καθόλȣ, & communia dicantur præcepta ac regulæ, quibus propter negociorum & attributionum varietatem non poſſunt omnes articuli ſigillatim comprehendi. *l.* 1. *l.* 3. *l. neq; leges.* 10. *& l. non poſſunt.* 12. *ff. de legibus.*
34 Cæterùm iuris & æquitatis ſiue æqui boni complures quidem ſunt differentiæ: ſed has paucas nos ex iis ſeligemus. I. Jus eſt ſcriptum: æquum bonum eſt non ſcriptum. §. *conſtat autem.* 3. *verſ. ſcriptum. ſuprà hoc tit. d. l. de acceſſionib.* 14. *in princ. ff. de diuerſ. temporalib. præſcript. Donell. lib.* 1. *Comment. de iure civ-*

ciu. cap. 13. pag. 34. ibiq́; Hilliger. in ſuis notat. ad lit. E. Connan. d. cap. 11. num. 6. Arumæus Exercitat. Iuſtin. 1. theſ. 8. Anton. Fab. tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 1. princ. 2. illat. 1. & confutat. 1. vbi vulgarem æquitatis diſtinctionem in ſcriptam & non ſcriptam doctè refellit: tametſi eam nouiſſimè tueri conentur *Dn. Enenckel. lib. 1. de priuilegiis. c. 12. numer. 65. cum ſeqq. & Stuckius part. 1. Exercitat. Iuſtin. Decad. 1. aſſert. 2. ad lit. d.* II. Jus eſt ciuile quiddam, & in cauſis ac negociis ciuilibus verſatur: æquum bonum eſt naturale. *l. 1. §. 1. ff. de doli mali, & met. except. l. 2. ff. vnde cognati. l. eas obligationes. 8. ff. de capite minut. l. in ambiguis. 85. §. vlt. ff. de reg. iur.* III. Ius eſt lege comprehen- 35
ſum: æquum bonum eſt legis ἐπανόρθωμα ſiue ſupplementum. *Ariſtot. d. lib. 5. Eth. c. 10. Bolognet. in dictis diſputat. de lege, iur. & æquit. c. 29. n. 5. Duaren. d. tit. ff. de iuſtit. & iur. cap. 2.* IV. Ea, quæ ſunt iuris, tolluntur capitis deminutione: quæ ex æquo & bono, non tolluntur, *arg. totius tit. infrà de capit.*

307 *§. Et non ineleganter. 10. Inſt. deminut. Giphan. d. diſput. de princip.*
35 *natura & partib. iur. th.* 115. V. Ius ſingularibus rebus, ſeu perſonis non accōmodatur. *d. l. 3. l. iura. 8. ff. de legibus.* æquitas circa ſingulares caſus & perſonas verſatur, penſatis rei, perſonæ, loci, & temporis circumſtantiis. *arg. l. aut facta. 16. ff. de pœn. Ariſtotel. loco præallegato. Petr. Auguſtin. Morla in emporio iur. part. 1. tit. 1. quæſt. 11. n. 10.*

§. Et non ineleganter. 10.

Et non ineleganter in duas ſpecies ius ciuile diſtributum eſſe videtur. Nam origo eius ab inſtitutis duarum ciuitatū, Athenarum ſcilicet, & Lacedæmoniorum, fluxiſſe videtur. In his enim ciuitatibus ita agi ſolitum erat: vt Lacedæmonii quidem magis ea, quæ pro legibus

bus obſeruabant, memoriæ mandarent: Athenienſes verò ea, quæ in legibus ſcripta comprehendiſſent, cuſtodirent.

SUMMARIA.

1. *Cur ius ciuile in ſcriptum, & non ſcriptum diſtribuatur.*
2. *Athenienſes ſcriptis legibus; Lacedæmonii verò moribus ſolis vtebantur.*
3. *Athenienſes eo nomine laudantur, quòd aliis populis leges præſcripſerint.*
4. *Literis & ſcripto omnia comprehendi nequeunt.*
5. *Deficiente iure ſcripto, ad mores recurritur.*
6. *Prodigo bonis interdicitur.*
7. *Patri tutorem filio dare, & pupillariter ſubſtituere licet.*

Diuiſionis iam expoſitæ, quâ ius ciuile in ſcriptum, & non ſcriptum distribuitur, cauſa & ratio hîc adfertur. Nam ius Romanorum à Græcis ortum eſt, *l. 2. §. poſtea ne diutiùs. 4. ff. de orig.* 1

iur. & maximè ab Athenienſibus, id eſt, legibus Solonis, & ab inſtitutis Lacedæmoniorum, *auctore Athenæo lib. 6. &*
2 *Plutarcho in Solone & Lycurgo.* Athenienſes autem ſcripto iure, ſeu ſcriptis legibus; Lacedæmonii verò moribus ſolis, ſiue iure non ſcripto vtebantur. Romani igitur vtroſque imitati, meritò ius ciuile in ſcriptum, & non ſcriptũ diuiſerunt. Quam rationẽ obiter quoque indicat M. Tullius *in Orat. pro Flacco: Ab Athenienſibus*, inquiens, *humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atq; in omnes terras distributæ putantur, &c. Lacedæmoniorum ſpectata ac nobilitata virtus, non ſolùm natura corroborata, verùm etiam diſciplina putatur: qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos iam annos ampliùs, vnis moribus, & nunquam mutatis legibus viuũt.*
3 Sed & apud Thucydidem *lib. 2.* Pericles ſuos Athenienſes eo potiſſimùm nomine laudat: quòd aliis populis leges videantur præſcripſiſſe: ipſi autem aliunde non acceperint. Iſocrates itidem *in ſuo Panegyrico* teſtatur, Athenienſes ipſis quoque

quoque Græcis legum bonarum, & omnis honeſtæ politiæ exemplum dediſſe. *Iſocratis, vt & Plutarchi in Lycurgo, verba Græca, non parùm huc facientia, refert hîc Franciſcus Baldvinus.* Porrò ſuperioris diuiſionis rationem veriorem ex Cicerone *lib.* 1. *de legib.* adducit hoc loco Heigius *num* 4. videlicet, cùm omnia ſcripto & literis comprehendi nequeant, mores ferendos eſſe, & moribus ſeu iuri non ſcripto quædam relinquenda. Unde & in iure noſtro frequenter, deficiente iure ſcripto, ad mores recurritur, *l. neq.* 10. *l. non poſſunt.* 12. *l. de quibus.* 32. *l ſi de interpretatione.* 37. *ff. de legib. cum ſimilib.* Imò ex moribus populi Romani multa in leges XII. tabularum tranſlata reperiuntur: vt quòd prodigo bonis interdicitur. *l.* 1. *ff. de curatoribus furioſo, & aliis ext. minores dand.* quòd patri ſubſtituere pupillariter, & tutorem filio dare licet. *l. patre.* 8. *ff. de his, qui ſui vel alieni iur. ſunt. l.* 2. *ff. de vulgar. & pupill. ſubſtitut.* Item iura de donatione inter coniuges prohibita, de tacito pignore circa inuecta &

4 5 6 7

SUMMARIA.

1. *Iura naturalia & gentium immutari aut tolli nequeunt.*
2. *Furtum iure naturali prohibitum.*
3. *Quatenus alterum occidere liceat.*
4. *Libertas variè tollitur.*
5. *Quomodo ius cognationis maximâ & mediâ capitis deminutione tolli dicatur.*
6. *Ius ſanguinis immutari non poteſt.*
7. *Iura ciuilia quot modis tollantur.*
8. *Ratio differentiæ inter iura naturalia ſeu gentium, & ciuilia.*
9. *Deus immutabilis eſt ſemper, & vbique exiſtens.*

EXplicuit hactenus Juſtinianus Imp. 1
à quibus iura conſtituantur : nunc ſubiicit, quomodo tollantur vel abrogentur. Adeò & leges fatum ſuum habent, interitumque patiuntur : ſed non omnes, quemadmodum ipſe Imperator hîc diſtinguit. Nam iura naturæ, iuraque gentium (de quibus principaliter hic §. loqui videtur, vt arguunt hæc verba: *quæ apud omnes gentes, &c.*) ſemper firma atq; immutabilia permanent: ſicque nullâ lege contrariâ tolli, aut abrogari

Digitized by Google

rogari poſſunt, *§. vlt. infrà de legitim. agnat. tutel. l. eas obligationes. 8. ff. de capite minutis. l. 2. §. 1. ff. de vſufruct. ear. rer. quæ vſu conſumunt. l. vbi pu-*
2 *gnantia. 188. §. 1. ff. de regul. iur.* Nec huic refragatur *§. 1. infrà de obligationib. quæ ex del. naſc. & l. 1. §. fin. ff. de furt.* vbi licèt dicatur, furtum lege ſiue iure naturali prohibitum eſſe : nihilominùs tamen etiam iure excuſatur, qui extremâ famis neceſſitate coactus, quęrendi victus gratiâ furtum commiſit. *c. ſi quis propter. 3. & ibi gloſſ. ext. de furt.* Etenim reſpondendum: excuſationem iſtam optimâ iuris ratione introductã, nequaquam naturali iuri eſſe contrariã, ſed tantùm mentem eius interpretari. Neq; enim ius naturæ furtum eo in caſu prohibere voluiſſe putatur, vbi ſumma
3 neceſſitas ad furandum impellit. Sic quamuis præceptum ſit iuris naturalis; ne quis alterum occidat. *Exod. 20. v. 13. Deuter. 5. v. 17. & Matth. 5. v. 21.* nihilo tamẽ minùs legibus cautum eſt, quempiam defenſionis cauſa impunè alterum occidere poſſe. *l. vt vim, 3. ff. de iuſtit,*

iuſtit. & iur. l. 1. §. vim vi. ff. de vi, & vi arm. l. 1. C. vnde vi & multis concordantib. Neque verò propterea iura humana naturali iuri repugnant, aut id tollunt: ſed potiùs declarant illud, & oſtendunt, ius naturale, quatenus homicidia prohibet in genere, de tali ſpecie non ſenſiſſe. *Hucq́; pertinent, quæ annotauimus ad §. vlt. num. 112. cum ſeqq. infrà de iniur. & §. item lex Cornelia de ſicar. 5. num. 150. & ſeqq. infrà de public. iudic.* Similiter etſi libertas iuris naturæ eſt. 4 §. 1. *infrà tit. proximo. l. manumiſſiones. 4. ff. de iuſtit. & iur.* illa tamen variè tollitur & iure gentium, & iure ciuili. *§. penult. infr. tit. ſeq.* Sed hoc, & aliis exemplis admonemur: ius naturale, vt & gentium, immutabile eſſe cæteris paribus, ſi videlicet eædem maneant cauſæ & circumſtantiæ, quibus illud fundatum, & ob quas conſtitutum fuit. At verò his cauſis, circumſtantiisq́ue mutatis, & ipſum ius quodammodo mutari, neque ampliùs per omnia obſeruari conuenit. *arg. l. quod dictum. 32. ff. de pact.* Pari ratione cùm dicitur, capitis 5

deminutione maximâ & mediâ cognationis ius tolli. *§ penult. infrà de capit. deminut. & d. §. vlt. infr. de legit. agnat. tutel.* hoc non ita accipiendum eſt, quaſi ipſa cognatio naturalis omnino perimatur: cùm ius ſanguinis dirimi aut immutari non poſſit *l. iura ſanguinis. 8.*
6 *ff. de reg. iur.* ſed quòd effectus cognationis, puta ſucceſſiones & tutelæ, per ius ciuile, puta per maximam & mediam capitis deminutionem, certis & idoneis de cauſis impediantur.

7 Cæterùm iura ciuilia duobus tolluntur modis: lege poſtea latâ, id eſt, expreſſo conſenſu, & deſuetudine, hoc eſt, conſenſu tacito *hoc §. & l. de quibus. 32. in fine ff. de legib. l. vlt. ff. de constitut. princip.* Idque & legibus XII. tabular. cautum fuiſſe, vt quod populus poſtremum iuſſiſſet, ratum eſſet, ſcribit Liuius *lib. 3. quem refert hîc Giphanius in verſ.*
8 *ea verò, &c.* Ratio differentiæ inter iura naturalia ſeu gentiũ, & ciuilia, id eſt, cur hæc facilè mutentur, illa non item, hæc reddi poteſt: Quia illorum Deus auctor eſt, horum verò homo, *per hunc §. ibi,*

ibi, diuina quadam prouidentiâ conſtituta, &c. Sicuti autem homo non omnibus locis eſſe poteſt, ſed vno tantùm; nec omnibus temporibus, ſed breui. *Eſaiæ 40. verſ. 6. & ſeqq.* ita etiam eius leges non omnibus locis & temporibus vigent; ſed ſæpe mutari ſolent. At Deus 9
immutabilis eſt ſemper, & vbique exiſtens. *Malach. 3. verſ. 6. Ierem. 23. verſ. 24. Pſalm. 102. verſ. 27. & 28.* Unde & leges eius ſemper & vbique valent, nec prorſus immutari queunt. *Verùm iſtam rem vberiùs explicant Donellus libr. 1. Commentar. de iur. ciu. cap. 12. ibiq́ Hilliger. in ſuis notat. Couarruu. in c. peccatum. de reg. iur. in 6. part. 2. relect. §. 11. num. 3. Menoch. lib. 1. conſil. 100. num. 105. Vaſquius de ſucceſſ. progreſ. in præfat. n. 144. Arumæus Exercit. Iuſtin. 1. th. 22. Albert. Bolognet. in Diſputationib. de lege, iure & æquit. cap. 26. num. 2. & ſeqq. Matthæacius libr. 1. de via iur. c. 21. & 23. Connan. lib. 1. Commentar. iur. ciu. cap. 6. num. 5. & 6. Bronchorſt. centur. 1.* ἐναντιοφανῶν *aſſert. 4. ed. 2. Ant. Fab. tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 2. princip. 3. Dn. Enenckel.*

Digitized by Google

kel.lib. 1. *de priuileg.c.*3. *num.*5. *cum ſeqq. item cap.* 8. *num.* 13. *& ſeqq. Mynſinger. Aldobrand. Claudius Dauid, Vulteius, Borcholt. Ant. Matthæus, Heigius, & alii in hoc* §. *noſtro. Eâdem de re videatur Dithmarſus Diſputat. polit.* 4. *de legib. diſquiſit.* 4. *&* 6.

§. Omne autem ius. 12.

Omne autem ius, quo vtimur, vel ad perſonas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Et priùs de perſonis videamus. Nam parum eſt ius noſſe, ſi perſonæ, quarum cauſa conſtitutum eſt, ignorentur.

SUMMARIA.

1. *Iuris vniuerſi materia triplex; in perſonis, rebus, actionbus poſita.*
2. *In iſtis omnibus quæ conſiderentur.*
3. *Quare priùs de perſonis, quàm de rebus in hiſce Inſtitutionibus tractetur.*

4. *Maior*

4. *Maior dignitas perſonarum, quàm rerum.*
5. *Digniora ſemper præmittenda & præferenda.*
6. *Maior fides teſtibus dignioribus, quàm aliis tribuenda.*
7. *Penes ſeniorem & digniorem inſtrumenta communia deponenda.*
8. *Homicidium in confinio patratum, ad cuius Magiſtratus cognitionem ſiue iuriſdictionem pertineat.*
9. *Caput nobilior pars corporis.*
10. *Homo per faciem cognoſcitur.*
11. *Pandectæ in tractatione differunt ab Inſtitutionibus.*
12. *Pandectæ ad ordinem edicti perpetui accommodatæ.*

EX hoc §. pendet œconomia ſiue diſpoſitio totius operis Inſtitutionum. Nam vniuerſi iuris materia hîc continetur: quæ triplex eſt, vel in perſonis, vel in rebus, vel in actionibus poſita, *l.* 1. *ff. de ſtat. homin.* In perſonis conſiderantur ſtatus, ordines, officia, *vt tit. ſeq. & toto hoc lib.* 1. In rebus verſantur, acquiſitio, conſeruatio, alienatio. *l. vlt. ff. de legib. de quibus lib.* 2. 3. *&* 4. *vſque ad*

ad tit. de actionib. In actionibus perpenduntur iudiciorum origo, materia, forma & finis: *de quibus libr. 4. à tit. de actionib.* Et priora quidem illa duo iuris obiecta habent iuris noſtri theoriam; poſterius verò praxin. Omnis enim de hominibus ſiue perſonis, itemque de rebus quæſtio non tam ob ſe ipſam, quàm ob id inſtituitur, vt nouerit Iuriſconſultus, quomodo perſonis de rebus per actiones ius reddat: atque adeò hoc poſterius priora illa duo coniungit, *docente Vulteio infrà ad princip. tit. proximi. num. 1. De iiſdem obiectis, poſt Interpretes ad hunc §. & d. principium tituli ſeq. videantur* Wegnerus *diſputat. 1. theſ. 9. lit. b. Andreas Gerhardi decad. 1. Corollar. 3. Matthias Stephani cent. 1. quæſt. 26. & Olemannus ad lib. 1. diſputation. iur. ciu. Giphanii. diſput. 2. num. 1.*
3 *& ſeq.* Ratio porrò ordinis, cur priùs de perſonis, quàm de rebus, in hiſce iuris elementis agatur, hæc eſt: Tum quia perſonarum cauſa omne ius conſtitutum eſt, id eſt, vt ſuum cuique tribuatur, *hoc §. noſtro, & l. 2. ff. de ſtat. homin.*

Tum

Tum quia maior dignitas eſt perſona- 4
rum, quàm rerum. *§. in pecudum. 37. infr. de rer. diuiſ. l. in pecudum. 28. §. 1. ff. de vſur. l. iuſtiſſimè. 44. ff. de ædilic. edict. l. quidam. 14. poſt princip. ff. de iure codicill.* Digniora autem ſemper præmit- 5
tenda & præferenda ſunt, *arg §. ſingulorum. 11 infr de rer. diuiſ. l. 1. & 2 ff. de albo ſcribendo. c. ſolitæ. 6. & ibi Canoniſtæ communiter. ext. de maioritate & obedient.* Hinc ſi plures teſtes reperiantur in 6
pari numero deponentes: maior fides dignioribus, quàm aliis, adhiberi debet. *l. 2. & 3, & l. ob carnem. 21. §. 1. cum ibi notatis. ff. de teſtib.* Et ſi plures rem ali- 7
quam habeant communem, quæ apud omnes ſimul eſſe nequeat: vt ſunt inſtrumenta publica, tabulæ teſtamenti, literæ inueſtiturarum, &c. penes ſeniorem & digniorem eiuſmodi inſtrumenta deponenda eſſe, Ulpianus indicat. *l. vlt. ff. de fide inſtrumento.* Sic ſi homici- 8
dium in confinio perpetratum ſit: iuriſdictionis partes ſumet is Magiſtratus, cuius in territorio capite incumbit homo interfectus: cùm caput non ſo-

lùm

9 lùm principalior, dignior & nobilior ſit pars corporis: indeq́ue ſedes animæ rationalis, & memoriæ atque ſapientiæ à
10 nonnullis dicatur: ſed & per faciem homo, quo ad figuram exteriorem, cognoſcatur; proindeq́ue non rarò pro toto homine accipiatur, *arg. l. cùm in diuerſis.* 44. *ff. de religioſ. & ſumpt. funer. l. ſi quis in metallum.* 17. *C. de pœnis. Cuiac. lib.* 21. *obſeruation. cap.* 4. Atque hanc, tanquam veriorem & receptiorem, ſententiam amplectuntur *Schneidew. hic num.* 8. *& in §. quædam.* 20. *in actione fin. regund. n.* 11. *infr. de actionib. Zanger. in tract. de except. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 238. *edit. recent. Borcholt. in explicatione tit.* 56. *quæ ſint regalia. num.* 26. *libr.* 2. *feudor. Matth. Stephani in tract. de iuriſdict. lib.* 1. *cap.* 30. *num.* 43. *Treuler. diſputat.* 19 *theſ.* 4. *vol.* 1. *Hackelman. diſput.* 8. *theſ.* 2. *& Thadæus Piſo ad principium tituli proximè ſeq. num.* 2. Quanquam alii aliter ſentiant, *Zaſius in Paratit. ff. commun. diuid. D. Collega Bocerus in tract. de regalib. c.* 2. *num.* 148. *Andr. Gerhardi Decad. vlt. q.* 8. *aliiq́ per hos relati.*

De-

Denique hîc admonendi ſumus: 11
Pandectas in ordine ſiue potiùs tractatione valde differre ab Inſtitutionibus. In his ſiquidem perſonæ & res latiùs, actiones breuiùs: in illis contrà perſonæ & res breuiùs, actiones latiùs exactiùsque explicantur. Ratio diuerſitatis 12
hæc videtur: quia Pandectæ ad ordinem edicti perpetui compoſitæ ſunt, & accommodatæ. *d. l. 2. ff. de ſtat. homin.* At totum edictum in vnâ tantùm parte, id eſt, actionibus atque iudiciis explicandis conſumebatur, *vt videre eſt ex Commentariis Pauli & Ulpiani ad edictum: quorum hic 83. ille 80. libros ad edictum ſcripſiſſe legitur; ſicut apparet ex eo librorum catalogo, qui initio Pandectarum adſcriptus eſt. Duaren. lib. 1. diſputat. anniuerſar. cap. 55. & Giphanius hîc in fine.*

DE IVRE PERSONARUM,

TIT. III.

Principium Tit.

Summa itaque diuiſio de iure perſonarum hæc eſt: quòd omnes homines, aut liberi ſunt, aut ſerui.

SUMMARIA.

1. *Perſonæ quibuſcunque rebus digniores.*
2. *Ius perſonarum triplex.*
3. *Quæ ſit prima ac præcipua perſonarum diuiſio.*
4. *Secunda diuiſio.*
5. *Tertia diuiſio perſonarum.*
6. *Tractatio de ſeruis an hodie neceſſaria videatur.*
7. *Ius gentium iure ciuili prius & antiquius.*

8. *Iure naturali omnes homines liberi.*
9. *Statuliberi qui dicantur, & an ſub servis contineantur.*
10. *Mens & conſideratio l. cùm quis. 38. §. 3. ff. de ſolutionib.*
11. *Statuliber quomodo puniendus.*
12. *Coloni adſcriptitii qui; & vtrùm ſeruis accenſendi.*
13. *Adſcriptitii poſſidere, partemq; fructuum ſibi retinere poſſunt.*
14. *Adſcriptitii penè videntur ſerui.*
15. *Conſideratio l. ne diutiùs. 21. C. de agricol. & cenſit. & n. 20.*
16. *Serui alienari poſſunt ſeparatim: non item adſcriptitii.*
17. *Serui inſeruiunt perſonæ: adſcriptitii rei, &c.*
18. *Serui & adſcriptitii inuicem opponuntur.*
19. *Adſcriptitii coloni quatenus dicantur eſſe ipſius domini.*
20. *In quo adſcriptitii & ſerui exequentur.*
21. *Adſcriptitii cur ſerui appellitentur.*
22. *Aſcriptitii cum liberis perſonis, & Chriſtiani cum Iudæis matrimonium contrahere nequeunt.*
23. *Libertas omnibus rebus fauorabilior.*

CIrca finem ſuperioris proximi tituli dictum eſt: omne ius pertinere vel 1

ad perſonas, vel ad res, vel ad actiones.
Quia verò perſonæ quibuſcunque re-
bus ſunt digniores. *l. iuſtiſſimè. 44. in
princ. ff. de ædilic. edict. & ſimilib.* Ideo
Imperator Iuſtin. de illarum iure, tan-
2 quam digniore, primùm diſſerit. Eſt au-
tem triplex ius perſonarum: ac proinde
tribus in hoc toto libro primo diuiſioni-
bus explicatur. Primum ius in libertate
eſt, & ſeruitute: quò & libertini refe-
3 runtur. Et de hoc prima ac præcipua eſt
diuiſio: quâ omnes homines aut liberi
ſunt, aut ſerui: & liberi partim ingenui,
partim libertini. Secundum ius eſt in
poteſtate patria ac dominorum: de
4 quo ſecunda hæc eſt diuiſio: quâ quæ-
dam perſonæ ſui iuris ſunt, quædam
alieno iuri ſubiectæ: *de eâ initio tit. in-
frà de his, qui ſui vel alieni iur. ſunt.* Ter-
tium ius eſt in tutela, & curatione, &
neutro iure: eoque pertinet tertia diui-
5 ſio; quâ eæ perſonæ, quæ in nullius di-
cuntur eſſe poteſtate, vel in tutela ſunt,
vel in cura, vel neutro iure tenentur, *vt
infrà in princ. tit. de tutelis.* Cæterùm
ex his tribus, primum ius *titulo hoc,*

& 4.

& 4. ſeqq. exponitur : *item in Pandectis libr. 1. tit. 5. & toto libr. 40. vt & in Cod. lib. 7. tit. 1. & plurimis ſeqq.*

Etſi porrò hodie iſthoc iure in orbe 6
Chriſtiano non valde vtimur, *qua de re conſulantur Bodinus lib. 1. de Republ. c. 5. Molineus ad conſuetud Pariſ. tit. 1. §. 41. num. 55. Schneidewin. ad §. fin. infrà hoc tit. num. 6. Vult. ad §. ſerui. 4. num. 5. hoc eod. tit. Zaſius ſing. reſponſ. libr. 1. cap. 3. lib. 2. cap. 8. & conſil. 19. num 3. & ſeq. vol. 2. Gail. de pignorationib. obſeruat. 8. num. 2. Pontan lib. 3. de obed. cap. 8. Frider. Huſan. de hominib. propr. cap. 2. & nouiſſimè Anton. Colerus diſput. 2. Iſagogicæ iuriſprud. problemat. 3.* attamen ad iuris Romani veteris cognitionem, diſquiſitio de ſeruis non modò non ſuperuacanea; ſed etiam admodum neceſſaria cenſetur. *Sichard. ad l. 5. C. de negoc. geſt. Ludouic. Bebio hîc pag. 55. & pleniùs explanatur infrà ad tit. de aſſignat. libertor. num 9. & 10.*

Cur autem perſonarum diuiſio hoc loco propoſita ſit prima, ſiuè *(vt Imperator noſter Juſtinianus ait)* ſumma, ra-

tio non obſcura eſt: quia hæc ex iure gentium deſcendit, *per principium tit. infrà de libertin.* cùm ſecunda ſit ex iure ciuili. §. *ius autem.* 2 *infrà de patr. poteſt.*
7 At ius gentium iure ciuili eſt prius & antiquius. §. *ſingulorum.* 11. *infrà de rer.*
8 *diuiſ.* Quòd verò hæc diuiſio à iure gentium originem ſumpſerit, inde perſpicitur: quòd iure naturali omnes eſſent vniuſmodi, id eſt, liberi omnes. *d. princip. infrà de libertinis.* vt & noſtris mori-
9 bus, *notante hîc D. Giphanio.* Sanè hæc diuiſio omnes omnino homines complectitur: neque vllum genus hominum reperitur, quod diuiſioni huic applicari non poſſit. Unde eam ſub ſeruis & ſtatuliberos (qui ſtatutam & deſtinatam in tempus vel conditionem libertatem habent. *l. 1. ff. de ſtatuliber.*) comprehendere verius eſt. *l. ſtatuliberũ.* 9. *in princ. l. ſtatulibera.* 16 *l. ſtatuliberos.* 25. & *l. ſtatuliberi.* 29. *in princ. ff. eod. tit. Balduin. hic & Thadaus Piſo num.* 7. *ad finem.*

10 Cui non aduerſatur, quòd ſeruum debens, ſtatuliberum dando non liberetur.

tur. *l. cùm quis ſibi. 38. §. qui hominem. 3. ff. de ſolutionib.* Id enim non fit propterea, quòd ſtatuliber non ſit ſeruus: ſed quia breui ſeruus ſit deſiturus. Re quippe minus ſolueretur: quod iura ciuilia fieri non permittunt. §. *ſi minus. 34. infr. de actionib. Hænon. diſputat.* 1. *controuerſ. 20.*

Similiter non refragatur *l. ſtatuliber. 14. ff. de quæſtionib. & l. moris. 9. §. vlt. ff. de pœnis.* in quibus ll. reſpondetur: ſtatuliberum non vt ſeruum, ſed vt liberum puniendum eſſe. *Nam* ex conſtitutione D. Pii in fauorem libertatis de proximo futuræ introductum eſſe videtur, vt ſtatuliber inſtar liberi puniretur, *arg. d. l. 9. §. fin. Duaren. ad tit. ff. ſi ex noxali cauſ. agat. Hotoman. lib. 2. reſp. amicab. cap. 37. Iacob. Rauard. lib. 2. varior. c. 11. Et ea de re vide quoque Fomannum diſputat. 2. theſ. 1. ad lit. d. Arumaum Exercit. Iuſtin. 1. theſ. 23. Olemannum ad libr. 1. diſputation. iur. ciu. Giphanii. diſputat. 2. num. 7. Matthiam Stephani cent. 1. quæſt. 26. lit. d. Cuiac. lib. 1. obſ. 37. Robert. libr. 1. animaduerſ. cap. 6. Setſe-* 11

rum diſp. 3. *theſ.* 1. *&* W*egnerum diſp.* 2. *th.* 1. *lit. d.*

12 De colonis adſcriptitiis (qui annuâ penſione domino præſtandâ, fundos excolendos ſuſcipiunt, ſeque per ſcripturam, aliaué adminicula adſtringunt; quòd à gleba, agrorumque culturâ nunquam diſcedere velint. *l. cùm ſcimus.* 22. *ibiq; gloſ. C. de agricol. & cenſit.*) dubitari ſolet, num ſeruis annumerandi ſint, an liberis? Sed liberos eſſe eos, probabilior eſt, ſaniorque ſententia: quæ ſequenti-

13 bus rationibus confirmatur. I. Quia adſcriptitii poſſidere poſſunt. *l. litibus.* 20. *in princ. Cod. de agricol. & cenſit.* II. Quia partem fructuum ſibi retinere queunt: nec integrum, quod ex cultura provenit, ſemper domino ſoluunt. *l.* 1. *C. in quib. cauſ. coloni cenſiti domin. accuſ.* Quod magno argumento eſt; illos non ſeruos, qui nihil proprium habent, nec poſſident; ſed potiùs liberos

14 eſſe. III. Quia Arcadius & Honorius Impp. reſcribunt: adſcriptitios dominorum reſpectu penè ſeruos videri. *l.* 2. *C. dicto tit.* Quæ verba, *penè* & *videri*, ſatis

ſatis arguunt, eos non eſſe ſeruos, ſed li-
beros. IV. Quia *in l. ne diutius. 21. C.* 15
de agric. & cenſit. ambigebatur: ex pa-
tre ſeruo, & matre adſcriptitiâ editi, ſerui-
liſné conditionis, an adſcriptitiæ cẽſen-
di eſſent? Juſtinianus, ad iſtam ambi-
guitatem tollendam, ſanciuit: non ſer-
uorum, ſed adſcriptitiorum conditionẽ
hos ſequi: cùm partus non patris, ſed
matris conditionem, quoad ſtatum,
imitetur. Jam ſi ſeruorũ & adſcriptitio-
rum vna eademq́ue foret conditio: ab-
ſnrda & inſulſa dubitatio fuiſſet, cuius
conditionis eſſent ex ſeruo & adſcripti-
tia procreati: nec minùs abſurda & ine-
pta fuiſſet reſponſio. V. Quia ſerui a- 16
lienari poſſunt ſeparatim: adſcriptitii nõ
niſi cum ſolo. *l. 2. l. quemadmodum. 7.*
C. eod. tit. VI. Quia ſerui perſonæ in- 17
ſeruiũt: adſcriptitii rei, hoc eſt, reſpectu
rei, cui addicti ſunt, inſeruiunt domi-
no. *l. agricolarum. 18. & d. l. ne diutius.*
21. C. d. t. de agric.. & cenſ. VII. Quia
ſerui domino ad quodlibet opus addi-
cti ſunt: adſcriptitii ad vnum, i. e. glebæ
vel terræ colendæ. *Turneb. lib. 15. aduer-*

ſar.c.16. VIII. Quia dominus cũ adſcriptitiis nullã innouationem in præſtandis reditibus facere poteſt: ſed coloni ſub iiſdem modis & conditionibus, ſub
18 quibus genitores eorum in poſſeſſione fuerunt, remanebunt. *l. cùm ſatis. 23. §. 1. verſ. caueant, &c. C. eod.* IX. Quia ſerui & adſcriptitii inuicem opponũtur: hosque præter voluntatem dominorũ clericos fieri poſſe, illos non item, ſtatuitur. *Nov. 123. c. 17.* X. Accedit textus *in c. 2. ext. de iudæis.* ex quo adeò clarè cõſtat, adſcriptitios vel originarios, qui ex adſcriptitiis naſcuntur, eſſe liberos, vt res hęc vlteriore probatione non egeat.

19 Huic concluſioni nullum negocium faceſſit *d. l. 2. C. in quibus cauſis coloni cenſiti dom. accuſ.* vbi traditur, adſcriptitios colonos, eorumque bona domini, cuius fundum colunt, eſſe. *Siquidem* breuiter reſpondetur: adſcriptitios ipſius domini quidem eſſe, quatenus ſcilicet ſunt adſcriptitii, nõ verò quoad dominium & proprietatem.

20 Sic non obſtat *d. l. ne diutiùs. 21. C. de agricol. & cenſit.* quæ nullam differẽtiam

tiam inter adſcriptitios & ſeruos eſſe, decidit. *Etenim* ex mente ſimul & verbis eius perſpicere licet: in eo ſaltem exæquationem fieri, vt vtrorumque liberi non patris, ſed matris conditionem ſequantur. Alioquin vtrorumque conditio & ſtatus, vt diuerſus & ſeparatus cōſideratur; *quemadmodum ſuperiùs ex principio illius legis demonſtratum eſt.*

Præterea nihil officit, quòd adſcriptitii paſſim appellantur ſerui. *l. quiſquis. 3. l. quemadmodum 7. l ſeruos. 12. C. d. tit. & ſimilibus.* Haud enim ideo ſerui appellitantur, quòd reuerâ ſerui ſint: ſed quòd in nonnullis iiſdem, quibus ſerui, conditionibus vtantur, iiſdemq́ue oneribus ſubiecti ſint. Nam vt ſerui à dominis ſuis vendi; ſic quoque adſcriptitii vnà cum ſolo, cui ſunt addicti, à dominis diſtrahi & alienari poſſunt. *d. l. 2. C. in quib. cauſ. coloni, &c. d. l. quemadmodum. 7. C. de agric. & cenſit.* 21

Nihil tandem mouet textus *in l. vlt. C. dicto iam tit.* vbi adſcriptitii à liberarum mulierum nuptiis arcentur. Licèt enim ibi expreſſum ſit; adſcriptitios matrimo- 22

trimonium cum liberis perſonis cõtrahere non poſſe: non tamen continuò inde ſequitur, liberis hominibus eos nõ eſſe accenſendos. Quandoquidem & Chriſtiani, quantumuis liberi, cum iudæis ſiue gentilibus inire matrimonium iure prohibentur. *l. ne quis. 6. C. de iudæis & cælicol. can. iudæi. 10. & can. caue. 15. cauſ. 28. q. 1.* nec tamen eò minùs liberi reputantur. *Atque ita tenent Accurſius hîc, Joannes Faber, Balduinus, & alÿ communiter. Treutler. vol. 1. diſp. 2. th. 2. lit. d. Hackelman. quæſtionum illuſtr. diſp. 1. theſ. 14. Hænon. d. diſp. 1. controuerſ. 20. Cramer. diſceptat. 2. poſit. 7.* Tametſi diuerſam in partẽ abeant *Donellus lib. 2. Commentar. de iure ciu. c. 9. circa finem. Foman. d. diſp. 2. th. 1. ſub lit. d. Arumæus d. Exercit. 1. th. 25. Hunnius diſp. 1. th. 39. Forſter. iunior diſp. 2. th. 3. nec non Connan. lib. 2. Commentar. iur. ciu. c. 10. nu. 5.* vbi adſcriptitios tertium quoddam hominũ genus fuiſſe, inter ſeruos & liberos medium, aſſerit. Sed malè. Summa enim diuiſio hîc

23 proponitur; quòd hominum alii ſint liberi

liberi, alii ſerui. Cùm autem libertas omnibus rebus ſit fauorabilior. *l. libertas. 122. ff. de reg. iur.* idcirco in dubio ſecundùm libertatem reſpondendũ erit. *l. quotiens. 20. ff. eod. Ant. Coler. d. diſp. 2. problemat. 1.*

§. Et libertas. 1.

Et libertas quidem (ex qua etiam liberi vocantur) eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, niſi ſi quid vi, aut iure prohibetur.

SUMMARIA.

1. *Libertatis definitio, huiusq́ explicatio.*
2. *Libertas quatenus in facto conſiſtat.*
3. *Nihil magis ingenuo homini debetur, quàm libera rerum ſuarum adminiſtratio.*
4. *An & quatenus vis aut ius libertatem infringat.*
5. *Cur legum omnes ſerui ſimus.*

6. Liber

6. *Liber homo quis dicatur: quis item ſeruus.*

7. *Seruus neq; iuris gentium capax eſt, neq; iuris ciuilis.*

1 LIbertas hoc loco ex Florentino Juriſconſulto *in l. 4. ff. de ſtat. homin.* definitur naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, niſi ſi quid vi, aut iure prohibetur. Dicitur, *naturalis facultas.* Naturalis quidem: quia ipsâ naturâ ſiue licentiâ iurevé naturali cuiuis competit, *per princip. tit. infrà de libertin. §. 2. verſ. ius autem gentium. ſuprà tit. proximo. l. manumiſſiones. 4. ff. de iuſtit. & iur. l. ſi quod dominus. 64. ff. de condict. indebiti.* Unde hæc definitio tantùm ad ingenuos pertinere videtur, non ad libertinos, qui non ſunt naturâ liberi, ſed manumiſſione liberi facti, *vt innuit hic Giphanius.* Quanquam dici poteſt; libertatem, quæ manumittendo conceditur, non tam dari, quàm reſtitui: nec tam nouam acquiri, quàm amiſſam recuperari, *docente Hotomano*
2 *hîc enunciat. 3.* Facultas verò dicitur libertas:

libertas: quia facti potiùs eſt, quàm iuris, ſi per ſe attendatur. Poſtquam enim ſeruitutis iugum impoſitum eſt captiuis: eo qui liberati fuerunt, appellati ſunt liberi, vt à ſeruis diſtinguerentur: cœpitque iuris eſſe libertas, quæ priùs erat facultatis & poteſtatis. Quod etenim antea liberè fungerentur corporis & animi muneribus, nõ id vllo ſuo proprio iure faciebant; ſed quòd eam facultatem nacti eſſent à natura pariter cum omnibus hominibus. Cæterùm poſt inductam ſeruitutem, ſpeciali iure & priuilegio quodam ſuo cœpit hoc illis licere: *vt pulchrè iſtud explicat Franciſ. Connanus lib. 2. Commentarior. iur. ciuil. cap. 1. num.* 3. 3 Additur, *quod cuique facere libet.* Quia nihil eſt, quod ingenuo homini tãtopere debeatur, quàm vt liberam habeat rerum ſuarum adminiſtrationem. *l. 2. ff. ſi à parent. quis manum. ſit. l. in re mandata. 21. C. mand.* 1. *Cod. de SS. Eccleſ. idq́ latiùs explicat Ant. Faber tom.* 1. *Juriſprud. Papin. tit. 3. princip. 2.*

Poſtrema illa verba (*niſi ſi quid vi, aut*

aut iure prohibetur) ad definitionem libertatis minùs videntur neceſſaria.
4 Nam primò *vis* libertatem non imminuit (quia illa facti eſt, hæc iuris) ſed eius duntaxat effectum ſiue executionē impedit, *arg. l. 1. §. ſi vir vxori. 4. & l. non videtur 22. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. l. hoſtes. 24. ff. de captiu. & poſtlim. reuerſ.* niſi ſit iuſta, vt bellum. *§. ſerui autem. infrà hoc tit.* Deinde *ius* quo-
5 que libertati non officit. Quia, *vt eleganter ait Cicero pro Cluentio*, idcirco legum omnes ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. Et id demum velle dicimur, quod iure volumus. *l. nepos. 125. ff. de verb. ſignif. l. filius. 15. ff. de condicionib.*
6 *inſtitutionum.* Liber itaque homo is dicitur, qui facultatem illam naturalem habet, ſiue poteſtatem faciendi, quod velit. At ſeruus vocatur, qui ex conſtitutione iuris gentium alterius dominio contra naturam (quæ ſeruos neſciebat) ſubiectus eſt : nec vllius rei faciendæ, alioquin etiam licitæ & conceſſæ, facultatem habet, ſiue ipſum ius gentium ſpectes, ſiue ius ciuile. *Exempli gratiâ:* iure

iure gentium non poteſt dominium acquirere, emere, vendere, obligare, &c. *§. item vobis. 3. infrà per quas perſ. cuiq; acquirit. l. acquiritur. 10. §. 1. ff. de acquir. rer. domin. l. ſerui. 14. ff. de obligat. & act. l. ſeruus. 6. C. de iudic.* Jure ciuili non poteſt matrimonium contrahere, tutelam gerere, teſtamentum condere, &c. *l. ſi ſerua. 39. in princ. ibiq; Gothofred. ff. de iure dot. l. cum ancillis. 3. C. de inceſt. & inutil. nupt. l. ſi quis tutorem. 22. ff. de teſtament. tutel. l. in ſeruili. 7. C. qui dare tutores, &c. l. filiusfamilias. 16. in princ. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* Seruus, *inquam*, neq; iuris gentium capax eſt, neque iuris ciuilis: tametſi iuris naturalis, quo omnes homines æquales ſunt, perticeps eſſe dicatur. *l. quod attinet. 32. ff. de regul. iur. Verùm vide fuſiùs illa explicantem Donellum lib. 2. Comentar. de iur. ciu. cap. 9.*

§. Seruitus. 2.

Seruitus autem eſt conſtitutio iuris gentium, quâ quis

dominio alieno contra naturam ſubiicitur.

SUMMARIA.

1. *Seruitus definitur, & declaratur.*
2. *Serui quomodo fiant.*
3. *Vera libertatis & ſeruitutis nota.*
4. *Seruus & dominus ſeſe habent, vt correlatiua.*
5. *Membrorum ſuorum nemo dominus.*
6. *Differentia inter filiumfamilias & ſeruum.*
7. *An ſeruus hereditarius ſit nullius.*
8. *Quatenus ſeruus ſine domino eſſe poſſit.*
9. *Seruitus naturæ planè eſt contraria.*
10. *Philoſophis quid ſit ſeruitus.*

1 SEquitur definitio ſeruitutis: quę dicitur conſtitutio iuris gentium, quâ quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur. *l. libertas. 4. §. 1. ff. de ſtat. homin.* Dicitur *conſtitutio iuris gentium*, hoc eſt, quiddam iure gentium cõſtitutum & introductum, *per princip. tit. infr. de libertin. Aldobrand. Giphan. & Heig. hic n. 19.* Et rectè ſanè: quia non poteſt eſſe

eſſe ex iure naturali; cùm naturâ homines omnes liberi naſcantur. *l. manumiſſion.4.ff.de iuſt.& iur.& d.princ.infrà de libertin.* neque ex iure ciuili; cùm ius ciuile ſeruos non agnoſcat, niſi hactenus, vt eos pro nullis habeat. *l. qui teſtamento.20.§.ſeruus.7.ff. qui teſtam.fac.poſſ. l.nullo modo.7.ff. ad leg. Cornel.de falſ. l. quod attinet. 32.ff. de reg. iur.* Nec huic contrarium eſt, quod Juſtinianus ex Marciano docet: ſeruos fieri non tantùm iure gentium; ſed etiam iure ciuili: puta ſi quis liber homo maior annis viginti paſſus ſit ſe tanquam ſeruum venundari ad precium participandum. *§.ſerui autem.4.infr.hoc tit. l.& ſeruorum.5.§.1.ff. de ſtat. homin.* Etenim his in locis agitur de modis conſtituendæ ſeruitutis: in propoſita verò definitione tractatur de natura ſeruitutis & prima origine: quam ex iure gentium eſſe, cõſtat *ex §. 2. verſ. ius a. gentium. ſuprà tit.proximo. & d.l.4.ff. de iuſtit. & iur. cum ſimilib.* Ac certè natura & vis ſeruitutis vbique eſt eadem, quocunq; tandem modo obueniat. Etſi igitur modus 2

 iſte

iſte ſeruitutis conſtituendæ eſt ex iure ciuili: ſeruitus tamen ipſa non eò minus eſt ex iure gentium: quoniam nec aliud facit hîc ius ciuile; niſi vt qui ſe, tãquàm ſi iure gentium ſeruus eſſet, venundari paſſus eſt dolo malo, vt deciperet emptorem, non impunè ferat: nec auxiliũ legis prohibentis venditionem liberi hominis implorare queat. *l. Licinnius. 4. C. quib. ad libertat. proclam. non licet. Ant. Faber. tom. 1. Juriſprud. Papin. tit. 3. princip. 3.*

3 Additur in definitione, *qua quis dominio alieno.* Quia vt vera libertatis nota eſt, *facere quod velis:* ita etiam hæc eſt vera ſeruitutis nota, *ſubiici alieno dominio.* Hoc enim verbo *dominii* omnia iura & effectus in ſeruos continentur. Hincq; elucèſcit: neminem ſeruum intelligi ſine domino: ſeruumque & do-

4 minum vt correlatiua ſeſe habere. Non ſiquidem ſibi ipſi ſeruire quiſpiam poteſt: imò nec cuiquam res ſua. *l. in re cõmuni. 26. ff. de ſeruitutib. præd. vrban.* nec prædium vllum ſibi ipſi. *l. cùm eſſent. 33. §. 1. ff. de ſeruit. prædior. ruſtic.*

Unde

Digitized by Google

Unde etiam eſt, quòd membrorũ ſuo- 5
rum dominus nemo eſſe cenſetur. *l. liber homo.* 13. *in princ. ff. ad leg. Aquil.*
Inter dominum namque & ſeruum neceſſe eſt realem eſſe diſtinctionem. Sed 6
& verba iſta, *dominio alieno*, differentiã inter filiumfamilias & ſeruum manifeſtam inducunt. Filius quippe familias alienæ quidem poteſtati ſubiicitur; ſed non alieno dominio. *l. poteſtatis.* 215. *ff. de verb. ſignif.* cùm eam ob cauſam ſuus heres dicatur, id eſt, ſuus dominus (heredem etenim pro domino veteres appellabant. *§. vlt. infrà de hered. qualit. & different.*) quaſi qui in proprio ſui ipſius dominio ſit, non in alieno, *tradente Ant. Fabro loco præallegato.*

Neque prædictis obſtat *l. 1. in princ.* 7
ff. de rer. diuiſ. & l. 3. in princ. ff. de pecul. vbi dicitur, ſeruum hereditarium eſſe nullius. Nam licèt ratione poſſeſſionis ſeruus iſte ſit nullius in bonis. *l. 1. §. Scæuola ait. ff. ſi quis teſtam. liber eſſe iuſſ. erit:* ratione tamen iuris, quod heres in rebus hereditariis, vel alius in aliis bonis habet, in eius bonis eſſe intelligitur. *Vel*

Inſeritur denique definitioni, *contra naturam* : non quaſi aliquo caſu fieri poſſit, vt quis alieno dominio ſecūdùm naturam ſubiiciatur: ſed quia ſemper & 9
omnimodo contra naturã (ſcilicet primæuam, cui bella erãt incognita. *dict. l. manumiſſiones. 4. ff. de iuſt. & iur.*) eſt, vt homo ſubiectus ſit dominio alieno: cùm natura omnes homines æquales naſci, viuere & mori voluerit. *d. l. quod attinet. 32. ff. de reg. iur.* Et quamuis Ariſtoteles *lib. 1. polit. c.* 3. *&* 4. liberos & ſeruos à natura procreari diſputet; quorũ illos deceat imperare, hos parere:
tamẽ illud accipiendum eſt de ſeruitute 10
politica, hoc eſt, ſubiectione Imperii, nõ dominicâ. Illa, *teſte ipſo Philoſopho*, eſt imbecillitas ingenii, cui neceſſe eſt alieno ductu & conſilio regi: q̃ à legitima multùm differt. In illa n. ſtulti ſapientib⁹, ſcelerati bonis, imperiti eruditis: in hac ſæpè contrà, ſtultis ſapientes, boni ſceleratis, imperitis eruditi ſeruiunt. *Sed hanc rẽ pleniùs explicuimus ſ. ad §. 1. tit. prox. numer. 15. & ſeqq. Et eadem de re inſpiciantur Ioan. Bodinus lib.* 1. *de Republ.*

c. 6. Ant. Colerus diſp. 2. th. 4. ad lit. d. Connan. lib. 2. Commentar. iur. ciu. c. 1. n. 4. Ioan. Caſus in Sphara ciuit. lib. 1. c. 3. Goclen. in problemat. Ethic. q. 73. Otho Melander in idea vniuerſi ſtudii politici. pag. 44. & ſeqq. Arumæus Exercit. Iuſtin. 1. th. 27. Borcholt. hîc n. 4. & Heigius num. 22. Fomannus diſp. 2. theſ. 3. lit. d. Matthias Stephani cent. 1. q. 27. & Stuckius part. 1. Exercit. Iuſtin. decad. 1. aſſert. 8. ad lit. E.

§. Serui autem ex eo. 3.

Serui autem ex eo appellati ſunt, quòd Imperatores captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolent. Qui etiam mancipia dicti ſunt: eò, quòd ab hoſtibus manu capiuntur.

1. Quo

SUMMARIA.

1. *Quo iure capti in bello efficiantur capientium.*
2. *Serui vnde denominati.*
3. *Captiui non, vt facinoroſi, cruciandi; ſed vt homines ſeruandi.*
4. *Ant. Faber, indubitatam Iuris ſententiam impugnans, meritò reprehenditur.*
5. *Captiui olim coronati venditi: & quid corona.*
6. *Serui cur mancipia appellentur.*
7. *Mancipium vnde dictum, & quid ſit.*

IUre gentium inductum eſt, vt capti in bello efficerentur capientium. 1 *§. 2. verſ. ius autem gentium. ſupà tit. proximo. §. ſerui autem aut naſcuntur. 4. infr. hoc tit. § item ea, quæ ex hoſtibus. 17. infrà de rer. diuiſ. l. adeò. 7. in princ. ff. de acquir. rer. dom.* Quia verò multi deſæuiebant in captiuos, eoſque iure belli necabant crudeliter: prohibitum id fuit, conſtitutumque, vt potiùs venderentur, ac per hoc ſeruarentur, quàm occiderentur, *per hunc § noſtrum*, vbi Juſtinia-

nianus (poſt Florentinum Jureconſultum *in l. libertas. 4 §. 1. ff. de ſtat. hom.* & Pomponium *in l. pupillus. 239. §. 1. ff. de*
2 *verb. ſignif.)* diſertè ſtatuit : ſeruos ex eo appellatos eſſe, quòd Imperatores (hoc eſt, *vt Theophilus rectè explicat*, *οἱ τῶν πολέμων ἡγεμόνες*, belli duces) captiuos vendere, adeoque ſeruare ſolerent. Unde & Auguſtinus *libr. 19. de ciuit. Dei*, Origo *(inquit)* vocabuli ſeruorum, in lingua Latina, inde creditur ducta, quòd hi, qui iure belli poſſent occidi, à victoribus conſeruabantur. Quò pertinent quoque verſus Horatii Flacci *lib. 1. epiſtolar. ad Quintium:*

Vendere cùm poſſis captiuum, occidere noli;
Seruiet vtiliter. Sine paſcat durus, aretq́;
Nauiget, ac mediis hyemet mercator in undis:
Annonæ proſit, portet frumenta, penusq́;.

3 Sed & Ageſilaus, Lacedæmoniorum Dux, ſæpius pro concione milites ſuos admonuiſſe perhibetur : ne captiuos, vt facinoroſos, cruciarent: ſed vt homines ſeruarent. *Plutarch. in comparatione Agidis & Cleomenis.* Meritò itaque Interpretes plerique ſeruos, à ſeruando, non

Digitized by Google

non à ſeruiendo, denominatos eſſe, cenſent. *Accurſ. Myṅſinger. Borcholt. Weſenbec. Hotoman. Balduinus, Piſo, Heigius num. 25. & alii in hoc §. Coraſius ad d. l. libertas. 4 §. 1. ff. de ſtat. homin. Bodin. lib. 1. de Republ. cap. 5. num. 34. Forſter. diſput 2. theſ 5. Vulteius in princip. tit. infrà de ſeruitutib. num. 1. Joan. Frider. Huſan in tract. de hominib. propr. cap. 1. num. 7. Wegner. diſput. 2. theſ. 1 ad lit. d. Ant. Colerus diſput. 2. Iſagogicæ Iuriſprud. theſ. 4. ſub lit. a. Pruckman. in tract. de regalib. §. ſoluta poteſtas. cap. 1. num. 96. Giphan. lib. 1. diſput. 2. theſ. 4. ibiq́; Olemannus in ſuis notis num. 16.*

Tametſi hanc indubitatam ipſius ſacratiſſimi, & minimè violandi Imperatoris Iuſtiniani, nec non probatiſſimorum Juriſconſultorum ſententiam (à qua ne latum quidem vnguem Interpreti, quiſquis tandem ille ſit, recedere licet) temerario auſu, & inſolenti malleo impugnet Ant. Faber, vir aliâs de vniuerſa Juriſprudentiâ præclarè meritus, *tom. 1. Juriſprud. Papin. tit. 3. princip. 1.* 4

Cæterùm hîc ſciendum eſt; quod olim 5

capti-

captiui coronati vendebantur: eratque
5 corona ſignum captiuorum venalium.
Unde illud Catonis: *Ut populus potiùs ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum eat, quàm re malè geſtâ coronatus væneat.* Ut autem corona erat ſignum captiuorum vænalium: ita pileus impoſitus vænali ſeruo, demonſtrabat; talem vendi ſeruum, cuius nomine venditor emptori nihil eſſet præſtaturus: ſed omni ſuo periculo compararet emptor: *quemadmodum ex Gellio libr. 7. noct. Attic. cap. 4. docet Coraſius ad d. l. 4. §. 1. ff. de ſtat. homin. num. 5. & ſeq.*
6 Serui porrò mancipia propterea dicuntur: quia manu à victoribus capiuntur. *hoc §. noſtro. & d. l. libertas. 4. §. 1. ff. d. tit.* ſicuti omnia etiam alia, quæ iuſto bello capta victorum fiunt. *l. naturalem. 5. § vlt. & d. l. adeò. 7. ff. de acquir. rer. domin. d. §. item ea, quæ ex hoſtibus. 17. infrà de rer. diuiſ. & fuſiùs edoctum eſt ſuprà in §. ius autem ciuile. 1. tit. proximè præcedente.* Hinc Varro; Mancipi-
7 um, *inquit*, à manu, quod manu capitur: hoc eſt, res omnes, quæ manu capien-

piendo acquiruntur, mancipia dicta ſunt, *referente Hotomano hîc enunciat. 9.* Sanè apud Latinos mancipium dicitur comparatio certi dominii, perpetuumque ius poſſidendi, *teſte Balduino hîc in fine.* Unde eleganter Lucretius:

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus vſu.

Verùm de iſto vocabulo plura, obſeruatu cum primis digna, afferunt *Schardius in Lexic. iurid. in verbo, mancipio, &c. Popma lib. 3. de different. verb. in verbo, mancipium. Coraſius ad d. l. libertas. 4. §. 1. ff. de ſtat. homin. num. 9. & ſeqq. & Contius libr. 1. diſputation. iur. ciu. cap. 12.*

§. Serui autem aut naſcuntur. 4.

Serui autem aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcuntur ex ancillis noſtris: fiunt aut iure gentium, id eſt, ex captiuitate: aut iure ciuili, cùm liber homo maior

maior viginti annis, ad precium participandum ſeſe venundari paſſus eſt.

SUMMARIA.

1. *Seruorum diſtinctio in natos & factos.*
2. *Qui dicantur naſci: & verna qui.*
3. *Serui quomodo fiant.*
4. *Libertas res ineſtimabilis.*
5. *Quæ requirantur, ut ſerui per venditionem fiant.*
6. *Seruus nihil habere poteſt.*
7. *Bona emptoris fides venditionem ſui ipſius potiſſimùm ſuſtinet.*
8. *Referuntur aliquot ciuiles inducendæ ſeruitutis modi.*

1 SEruorum diſtinctio quædam hoc loco proponitur: quoniam alii dicun-
2 tur naſci, alii fieri. Naſcuntur iure gentium ex ancillis noſtris: & hi propriè *vernæ* appellantur, *à vere*, quòd naſcantur verno tempore; quod tempus anni maximè naturalis fœturæ eſt. *l. Titiæ 36. & ibidem Gothofred. ff. de legat. 1. Feſtus lib. 19.*

Digitized by Google

lib.19.Hotoman & Weſenbec.hîc num.1. Mercer.lib.1.opinion.cap.9. Fiunt tam iu- 3
re gentium, quàm ciuili. Iure gentium quidem, per captiuitatem. Juſto namque bello capti, ſerui capientium efficiuntur, *vt tactum eſt ſuperiori §. & dicetur in §. item ea, quæ ex hoſtibus.17. infrà de rer. diuiſ. & acquir. ipſ. dom.* Iure verò ciuili, per venditionem ſui ipſius. Erant enim olim liberi quidam homines adeò viles & degeneres, vt ſe ipſos paterentur & curarent vendi pretii participandi causâ: & mallent cum aliqua pecuniola eſſe ſerui, quàm ſine hac in libertate degere. *Verbi gratiâ:* egi tecum, vt me 20. aut triginta, aut pluribus aureis venderes, & pro lucro tibi quinque aut decem haberes: & reliquos aureos mihi redderes. Inſignis iſthæc ho- 4
minum malitia, reiicientium à ſe maximum naturæ beneficium (eſt quippe libertas res inæſtimabilis. *l. libertas. 106. ff. de reg. iur.*) ſuo merito ſeruitute plectitur. *Anton. Matth. hîc in ſuis notis.*

Hæc tamen venditio vt ſeruum fa- 5
ciat, ſubſequentia quinque coniunctim,

ſecun-

ſecundùm gloſſam hîc in verbo, maior, &c. requiruntur. I. Iuſta ætas, vt ſcilicet liber homo, qui ſe vendi patitur, viginti annos impleuerit. *hoc §. & l. liberis. 7. ff. de liberali cauſ.* cùm abſurdum videatur, vt quis vltrò libertatem ſuam amittere poſſit ea ætate, quâ alii libertatem conferre non poteſt. *l. ſi miniſterium. 16. C. eod. tit.* Nec ad rem pertinet, ſi quis obiiciat, nec huius quidem ætatis adoleſcenti licere, vel minimam rem ſuam vendere. Nam *cum Balduino hîc* reſpondetur: nihilominùs ſui venditionem, quantumuis grauiorem, eſſe permiſſam, odio quodam degeneris & ſeruilis animi, qui ſordidi lucelli cauſa ſciens prudensque ſeſe vltrò coniicit in voluntariæ ſeruitutis piſtrinum: meritoque iudicatur indignus libertate, cuius certam poſſeſſionem ſponte abiicit. II. Conſenſus vendendi: quòdque eo animo ſe vendi patiatur, vt participet pretium. Si enim non precii participandi gratiâ venditioni conſenſerit, ea non valet. *l. non ideo. 5. Cod. de liberali cauſ.* III. Vera precii participatio. Quia ſi hic

hic ſeruus venditus non verè recipiat ſuam precii partem, poterit reſciſſa venditione proclamare ad priſtinam ſuam libertatem. *l.* 1. *ff. & C. quib. ad libertat. proclam. non licet.* Nec aduerſatur, quòd 6
ſeruus nihil habere poſſit. §. 1. *infrà de his, qui ſui, vel alieni iur. ſunt.* Siquidem hoc in caſu diſpenſatur à lege, vt poſſit retinere, & vti precio ſui ipſius, licèt ſit ſeruus: maximè cùm acquirat huiuſmodi precium, non poſtquam eſt ſeruus factus, ſed tempore, quo liber eſt, & ad ſeruitutem progreditur, *vt poſt Porcium hîc num. 7. notat Thadæus Piſô num. 5.* IV. Notitia conditionis: vt nimirum liber homo, qui ſe pro ſeruo vendi paſſus eſt, ſe liberum eſſe nouerit. Quoniam ignorans non poſſet aliquo modo ſe vendere, nec libertatem ſuam in alium transferre. *l. Licinnius. 4. ff. quib. ad libert. proclam. non licet.* V. Ut 7
emptor ignoret conditionem hominis venditi, eumque verè ſeruum eſſe credat. Bona etenim emptoris fides potiſſimùm hanc venditionem ſuſtinet: quæ alioqui nulla eſſe ſolet liberi hominis.

minis. *l. liberi.* 70. *ff. de contrah. empt.* At quid ſi duo emerint, vnus ſciens, alius ignorans? Hunc ſeruum eſſe in ſolidum ſolius ignorantis, Paulus reſpondit. *l. vlt. ff. quib. ad libert. proclam. non licet. Ant. Faber tom.* 1. *Iuriſprud. Papin. tit.* 3. *princip.* 4. *illat.* 3. *Connan. libr.* 2. *Commentar. iur. ciu. c.* 1. *num.* 6.

8 Porrò præter hunc ſunt & alii ciuiles inducendæ ſeruitutis modi: velut ingratitudo liberti erga patronum. §. 1. *verſ. libertis. infrà de capitis deminut. l.* 2. *C. de libert. & eor. liber.* vt ſeruitus pœnæ. § *pœnæ infrà quib. mod. ius patr. poteſt. ſoluit.* vt aſſertio Principis. *l.* 1. §. *penult. C. de aſſert. tollend.* vt ſilentium, puta in exercitu ſi miles olim citatus non reſpondebat, fiebat ſeruus. *l. qui cum vno.* 4. §. *grauius. ff. de re militari.* vt quoque venditio ad actum gerendum, *cuius fit mentio in l. ſi quis.* 6. §. *irritum. ff. de iniuſt. rupt. irrit. fact. teſtam.* Quod de eo accipiendum eſſe, qui ſe vendidit, vt actuarius fieret publicus, exiſtimant Hotomanus *hic* & Vulteius *num.* 4. *arg. l.* 1. & 2. *C. ne quis liber inuit.*

Digitized by Google

inuit, actum Reip. gerere cogat. Idq́ accuratiùs explicat Hilliger. in Donello enucleato lib. 2. cap. 9. ad lit. P. Et plures alios in ſeruïtutem redigendi modos exponit Mercerius d. lib. 1. opinion, cap. 4.

§. In ſeruorum. 5. & vlt.

In ſeruorum conditione nulla eſt differentia: in liberis autem multæ. Aut enim ſunt ingenui, aut libertini.

SUMMARIA.

1. *Ecquid in ſeruorum conditione quædam ſit differentia.*
2. *Verbum conditionis homonymum.*
3. *Nulla eſt inter ſeruos, quoad ſtatum, differentia: ſed multa ratione officiorum.*
4. *Liberorum, quoad ſtatum multiplex conditio.*
5. *Perſonarum diſcrimina neutiquam confundenda.*
6. *Nobiles ad honores & magiſtratus magis aſſumendi, quàm ignobiles.*

Digitized by Google

7. *Teſti nobili magis creditur, quàm plebeio.*

8. *Nobiles teſtimonii dicendi cauſa comparere coram iudice non tenentur.*

9. *Nobiles regulariter non torquentur: & mitiùs, quàm ignobiles, puniuntur.*

10. *Nobiles ob æs alienum vincula, aut ceſſionem bonorum ſubire non coguntur.*

11. *Doctoribus competunt omnia nobilium priuilegia.*

12. *Doctores reuerâ nobiles ſunt, & quaſi ſplẽdor firmamenti, & ſtellæ lucere dicuntur.*

13. *Doctores legum ab omnibus honorandi.*

14. *Principes Iuriſconſultos amicos ſuos, & parentes appellare ſolent.*

15. *Doctores & animi & politicâ nobilitate pollent.*

16. *Doctores eminentiore loco præ aliis ſedere, alios præcedere, & ad magiſtratum venientes, non ſtare, ſed apud ipſum ſedere debent.*

17. *Si quis Doctori vel nobili tenetur reddere rationem: ipſe ad eum accedere, non autem Doctor illum ſequi neceſſe habet.*

18. *Iniuria Doctori facta, pro atroci iniuria reputatur; proindeq́ grauiùs coërcetur.*

19. *Reipublicæ intereſt, dignitatem doctoralem ſartam tectam conſeruari.*

20. Do-

20. *Doctor ſiue nobilis licèt non habeat in ære: non tamen luit in corpore.*

21. *In perſona egregiâ qualibet pœna corporalis grauior eſt quauis pœnâ pecuniariâ.*

22. *Ut Nobiles, ita & Doctores obarati, in tantum tenentur, quantum facere poſſunt.*

23. *Doctor criminis capitalis ſuſpectus, ad fideiuſſoriam vel iuratoriam cautionem admittendus, & carcere relaxandus: alio tamen modo cuſtodiendus.*

24. *Sicuti milites, ita & Doctores tormentis ſubiici nequeunt.*

25. *Omnis dignitas excuſationem à tortura præſtat.*

26. *Doctores numerantur inter perſonas egregias.*

27. *Doctor etiam, quamuis non profeſſor, ſed Aduocatus, aut imperitus ſit, torqueri nequit.*

28. *Doctores & nobiles quomodo in delictis coërcendi veniant.*

29. *Doctores propter crimen, ſuſpendio dignum, non laqueo, ſed gladio è medio tollendi.*

30. *Doctoribus plus fidei, quàm plebeis, adhibetur.*

31. *Doctori, quantumuis vnico teſti, de peritia ſui diſcipuli atteſtanti, plenè creditur.*

32. *Scientia ſcripturarum in Doctore bonam præſumptionem inducit.*

33. *Doctoris interpretationi ſtatur, donec erroris conuincatur.*

34. *Opinionem vnius approbati Doctoris pro ſe habens, in expenſas condemnari non debet.*

35. *Quemadmodum nobiles, ita & Doctores teſtimonii dicendi cauſa domo ad tribunal non euocandi; ſed domi examinandi.*

36. *Inſtrumentorum & documentorum hereditariorum cuſtodia Doctori, ceu digniori, committenda.*

37. *Doctores in illa ciuitate, in qua Imperator moratur, vehiculis vti poſſunt.*

38. *Doctores cum aliis in officii honoriſué petitione concurrentes, cæteris ſunt præferendi.*

39. *Doctorum quoque filii, præ reliquis competitoribus, ſunt promouendi.*

40. *Doctorum filii, Doctoralem dignitatem ſuſcipientes, pro examine aliquid ſoluere non tenentur.*

41. *Armorum geſtatio licèt omnibus iure ciuili ſit prohibita: Doctoribus tamen,*

tam

tam Aduocatis, quàm Profeſſoribus conceſſa.

42. *Doctores à Diſcipulis ſuis, ſine veniæ impetratione, in ius vocari nequeunt.*

43. *Præceptor loco patris habetur.*

44. *Vt filio perſona patris; ita diſcipulo perſona Præceptoris ſemper ſancta videri debet.*

45. *Præclarum Alexandri Magni reſponſum.*

46. *Quo animo Ariſtoteles fuerit erga Platonem Præceptorem ſuum.*

47. *Scholares & diſcipuli Doctori ſiue Præceptori inopi alimenta exhibere tenentur.*

48. *Quatenus non exemplis, ſed legibus iudicandum.*

49. *Diſcipuli ad beneficia reddenda ſuis Præceptoribus naturali obligatione obſtringuntur.*

50. *Doctores ab omnibus oneribus perſonalibus & patrimonialibus immunes eſſe debent.*

51. *Doctor ipſo iure efficitur ciuis illius ciuitatis, vbi profitetur.*

52. *In fauorem inducta, non debent operari odium.*

53. *Doctor Fabrum, malleo ſibi obſtrepentem, iure expellit.*
54. *Iuxta Scholas & auditoria, in quibus publica habentur lectiones, ædificare non licet.*
55. *Doctores, eorumq; uxores aureas catenas, abſque velamento, gerere poſſunt.*
56. *Inſignia propriâ auctoritate aſſumere omnibus licitum.*
57. *Quatenus Doctoribus permiſſum ſit, ſine conceſſione Imperatoris, nobilium inſignia cum apertis galeis vſurpare.*
58. *An Doctores, qui 20. annos publicè docuerunt, illuſtres efficiantur.*
59. *Anteceſſorum appellatione Profeſſores iuris intelliguntur.*
60. *Plura Doctorum priuilegia, remiſſiuè.*

1 VNa omnium ſeruorũ, quoad ſubſtantiam ſeruitutis & iuris dominici, conditio eſt: omneſque ex æquo ſeruitutem ſeruiunt, hoc §. *noſtro. l. & ſeruorum. 5. ff. de ſtat. homin.* quamuis olim domini in quoſdam dominium plenum, in alios minus iuris, in nonnullos

los nudum tantùm Quiritium nomen habuerint. *l. vnic. C. de nudo iure Quirit. tollend.* Sed obſtat, quòd multæ & diuerſæ dicuntur eſſe ſeruorum conditiones: vt alia eſt conditio ſerui librarii, alia hiſtrionis, alia ſymphoniaci, alia atrienſis, alia ordinarii, alia vicarii, alia item nouitii, alia veterani, &c. *l. ſed, ſi quid.* 15. §. 1. *ff. de vſufruct. l. vlt. §. vlt. ff. de ædil. edict.* Dicendum: verbum *conditionis* eſſe homonymum. Interdū enim ſtatum ſignificat: interdum qualitatem ſiue officium. Statum quod attinet: nulla eſt inter ſeruos differentia: vnaque omnium conditio eſt: quoniā omnes æquè ſubiecti ſunt poteſtati dominicæ. Quod verò attinet ad officia, & qualitates ſeruorum: certum eſt, varias eſſe eorum conditiones & gradus; adeoque varia miniſteria, diſſimilesque ſeruiendi modos. Alius ſiquidem viliori, alius honeſtiori, alius hoc, alio alius officio fungitur. Et, *vt eſt in prouerbio,* ſeruus præſtat ſeruo, & herus hero. *Iul. Pac. cent. 1. legum conciliat ar. quæſt. 22. Arumæus Exercit. Iuſtin.* 1. *th.* 28. Cæterùm

2 (margin, beside "Dicendum : verbum")
3 (margin, beside "Statum quod attinet")

iterum in c. 1. in princ. ibi, vniuerſi nobiliores. & rurſum in cap. 6. in fine. ibi, vnumquemq; nobilium, &c. Deinde teſti nobili magis creditur, quàm ignobili ſiue plebeio: & quò quiſque nobilior eſt, eò magis illi creditur, *vt notat gloſ. in l. 3. in verbo, plebeius. per iſtum textũ. ff. de teſtib. & gloſ. in can. 2. §. item teſtium. in verbo, decurio. cauſ. 4. q. 2. & 3.* 7
Præterea nobiles teſtimonii dicendi cauſa coram iudice comparere non coguntur: ſed iudex ad eorum domum Notarium, à quo examinentur, mittere debet. *l. ad perſonas egregias. 15. ff. de iureiurand. gloſ. in c. ſi qui teſtium. 8. & ibi Panormitan. & Felin. nu. 3. ext. de teſtib.* Adhæc nobiles torqueri non poſſunt, niſi in crimine maieſtatis. *l. nullus. 4. C. ad leg. Iul. maieſt. l. diuo Marco. 11. C. de quæſtionib. Couarru. lib. 2. variar. reſolut. c. 9. num. 4.* & mitiùs puniuntur, quàm ignobiles & plebeii. *l. ſacrilegii. 6. in princ. ibi, pro qualitate perſonæ. & iterum ibi, ſi honeſtiore loco natus. ff. ad leg. Iul. peculat. l. Pedius. 4. §. 1. ibi, ſi ſordidiores erunt. & l. vlt. §. 1. ibi,*
8
9

ibi, ſi humiliore loco. ff. de incend. ruin. naufrag. & diximus ſuprà ad princip.
10 *tit. de iuſt. & iur. num. 27.* Sed & nobiles propter æs alienum, quod vires patrimonii excedit, neque vincula ſubire, neque ignominioſæ bonorum ceſſioni ſeſe committere tenentur: verùm in id tantùm, quod facere poſſunt, conueniuntur: adeoq́ue iis relinquendum eſt, vnde commodè viuere poſſint, *arg. l. miles. 6. & l. item miles. 18. ff. de re iud. can. non cogantur. & ibi gloſ. diſtinct. 41. VVeſenbec. conſ. 50. n. 19. & ſeqq. vbi plures citat. Atq; de his, aliisq́; nobilitatis prærogatiuis ac priuilegiis latè diſſertat Andreas Tiraquell. in Commentar. de nobilitate. cap. 20.*

11 Iiſdem autẽ omnibus, & aliis quàm plurimis priuilegiis Doctores, cùm & ipſi nobiles ſint, & in excellente dignitate haud dubiè conſtituti, gaudere omnino cenſeo, *arg. l. 2. in fin. & l. diximus. 4. in fine ff. de excuſationib. tut. l. prouidendum. 7. C. de poſtuland. l. nobiliores. 3. C. de commerciis. l. medicos. 6. C. de profeſſorib. Nouell. 117. cap. 4. ibi, cuiuslibet*

ſint dignitatis , aut militiæ , aut ſtudij,&c. c. quantò.3.ext.de magiſtris,&c. Chaſſanæus in Catalogo gloriæ mundi. part. 8. conſiderat. 10 & 12. D. Collega Halbritter. in erudita ſua orat. de priuileg. Doctor. pag. 333. ſubiectâ tractatui D. Collegæ Boceri de bello & duello. Porrò cùm hæc, de priuilegiis Doctorū, materia ſit vſu frequens, oblectatione ſuauis, & vtilitate fructuoſa: eam, quantūuis huc non valde pertinentem, explanatiùs paulò tractare; adeoque potiora priuilegia ſigillatim recenſere iuuat.

Primum itaque & maximum priuilegium eſt: quòd Doctores verâ nobilitate polleant, *per textum ſatis apertum in d. l. prouidendum. 7. C. de poſtuland.* ex quo conſtat, meritum ſcientiæ iuris ciuilis aliquem ipſo iure reddere nobiliſſimum. Unde Ulpianus Jureconſultus dictus eſt nobilis. *d. l. 2. in fine. ff. de excuſationib. tutor.* & nobiliſſimus. *dict. l. diximus. 4. in fin. ff. eodem. Iacob. Benius in libro ſingulari, de priuileg. Iuriſconſultor. part. 3. priuileg. 56. vbi plures citat.* Quin & Doctores quaſi ſplendor firmamenti 12

menti lucere, & tanquā luminoſæ candelæ vniuerſū corpus orbis, profligatis errorū tenebris, velut ſidus matutinū, & ſtellæ in omnem perpetuitatē manſuræ, irradiare dicuntur. *c. ſuper ſpecula. 5. ext. de magiſtris. Matthias Coler. in tract. de proceſſib. execut. part. 1. c. 6. nu. 132.*
13 Hinc eſt, quòd Doctores legum ab omnibus honorandi veniant. *arg. l. 2. & 3. C. de officio diuerſor. iudicum. l. quicquid. 5. C. de aduocat. diuerſor. iudicior. & leg. 1. §. proinde. 5. ibi, eſt quidem res ſanctiſſima, ciuilis ſapientia. ff. de var. &*
14 *extraord. cognit.* Hinc etiam eſt, quòd Principes Juriſconſultos amicos ſuos. *l. diui fratres. 17. ibi, amicus noſter. & rurſus ibi, & aliis amicis noſtris. ff. de iure patronat. l. ſecundum. 4. C. de contrah. & committ. ſtipulat*, imò parentes ſuos appellare ſoleant. *l. ex diui Antoni-*
15 *ni. 4. C. de locato.* Et quamuis modò dicta nobilitatem animi duntaxat concernere videantur: tamen dubium non debet eſſe vllum, quin Doctores, præter hanc animi nobilitatē, politicâ quoque ſeu ciuili nobilitate floreant, *vti cō-*

ſtan-

ſtanter aſſerunt Bonus de Curtili in tract. de nobilitate. part. 3. n. 102. Chaſſanæus d. catalogo gloriæ mundi. part. 8. conſiderat. 12. & alij, quos refert & comprobat D. Halbritterus d. orat. de priuileg. Doctor. pag. 332. & ſeq. Quibus addantur Arniſeus lib. 1. polit. c. 12. f. 305. & ſeq. & Cammannus Diſp. 3. de iurib. maieſtat. theſ. 63.

Secundum priuilegium eſt: quòd Doctores, quia nobiles ſunt, & in dignitate poſiti, eminentiore loco præ aliis ſedere, aliosque præcedere debeant, *per notata gloſſæ, in §. aliam verò. in verbo, altiori. infrà de honor. poſſeſſionib. & in can. deniq. 6. in verb. ſicut loco. Diſtinct. 4. & in cap. ſedes. 15. in verb. viliores. ext. de reſcriptis. Bartholomæus Bologninus in auth. habita. C. ne filius pro patre, &c. num. 27. in fine.* Et, quod magis eſt, Diui Imperatores reſcripſerunt; Doctores ad Iudicem vel Magiſtratum venientes, non ſtare; ſed apud ipſum iudicem vel magiſtratum ſedere debere: pœnâ ternarum librarum auri aduerſus iudicem conſtitutâ, qui hanc ſedendi 16

facul-

facultatem illis denegauerit. *l. vlt. C. de officio diuerſ. iudicum. Eódem facit textus in l. fin. §. vlt. verſ. & ſedendi. C. vbi ſenatores, vel clariſſimi ciuiliter vel crim. conueniantur. Benius d. part. 3. pri-*
17 *uileg. 59.* Hincque eſt, quòd ſi quis alicui Doctori vel nobili tenetur reddere rationem, ipſe ad eum accedere, non autem Doctor vel nobilis ipſum ſequi neceſſe habeat, *arg. l. penult. §. fin. ibiq́ gloſ. in verb. æſtimandum. ff. de condit. & demonſtrat. Cæpola in tract. de Imperat. mil. eligendo. in verbo, nobilitatis. in 3. priuilegio nobilitatis. Bonus de Curtili. d. tract. nobilit. in priuileg. 16. hosq́ citans Chaſſanæus d. part. 8. conſiderat. 38.*

18 Tertium eſt priuilegium: quod iniuria Doctori facta, propter dignitatem & excellentiam perſonæ, pro atroci iniuria reputetur: proindeque grauiùs, quàm contumelia plebeio impoſita, coërceatur, *vt tradit Menochius lib. 2. de arbitr. iud. quæſt. cent. 3. caſ. 263. nu.*
19 *17.* Intereſt quippe totius Reipublicæ, dignitatem doctoralẽ omnibus modis

ſartam

ſartam tectã conſeruari atque defendi. Quare iniuriæ vni ex Doctoribus illatæ perſecutio cuiuis de populo datur, non ſecus, ac ſi crimen publicum in ipſam Rempublicam patratum eſſet, *Bald. in l. 1. §. huius ſtudii. in 3. col. ff. de iuſt. & iur. & in l. ſi quis in hoc. 10. C. de epiſcop. & cleric. Bolognin. in d. auth. habita. C. ne filius pro patre, &c. nu. 29. Chriſtoph. Lanfranchinus in ſua diſputat. de præcedentia doctorum & milit. n. 27. Iacobus Benius in d. libro ſingulari de priuilegiis Iuriſconſultor. part. 2. priuileg. 47. & 48.*

Quartum priuilegium eſt: quòd, licèt propter delictum aliquod ad pœnam pecuniariã damnatus, ſi ſoluendo non ſit, ſuo corpore illam luere cogatur. *l. vlt. ff. de in ius vocand. l. ſi quis. 7. §. 3. ff. de iuriſdict. l. 1. §. fin. ff. de pœn. l. qui ædes. 9. ff. de incend. ruin. naufrag. l. ob fœnus. 49. ff. de adminiſtrat. & peric. tutor. l. vlt. ad finem. C. de ſepulchro violat. l. quicunq; 4. verſ. quod ſi ad prædictam. C. de ſeruis fugit. & copioſius explicatum ad §. in ſumma. 10. infrà de in-* 20

A a *iur.*

iuriis. numer. 27. & ſeqq. tamen iſtud non habeat locum in Doctore vel nobili non ſoluendo exiſtente: quem ſatius eſt impunitum dimittere, quàm corpus eius vinculis, carcere, vel alia corporali pœnâ, loco deficientis mulctæ, coërcere, *quemadmodum poſt Angelum Aretin. & Iaſonem num. 43. in §. pœnales. infrà de actionibus. aliosq; à ſe allegatos notauit Didacus Couarruu. lib. 2. var. reſolut. c. 9. num. 4. in fine.* Et huius traditionis perſpicua eſt ratio: quoniam ſi Doctor vel Nobilis non valens ſoluere pœnam pecuniariam, in carcerem detruderetur, aliauè coërcitione plecteretur: maiorem pœnam, quàm pro delicti qualitate meruiſſet, ſuſtineret: id quod iniquum foret, & contra *l. perſpiciendũ. 11. ff. de pœnis. l. ſancimus. 22. Cod. eod. authent. omnes peregrini. in fin. C. commun. de ſucceſſ. c. quæſiuit. 2. in fin. de iis, quæ fiunt à maior. part. cap. c. non affe-*
21 *ramus. 21. cauſ. 24. q. 1.* Etenim in Doctore vel nobili, vel aliâ perſona egregiâ, quælibet pœna corporalis, quamuis leuiſſima, grauior cenſetur quauis pœnâ pecu-

Digitized by Google

pecuniariâ, etiã maximâ. *l. in ſeruorum. 10. in fin. ff. de pœnis. Bartol. in d. l. 1. §. vlt. ff. d. tit. Pruckmann. in tract. de regalib. §. venatio. numer. 58. cum ibi notatis.*

Quintum priuilegium eſt: quòd, quẽadmodum nobiles, ita & Doctores, ſimilesq́ue perſonæ in egregia dignitate collocatæ, ob æs alienum, cui diſſoluendo propter inopiam ſufficientes non ſunt, neque bonis cedere, neque creditoribus in ſeruitutem addici, neque in carcerem coniici, neque vltrà, quàm commodè facere poſſint, exigi debeant, *arg. d. l. miles. 6. vbi Bartol. ff. de re iud. d. l. medicos. 6. ibiq́ gloſ. & Ioan. de Plat. C. de profeſſorib. & med. Benius de priuileg. Juriſconſultor. part. 3. priuileg. 95. Matthæſillan. in ſuis ſingularib. ſingulari 59. verb. nota, quòd legum Doctores, &c. Paris de Puteo in tract. ſyndicatus. verb. an Doctor. n. 5. Matth. Brunus de ceſſ bonor. 10. quæſt. quartæ quæſtionis princip. numer. 3. quos citat & ſequitur Coler. d. tract. de proceſſib. execut. part. 1. c. 6. numer. 129. & ſeqq.* Et tametſi in 23 22

delictis iure cautum eſt, vt omnes de crimine capitali ſuſpecti, ne aufugiendo ſe pœnæ ſubducant, carceri mancipentur, & ad condemnationem vſque in eo detineantur, *tot. tit. ff. de cuſtod. & exhibet. reor.* in Doctore tamen vel nobibi aliud receptum inuenitur. Is etenim, criminis alicuius capitalis ſuſpectus, ad fideiuſſoriam vel iuratoriam cautionẽ admittendus, & carcere relaxandus eſt, *arg. l. 1. ff. eod. tit. & l. quotiens.* 17. *C. de dignitatib.* hoc tamen adhibito temperamento, vt ei loco carceris, vel ciuitas, vel hoſpitium, vel palatium, vel domus certa cum cuſtodia militum, ex arbitrio iudicis aſſignetur, vel etiam, remotâ omni cuſtodiâ, certum in locum arreſto conſtringatur. *Lucas de Penna in l. mulieres. 13. num. 5. verſic. octauo. & in d. l. quotiens. 17. numer.* 21. *verſ. item nota. C. de dignitatib. Tiraquell. d. tract. de nobilitat. cap. 20. num.* 28. *cum ſeqq. Matth. Coler. d. tract. de proceſſib. execut. part. 2. c. 3. n.* 169. *Pruckman. conſ. 2. num.* 331. *Damhouder. in praxi rer. crimin. c. 20. num.* 11. *Proſper Farinac. in praxi*

praxi crim. lib. 1. tit. 4. quæſt. 33. nu. 60. & ſeqq. aliiq; ab his recitati.

Sextum priuilegium eſt : quòd Doctores , quantumuis de crimine aliquo atrociore ſuſpecti , & legitimis indiciis onerati , quæſtionibus ſiue tormentis ſubiici nequeant, *arg. l. milites.* 8. *C. de quæſtionib.* vbi cùm milites torqueri nō poſſint : inde iuſtâ cōſequentiâ infertur, nec àDoctoribus quæſtionem ſumendā eſſe. Omnibus namque gaudent priuilegiis, quæ militibus non propter imperitiam iuris , ſed dignitatis, vel publicæ vtilitatis cauſa tributa ſunt, *arg. l. aduocati.* 14. *C. de advocat. diuerſ. iudicior. Ita ſentiunt Cynus in l. 1. C. de iur. & fact. ignor. Bartol. in l. 1. C. de aduocat. diuerſ. iudicum. & in l. 4. C. ad l. Iul. maieſtat. Alexand. in l. centurio.* 15. *num.* 9. *Ripa. num.* 14. *Galliaula num.* 25. *ff. de vulgari & pupil. ſubſt. Guido de Suzar. de indic. & tort. num.* 108. *Paulus Ghirland. in tractat. de quæſt. & tortur. q.* 6. *num.* 3. *ad fin. Gomez. tom.* 3. *var. reſolut. cap.* 13. *num.* 3. *verſ. item reperitur prohibitus Doctor, &c. Franciſ. Caſon. in tract. de* 24

torment. c. 10. *nu.* 13. *Iul. Clar. in pract. crim.* § *fin. quæſt.* 46. *numer.* 16. *vbi ita omnes tenere ſcribit.* Id ipſum frequens eſſe Doctorum placitum teſtatur Emanuel Soarez *in theſaur. recept. ſent. lit. D. num.* 102. Et infinitis ferè auctoritatibus confirmat Farinacius *d. lib.* 1. *tit.* 5. *quæſt.* 41. *num.* 37. *& ſeqq. nec non Iacobus Benius de priuileg. Ictorum. part.* 2. *priuileg.* 38. *& ſeq.* Atque pro hac receptiſſima ſententia plures aliæ militãt rationes. I. Quia Doctores dignitate cõſpicuos eſſe iam ſuprà probatum eſt *ex*
25 *c. quantò.* 3. *ext. de magiſtris, &c.* Omnẽ autem dignitatem à tortura excuſationem præſtare non incogniti iuris eſt. *l. nullus.* 4. *C. ad leg. Iul. maieſt.* II. Quia Doctores verè nobiles eſſe oſtendimus ſuprà *num.* 12. & multorum auctoritate probat Tiraquellus *in tract. de nobilitate. c.* 5. *num.* 3. *&* 4. At nobiles torqueri non poſſe, conſtat *ex traditis ſuprà*
26 *nu.* 9. III. Quia Doctores munerantur inter perſonas egregias. *arg. l.* 2. *in fin. vbi Ulpianus vocatur egregius. ff. qui petant tutores, &c. gloſ. in d. l. ad perſonas.*

nas. 15. ff. de iureiur. Menoch. lib. 2. de arbitr. iud. cent. 1. caſ. 70. num. 9. Egregiatus verò dignitatem proximam eſſe perfectiſſimatus dignitati, docet Cuiacius *ad l.* 1. *in fin. C. de dignitatib.* Ut ergo perfectiſſimatus dignitas; ſic & egregiatus dignitas Doctores à tortura excuſat, *præalleg. l. diuo Marco. 11. C. de quæſtionibus.* IV. Quia Doctores clariſſimi vulgò vocantur, & arguit textus *in l. laudabile. 4.* §. 1. *C. de aduocat. diuerſor. iudicum.* Atqui clariſſimos non ſubiugari tormentis pateſcit *ex l. ſeueram. 10. C. de dignitatib. Et iſtis rationibus hanc etiam opinionem defendit Dn. Collega Bocer. in tract. de quæſtionib. & totur. c. 4. n. 51. & ſeqq.* Porrò priuilegium iſtud non ſolùm Doctoribus actu legentibus, ſed etiam Doctoribus actu non legentibus, qui aduocationibus nauant operam, competere haud obſcurè affirmant *Hippolytus de Marſil. in practic. crim.* § *expedita. nu. 37. Iacob. Benius d. part. 2. priuileg. 39. nu. 6. Vulpell. conſil.* 141. *nu.* 8. *& 9. hosq; referens Farinacius d. lib. 1. tit. 5. q. 41. num. 40* 27

Imò etiam imperitos Doctores & Aduocatos eodem priuilegio frui, ne Doctoratus dignitas dehoneſtetur, cæteriſq; eiuſdem ordinis iniuria inferatur, tradiderunt, *poſt Ripam & Alciatum*, Benius *d. priuileg. 39. numer. 7. verſ. extenditur ſextò.* Farinacius *d. q. 41. num. 42. cum ſeq.* & D. Collega Halbritterus *d. orat. de priuileg. Doctor. pag. 328. vbi id explicatiùs perſequitur. Quē nouiſſimè refert & ſequitur Ioan. Cammā. Diſputat. 3. de iuribus maieſt. theſ. 61. & 62.*

28 Septimum perhibetur priuilegium: quòd Doctores, quia nobiles ſunt, in delictis corporis pœnâ luendis mitiùs plectantur, quàm ignobiles. Quanquam enim in delictis, pecuniariâ pœnâ coërcendis, acriùs caſtigandi ſunt nobiles, quàm plebeii, *iuxta gloſ. communiter approbatam in c. cùm quidam. 12. ſuper verb. dignitate. ex. de iureiurand.* tamen quando de pœna corporali agitur, ſeueriùs plebeii coërcendi veniunt, quàm nobiles, & in dignitate conſtituti. *l. aut facta. 16. §. perſona. ff. de pœnis. l. ſacrilegij. 6.*

gii.6.ff. ad l. Iul. pecul. l.3. §. penult. ff. ad l. Cornel. de ſicar. c. paſtoralis. 28. in princ. de offic. & pot. iud. deleg. cum iuribus ſimilibus allegatis ſupra num. 9. Couarru. prædicto lib. 2. var. reſolut. cap. 9. num. 3. Iul. Clarus d. §. fin. quæſt. 60. num. 24.
Unde illud promanat: quòd Doctores, 29
quia nobilitate vigent, propter furtum, aliudúe crimen ſuſpendio dignum, non laqueo, ſed ferro è medio ſint tollendi, *arg. l. capitalium. 28. §. non omnes. ff. de pœn. Bolognin. in d. auth. habita. C. ne filius pro patr. num. 29. Clarus loco modò deſignato, ubi plures citat. Quibus adiiciendus eſt Cammannus d. Diſput. 3. de iurib. maieſt. theſ. 64.*

Octauum priuilegium eſt: quòd Do- 30
ctoribus plus fidei, quàm hominibus plebeis attribuatur, *arg. l. 3. ff. de teſtib. & Nouell. 90. cap. 1.* Hinc ſi duo ſaltem Doctores teſtes ſint ex vna parte: præferuntur tribus teſtibus, ex alia parte contrarium deponentibus, *per textum & gloſ. in c. in noſtra præſentia. 32. ext. de teſtib. Benius d. part. 2. priuileg. 53.* Hinc 31
etiam Doctori, quamuis vnico teſti, at-

teſtanti de peritia ſui diſcipuli, plenè creditur. *l.nemini.*11.§.*C.de aduocat.diuerſ. iudicior. Fuluius Pacian. in tract. de probationib. libr.*2.*cap.*41.*num.*154. *Bologninus in d.auth.habit.C.ne fil.pro patr. num.*31. *Alexand. in addit. ad Bartol. in*
32 *l.*1. *C. de dignitatib.* Huc quoque pertinet; quòd, ſit res tantùm perſonæ, videlicet Doctor, & duo alii in conclaui ſimul congregati fuerint, & alter ex illis, Doctorio gradu non inſignitis, occiſus ſit: præſumatur homicidium iſtud non à Doctore, ſed ab altero commiſſum eſſe: cùm ſcientia ſcripturarum in Doctore bonam præſumptionem inducat, *per textum in c.cùm in iuuentute.*15. *ext. de præſumptionib. Bolognin. in d. auth. habita. C. ne fil. pro patr. num.*37. *Benius d.*
33 *part.* 2. *priuileg.* 40. Eòdem ſpectat, quòd Doctoris interpretationi ſtetur, donec de errore conuincatur. *Abbas in cap.*1. *num.*6. *ext. de decimis. Lucas de Penna in l.*1. *num* 11 *verſ ſextò eſt profeſſoria. C. de profeſſorib. qui in vrbe, &c.*
34 Et qui in opinionem vnius boni & approbati Doctoris pro ſe habet; non debet,

bet, etiamſi ſuccumbat, in expenſis con-
demnari. *Zabarella in clement. cùm ſit*
nimis abſurdum. 2. num. 16. de magi-
ſtris, &c. Aretin. in c. propoſuiſti. 4. nu. 13.
ext. de probationib. & ibidem Decius
num. 27. hoſq́; laudans Pacianus prædi-
cto cap. 41. num. 156. Et hac de re etiam
nonnihil monui in §. reſponſa. 8. in fine.
ſuprà tit. proximo.

Nonum priuilegium eſt : quòd vt 35
nobiles, ita & Doctores teſtimonii di-
cendi, vel iuriſiurandi præſtandi cauſa,
domo ad tribunal non euocentur; ſed
iudex ad ipſos mittere quempiam de-
beat, qui teſtimonium, vel iuſiurandum
domi ab iis recipiat. *d. l. ad perſonas egre-*
gias. 15. ff. de iure iu. Chaſſaneus in d. cata-
logo gloriæ mundi. part. 8. conſiderat. 38.
Quin & inde Doctorum dignitas elu- 36
ceſcit : quòd, quando Doctor cum ſuis
fratribus diuiſionem hereditatis iniuit,
inſtrumentorum & documentorum
hereditariorum cuſtodia ei, tanquam
digniori, præ cæteris committenda ſit.
arg. l. fin. ff. de fide inſtrument. Sed & pro- 37
pter eximiam, qua fulgent, dignitatem,
Do-

Doctoribus priuilegii loco datum eſt; vt in illa ciuitate, in qua Imperator ceu hoſpes moratur, vehiculis vti poſſint. *l. vnic. C. de honorator. vehicul. Bolognin. in d. auth. habita. C. ne fil. pro patre, &c. num. 35. Pacian. d. lib. 2. de probat. c. 41. num. 152.*

38 Decimum eſt priuilegium: quòd Doctores cum aliis in officii vel honoris petitione concurrentes, in electionibus anteponi cæteris debeant, *Nouel. 15. cap. 1. ibi, ſed inuicem vniuerſi nobiliores, &c. & cap. 6. in fine.* Neque enim ſecundùm numerum ſiue ordinem, ſed ſecundùm hominum qualitatem ſeu dignitatem munera conferenda ſunt. *l. honores. 7. in princip. ff. de decurionib.* Hinc eſt; quòd ſi in electionibus ad honores & officia eligentium vota ſint diſcrepantia, numero tamen æqualia; illorum ſuffragia præferantur, qui in dignitate conſtituto ſuum calculum adiecerunt, *arg. l. maiorem. 8. ibi, qui dignitate inter eos præcellit. ff. de pact. ibiq. Jaſon. Bartolus in l. 1. num. 43. C. de dignitatib. Chaſſanæus d. part. 8. conſiderat. 36.*

rat. 36. Et quemadmodum Doctores 39
ipſi, ſic quoque eorundem filii præ cæteris competitoribus æquè bonis ſunt promouendi. *d.l.nemini.*11.§.1. *verſ. filios autem. & inibi Bald. C. de aduocat. diuerſ. iudicior. l.iubemus.3.§.& filios.5. ibiq; gloſ. C. de aduocat. diuerſor. iudicum. Bolognin. in ſæpe allegata auth.habita. C. ne fil. pro patr. num. 30.* vbi ſub- 40
dit, quòd Doctorum filii, quando doctorantur, non teneantur aliquid ſoluere pro examine, & debeant magis ad lecturam aſſumi, quàm alii, ſi ſint æqualis ſcientiæ. *Eum cum aliis referendo ſequitur Jacob. Benius d. libr. de priuileg. Juriſconſ. part.* 3. *priuileg. 60. & D. Halbritterus d. oratione, de priuileg. Doctor. pag. 336.*

Undecimum ſuccedit priuilegium: 41
quòd licèt armorum geſtatio iure ciuili regulariter omnibus ſit prohibita. *l. vnic. Cod. vt armor. vſus inſcio Principe interdictus ſit. l.*1. *ibiq; Bartol. & Angel. ff. ad l. Iul. de vi publ. Boſſ. ſub tit. de variis violent. num.7. Hippolyt. de Marſil. in pract. crim.§. pro complemento. num.*1.

latè

latè Decian. in tract. crim. lib. 8. cap. 3. vbi plures allegat. hæc tamen iuris prohibitio in Doctoribus, cùm milites cenſeantur, eorundemque familia officium ſuum perdat, *arg. l. fin. C. de præpoſit. ſacri cubiculi, &c. Paris de puteo in tract. ſyndicat. in verb. tortus, ver. mandauit Rex. num. 2. in fine. Fuluius Pacian. d. libr. 2. de probationib. cap. 41. num. 158. Camman. d. diſput. 3. de iurib. maieſtat. theſ. 65.* Et quanquam non deſunt, qui ius arma ferendi concedunt duntaxat Doctoribus actu profitentibus in gymnaſiis publicis: reliquis non item. *Alexand. ad Bartol. in l. medicos. 6. ad fin. C. de profeſſionib. & med. Joan. Leſnand. in tract. de Doctorib. part. 2. §. 8. Andr. Sicul. in proœm. clement. in 10. priuilegio Doctorum. Galliaula in repetit. l. centurio. 15. num. 24. ff. de vulg. & pupil. ſubſt. Siluan. conſil. 88. num. 7. vol. 1. Petr. Placa in Epitome delictor. cap. 8. num. 20. & quidam alii:* attamen probabilius eſt; idem ius etiam in aliis Doctoribus, publicè iura non profitentibus, maximè verò Aduocatis, qui & ipſi mi-

Digitized by Google

militare dicuntur, habere locum. *l. aduocati.* 14. *C. de aduocat. diuerſ. iudicior. Guido Papæ deciſion.* 88. *Natta conſil.* 1. *in princip. vol.* 1. *Pacian. d. loco. Decian. d. lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 53. *Et iſtud priuilegium etiam attigimus in* §. *item lex Iul. de vi publ.* 8. *num.* 9. *infr. de public. iudic.*

Duodecimum priuilegium eſt: quòd propter reuerentiam, quam diſcipuli debent Præceptoribus & Doctoribus, hi ab illis ſine venia obtentâ neque in ius vocari, neque famoſa aliquâ actione conueniri poſſint, *arg. l. generaliter.* 13. *vbi Bartol. & Dd. plerique. ff. de in ius voc. Bologninus in repetitione d. auth. habita. C. ne filius pro patr. &c. num.* 32. *Fulu. Pacian. d. libr.* 2. *de probationib. cap.* 41. *num.* 157. *Petr. Gerardi ſingul.* 62. *incip. Scholares, &c. Benius de priuileg. Iuriſconſultor. part.* 1. *priuileg.* 17. Et ratio in promptu eſt: quia Præceptor loco patris habetur; & hi pari paſſu ambulare dicuntur. *l. aut facta.* 16. §. 2. *ibi, à magiſtro vel parente. ff. de pœn. l.* 1. *in fine. C. de excuſationib. artificum.* Hinc quemadmodum filio perſona patris ſemper hone-

42 43

Digitized by Google

ſciplina. cap. 1. *quem refert Menochius lib.*2.*de arbitr. iud.quæſt. cent.*5. *caſ.*500. *num.* 8. *vbi id pluribus exemplis eleganter declarat.* Atque hinc etiam illud eſt, 47
quòd Scholares & diſcipuli Doctori ſiue præceptori alimenta præſtare teneantur; ſi ipſe non habeat, vnde ſe alat: idque probatur exemplo Sabini; qui, cùm amplæ facultates ei non eſſent, plurimùm à ſuis Auditoribus ſuſtentatus eſt. *l.* 2. *§.fin. verſ. ergo Sabino. ff. de orig. iur. ibiq; Alberic. de Roſat. Innocent. in cap.* 1. *ext. de magiſtr. Zoannet. in l. vt vim.* 3. *part.* 1. *num.* 89. *ff. de iuſt. & iur. Bolognin. in d. auth. habita. C. ne fil. pro patr. num.* 29. *Speckhan. cent.* 1. *quæſt.* 54. *num.* 4. *Benius d. part.* 1. *priuileg.* 18. Nec 48
hanc ſententiam infringit, quòd non exemplis, ſed legibus iudicandum ſit. *l. nemo.* 13. *C. de ſentent. & interlocut. om. iud.* Exempla namque diligenter diſtinguenda ſunt: quandoquidem alia legibus apertè aduerſantur, quæ imitari nequaquam debemus. *d. l. nemo.* 13. *C. eod.* alia verò non ſolùm non repugnant legibus, ſed inſuper etiam ad virtutem

nos valde incitant: quorum ſanè veſtigiis nos inſiſtere, omnino par eſt, *per textum in §. vlt. ibi, nuper & nos eundem Principem ſuperare contendentes. infrà de fideicommiſſar. hereditatib.* exemplo Themiſtoclis, qui ſe quieſcere volentem Miltiadis trophæis excitari dicebat, *referente Valerio Maximo lib. 8.*

49 *cap. 15.* Cùm ergo naturali obligatione ad beneficia rependenda diſcipuli ſuis præceptoribus obſtringantur. *l. ſed & ſi. 25. §. conſuluit. 11. verſ. quamuis ad remunerandum. ff. de petit. hered.* rectè iureque faciunt, qui obligationem iſtam agnoſcentes, præceptoribus ſubindè benefaciunt, eorum egeſtati pro virili ſuccurrunt, & eoſdem, quacunque ratione poſſunt, ſtrenuè fideliterque iuuant. *d. l. 2. §. fin. ff. de orig. iuris. l. Aquilius Regulus. 27. ff. de donationib. Atque illud copioſiùs explanat D. Collega Halbritterus in orat. de priuileg. Doctor. pagin. 345. & ſeq.*

50 Decimum tertium ſequitur priuilegium: quòd Doctores ab omnib. oneribus perſonalibus & patrimonialibus im-

immunes eſſe debeant, *per textum apertum in l. medicos. 6. ibiq; gloſ. & Dd. C. de profeſſorib. & medic. Guid. Pap. deciſ. 80. & 388. Camman. d. Diſput. 3. de iuribus maieſt. theſ. 66. vbi diſſentientes citat Pet. Frider. libr. 2. de proceſſ. cap. 45. ſect. 15. in fin. & Heigium part. 1. quæſt. 17. num. 21. & ſeqq.* Ideoque pro tuenda ciuitate non tenentur excubias agere, nec milites hoſpitio recipere, nec diurno vel nocturno tempore ad portas vigilare, nec loricis vel armis, quæ aliis imponuntur ciuibus, inſtructi eſſe, nec collectam ſoluere, nec denique legationis munus obire. *Alexand. ad Bartol. in l. 1. C. de dignitatib. Bologninus in repetitione auth. habita. C. ne fil. pro Patre, &c. num. 30. & 31. Natta conſ. 1. vol. 1. Fuluius Pacian. libr. 2. de probationib. cap. 41. num. 151. Benius in libr. ſingul. de priuileg. Iuriſconſultor. part 3. priuileg. 96. 97. 98. & 99.* Idque procedit non modò in Doctoribus actu docentibus; verùm etiam in his, qui actu non docent vel profitentur, veluti in Aduocatis & cauſarum patronis. *l. ſancimus. 6. C. de*

aduocat. diuerſ. iudicior. Et ita tradiderunt Nicolaus de Neapol. in l. profeſſio. 6. C. de munerib. patrimonior. Aretin, conſil. 94. Felin. & Ioan. de Anan. in rubr. ext. de magiſtr. Guido Papæ quæſt. 88. & 388. Roland. à Valle conſil. 66. num. 36. lib. 1. & alii, quos recenſet & probat Menochius lib 2. de arbitr. iud. quæſt. cent. 4. caſ. 379. num. 3. & ſeqq. ubi hoc ipſum & aliis extenſionibus atque limitationibus declarat.

51 Decimum quartum adfertur priuilegium: quòd Doctor ipſo iure efficitur ciuis illius ciuitatis, vbi profitetur, *arg. l. municeps. 23. in fin. ibiq́; Bartol. & Alexand. ff. ad municipal. Bolognin. in auth.*
52 *habita. C. ne fil. pro patr. num. 31.* Idq́ue intelligendum eſt quoad ea, quæ commodum afferunt: quia inducta in fauorem non debent operari odium. *l. diuus. 24. ff. de teſtam. milit. l. quod fauore. 6. C. de legib. Benius in lib. ſingulari de priuileg. JCtorum. part.* 1. *priuileg. 6.*
53 Prȩterea ex communi Interpretum ſententia Doctor, qui tranquillum & quietum habitandi locum ad ſtudia ſua continu-

tinuanda in ciuitate nullibi, quàm eâ in platea, vbi faber habitat, reperire poteſt, fabrum iſtum malleo ſibi obſtrepentem iure expellit. *Iacob. de Aren. num* 8. *& Bartol. num.* 38. *& cæteri in l.* 1. *ff. ſolut. matrimon. latè Menoch. lib 2 de arbitr. iud. quæſt. cent. 3. caſ* 237. *num. 7. & ſeqq. Rebuffus in tract. de priuileg. Scholaſticor. priuileg. 3. nec non Horatius Lutius in tract. de priuileg. ſcholarium. priuileg. 46. & ſexcenti ferè alii, ab his allegati.* Quò confert, quòd 54
licèt altiùs ædificia tollere, ſi domus ſeruitutem non debeat, dominus minimè prohibeatur. *l. altiùs.* 8. *& l. ſeq. C. de ſeruitutib. & aq.* attamen non poſſit quis iuxta ſcholas & auditoria, in quibus publicæ lectiones proponuntur, ædificare: ita vt luminibus illorum officiatur; quantumuis ſeruitus nulla conſtituta ſit. *Cæpoll. de ſeruit. vrb. præd. cap. 39 Anton. de Padilla in d. l. altiùs. 8. num. 25. C de ſeruitutib. Horat. Lut. d. tract. priuileg. 47 Benius d. part. 1. priuileg. 7.*

Decimum quintum, idque non con- 55

temnendum eſt priuilegium, ex conſtitutionibus Imperii Doctoribus conceſſum. Etenim non ſolùm Diuus & nunquam ſatis laudatus Imp. Carolus V. in celebratiſſimis illis Comitiis, Anno Domini 1548. Auguſtæ habitis; verùm etiam eundem ſecutus Imperator auguſtiſſimus Rudolphus ſecundus (*excellentiſſimæ recordationis*) in Comitiis Francofurti Anno 1577. celebratis, politicâ conſtitutione Doctores tum in medio Nobilium & Comitum collocauit, tùm Doctoribus, eorumque vxoribus aureas catenas & annulos, aliaque ornamenta ſecundùm conditionem ſuam apertè & indiſtinctè geſtandi facultatem clementiſſimè dedit: progenie verò tantùm nobilibus illud ipſum non, niſi cum hoc moderamine, permiſit: vt ſcilicet catena, quâ exornari velint, filo quodam quaſi circumueſtita ducentorum florenorum æſtimationem non excedat. *Idem recenſet priuilegium D. D. Halbritter. in d. orat. de priuileg. Doctor. pag.* 341.

56 Decimum ſextum accedit priuilegium:

gium : quòd quamuis quilibet inſignia ſibi aſſumere propriâ auctoritate poſſit, *vt docet Bartol. in tract. de inſigniis & armis. num. 4. arg. l. ad recognoſcendos. 10. Cod de ingenuis manumiſſ.* haud tamen licitum ſit ignobilibus ſiue plebeis propria auctoritate, & ſine permiſſu Imperatoris, aſſumere & vſurpare inſignia nobilium, *arg. l. eos, qui. 27. §. vlt. ff. ad leg. Cornel. de falſ. Bonus de Curtili in tract. nobilitatis. 2. part. num. 178. Chaſſanæus in Catalogo gloriæ mundi part. 1. concluſ. 23.* Enimuerò
57 ad Doctores quod attinet: cùm ij omnibus nobilium priuilegiis gaudeant, *vt ſuprà indicatum, num.* 11. non inſulsè ſtatuitur; Doctoribus permiſſum eſſe, etiam ſine ſpeciali Imperatoris conceſſione, nobilium inſignia cum apertis galeis, hoc eſt, **Wappen mit offnem Schildt vnnd Helm** / gerere & vſurpare : dummodo ab inſignibus certæ familiæ propriis abſtineant, *vti poſt Chaſſanæum d. part. 1. concluſ. 20. decidit D. Halbritterus d. orat. de priuileg. Doctor. pagina 343. & Cammannus d. Diſputat.*

ſputat. 3. *de iurib. maieſt. theſ.* 63. *& ſeq.*

58 Decimum ſeptimum & vltimum maximi monenti priuilegium perhibetur: quòd ex receptiſſima Interpretum ſententia Doctores, qui viginti annos in probatis Academiis publicè docuerunt, illuſtres efficiantur, *arg. l. vnicæ, C. de profeſſorib. qui in vrbe, &c. & arg. Rubricæ ſiue inſcriptionis proœmij Digeſtor.* vbi Juſtinianus Theophilum, Dorotheum, Theodorum, cæterosque iuris compilatores vocat Anteceſſores illuſtres. Anteceſſorũ autem appellatio-
59 ne Profeſſores iuris eo loco intelligi, cõſtat *ex l.* 2. *§. quæ omnia.* 9. *C. de vet. iur. enucleand. Atq; ita ſentiunt Bartol. in d. rubr. proœmij Digeſt. numer* 5. *& idem Bartol. & Ioan. de Plat. in d. l. vnic. C. de profeſſor. qui in vrbe, &c Iaſon, Sapia, Curtius, Purpuratus, Iacobus Niger, Decius, & reliqui in l.* 1. *ff. de offic. eius, cui mand. eſt Iuriſdict. Matthias Coler. in tract. de proceſſ. execut. part.* 1. *c.* 6. *num.* 133. *Valaſcus in l. imperium.* 3. *num.* 104. *ff. de iuriſdict. huncq; referens D. Halbritterus*

terus in ſæpè allegata orat. de priuileg.
Doctor. pag. 352. vbi ab hac concluſione
non modò non recedendum eſſe autu-
mat: ſed etiam illuſtris dignitatis plures
effectus, *ex Chaſſanæo in d. Catalogo glo-*
riæ mundi. part. 7. conſiderat. 3. accura-
tè explicat. Cæterùm quid ego (qui &
ipſe per ſingularem Dei ter Optimi Ma-
ximi gratiam, in hac inclyta Schola iam
vltrà viginti annos iura publicè inter-
pretatus ſum) de iſthac communiſſima
opinione ſentiam: expoſui candidè *ad*
§. 1 *infrâ de iis, per quos agere poſſ. num.*
78. & ſeqq. Porrò plura alia eximia Do- 60
ctorum priuilegia qui cognoſcere vo-
let: is conſulat prædictam Orationem
Halbritterianam, *Bologninum in repeti-*
tione d. auth. habita. C. ne filius pro pa-
tre, &c. nu. 27. & multis ſeqq. Lanfran-
chinum in ſua diſp. de præcedentia Do-
ctorum & milit. Fuluium Pacianum d.
lib. 2. de probationib. cap. 41. num. 148.
& ſeqq. Iacobum Benium in ſingulari li-
bro, de priuilegiis Iuriſconſultor. Petrum
Lenauderium in tract. de priuilegiis Do-
ctorum. aliosq́ per hos relatos.

DE INGENVIS,

TIT. IV.

Principium Tituli.

Ingenuus eſt is, qui ſtatim, vt natus eſt, liber eſt: ſiue ex duobus ingenuis matrimonio editus eſt, ſiue ex libertinis duobus, ſiue ex altero libertino, & altero ingenuo. Sed & ſi quis ex matre naſcitur libera, patre verò ſeruo, ingenuus nihilominus naſcitur: quemadmodum qui ex matre libera & incerto patre natus eſt: quoniam vulgò conceptus eſt. Sufficit autem liberam fuiſſe matrem eo tempore, quo naſcitur, licèt ancil-

Digitized by Google

ancilla conceperit. Et è contrario ſi libera conceperit, deinde ancilla facta pariat: placuit, eum, qui naſcitur, liberum naſci: quia non debet calamitas matris ei nocere, qui in ventre eſt. Ex his illud quæſitum eſt: ſi ancilla prægnans manumiſſa ſit: deinde ancilla poſtea facta pepererit: liberum, an ſeruũ pariat? Et Martianus probat, liberum naſci. Sufficit enim ei, qui in vtero eſt, liberã matrem vel medio tempore habuiſſe, vt liber naſcatur: quod & verum eſt.

SUMMARIA.

1. Digniora ſemper præmittenda.
2. Ingenui vnde ſic dicti, & ingenium quid ſignificet.
3. Ingenuus quis dicatur.
4. Ingenui fontes qui.
5. Quis hoc loco ingenuus appelletur.
6. Quæ ſit differentia inter ingenuum & libertinum.
7. Quemadmodum ſerui; ita & liberi vel naſcuntur, vel fiunt.
8. Quis ingenuus naſcatur.
9. Partus, extra iuſtas nuptias conceptus, ſequitur ventrem.
10. Inter liberos & ancillas non conſiſtit matrimonium.
11. Ex legitimis nuptiis nati, non matrem, ſed patrem ſequuntur.
12. Quo tempore quis ratione matris liberæ liber naſcatur.
13. Calamitas matris ei nocere non debet, qui in vtero eſt.
14. Alieno odio nemo prægrauandus.
15. Sententia quatenus ingenuitatem tribuat.
16. Iuriſiurandi non minor, quàm rei iudicatæ, auctoritas.
17. Natalibus per Principem reſtitutus, efficitur ingenuus.

Monui-

MOnuimus ſuprà *ad §. fin. tit. de iur. nat. gent. & ciu. num.* 5. digniora ſemper præmittenda eſſe. *l.* 1. *&* 2. *ff. de albo ſcribendo. cum ſimilib.* Ingenuos autem libertinis præferri, haud obſcurũ eſt. *l. vlt. ff. de fide inſtrumentor.* Idcirco Imperator Juſtin. hîc ingenuorũ explicationẽ præmittit. Ingenui ab ingenio ſeu naturali indole ſic dicuntur. *VVegn. diſp.* 2. *th.* 1. *lit. I.* Ingenium verò Latinis naturam ſignificat cuiuſque. Hinc illud Terentii: rurſus ad ingenium redit, id eſt, ad naturam. Ita ingenuus eſt, qui ſuo arbitratu & ingenio poteſt viuere: aut qui naturæ bono fruitur nullâ vi afflictæ & mutatæ. Sic Lucretius: 1 2 3

Vnde mare ingenui fontes, extremaq; longè,
Flumina ſuppeditant.

Ingenuos fontes vocat nullo opere atque artificio coactos & anguſtatos, & tãquam in ſeruitutem redactos, ſed ſua ſponte naturalique alueo fluentes. Quâ ſignificatione ingenui vocabãtur olim, qui ipſi, maioreſué ipſorum ſeruitutem nunquam ſeruierant: maiores autem vſque ab auo repetebant *Liu. lib.* 10. 4

Con-

Connan. lib. 2. Comment ar. iur. ciu. cap.
11. num. 1. Mercer. lib. 1. opinion. cap. 7.
hosq́ citans Hilligerus in Donello enucle-
5 *at. lib. 2. cap. 10. lit. b.* Porrò Imperator
hoc loco eum ingenuum eſſe, dicit: qui
ſtatim, vt natus eſt, liber eſt: ſiue ex duo-
bus ingenuis, ſiue ex duobus libertinis,
ſiue ex altero libertino, & altero inge-
nuo ſit editus. *l. & ſeruorum. 5. §. inge-*
6 *nui. 2. ff. de ſtat. homin.* Unde differen-
tia inter ingenuum & libertinum per-
ſpicitur. Nam libertinus liber fit, non
naſcitur. *l. ingenui. 8. Cod. de ingenuis*
manumiſſ. vbi Impp. Diocletianus &
Maximianus reſcribunt: ingenuos na-
ſci, libertinos autem manumiſſione tã-
7 tùm conſtitui. Quemadmodum enim
dictum eſt *in §. ſerui autem. 4. ſuprà tit.*
proximo. ſeruorum alios naſci, alios fie-
ri: ita & de hominibus liberis dici po-
teſt: alios liberos naſci, qui ſeruitutis
iugum nunquam guſtarunt: alios ſeruos
natos ex ſeruis fieri liberos. Et rurſum
quemadmodũ ex iis, qui fiunt ſerui, alii
fiunt iure gentium, id eſt, ex captiuitate:
alii iure ciuili, cùm quis dolò malo paſ-
ſus

ſus eſt ſe venundari ad precium participandum, *d. §. 4. ſuprà tit. prox.* ita & ex iis, qui fiunt liberi, alii fiunt iure gentiũ, id eſt, per manumiſſionem. *l. manumiſſiones. 4. ff. de iuſtit. & iure.* alii iure ciuili, id eſt, ſine manumiſſione, *de quibus in tit. ff. qui ſine manumiſſ. ad libert. peruen. & tit. C. pro quib. cauſ. ſerui pro præm. libert. accip. Ant. Faber tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 4. princip. 1. vbi varios caſus, in quibus non ſolùm iure ciuili quis liber ſine manumiſſione efficitur; ſed etiam quibus libertas, interueniente manumiſſione, impeditur, diligenter explicat.*

Præterea ſi quis ex matre naſcitur libera, patre verò ſeruo, ingenuus nihilominus naſcitur: quemadmodum qui ex matre liberâ, & incerto patre procreatus eſt, *per hoc princip. d. l. & ſeruorum. 5. §. ingenui. & l. Herennius. 22. ff. de ſtat. homin.* Ratio, cur ille ingenuus naſcatur, eſt perſpicua: quia naſcitur ex matre ingenua ſeu liberâ. At ſemper partus, extra iuſtas nuptias conceptus, ventrem, hoc eſt, matrem ſequitur: id eſt, 8 9

eſt, natus ex libera, eſt liber; ex ſerua,
eſt ſeruus. *l. lex naturæ. 24. ff. eod. l. eius.*
10 *9. ff. ad municipal.* Atqui hîc non fue-
runt iuſtæ nuptiæ. Cur ita? quia vt libero
cum ancilla; ſic liberæ cum ſeruo non
conſtat iuſtum matrimonium. *l. 3. C. de*
inceſt. nupt. l. ſerui. 23. vbi gloſ. C. ad l.
Iul. de adulter. & infrà in princip. tit. de
11 *nuptiis. ibi, ciues Romani, &c.* Cæte-
rùm ex legitimis nuptiis nati, non ma-
trem, ſed patrem, non modò quoad
familiam & dignitatem; verùm etiam
quoad ſtatum ſequuntur. *l. cùm legiti-*
mæ. 19. ff. de ſtat. homin. l. liberos. 10. ff. de
ſenatorib. VVeſenbec. hic num. 2. & in
additione ad Schneidevvinum. num. 4.
& in d. §. ſerui autem. 4. ſuprà tit. præ-
12 *cedente. num. 2.* Sanè, vt quis liber na-
ſcatur, ſufficit; liberam fuiſſe matrem
vel tempore partus ſiue editionis, vel
conceptionis, vel etiam tempore inter-
medio, id eſt, geſtationis, *hoc principio*
noſtro. verſ. ſufficit autem, &c. d. l. & ſer-
uorum. 5. §. ingenui. & §. ſeq. ff. de ſtat.
homin. Quod receptum eſt tum ob in-
ſignem fauorem libertatis, *teſte Paulo*
lib.

lib. 2. recept. ſentent. tit. 24. §. 1. tum, quia iniquum putatur, calamitatem matris ei nocere, qui in vtero exiſtit, *auctore hîc Iuſtiniano.* Quò pertinet & illud vulgatum: alieno odio neminem, nequaquam autem infantes & pueros, in quibus nulla culpa deprehenditur, prægrauandos eſſe. *l. penult. in fin. ff. de fideicommiſſ. libert. l. ſi quis ſuo. 33. §. legis. C. de inoffic. teſtament. l. ſancimus. 22. C. de pœn. c. non debet. 22. de reg. iur. in 6. Heigius hic num. 5.* Sunt porrò præter natiuitatem & aliæ ingenuitatis cauſæ. I. Sententia iudicis. Nam & is ingenuus fit, quem iudex ingenuum pronunciauit. *l. ingenuum. 25. ff. de ſtat. homin.* præſente ſaltem & ſeriò contendente iuſto contradictore, *arg. l. qui repudiantis. 17. §. fin. ff. de inoffic. teſtam.* Siquidem ob eius penuriam, vel contumaciam, vel colluſionem lata ſententia ingenuitatem non tribueret. *l. diui fratres. 27. §. 1. ff. de liberali cauſ. l. 1. & tot. tit. ff. de colluſ. detegenda.* Hucque ſpectat iſtud Senecæ *in Medæa:* 14 15

Qui ſtatuit aliquid parte inaudità alterâ,
Æquum licèt ſtatuerit, haud æquus eſt.

16 II. Juſiurandum, vtpote cuius non minor eſt, quàm rei iudicatæ, auctoritas, *l. 2. ff. de iureiurand.* Itaque ſi libertus deferente patrono iurarit, ſe ingenuum eſſe, erit ingenuus. *l. eum, qui. 30. § ſi libertus. ff. d. tit.* Nam & è diuerſo ſi iurauero, me tuum eſſe patronum, fieri poteris ex ingenuo libertus meus. *l. ado-*
17 *ptiuum. 8. §. 1. ff. de in ius vocand.* III. Natalium reſtitutio. Libertinus quippe natalibus per Principem, conſentiente patrono, reſtitutus, ingenuus efficitur. *l. 2. & l. vlt. ff. de natalib. reſtit. l. 2. C. de iure aureor. anulor. & de natalib. reſtit. Verùm de his, & cæteris ingenuitatis cauſis videantur Azo hîc in ſumma. num. 4. & tit. Digeſtor. de ſtat. homin. num. 2. Mercerius d. lib. 1. opinion. c. 8. Donell. lib. 2. Commentar. de iure ciu. c. 10. & ibidem Hilliger. in ſuis notat. ad lit. H.*

§. Cùm autem ingenuus. 1.

Cùm autem ingenuus aliquis

quis natus ſit, non officit ei in ſeruitute fuiſſe, & poſtea manumiſſum eſſe. Sæpiſsimè enim conſtitutum eſt: natalibus non officere manumiſsionem.

SUMMARIA.

1. *Natalibus non officit manumiſſio.*
2. *Manumiſſio quando faciat libertinum.*
3. *Privatio habitum præſupponit.*
4. *Aliud eſt, in ſeruitute eſſe; aliud, ſeruum eſſe.*
5. *Aliud eſt, liberum eſſe; aliud, eſſe in libertate, &c.*
6. *Priuilegium Scholaribus conceſſum, cenſetur indultum iis, qui ſtudent, non iis, qui in ſtudio degunt.*

REgula generalis hîc ſubiicitur: natalibus, id eſt, ingenuitati non officere manumiſſionem. *l. 2. 3. & l. ad recognoſcendos. 10. C. de ingenuis manumiſſ.* Cuius regulæ ſententia hæc eſt: verè ingenuus, ſi iniuſtam ſeruitutem ſeruiat, vt captus à prædone, vel infans ex- 1

poſitus, iſque poſtea manumittatur, nõ fiet libertinus, ſed manebit ingenuus. Eiuſque regulæ exemplum extat apud Terent. *in Andria*: vbi Pamphila (quã infantulam prædones rapuerãt, & mercatori cuidam Rhodio vendiderant) diu in ſeruitute fuit: poſtea tamen manumiſſa, vel potiùs declarata libera eſt: nec ei nocuit, in ſeruitute fuiſſe; aut manumiſſam eſſe: non, *inquam*, nocuit
2 quoad ingenuitatem. Siquidem manumiſſio facit quidem libertinum, ſi ſit manumiſſio ex vera iuſtâue ſeruitute, *vt infrà initio tit. proximè ſeq.* ſi autem ſit ex ſeruitute non verâ, ſed putatiuâ vel iniuſtâ, non facit libertinum: adeoque ſuperfluè contingens manumiſſio
3 ingenuitati præiudicium non parit. Priuationem namque habitum præſupponere tralatitium eſt. *l. manumiſſiones. 4. ff. de iuſt. & iur. l. decem ſtipulatus. 116. ff. de verb. obligat. l. non poteſt videri. 208. ff. de reg. iur. Anton. Faber tom. 1. Iuriſpruden. Papin. tit. 4. princip. 4. vbi*
4 *pleniùs id explicat.* Porrò hæc duo, ſeruum eſſe, & eſſe in ſervitute, differunt.
Etenim

Etenim ſeruus eſſe is dicitur, qui verè eſt
ſeruus: in ſeruitute eſſe is, qui liber eſt,
ſed pro ſeruo habetur, & ſeruilia officia
ac miniſteria præſtat: vt prædicta Pam-
phila, vt pius caſtusque Joſephus in Ge-
neſi. Sic differunt, eſſe liberum, & eſſe 5
in libertate. *l. liberis. 7. §. vlt. l. quod au-
tem. 10. l. igitur. 12. l. non videtur. 28. ff.
de liberali cauſ.* Ita quoque differunt,
poſſidere, & in poſſeſſione eſſe. *l. ſi quis.
10. §. 1. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. &
notat hîc Giphanius.* Eâdem denique
ratione differunt, ſtudere, & eſſe in ſtu-
dio. Proindeq; priuilegium conceſſum 6
Scholaribꝰ, vel ſtudentib. intelligitur cō-
ceſſum iis, q̃ ſtudēt, & lectiones publicas
attentè audiunt; nō iis, qui in ſtudio de-
gūt; & quib. literę in patinis & vitris ſua-
uiùs, quā in paginis & libris ſapiunt: *vt
docēt hîc in fine Thadæus Piſo, allegās De-
cium in cap. conſultationibus. 10. ext. de
offic. & poteſt. iud. deleg. Euerhardus à
Midelburg. in Topic. loc. ab etymologia.
num. 14. VVeſenbec. in addit. ad Schnei-
devvin. in rubric. proœmij. num. 10. Iul.
Pacius, Sichardus n. 8. Gilkenius nu. 10.*

& ſeqq. aliiq; ad Auth. habita. C. ne filius pro patre, &c. & Iohan. Cammanus Diſp. 3. de iurib. maieſtat. th. 74. & ſeqq. vbi in enucleatiùs aliquantò exponit. Eadem de re diſſerit nouiſſimè Helfr. Ulr. Hunnius id diſſertat. de priuileg. ſtudioſor. th. 9. & ſeqq.

DE LIBERTINIS

TIT. V.

Principium Tituli.

Libertini ſunt, qui ex iuſta ſeruitute manumiſſi ſunt: Manumiſſio autem eſt de manu datio. Nam quamdiu aliquis in ſeruitute eſt, manui & poteſtati ſuppoſitus eſt: & manumiſſus liberatur poteſtate. Quæ res

res à iure gentium originem ſumpſit: vtpote cùm iure naturali omnes liberi naſcerentur, nec eſſet nota manumiſsio, cùm ſeruitus eſſet incognita. Sed poſtquàm iure gentium ſeruitus inuaſit: ſequutum eſt beneficium manumiſsionis, & cùm vno communi nomine omnes homines appellarētur, iure gentium tria hominum genera eſſe cœperunt: liberti, & his contrarium ſerui, & tertium genus libertini, qui deſierant eſſe ſerui.

SUMMARIA.

1 *Libertini qui ſint.*
2. *Natura ſervos & libertinos non agnoſcit.*
3. *Quæ differentia ſit inter libertum & libertinum.*

4. *Manumiſſio quid ſit.*
5. *Ritus manumiſſionis quis fuerit.*

1 CUm didicerimus, qui ſint ingenui: diſcamus iam, qui dicantur libertini. Et libertini ſunt, qui ex iuſta ac legitimâ ſeruitute manumiſſi ſunt, *vt hîc in princip. & l. libertini. 6. ff. de ſtat. homin.* Additum eſt, *ex iuſta*, id eſt, vera ſeruitute: quia non ſufficit de facto manumitti ad libertinitatis ſtatum inducendum: cùm taliter manumiſſus ingenuitatem ſuam putatiuâ & erroneâ manumiſſione non commutet. §. 1. *titul.*
2 *proximè præcedente*. Adiectum quoque eſt, *legitima*: propterea quòd natura ſeruos, & conſequenter etiam libertinos non agnoſcat, iusquè illud ſeruorum & libertinorum exercitio belli demum introductum ſit, legitimâ gentium conſtitutione, *vt hic dicitur, & Theophilus*
3 *notat.* Differt autem libertinus à liberto: quod libertinus ratione ingenui ſiue ſtatus; libertus ratione ſiue comparatione patroni dicatur. *l. vlt. ff. ſi libert. ingen. eſſe dicet.* Omnis namque libertus eſt liberti-

bertinus : ſed non omnis libertinus eſt
libertus propriè. Poteſt enim eſſe liber-
tinus, qui nullum habeat patronum; &
proinde non ſit libertus, vt patrono
mortuo, aut ſi quis à Repub. ex præmio
aliquo manumittatur. *De qua re latiùs*
diſputant Laurentius Valla libr. 4. ele-
gant. cap. 1. Anton. Auguſtin. lib. ſingula-
ri ad Modeſtinum. pag. 233. Balduinus,
Giphanius & Mynſinger. hîc num. 2. An-
ton. Faber. tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 5.
princip. 2. illat. 3. Hilliger. in Donello e-
nucleat. lib 2. cap. 11. ad lit. a. & Foman-
nus diſputat. 2. theſ. 7. lit. a. Eſt porrò ma- 4
numiſſio de manu datio, *vt hîc per Im-*
peratorem : vel *ſecundùm Vlpianum,*
manumiſſio eſt de manu miſſio, id eſt,
datio libertatis. Nam quamdiu quis in
ſeruitute eſt, manui & poteſtati alterius
ſuppoſitus eſt : manumiſſus verò libe-
ratur eâ poteſtate, id eſt, extra eam po-
teſtatem emittitur. Manum etenim la-
tinè pro poteſtate eleganter dicimus.
l. manumiſſiones. 4. ff. de iuſtit. & iur.
Cæterùm hæc de manu miſſio magnâ 5
peragebatur ſolemnitate. Dominus

quippe caput, vel aliud aliquod membrum ſerui, quem poteſtate liberaturus erat, manu tenens, eumq́ue circumagens, dicere ſolebat: *hunc ego hominem liberum eſſe volo:* quo dicto, mox eum è manu, id eſt, ex ſua poteſtate & dominio, emittebat. Atque iſthæc ſolemnia verba videntur fuiſſe, de quibus loquitur Hermogenianus *in l. manumiſſio. 23. ff. de manumiſſis vindicta. Et ea de re videantur Sext. Feſtus de verb. ſignif. lib.* 11. *Jacob. Rauard. lib. 4. varior. c. 9. Briſſon. libr.* 1. *antiquit. cap.* 11. *Cuiac. libr.* 5. *obſeruat. cap.* 13. *Borcholt. ad* §. 1. *hoc tit. Petr. Gregor. lib.* 11. *Syntag. c.* 5. *n.* 8. *& ſeq.*

§. Multis autem modis. 1. cum §. ſeq.

Multis autem modis manumiſſio procedit. Aut enim ex ſacris conſtitutionibus in ſacroſanctis Eccleſiis, aut vindictä, aut inter amicos, aut per epiſtolam, aut per teſtamentum,

tum, aut per aliam quamlibet vltimam voluntatem. Sed & aliis multis modis libertas ſeruo competere poteſt: qui tam ex veteribus, quàm ex noſtris conſtitutionibus introducti ſunt.

§ 2. Serui verò à dominis ſemper manumitti ſolent: adeò, vt vel in tranſitu manumittantur; veluti cùm prætor, aut præſes, aut proconſul in balneum, vel in theatrum eant.

SUMMARIA.

1. *Quot ſint manumiſſionum modi.*
2. *Manumiſſio actus voluntariæ iuriſdictionis.*
3. *Iuriſdictio voluntaria.*
4. *Iuriſdictio contentioſa quæ.*
5. *De plano & pro tribunali qui Magiſtratus cognoſcat.*
6. *Qui vindictâ manumitti dicantur.*
7. *Vindicta quid, & vnde.*

Ma-

1 MAnumiſſionum modi ſiue genera ſex hîc commemorantur : Eccleſia, vindicta, inter amicos , per epiſtolam, per teſtamentum, & per codicillos. Alii modi adferuntur *in l. vnic. C. de Latin. libert. tollend.* Qui tamen omnes ad duos reduci poſſunt. Aut enim fit manumiſſio inter viuos, aut in vltima voluntate. *Vide Donell. lib. 2. Comment. de iure ciu. cap. 15.* Neque refert, quo tempore, quoúe loco fiat. Unde Juſtinianus hîc *in* §. 2. ait : eam fieri poſſe apud Prætorem, non tantùm ſedentem pro tribunali, ſed etiam procedentem vel e-
2 untem ad ludos, balneum, &c. Huiuſque ratio vulgò prodita hæc eſt : quia manumiſſio actus eſt voluntariæ iuriſdictionis ; & ex mero domini nutu ac arbitrio pendet : ac proinde non omnino neceſſum eſt, in figura iudicii, iudice pro tribunali ſedente, eam expediri. *l. 2. ff. de offic. proconſul. l. non eſt. 7. & paſſim. ff. de manumiſſis vind. Mynſingerus, Schneidewinus, Thadæus Piſo, & alii*
3 *ad d. §. 2. hoc tit.* Juriſdictionem quippe duplicem eſſe, vnam voluntariam, alteram

ram contentioſam, liquet *ex d. l. 2. ff. de offic. proconſul.* Voluntaria dicitur non ex parte magiſtratus, qui officium ſuum petenti impertiri ſemper debet ac neceſſe habet; ſed ex parte illius, qui adit magiſtratum, quoties id petit, quod ei omnimodo concedendum ſit; quia ſcilicet nullius alterius contradictione impediri poſſit. Contentioſa contrà, vt 4
& verbum ipſum ſonat, de iis rebus eſt, de quibus inter duos pluresúe contenditur: ac ea propter quæ non in volentem, ſed in inuitũ contendentem & reluctantem exercetur. *l. inter ſtipulantem. 83. §. 1. ff. de verbor. obligationib.* Sicut autem voluntaria & contentioſa 5
iuriſdictio; ita & illa, de plano & pro tribunali cognoſcere, inter ſe opponuntur. De plano cognoſcit magiſtratus, qui non niſi voluntariam. *l. nec quicquam. 9. §. de plano. ff. de offic. proconſ.* pro tribunali verò, qui contentioſam iuriſdictionem exercet, *l. ſcire oportet. 13. §. oportet autem. 10. ff. de excuſationib. tutor. l. 1. §. abolitio. 8. ff. ad ſenatuſconſ. Turpill. Anton. Faber. tom. 1, Iuriſprud. Papin. tit. 5.*

6 *tit.5.princip.4.* Dicuntur porrò manumitti vindictâ, qui manumittuntur apud magiſtratum, velut prætorem, conſulem, proconſulem, &c. *l. apud proconſulem.17. & l. apud præfectum.21. ff. de manumiſſ. vindicta. Ulpian. in fragment. tit.1.§. vindicta, &c.* Cæte-
7 rùm vindicta erat virgula quædam prætoris, quâ tangebatur caput ſerui, qui manumittebatur: dicta, uel à vindicando, quòd vindicaretur mancipium in naturalem libertatem: vel à Vindicio quodam, qui cùm ſeruus Vitelliorum eſſet, iuuenum quorundam Romanorum coniurationem de opprimendis conſulibus indicio ſuo patefecit, publicéque libertate & ciuitate primus ita donatus eſt: & in honorem eius cautum fuit, vt quicunque manumitterentur apud magiſtratum, vindictâ manumiſſi dicerentur, *vt eſt apud Liu. libr. 2. ab vrbe cond. Plutarchum in vita Publicolæ. Theophilum hîc, Zaſ. in l. 2. §. & cùm placuiſſet. 24. ff. de orig. iur. num. 16. Anton. Guibert. libr. 1. quæſt. 2. num. 13. Connanum lib. 1. Commentar. iur. ciuil. cap. 12.*

Digitized by Google

cap. 12. *num.* 4. *& lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 3. *& Hilliger. in Donell. enucleat. lib.* 2. *cap.* 15. *lit. B. vbi plures citat.* Cuius vindictæ meminit quoque Perſius *Satyr.* 5.

Vindictâ poſtquam meus à Prætore receſsi:
Cur mihi non liceat, iuſsit quodcunque voluntas?

§. Libertinorum autem. 3.

Libertinorum autem ſtatus tripertitus antea fuerat. Nam qui manumittebantur, modò maiorem & iuſtam libertatem conſequebantur, & fiebant ciues Romani: modò minorem, & Latini ex lege Iunia Norbana fiebant: modò inferiorem, & fiebant ex lege Ælia Sentia dedititii. Sed quoniam dedititiorum quidem peſsima conditio iam ex multis tempo-

ribus

Digitized by Google

ribus in deſuetudinem abierat, Latinorum verò nomen non frequentabatur: ideoq́ noſtra pietas omnia augere, & in meliorem ſtatum reducere deſiderans, duabus conſtitutionibus hoc emendauit, & in priſtinum ſtatum reduxit: quia & à primis vrbis Romæ cunabulis vna atque ſimplex libertas competebat: id eſt, eadem, quam habebat manumiſſor: niſi quòd ſcilicet libertinus ſit, qui manumittitur, licèt manumiſſor ingenuus ſit. Et dedititios quidem per Conſtitutionem noſtram expulimus, quam promulgauimus inter noſtras

noſtras deciſiones : per quas, ſuggerente nobis Triboniano, Viro excelſo, Quæſtore noſtro, antiqui iuris altercationes placauimus. Latinos autem Iunianos, & omnem, quæ circa eos fuerat, obſeruantiam, aliâ conſtitutione per eiuſdem Quæſtoris Suggeſtionem correximus, quæ inter imperiales radiat ſanctiones. Et omnes libertos, nullo nec ætatis manumiſſi, nec domini manumittentis, nec in manumiſſionis modo diſcrimine habito (ſicut iam antea obſeruabatur) ciuitate Romanâ decorauimus: multis modis additis, per quos

 poſ-

poßit libertas ſeruis cum ciuitate Romana, quæ ſola eſt in præſenti, præſtari.

SUMMARIA.

1. *Olim libertinorum vnus ſtatus.*
2. *Cives Romani, Latini, & dedititii qui olim fuerint.*
3. *Hodie omnes manumiſſi fiunt ingenui.*

1 OLim ante Auguſtum Imperatorem libertinorum ſtatus erat duntaxat vnus. Omnes ſiquidem manumiſſi eiuſdem erant generis, id eſt, ciues Romani omnes. Nam cum libertate etiam ciuitatem acquirebant: idque ex inſtituto Regis Seruii, *teſte Dionyſio Halicarnaſſæo libr.* 4. *quem referendo pro-*
2 *bant hic Giphanius & Balduinus*. Cæterùm ſub Auguſto & Tiberio hæc tria libertinorum genera eſſe cœperunt: ciues Romani, Latini, & dedititii. Ciues Romani erant, qui aut teſtamento, aut in Eccleſia ſiue æde ſacra, aut ante Conſulem erant manumiſſi. Latini, qui aut per

per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuii adhibitione manumittebantur. Dedititii verò, qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi, & publicè pro criminibus cæſi: aut in quorum facie vel corpore quæcunq; indicia, aut igne, aut ferro impreſſa fuerũt; & ita impreſſa fuerunt, vt deleri non potuerint. Sed inter hæc tria genera ciues Romani ideo meliorem ſtatum habebant: quia & teſtamenta facere, & ex teſtamento quibuſcunque perſonis ſuccedere poterant: quod Latinis & dedititiis negabatur. Latini tamen certis rebus priuilegia ciuium Romanorum libertorum conſequebantur: at dedititii nullo modo. *Verùm id vberiùs exponunt Caius lib. 1. Inſtitut. tit. 1. Vlpian. in fragment. tit. 1. Theophilus hîc, Ang. Politianus libr. 1. miſcell. cap. 84. Carol. Sigonius lib. 2. de antiq. iur. ciu. Rom. cap. 4. Alciat. in l. liberti 172. ff. de verb. ſignificat. & lib. 1. parerg. cap. 16.* Tandem ſub Iuſtiniano ius vetus eſt reſtitutum: vt omnes libertini ſint vniuſmodi, id eſt, peræquè ciues Romani: ſublatis Latinis & dedi-

titiis. *l. vnic. C. de deditit. liber. toll. & l. vnic. C. de Latin. libert. tollend.* Quinimò ex nouiſſima Iuſtiniani conſtitutione omnimodo ſublata libertinorum conditio videtur. Omnes quippe manumiſſi fiunt ingenui, nulli libertini. *Nouell. 78. Cuiac. lib. 4. obſeruation. c. 5. & lib. 14. cap. 27. Borcholt. hîc num. 9. & Heigius num. 13.*

QVIBVS EX CAVSIS MANVMITTERE non licet,

TITVLVS VI.

Principium Tit.

Non tamen cuicunque volenti manumittere licet. Nam is, qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit: quia lex

lex Ælia Sentia impedit libertatem.

SUMMARIA.

1. *Qui manumittere poſſint.*
2. *Legis Ælia Sentia plura capita.*
3. *Sententia & intellectus l.1. C.qui manumitt. non poſſ.*
4. *Non entis nulla qualitates.*
5. *In fraudem creditorum alienata, Pauliana actione reuocantur.*
6. *Actus contra legis prohibitionem geſtus, ipſo iure eſt nullus.*

MAnumiſſionis origine, formis & effectis ſuperiori titulo breuiter explicatis: ſupereſt, vt etiam cauſa efficiens declaretur: qui ſcilicet manumittere poſſint. Poſſunt autem manumittere omnes, qui lege aut iure non prohibentur, *arg. l. mutus.43.* §.1.*ff. de procuratorib. l.*1.§.1.*ff. de teſtib. l. cùm prætor.*12.*ff. de iudic. l. qui accuſare.* 8.*ff. de accuſationib.* Prohibentur verò primo Legis Æliæ Sentiæ capite (plura namque huius legis capita fuiſſe veriſimile 1 2

eſt, *vt teſtantur Mynſingerus hic num* 2. *Heigius num* 2. *& Giphanius in verſ. quia lex AElia Sentia, &c.*) illi, qui ſoluendo non ſunt, & in fraudem creditorum manumittere volunt. Nam is. qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit, *vt Juſtinianus hic loquitur:* hoc eſt, manumiſſio nullius momenti, ipſoque iure nulla eſt. *l. heres 28. ff qui, & à quib manumiſſi liberi non fiunt.*

3 Cui non obſtat, quod Imp. Alexander *in l.* 1. *C. qui manumittere non poſſ.* ſcribit: per legem Æliam Sentiam libertatem reuocari. Quod argumento eſſe videtur, libertatem in fraudem credito-

4 rum collatam valere. Alioquin enim non opus eſſet reuocatione: cùm omnis priuatio habitum præſupponat, & non entis nullæ ſint qualitates. *l. decem ſtipulatus, 116. ibiq. Dd ff de verb. obligat.* Non obſtat, *inquam.* Etenim libertatem reuocari dicimus: cùm ſeruus pro libero ſe gerens, ad ſeruitutis iugum reducitur. Vel certè quod *in d. l* 1. *C. qui manumitt. non poſſ.* Alexander tradit, legem Æliam Sentiam libertates reuoca-

care : ſic accipiendum eſt, quaſi dixiſſet, vt hoc ipſo loco Juſtinianus, impedire: *quemadmodum Hotomanus hîc explicat.*

Rurſus non obſiſtit, quòd aliæ res, à debitore in fraudem creditorum alienatæ, ipſo iure transferantur, & actione Paulianâ reuocandæ ſint. §. *item ſi quis in fraudem. 6. infrà de actionib. & tot. tit. ff. quæ in fraud. creditor. facta, &c.* Siquidem diuerſa vtrobique eſt ratio: quoniam debitor nullâ lege ſpecialiter prohibetur res ſuas alienare: ac proinde tanquam quilibet alius, rei ſuæ moderator & arbiter relinquitur, *iuxta l. in re mandata. 21. C. mandati.* Quamuis interim non negetur; illas res, in fraudem creditorum alienatas, Paulianâ actione reuocari poſſe. *d. §. item ſi quis. 6. infrà de actionib. & d. tit. ff. quæ in fraud. creditor. facta, &c.* At verò lex Ælia Sentia vetat nominatim & diſſertè, ne debitor in fraudem creditorum ſeruis ſuis libertatem conferat. Actus autem contra expreſſam legis prohibi- 5 6

tionem geſtus, ipſo iure eſt nullus. *l. non dubium. 5. C. de legib.*

§. Licet autem. 1. cum §. ſeq.

Licet autem domino, qui ſoluendo non eſt, in teſtamento ſeruum ſuum cum libertate heredem inſtituere, vt liber fiat, heresq́; ei ſolus & neceſſarius: ſi modò ei nemo alius ex eo teſtamento heres extiterit: aut quia nemo heres ſcriptus ſit, aut quia is, qui ſcriptus eſt, qualibet ex cauſa heres ei non extiterit. Idq́; eâdem lege Æliâ Sentiâ prouiſum eſt. Et rectè. Valde enim proſpiciendum erat, vt egentes homines, quibus alius heres extiturus non eſſet,

eſſet, vel ſeruum ſuum neceſſarium heredem haberent, qui ſatisfacturus eſſet creditoribus: aut hoc eo non faciente, creditores res hereditarias ſerui nomine vendant, ne iniuriâ defunctus afficiatur.

§. 2. Idemq́; iuris eſt, & ſi ſine libertate ſeruus heres inſtitutus eſt. Quod noſtra conſtitutio non ſolùm in domino, qui ſoluendo non eſt, ſed generaliter conſtituit nouâ humanitatis ratione: vt ex ipſa ſcripturâ inſtitutionis etiam libertas ei competere videatur: cùm non ſit veriſimile, eum, quem heredem ſibi elegit, ſi prætermiſerit

 liber-

libertatis dationem, ſeruum remanere voluiſſe, & neminem ſibi heredem, fore.

SUMMARIA.

1. *Auctores legis Æliæ Sentiæ.*
2. *Quare dominis obæratis permiſſum fuerit ſervum teſtamento manumittere, & neceſſarium heredem inſtituere.*
3. *Ignominioſum ſemper habitum eſt, bona alicuius propter æs alienum diſtrahi.*
4. *Libertas res pretioſiſſima & inæſtimabilis.*
5. *An ſeruus ſine libertate heres inſtitutus, liber fiat.*
6. *Qui vult conſequens, vult etiam neceſſarium antecedens.*
7. *Conceſſo vno, etiam id conceſſum intelligitur, ſine quo conceſſum expediri nequit.*

1 ALterum legis Æliæ Sentiæ (quam tulerunt Sextus Ælius, & Caius Sentius Coſſ. anno Urb. cond. 756. *vt tradit Heigius ad princip. huius tit. nu. 1.*) caput hîc refertur, quo velut exceptio à prio-

à priori continetur. Permittitur enim hoc capite domino, qui ſoluendo non eſt, in teſtamento ſeruum ſuum cum libertate heredem neceſſarium inſtituere, etiam in fraudem creditorum ſuorũ: ſi modò alium heredem ex eo teſtamẽto non habeat *l qui ſoluendo 42 l. qui ſoluendo. 60. & l. ei, qui ſoluendo. 88. ff. de heredib inſtit. l. 1 C. de neceſſariis ſeruis heredib inſtit. §. 1 infrà de hered. qualit. & different. Ulpian. in fragment. tit. 1. §. ab eo domino, &c.* Idcirco autẽ 2 lege Ælia Sentiâ domino obærato, & non ſoluendo exiſtenti, vnum ex ſeruis ſuis in teſtamento manumittere, heredemque inſtituere licet: vt ſeruus iſte creditoribus domini ſatisfaciat: aut eo hoc non faciente, creditores res hereditarias nomine ſerui, non verò nomine ipſius defuncti, diuendant: ne iniuriâ, id eſt, ignominiâ vel infamiâ defunctus afficiatur, *hoc § noſtro, in fine.* Ignomi- 3 nioſum quippe & turpe ſemper eſt habitum, bona cuiuſquam auctioni & haſtæ ſubiici, adeoq; propter æs alienum diſtrahi, *teſte Tullio in orat. pro Quintio. l. primo.*

l. primo. 23. *ibi, famæ defuncti. ff. quæ in*
4 *fraud. creditor. facta ſunt, &c.* Cæterùm duplici de cauſa incommodum illud & dedecus æquo ſerui animo perferunt: tum quia libertatem rem precioſiſſimam atq; inæſtimabilem adipiſcuntur. *l. libertas.* 106. *& l. non eſt ſingulis.* 176. *in fine. ff. de reg. iur.* tum quia quidquid poſt huius teſtatoris patroni ſui mortem acquirunt, ſibi acquirunt. *d.* §. 1. *infr. de hered. qualit. & different.*
5 Porrò autem lex Ælia Sentia non aliter permittebat domino, qui non erat ſoluendo, inſtituere ſeruum vnum heredẽ, quàm cum libertate: *vt Stichus liber, & heres eſto.* At quid, ſi dominus ita, omiſsâ libertatis mentione, dicat: *Stichus heres eſto?* Et conſtituit Iuſtin. Imperator; nihilominùs ſeruum inſtitutũ & liberum fore, & heredem: idque ſiue dominus ſoluendo ſit, ſiue non, *hic & l. penult. C. de neceſſar. ſeruis heredib. inſtit.* Eiusque ratio eſt perſpicua: quia eo ipſo, quòd ſeruo hereditas relinquitur, eidem ex tacita & præſumpta defuncti voluntate libertas relicta cenſetur.

tur. Cùm enim heres eſſe non poſſit, 6
niſi liber: videtur defunctus, qui voluit
conſequens, voluiſſe etiam neceſſarium
antecedens, *arg. l. ad rem mobilem. 56. ff. de procuratorib.* Nam ad poſitionem
conſequentis, ſequitur poſito antecedentis. *l. illud. 77. ff. de acquir. vel omitt. heredit. Bartol. in l. vn. num. 3. & ſeq. C. de litis conteſtat.* Et, conceſſo vno, 7
etiam id cõceſſum intelligitur, ſine quo
conceſſum conſiſtere & expediri nequit. *l. 2. & ibi Dd. ff. de iuriſdict. l. vlt. in fine. ff. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſdict. l. qui penum. 3. in fin. iunctâ l. 4. ſeq. ff. de penu legata. Euerhard. à Midelburg. in locis legalib. loco, à conceſſione antecedentis ad conceſſionem conſeq. & loco proximè ſubſequente.*

§. In fraudem. 3.

In fraudem autem creditorum manumittere videtur, qui vel iam eo tempore, quo ma-

manumittit, ſoluendo non eſt: vel qui datis libertatibus, deſiturus eſt ſoluendo eſſe. Præualuiſſe tamen videtur (niſi animum quoque fraudandi manumiſſor habuerit) non impediri libertatem quamuis bona eius creditoribus non ſufficiant. Sæpè enim de facultatibus ſuis amplius, quàm in iis eſt, ſperant homines. Itaque tunc intelligimus impediri libertatem, cùm vtroque modo fraudantur creditores: id eſt, & conſilio manumittentis, & ipſa re, eò quòd eius bona non ſunt ſuffectura creditoribus.

SUM-

SUMMARIA.

1. *Fraudis vocabulo quid ſignificetur.*
2. *Quæ neceſſaria ſint, vt in fraudem creditorum manumiſſio facta dicatur.*
3. *In libertatibus fideicommiſſariis ſolus euentus damni ſufficit: ſecus in directis: & quæ ſit ratio diuerſitatis.*
4. *Heres legatariis non tenetur ultra vires hereditarias.*
5. *Directa libertas à quo proficiſcatur.*

QUandoquidem fraus nũc dolum, nunc damnum & pœnam, nunc etiam delictum ſiue culpam ſignificat. *l. aliud fraus.* 131. *ff. de verbor. ſignif. l. cùm autem.* 23. *§. excipitur etiam. ff. de ædilit. edict. Giphanius hîc.* Igitur Imperator verbum, *in fraudem*, hoc loci exponens, ad illud duo neceſſaria eſſe autumat: dolum videlicet ſiue animum fraudandi, & damni euentum. *l. fraudis.* 80. *ff. de reg. iur. l. ergo.* 4. *§. ſi in fraudem.* 19. *verſ. ſi quis autem ff. de fideicommiſſar. libertatib.* cùm aliâs eo verbo damnum tantùm contineatur. *l.* 1. *& ſeqq. ff. quæ in fraud. creditor. facta ſunt, &c.* Quòd ſi conſilium ſiue animus 1 2

mus fraudandi creditores, & euentus ſeu fraudatio ipſa non concurrerint: libertates, etiam in præiudicium creditorum datæ, non retractantur, *hîc & l.* 1. *C. qui manumittere non poſſunt.* Et
3 iſtud quidem in libertatibus directis indubitatè procedit: aſt in fideicommiſſariis ſolus euentus damni ſufficit. *l. vlt. C. qui manumitt. non poſſ.* Ratio huius differentiæ eſt: tum quia libertates fideicommiſſariæ ſunt minùs fauorabiles directis: cùm non habeant liberam voluntatem manumittentis heredis, nec etiam iuſtam teſtatoris volũtatem: quippe cùm fideicommiſſa lege XII. tabular. non confirmata ſint, *vt pleniùs docet Anton. Faber tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 6. princip. 1. illat. 1. pagin. 205.*
4 Tum quia heres non tenetur legatariis vltra vires hereditarias: proindeq; ſi æs alienum abſorbet integram hereditatẽ: ſeruus libertatem fideicommiſſariam petere nõ poteſt, *arg. l. ſucceſſor. 16. C. ad*
5 *legem Falcid.* Directa autem libertas nõ ab herede, ſed à teſtatore immediatè ꝓficiſcitur. *Alex. Turaminus de exæquat.*

legat.

legat. c. 5. num. 11. *& ſeqq. eumq; referens Hilliger. in Donello enucleat. lib.* 2. *c.* 13. *lit. H. Vide quoq; Balduinum hic in verb. impediri libertatem. & Mynſinger. num.* 3. *&* 4.

§. Eadem lege. 4. cum §§. ſeqq.

Eâdem lege Ælia Sentia domino minori viginti annis non aliter manumittere permittitur, quàm ſi vindictâ apud conſilium, iuſtâ cauſa manumißionis approbatâ, fuerint manumißi.

§. 5. *Iuſtæ autem manumißionis cauſæ hæ ſunt: veluti ſi quis patrem, aut matrem, filiũ filiamúe, aut fratres ſororesúe naturales, aut pædagogum, aut nutricem, aut educatorem, aut*

alumnum alumnamué, aut collactaneũ manumittat: aut ſeruum procuratoris habendi gratiâ, aut ancillam matrimonii habendi cauſa: dum tamen intra ſex menſes in vxorem ducatur: niſi iuſta cauſa impediat: & ſeruus, qui manumittitur procuratoris habendi gratiâ, non minor decem & ſeptẽ annis manumittatur.

§. 6. Semel autem cauſa approbata, ſive vera ſit, ſiue falſa, non retractetur.

SUMMARIA.

1. Minor 20. annis quatenus manumittere poſſit.
2. Conſilium quid ſit, & ad illud qui nam vocati fuerint.
3. Libertas res maximi momenti.

4. Mi-

Digitized by Google

4. *Minori læſo competit reſtitutionis beneficium.*
5. *Debile & infirmum minoris iudicium.*
6. *Libertas iuſtis affectionibus danda.*
7. *Quænam ſint iuſtæ manumiſſionis cauſæ.*
8. *An natus annos 17. procurator eſſe valeat.*
9. *Probatâ ſemel apud conſilium iuſtâ manumiſſionis cauſâ, licèt poſtea falſa deprehendatur, libertas tamen non reuocatur.*

TErtio legis Æliæ Sentiæ capite cauetur: ne dominus minor 20. annis 1
ſeruum manumittat, niſi vindictâ apud conſilium, iuſtâ cauſa manumiſſionis approbatâ, *hoc §. & l. 1. ff. de manumiſſionib. l. ſi minor.* 11. *cum ll. ſeqq. ff. de manumiſſ. vindict.* Conſilium antem e- 2
rat conſeſſus certorum virorum, ſtatis anni diebus coëuntium: idque in hac manumiſſionis cauſa, Romæ ex quinq; Senatoribus, & quinq; Equitibus Romanis; in prouinciis ex viginti Recuperatoribus ſiue iudicibus, ciuibus Romanis, conſtabat. *Ulpian. in fragment. tit. 1. §. eadem lex, &c. Theophil. Vulteius,*

ius, & Heigius hîc num. 2. & 3. Cur ve-
rò minor 20. annis olim manumittere
non potuerit, niſi cum cauſæ cognitio-
3 ne, ratio multiplex fuit. Tum quia cùm
libertas ſit res maximi momenti, & inæ-
ſtimabilis. *§. vlt. infrà hoc tit. l. libertas.
106. ff. de reg. iur.* adoleſcentibus, qui re-
cti & prudentis conſilii & iudicii necdũ
eſſent participes, temerè committenda
non erat, *arg. l. 1. ff. de minorib. 25. an.
Mynſinger. hîc num. 2.* Tum quia ſatis
libertati in hoc indultum fuit, quod eti-
am minori 25. annis, dummodo maiori
20. permiſſum erat dare libertatem ſine
4 ſpe reſtitutionis: cùm ex cæteris bonis
ſuis nihil adminiſtrare poſſet ante an-
num 25. quin ſi læſus eſſet, paratum ha-
beret auxilium reſtitutionis. *tot. tit. ff.
de minorib. 25. an & t. tit. C. de integr.
reſtit. minor.* Tum quia cùm præcipua
vis patrimonii conſiſteret in ſeruis, pro-
pter infinita commoda, quæ dominiis
per ſeruos iure poteſtatis acquireban-
5 tur: non facilè fuit minori permitten-
dum, vt ex hac parte patrimonium ſuũ
diminueret ſine cauſa, quamdiu ſaltem
vice-

viceſimum annum non impleuiſſet: quandoquidem experientiâ quotidianâ compertum eſt, quàm ſit debile & infirmum hominis cuiuſq; iudicium ante eam ætatem, præſertim ad agenda illa, quæ maioris ponderis & momenti eſſe videantur. Neque enim ex luxuria, 6
quæ in iſta maximè ætate dominatur, neque ex deliciis, quibus adoleſcentia ſtudere ſolet, ſed iuſtis affectionibus libertas danda eſt, *vt reſpondit Ulpianus in l. illud. 16. in princip. ff. de manumiſſ. vindict. Ant. Faber tom. 1. Iuriſprud. Papin. tit. 6. princip. 1. illat. 2. pagin. 207.* Juſtæ porrò manumiſſionis cauſæ ſunt: 7
ſi quis patrem aut matrem, filium filiamué, aut fratres, aut pædagogum, &c. aut ſeruum procuratoris habendi gratiâ manumittat: dummodo is ſeruus decē & ſeptem annos compleuerit, ſicque annum 18. inceperit. §. *iuſtæ. 5. hoc. tit. l. ſi collactaneus. 13. ff. de manumiſſ. vindict. & poſt Iacobum Cuiacium hîc annotauit Borcholt. n. 5.*

Quæſtio elegans hîc à Doctoribus 8
mouetur: an natus annos ſeptēdecim

procurator eſſe poſſit? Et diſtinguendum eſt inter procuratorem ad negocia, & procuratorem ad lites ſiue iudicia. Ille vel puer, vel ſeruus, vel fœmina eſſe poteſt. *l. ſed & ſi. 7. §. 1. & l. ſeq. ff. de inſtitor. act. l. 1. §. parui. 16. ff. de exercit. act. l. ait prætor. 3. §. 1. ff. de negoc. geſt.* Hic neque ſeruus, neq; fœmina, neque puer eſſe poteſt: ſed annus in eo decimus ſeptimus cõpletus requiritur, *vt hîc, & §. vlt. infrà hoc tit. l. 2. ff. de reg. iur. Giphanius hîc & Heigius num. 6. & ſeqq. Eandemq́; quæſtionem, relatis vtramque in partem pluribus & auctoritatibus & rationibus, vberrimè explicui infrà ad §. 1. tit. de iis, per quos agere poſſ. num. 123. & aliquot ſeqq.*

9 Illud quoque hîc non prætermittendum: quòd libertas, ſiue à maiore annis viginti, ſiue à minore quidem data, ſed poſt iuſtam manumiſſionis cauſam apud conſilium probatã, reuocari nunquam poſſit, neque auxilio reſtitutionis in integrum & beneficio ætatis, neque ob id, quòd manumiſſionis cauſam probatam poſtea falſam ſiue iniuſtam fuiſſe appareat. §. *ſemel. 6. hoc tit.*

tit. l. ſi ex cauſa. 9. §. fin. ff. de minoribus 25. an. l. iuſta. 9. §. 1. ff. de manumiſſ. vindict. l. vxorem. 29. in fin. l. Stichus. 39. l. Imperatores. 52. ff. de manumiſſis teſtament. l. liberos. 10. C. de liberali cauſ. Anton. Fab. d. tit. 6. princ. 1. illat. 3. Quãuis aliâs decreta ex falſis iniuſtisq́ue cauſis lata retractari queant. *tot. tit. C. ſi ex falſ. inſtrument. vel teſtim. iudicatum ſit.*

§. Cùm ergo. 7.

Cùm ergo certus modus manumittendi minoribus viginti annis dominis per legẽ Æliam Sẽtiam conſtitutus eſſet: eueniebàt, vt qui quatuordecim annos expleuerat, licèt teſtamentum facere, & in eo ſibi heredẽ inſtituere, legataq́ relinquere poſſet: tamen ſi adhuc minor

eſſet viginti annis, libertatem ſeruo dare non poſſet. Quod non erat ferendum. Nam cui totorum ſuorum bonorum in teſtamēto diſpoſitio data erat: quare non ſimiliter ei, quemadmodum alias res, ita & de ſeruis ſuis in vltima voluntate diſponere, quemadmodum voluerit, permittimus, vt & libertatem eis poßit præſtare? Sed cùm libertas inæſtimabilis res ſit, & propter hoc ante 20. ætatis annum antiquitas libertatem ſeruo dare prohibebat: ideo nos mediam quodammodo viam eligentes, non aliter minori viginti annis libertatē in

in teſtamento dare ſeruo ſuo concedimus, niſi decimumſeptimum annum impleuerit, & decimumoctauum attigerit. Cùm enim antiquitas huiuſmodi ætati, & pro aliis poſtulare conceſſerit: cur non etiam ſui iudicii ſtabilitas ita eos adiuuare credatur, vt ad libertatem dandam ſeruis ſuis poſſint peruenire?

SUMMARIA.

1. *Minor 20. annis, qui annum ætatis decimum octauum ingreſſus eſt, teſtamento ſeruos ſuos manumittere poteſt.*
2. *Quâ quis ætate teſtamentum facere queat.*
3. *Libertas res ineſtimabilis.*
4. *Hodie huius §. diſpoſitio correcta.*

HOc in §. proponitur emendatio ſuperioris proximi capitis legis Æliæ

1 Sentiæ. Eo namque capite domino minori 20. annis ſeruum manumittere non licet: vno caſu excepto, putà ſi vindictâ manumittat. Ideoque teſtamento manumittere non poterat. Iſtud hoc loco Iuſtinianus ei permittit; ſicque exceptionem illi capiti alteram annectit: vt etiam teſtamento minor 20. annis, modò annum ætatis decimumſeptimum impleuerit, & decimumoctauum ingreſſus fuerit, ſeruos ſuos manumittere
2 poſſit. Ratio exceptionis huius duplex hîc indicatur. Primùm quia perabſurdum videatur, poſſe quem in teſtamento de rebus omnibus diſponere, vt poteſt annos natus quatuordecim, & eundem non poſſe vni ſeruulo libertatem
3 præſtare. Deinde cur Imperator elegerit annum decimumſeptimum: quia libertas ſit res inæſtimabilis. *l. libertas. 106. ff. de reg. iur.* & quia iſthæc ætas iam ſtabile firmumque iudicium habeat,
4 *docente hîc Giphanio.* Enimuerò hodie huius §. diſpoſitio correcta eſt *per Nouell. 119. cap. 2.* vbi expreſsè minoribus, ex eo ſtatim tempore, quo teſtari poſſunt,

ſunt, hoc eſt, anno decimoquarto, ſeruos ſuos in vltimis voluntatibus manumittere permittitur. *l. à qua ætate. 5. ff. qui teſtament. fac. poſſ. §. præterea. 1. infr. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtament.*

DE LEGE FVSIA CANINIA TOLLENDA,

TITVLVS VII.

Lege Fuſia Caninia certus modus conſtitutus erat in ſeruis teſtamento manumittendis: quam, quaſi libertates impedientem, & quodammodo inuidam, tollendam eſſe cenſuimus: cùm ſatis fuerat inhumanum, viuos quidem licentiam habere totam ſuam fami-

Digitized by Google

miliam libertate donare, niſi alia cauſa impediat libertatem: morientibus autem huiuſmodi licentiam adimere.

SUMMARIA.

1. *Legis Fuſiæ Caniniæ auctor.*
2. *Ante iſtam legem quiſpiam totam ſeruorum familiam libertate donare potuit.*
3. *Modus lege Fuſia Caniniâ manumiſſioni in teſtamento præſcriptus.*
4. *Morientes ſolent eſſe liberaliores.*
5. *Cur Iuſtinianus legis Caniniæ conſtitutionem prorſus ſuſtulerit.*
6. *Quod conceditur inter viuos, multò magis in vltima voluntate concedendum.*
7. *Supremæ voluntatis liber debet eſſe ſtylus.*
8. *Argumentum à contractibus ad vltimas voluntates, quatenus procedat.*
9. *Fauorabilior eſt interpretatio vltimarum voluntatum, quàm contractuum.*

IN præcedente titulo audiuimus: olim legem Æliam Sentiam minori Vi-

viginti annis domino ſeruum ſuum in teſtamento manumittere non permiſiſſe. Quia verò & alia lex erat, nempe 1
Fuſia Caninia (non à cane, *vt Accurſius hîc fabulatur in verbo, quam.* ſed ab auctore eius Fuſio Caninio, ſic dicta, *vt probabiliter cenſent hîc Balduinus, Mynſinger. & Schneidewin. num. 2. aliis aliter diſſentientibus*) quæ certum duntaxat ſeruorum numerum manumitti in teſtamento volebat. Ideo de eius abrogatione Imperator noſter hîc nonnihil ſubiicit. Et ſanè ante iſtam legem 2
quiſpiam totam ſeruorum familiam libertate donare poterat, non tantùm vindictâ ſiue inter viuos, ſed etiam in teſtamento. Verùm ea licentia per hanc legem in teſtamentis repreſſa eſt, modusque hic præſcriptus: vt à duobus 3
ſeruis vſque ad decem, dimidiam tantùm partem: à decem vſque ad 30. partem tertiam: à triginta vſque ad centum, partem quartam: à centum vſque ad quingentos, partem quintam; & vltrà nulli ampliùs, quàm centum ſeruos ius eſſet manumittendi. *Ulpian. in fragment.*

ment. tit. 1. *in fine, Paul. lib.* 4. *ſent. tit. vlt. Caius libr.* 1. *Inſtitut. tit.* 2. *Flauius Vopiſcus in Tacito, Theophil. Aldobrandin. Hotomanus, & Mynſinger. hic n.* 2.

4 Ratio autem, cur lex manumiſſioni in teſtamento modum præfiniret, manumiſſioni verò vindictâ ſiue inter viuos, non æquè, hæc fuiſſe creditur: quòd morientes eſſe ſoleant liberaliores, adeoque procliuiores ad manumittendum, quàm ſani & bene valentes. Quid ita? quoniam hi ſeruorum operâ, ad patrimonium augendum, tuendamque fortaſſis ampliſſimæ familiæ ſuæ dignitatem, adhuc opus habent, illi non item, *vt tradit hîc Giphanius, & copioſiùs explicat Anto. Faber tom.* 1. *Iuriſprud. Papin. ad hunc tit. princip.* 1. *illat.* 1. *pagi-*

5 *na.* 281. Cæterùm Imp. Iuſtinianus, reſtituto iure veteri, omnes ſeruos manumitti permiſit: iſtamque legis Caniniæ conſtitutionem, vtpote è diametro libertatis fauori repugnantem, penitus tollendam eſſe iudicauit, *hoc tit. & l. vnic. Cod. eod.* Idque duplici argumento: primo, quia libertates, quarum fa-

uor

uor ſummus eſt, impediat: altero, quia inhumanum ſit, morientibus non permitti, quod viuis permiſſum eſt. Cùm 6
ergo inter viuos libera ſit libertatis dandæ poteſtas: dummodo non infra annos 20. aut in fraudem creditorum manumiſſio fiat, *vt hîc innuitur, in verb. niſi alia cauſa impediat libertatem. & diximus ſuprà tit. proximo:* multò certè minus in vltima rerum diſpoſitione coërcenda eſſe videtur. Nihil enim eſt, *in-* 7
quit Conſtantinus Imperator, quod magis hominibus debeatur: quàm vt ſupremæ voluntatis, poſtquam iam aliud velle non poſſunt, liber ſit ſtylus: & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. *l. 1. Cod. de ſacroſanct. Eccleſ.* Unde ex præſenti textu annotari ſolet: quòd re- 8
ctè argumentari liceat à contractibus ad vltimas voluntates affirmatiuè, tanquam à minori ad maius: velut, *hoc fieri poteſt in contractu: ergo & in teſtamento.* Non verò negatiuè. Neque enim ſequitur: *hoc fieri non poteſt in contractu: ergo nec in teſtamento.* Fauorabilior 9
quippe eſt & plenior interpretatio vltima-

marum voluntatum, quàm contractuum. *l. in teſtamentis.* 12. *ff. de reg. iur.* Aſt vbi contractus & vltima voluntas in rationis identitate ſiue paritate conueniunt: validè de vno ad aliud ducitur argumentum. *l. ſeruum.* 44. *§. eum, qui. ff. de legat.* 1. *pulchrè hîc Angel. Ioan. Faber, Chriſtophor. Porcius, & alii: quibus addatur Nicolaus Euerhard. in Topicis, loc. à contractib. ad vltimas voluntates, & contrà.*

DE HIS, QVI SVI, VEL ALIENI IVRIS SVNT,

TITVLVS VIII.

Princip. Tituli.

Sequitur de iure perſonarum alia diuiſio. Nam quædam perſonæ ſui iuris ſunt, quædam

dam alieno iuri ſubiectæ. Rurſus earum, quæ alieno iuri ſubiectæ ſunt, aliæ ſunt in poteſtate parentum, aliæ in poteſtate dominorum. Videamus itaque de his, quæ alieno iuri ſubiectæ ſunt. Nam ſi cognouerimus, quæ iſtæ perſonæ ſunt: ſimul intelligemus, quæ ſui iuris ſunt. Ac prius inſpiciamus de his, quæ in poteſtate dominorum ſunt.

SUMMARIA.

1. Quænam ſit ſecunda perſonarum diviſio.
2. Contrariorum eadem ratio & diſciplina.
3. Contrariorum contrarii effectus.
4. An tertium aliquod perſonarum ſit genus, præter perſonas hîc expoſitas.
5. Pater ſervus hoſtium effectus, filium in poteſtate habere nequit.

6. *Cur priùs de poteſtate dominorum, poſteriùs de poteſtate parentum tractatur.*

1 Oſtendimus ſuprà *initio tit. 3. de iure perſonar.* tria perſonarum iura tribus diuiſionibus contineri & explicari hoc libro primo. Expoſitâ igitur perſonarum diuiſione primâ, quâ omnes homines vel ſunt liberi, vel ſerui: ſequitur nunc altera, quâ hominum alii perhibentur ſui iuris, alii iuris alieni. *l. 1. ff. eod. t.* Alieni iuris ſunt, qui dominicâ vel patriâ poteſtate continentur: ſui contrà ſunt iuris, qui in neutra poteſta-
2 te exiſtunt. Nam, *vt eleganter ait Cicero lib. 2. de oratore.* omnium rerum in contrarias partes cognitio ex iiſdem ſuppeditatur locis: vel, *vt vulgò dicitur*, contrariorum, quoad cognitionem, eadem eſt ratio & diſciplina, *Ariſtot. lib. 1. Top. cap. 11.* adeoque vno cognito, reliquum in obſcuro eſſe non poteſt, *arg. initii tit. infrà. de tutel. l. 1. ff. d. tit. l & ſi contra. 35. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit. l. qui accuſare. 8. ff. de accuſationib.* Itaque cognitis iuſtitiæ officiis,

tiis, à contrario etiam, quid iniuſtitia ſit, iudicare & cognoſcere facile erit. Cæterùm contrariorum non eadem, imò contraria eſt iuris diſpoſitio. Siquidem 3
contrariorum contrarii ſunt effectus, & contraria ratio. *l. fin. §. fin. ff. de legat. 3. l. nihil. 35. & 116. ff. de reg. iur. Gilken. in tract. de vſucapionib. part. 1. c. 1. num. 74.* quemadmodum ſeparatorum ſeparatam rationem & iuris diſpoſitionem eſſe conſtat. *l. vlt. ff. de calumniatorib. l. Papinianus. 20. ff. de minorib. 25. an. Euerhard. in Topic. loco, à contrariis, &c. num. 1. & 7. Joan. Faber, Angel. Schneidewin. n. 3. Heigius nu. 8. aliiq; in hoc principio.*

Sanè non deſunt, qui tertium quoque genus, præter perſonas ſuprà dictas, 4
quæ vel ſui iuris, vel alieni dicuntur, conſtituunt; dubiatum videlicet, *atteſtante gloſsâ hîc ſuper verbis, quadam alieno, &c.* quales ſunt filii captiuorum apud hoſtes. *§. ſi ab hoſtibus. 5. infr. quib. mod. ius patr. pot. ſolut. l. in bello. 12. §. 1. ff. de captiu. & poſtlimin. reuerſ.* Sed re- 5
ctiùs dicitur; eos ſui iuris cenſeri, dum

pater eſt ſeruus hoſtium, & in horum poteſtate: ſiquidem is alium in poteſtate habere nequeat. *l. ſic eueniet. 21. ff ad leg. Iul. de adult. l. homo liber. 34. §. quicquid ff. de acquir. rer dom.* vbi verò ille reuerſus eſt, eum omnia priſtina iura recipere. *d. §. ſi ab hoſtibus. 5. infr. quib. mod. ius patr. poteſt. ſol. l penult. ff. de ſuis & legit. heredib. Coraſ. ab rubr. ff. de his, qui ſui, vel al. iur ſunt. num. 6. Stuckius part. 1. Exercitat. Iuſtin. decad. 2. aſſert. 1. ſub lit. A.* Porrò cur priùs
6 de poteſtate dominorum, poſteriùs de poteſtate parentum ſit diſpiciendum, ratio hæc eſt: quia illa fluit ex iure gentium: hæc ex iure ciuili. *§. 1. infrà hoc tit. & §. 2. infrà tit. proximo.* At ius gentium ciuili eſt prius & antiquius. *§. ſingulorum. 11. infrà de rer. diuiſ & docet hoc loco Giphanius in verſ. videamus, &c.*

§. In poteſtate. 1. cum §. ſeq.

In poteſtate itaque dominorum ſunt ſerui. Quæ quidem pote-

poteſtas, iuris gentium eſt. Nam apud omnes peræquè gentes animaduertere poſſumus, dominis in ſeruos vitæ neciſq; poteſtatem fuiſſe: & quodcunque per ſeruum acquiritur, id domino acquiri.

§. 2. Sed hoc tempore nullis hominibus, qui ſub imperio noſtro ſunt, licet ſine cauſa legibus cognitâ, in ſeruos ſuos ſupra modum ſæuire. Nam ex conſtitutione diui Antonini, qui ſine cauſa ſeruum ſuum occiderit, non minus puniri iubetur, quàm ſi alienum ſeruum occiderit. Sed & maior aſperitas dominorum, eiuſdem Prin-

254 §. In poteſtate 1. cum § ſeq. Inſt.

cipis conſtitutione coërcetur. Nam Antoninus conſultus à quibuſdam præſidibus prouinciarum de his ſeruis, qui ad ædem ſacram, vel ad ſtatuam Principum confugiunt, præcepit: vt ſi intolerabilis videatur ſæuitia dominorum, cogantur ſeruos ſuos bonis conditionibus vendere, vt precium dominis daretur. Et rectè. Expedit enim Reipublicæ, ne ſuâ re quis malè vtatur. Cuius reſcripti, ad Ælium Martianum emiſſi, verba ſunt hæc: Dominorum quidem poteſtatem in ſeruos ſuos illibatam eſſe oportet, nec cuiquam hominum ius ſuum de-

detrahi: ſed dominorum intereſt, ne auxilium contra ſæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam denegetur iis, qui iuſtè deprecantur. Ideoq́ue cognoſce de querelis eorum, qui ex familia Iulii Sabini ad ſacram ſtatuam confugerunt; & ſi vel duriùs habitos, quàm æquum eſt, vel infami iniuriâ affectos eſſe cognoueris: venire iube, ita vt in poteſtatem domini non reuertantur. Quòd ſi meæ conſtitutionẽ fraudem fecerit: ſciat, me hoc admiſſum ſeueriùs executurum.

SUMMARIA.

1. *Poteſtas dominica quid ſit.*
2. *Appellatione domini quis intelligatur.*
3. *Poteſtas dominica quo iure introducta.*
4. *Quis ſit huius poteſtatis effectus.*
5. *Suæ quiſq; rei moderator & arbiter.*
6. *Serui quadrupedibus æquiparantur.*
7. *Eadem olim vis patriæ, quæ dominicæ poteſtatis.*
8. *Poteſtas dominica hodie valde deminuta.*
9. *Sine cauſa dominus ſeruum occidere non poteſt.*
10. *Utrùm Domini, ob nimiam in ſubditos ſæuitiam, iuriſdictione priuentur.*
11. *Propter iniuſtitiam regna transferuntur de gente in gentem.*
12. *Ob nimiam Viri ſæuitiam, uxor ab eo ſeparatur.*
13. *Quónam caſu pater filium emancipare cogatur.*
14. *Quando iudex à ſuo officio repellatur.*
15. *De more confugiendi ad ædem ſacram, remiſſivé.*
16. *Seruus nihil proprii habere poteſt: ſed quicquid iuſtè acquirit, id omne domino acquirit.*

17. Ex

17. *Ex delicto alterius lucrari alius non debet.*
18. *An & quatenus ſeruus peculium habere poſſit.*

DE poteſtate dominorum tria breuiter hîc indicantur. Primùm, qui ei ſint ſubiecti: deinde origo eius: tertiò vis ſiue effectus. Sunt autem in po- 1
teſtate dominorum ſerui; quemadmodum in poteſtate parentum filii, *vt dicetur infrà tit. proximo.* Eaque poteſtas dominica rectè definitur ius, quod dominus habet in ſeruum. Et omni ſuo effectu eadem eſt cum dominio, quod dominus habet in rebus ſuis: ita vt quod dominium eſt in rebus cæteris, id ſit poteſtas dominica, in ſeruis. Nam cùm de ſeruis agitur: poteſtatis appellatione dominium ſignificatur. *l. poteſtatis. 215. ff. de verb. ſig. Vulteius hîc n.* 1.
Per dominum verò intelligimus non 2
ſolùm eum, qui verè dominus, id eſt, proprietatis eſt: ſed fructuarium etiam, & bonæ fidei poſſeſſorem. *§. de iis autē ſeruis. 4. vbi Mynſinger. infrà per quas perſon. cuiq. acquirit. l. acquiritur. 10. §.*

de his autem. ff. de acquir. rer. domin. Stuck. part. 1. Exercit. Iuſtin. decad. 2.
3 *aſſert. 1. lit. B.* Quemadmodum porrò ius gentium ſeruitutem: ita & hanc poteſtatem dominicam introduxit. §. *ſed ius quidem. 2. verſ. ius autem gentium. ſuprà de iure nat. gent. & civ. initio tit. ſupr. de libertin. l. manumiſſiones. 4. & l. ex hoc iure. 5. ff. de iuſtit. & iur.*
4 Cæterùm effectus huius poteſtatis præcipuè eſt duplex: prior eſt, quòd domin⁹ in ſeruos vitæ necisq; poteſtatem
5 habeat, *hoc* §. *& l. 1.* §. *1. ff. hoc tit.* Cùm enim ſuæ quiſque rei moderator ſit & arbiter, *l. in re mandata. 21. C. mandati.* & ſeruus ſit in domini poteſtate ac dominio: conſequens eſt, vt non minùs liceat domino ſeruũ ſuum pro arbitrio,
6 quàm pecudem, occidere. Siquidem & hac de cauſa ſerui quadrupedibus com-
7 parantur. *l. 2. ff. ad leg. Aquil.* Nec moverit, ſi obiiciatur, eandem olim fuiſſe patrum quoque in filiosfamilias poteſtatem. *l. in ſuis. 11. in fin. ff. de liber. & poſthum. l. vlt. C. de patr. poteſt.* & tamen non fuiſſe filiosfamilias in domi-
nio

nio patrum. *d. l. poteſtatis. 215. ff. de verb. ſignif.* Etenim reſpondetur: eandem fuiſſe hac in parte dominorum & parẽtum in ſeruos filiosq́; familias poteſtatem, ſed non eodem iure, neque ex eadem ratione. Quod namque ad dominos: nihil fuit, quod tantam iis in ſeruos poteſtatem dare potuerit, niſi quòd ſeruos in dominio ſuo, perinde ac aliam rem quamlibet viliſſimam haberent, *vt paulò antè dictum.* Quod ad patres verò: fuit ius patriæ poteſtatis, cuius tanta vis & auctoritas eſſe debere viſa eſt: vt nec prohiberentur patres vitam adimere iis, quibus dediſſent. Unde illud etiam erat: quòd patres liberis in poteſtate conſtitutis non poterant eripere libertatem: quippe quam non tam à patribus, quàm à natura haberent. *d. l. vlt. C. de patr. poteſt.* Aſt emancipatis etſi non minùs, quàm in poteſtate retentis, vitam à patribus datam fuiſſe verum erat: vitam tamen illis hi adimere non poterant: quia ſublato per emancipationem iure patriæ poteſtatis, emancipati hac parte ne pro liberis quidem, ſed

po-

potiùs pro extraneis habebãtur, *vt pulchrè explicat Ant. Faber tom. 1. Iuriſpr. Papin. tit. 7. princ. 3. illat. 1. pagin. 285.*
8 Enimuerò iſthæc poteſtas dominica hodie ex conſtitutione Diui Pii Antonini valde deminuta & coarctata eſt. Licèt enim illa olim fuerit ſumma, hoc eſt, licèt dominus potuerit ſeruum ſuum ſine cauſa impunè occidere, verberare,
9 violare, *vt ſuprà expoſitum*: attamen hodie ſine cauſa legibus cognitâ, non poteſt, *§. 2. hoc tit. Et ea de re videatur tit. C. de emendat. ſeruor. & Macrob. lib. 1. Saturnal. c. 7.* Rectè autem, *ſine cauſa.* Nam ſi iuſta ſubſit cauſa: permittitur domino hodieque impunè ſeruum trucidare, & verberare, aliiſuè modis aſperiùs tractare. *l. eleganter. 24. §. vlt. ff. de pignorat. act. l. quid ergo. 53. §. ſi heres ff. de legat. 1. l. qui ſeruum. 96. ff. de verb. obligat. & notat Giphanius hic in verb. ſine cauſa, &c.*
10 Non omnino ineptè hîc in quæſtionem vocatur: ecquid Domini vel nobiles, ob nimiam in ſubditos ſæuitiam, iuriſdictione priuentur? Et priuari, probabi-

babilius eſt, *arg. d. §. 2. hoc tit. l. 1. §. 2. & l. 2. ff. eod. l. vnic. ibiq; Dd. C. de emẽdat. propinquor.* Hucque facit, quòd 11
propter iniuſtitiam & iniquitatem multiplicem regna transferuntur de gente in gentem. *Ieremiæ c. 27. verſib. 6. 7. 8. Daniel. c. 4. v. 2. & c. 5. verſ. 21. & vlt.*
Sic quoq; viro, nimiùm ſæuienti in vxo- 12
rem, iniicitur frenum, vt ob nimiam eius ſæuitiam auctoritate Eccleſiæ fiat ſeparatio, quo ad mutuam cohabitationem ſiue thorum. *c. literas.* 13. *ad fin. ibiq; Panormitan. & Canoniſtæ. ext. de reſtitut. ſpoliat. Ioachim. à Beuſt. in tract. de matrimon. c. 9. & 10. & latiùs explicabitur ad §. ſunt & aliæ. 11. infrà de nuptiis. num.* 116. Sic & pater filium, quem 13
malè contrà pietatem affecit, emancipare cogitur, eiusque ſucceſſione priuatur. *l. fin. ff. ſi à parente quis manumiſſ. ſit. l. ſi lenones. 12. C. de epiſcop. audient.*
Sic denique iudex à ſuo officio repelli, 14
ſuaque iuriſdictione priuari poterit, ſi nimis crudelis, & ſeuerus reperiatur, *vt tradunt Mynſinger. hic in §. 2. verſ. ſed & maior. num. 6. Ioan. Faber. num.*

7. &

7. & Heigius num. 13. Idem Mynſinger. cent. 5. obſ. 8. Gail. lib. 1. obſeruat. 17. Matth. Stephani cent. 1. q. 34. lit. B. VVegner. Diſp. 2. th. 2. ad lit. c. Vaſq. lib. 1. illuſtr. crontrouerſ. c. 8. numer. 17. & ſeq. Nicol. Euerhard. in præambul. locor.
15 *legal. num. 26. aliiq; ab his citati.* Porrò de more confugiendi vel ad ædem ſacram, vel ad ſtatuam principis, cuius hîc fit mentio, videantur *tit. C. de his, qui ad Eccleſ. confug. & tit. C. de his, qui ad ſtatuas confug. Couarru. lib. 2. variar. reſolut. cap. 20. Hotomanus hîc, & Balduinus & Schneidevvinus num. 7. Vulteius num. 5. & Thadæus Piſo n. 9.*

16 Poſterior poteſtatis dominicæ effectus eſt: quòd ſeruus, cùm ipſe poſſideatur, nihil proprii poſſidere vel habere queat: ſed quicquid acquirit, id omne domino, non ſolùm ſcienti, aut ratum habenti; ſed etiam ignoranti & inuito acquirat, *hoc §. noſtro. & §. item vobis. 3. infr. per quas perſon. cuique acquirit. l. aquiritur. 10. §. 1. l. etiam inuitis. 32. ff. de acquir. rer. domin. & l. ſeruus vetante. 62. ff. de verb. obligat.*

dum

dum tamen iuſtè, & ex cauſa licitâ quæ- ſat. Illicitè ſiquidem per ſeruum acqui- ſita, effectu conſiderato, domino non acquiruntur. *l. quod ſeruus. 24. in fin. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* Nam ex al- 17 terius delicto alius lucrari non debet. *l. ſi ſequens. 15. ff. de ſenatuſconſ. Silania- no.* Aliâs autem illa etiam domino ac- quiruntur. *l. 2. §. Celſus. ff. pro emptore.* Cùm enim ſeruo non quærantur; neceſ- ſe eſt, quotieſcunq; acquiruntur, toties domino quæri: ſed reuocabiliter tamẽ; donec ſcilicet condictione, aut aliâ con- uieniente actione repetantur. *Et ita VVe- ſenbec. hic in addit. ad Schneidevvinum hoc declarat.* Nec illi, quod dictum eſt, 18 ſeruum nihil ſuum & proprium habere poſſe, aduerſatur *l. hinc quæritur. 19. §. 1. l. quotiens. 47. in fin. cum ſimilib. ff. de pecul.* ex quibus patet, ſeruum poſſe ha- bere peculium, tanquam proprium pa- trimonium. *Habet* etenim ſeruus pe- culium; quia dominus vult, & quam- diu vult: cùm ad domini nutum ei adimi poſſit. *l. peculium naſcitur. 40. in fin. ff. eod.* & tunc etiam, cùm habet, magis

magis tamen domini peculium cenſe-
tur, quàm ſerui: vt de filiifamilias pecu-
lio, quod maiorem dubitationem ha-
bere videbatur, ſcriptum eſt *in l. 3. §.
ſed vtrùm. 4. verſ. nec eo mouemur. & l.
patri. 27. ff. de minorib. 25. annis.* Nam
non poſſet dominus facere, etiamſi
maximè vellet, vt ſeruo manenti ſeruo,
ſiue peculium, ſiue aliud quippiam iu-
re dominii acquireretur, propter impli-
citam contradictionem, quæ ſubeſſet, ſi
quid ſuum habere poſſet, qui ſuus ipſe
non eſſet. *d. §. item vobis. 3. infr. per
quas perſon. cuiq; acquirit. Anton. Faber
d. tom. 1. Iuriſpr. Papin. tit. 7. Princip. 3.
illat. 2. pag. 284. Plures poteſtatis domi-
nicæ effectus Schneidevvinus, Thadæus
Piſo, & cæteri Interpretes hîc
recenſent.*

*Dicantur laudes: & ſummo Nomen honore
Tollatur, celsâ qui ſedet arce, DEI.*

1.002.511

INDEX

Digitized by Google

INDEX
AUCTORUM ET INTERPRETUM, IN HISCE *Commentariis promiſcuè citatorum, juxta ordinem alphabeticum diſpoſitus.*

A.

ADrianus Turnebus.
Ægidius Boſſius
Ægidius Hortenſius.
Ægidius Perrinus.
Ælius Spartianus.
Æmilius Ferrettus.
Agathius.
Aimo Cravetta.
Albericus Gentilis.
Albericus de Roſate.
Albertus Bolognetus.
Alexander ab Alexandro.
Alexander de Nevo.
Alexander Tartagnus de Imola.
Alexander Turaminus.
Alvarus Valaſcus.
Ambroſius Calepinus.
Ambroſius de Opizonib⁹.
Ammianus Marcellinus.
Andreas Alciatus.
Andreas Barbatia.
Andreas Fachineus.
Andreas Gaill.
Andreas Gerhardi.
Andreas Gravinus.
Andreas Knichen.
Andreas Siculus.
Andreas Tiraquellus.
Angelus Aretinus.
Angelus Matthæacius.
Angelus Politianus.
Antonius Auguſtinus.
Antonius de Butrio.
Antonius Capycius.
Antonius Contius.
Antonius Colerus.
Antonius Faber.
Antonius Gomezius.
Antonius Goveanus.
Antonius Guibertus.
Antonius Maria Coratius.

Gg Anto-

Antonius Maſſa.
Antonius Matthæus.
Antonius Meliſſa.
Antonius Muretus.
Antonius de Padilla.
Antonius Sabellicus.
Ariſtoteles Stagirita.
Arius Pinelus.
Arnoldus de Reyger.
Aſinius Quadratus.
Athenæus.
Aulus Gellius.
Aulus Perſius.
Aurelius Auguſtinus.
Auſonius, Poëta.
Auſonius Popma.
Azo Bononienſis.

B.

BAldus de Ubaldis.
Baptiſta Egnatius.
Baptiſta Platina.
Barnabas Briſſonius.
Bartholomæus Bologninus.
Bartholomæus Cœpolla.
Bartholomæus Chaſſanæus.
Bartholomæus Keckermannus.
Bartholomæus Salicetus.
Bartolus de ſaxo ferrato.
Benincaſa Benincaſius.
Bernardus Waltherus.
Biblia ſacra.
Bonus de Curtili.

C.

CÆſar Contardus.
Caii Inſtitutiones.
Cajus Suetonius Tranquillus.
Carolus Molineus.
Carolus Ruinus.
Carolus Sigonius.
Chilianus König.
Christianus Matthias Dithmarſus.
Chriſtophorus Beſoldus.
Chriſtophorus Ehemius.
Chriſtophorus Lanfranchinus.
Chriſtophorus Porcius.
Claudianus Alexandrinus.
Claudius David.
Clemens Timplerus.
Cœlius Lactantius Firmianus.

Conradus Lagus.
Conradus Lancellottus.
Conradus Olemannus.
Conradus Rittershuſius.
Conſtantinus Harmenopulus.
Cornelius Benincaſius.
Cornelius Tacitus.
Cynus Piſtorienſis.

D.

DEmoſthenes.
Didac' Covarruvias.
Dion Caſſius.
Dionyſius Gothofredus.
Dionyſius Halicarnaſſeus.
Dominicus Arumæus.
Dynus Muxellanus.

E.

EBerhardus Bronchorſt.
Eberhardus Speckhan.
Eguinarius Baro.
Elias Roberus.
Emanuel Soarez.
Evagrius.

F.

FAbius Quintilianus.
Felinus Sandæus.
Fernandus Vaſquius.
Flavius Vopiſcus.
Foppius ab Æzema.
Franciſcus Accurſius.
Franciſcus Balduinus.
Franciſcus de Caldas.
Franciſcus Burſatus.
Franciſcus Caſonus.
Franciſcus Connanus.
Franciſcus Curtius junior.
Franciſcus Duarenus.
Franciſcus Hotomanus.
Franciſcus Patritius
Franciſcus Piccolomineus.
Franciſcus Sonsbeccius.
Franciſcus Turzanus.
Franciſcus Zoannetus.
Fridericus Pruckmannus.
Fridericus Schenck à Tautenberch.
Fulvius Pacianus.

G.

GAleottus Martius.
Georgius Acacius Enenckelius.

Georgius Cedrenus.
Georgius Natta.
Georgius Obrechtus.
Gilbertus Regius.
Gregorius Lopez.
Guido Papæ.
Guido de Suzaria.
Guilielmus de Perno.

H.

HElfricus Ulricus Hũnius.
Henningus Arniſæus.
Henningus Rennemanus.
Henningus Wegnerus.
Henricus Bocerus.
Henricus Salmuth.
Henricus Schilbock.
Henricus Velſtenius.
Hermannus Vultejus.
Herodianus Alexandrinus.
Hieremias Setſerus.
Hieronymus de Cævallos.
Hieronymus Magius.
Hieronymus Treutlerus.
Hippolytus de Marſiliis.
Homerus.
Horatius Lutius.
Hoſtienſis.
Hubertus Giphanius.
Hugo Donellus.

I.

Iacobus de Arena.
Iacobus Ayrer.
Iacobus Benius.
Iacobus Cramerus.
Iacobus Cujacius.
Iacobus Curtius.
Iacobus Menochius.
Iacobus Niger.
Iacobus Pontanus.
Iacobus Rævardus.
Iacobus Spigelius.
Iacobus Theodor⁹ Zuingerus.
Iacobus Thomingius.
Iacobus Zabarella.
Iaſon Maynus.
Innocentius.
Ioachimus à Beuſt.
Ioachimus Camerarius.
Ioachimus Hopperus.
Ioachimus Mynſingerus.
Iodocus Damhouderius

Iohannes Althuſius.
Iohannes de Anania.
Iohannes Andreæ.
Iohannes Bodinus.
Iohannes Bolognettus.
Iohannes Borcholten.
Iohannes Calvinus.
Iohannes Cam̃annus.
Iohannes Caſus.
Iohannes Cephalus.
Iohannes Cirielius.
Iohannes Coraſius.
Iohannes Criſpinus.
Iohannes Cuſpinianus.
Iohannes Dauthius.
Iohannes Driedo.
Iohannes Emericus à Rosbach.
Iohannes Faber.
Iohannes Ferrarius Montanus.
Iohannes Franciſcus Purpuratus.
Iohannes Franciſcus de Ripa.
Iohannes Fridericus Huſanus.
Iohannes Gœddæus.
Iohannes Halbritterus.
Iohannes Igneus.
Iohannes de Imola.
Iohannes Leſnander.
Iohannes Lupus.
Johannes Mercerius.
Johannes Nauclerus.
Johannes Niellius.
Johannes Nigerdinus.
Johannes Oldendorpius.
Johannes de Platea.
Johannes Robertus.
Johannes Sadoletus.
Johannes SchneideWinus.
Johannes Sichardus.
Johannes Sleidanus.
Johannes Stobæus.
Johannes Stuckius.
Johannes Zangerus.
Joſephus Ludovicus.
Joſephus Maſcardus.
Jſidorus.
Jſocrates.
Julius Cæſar Scaliger.
Julius Clarus.
Julius Pacius.
Julius Paulus.
Julius Pollux.
Junius Juvenalis.

L.

LÆlius Zechus.
Lambertus Danæus.
Lancellotus Gal iaula.
Laurentius Valla.
Leonhardus Aretinus.
Leopoldus Hackelmannus.
Levinus Lemnius.
Lucas de Penna.
Lucius Annæus Seneca.
Lucretius.
Ludovicus Bebio.

M.

MAcrobius.
Marcus Antonius Delrio.
Marcus Antonius Natta.
Marcus Antonius Peregrinus.
Marcus Mantua.
Marcus Terentius Varro.
Marcus Iullius Cicero.
Marinus Freccia.
Marius Salomonius.
Martinus Laudenſis.
Matthæus de Afflictis.
Matthæus Brunus.
Matthæus Matthæſillanus.
Matthæus Weſenbecius.
Matthias Colerus.
Matthias Stephani.
Melchior Kling.
Michaël Beutherus.
Michaël Graſſus.

N,

NIcaſius de Værda.
Nicephorus.
Nicolaus Ciſnerus.
Nicolaus Everhardus à Midelburgo.
Nicolaus de Neapolis.
Nicolaus Ruckerus.
Nicolaus de Tudeſchis, aliâs Panormitanus.
Nicolaus Vigelius.
Nonius Marcellus.

O.

OCtavianus Vulpellus.
Oldradus de Ponte.
Ortholphus Fomannus.
Oſvvaldus Hilligerus.

Otho

Otho Melander.

P.

PAris de Puteo.
Paulus de Caſtro.
Paulus Ghirlandus.
Petrus Auguſtinus Morla.
Petrus Coſtalius.
Perrus Crinitus.
Petrus Dominicus Magdalenus Cappiferreus.
Petrus Faber.
Petrus Friderus Mindanus.
Petrus Gerardi.
Petrus Gilkenius.
Petrus Gregorius Tholoſanus.
Petrus Heigius.
Petrus Lenauderius.
Petrus Loriottus.
Petrus Nicolaus Mozzius.
Petrus Philippus Corneus.
Petrus à Placa.
Petrus Rebuffus.
Petrus Vanderanus.
Philippus Decius.
Philippus Hœnonius.
Philippus Melanchton.
Plato.
Plinius.
Plutarchus.
Pomponius Lætus.
Porphyrius.
Priſcianus Cæſarienſis.
Procopius.
Proſper Farinacius.
Publius Ovidius Naſo.
Publius Terentius.
Publius Vegetius.
Publius Virgilius Maro.

Q.

QVintus Horatius Flaccus.

R.

RAinaldus Corſus.
Receſſus S. Imperii.
Reinerus Reineccius.
Robertus Maranta.
Rochus Curtius.
Rodolphus Goclenius.
Rolandus à Valle.
Rutgerus Rulant.

S.

Samuel He landus.
Sebaſtianus Sapia.
Sebaſtianus Vantius.
Seraphinus de Seraphinis.
Sextus Pompejus Feſtus.
Simon Schardius.
Socinus junior.
Speculator, aliâs Guilielmus Durandi.
Stephanus Aufrerius.
Stephanus Bodeus.
Stephanus Forcatulus.
Stephanus Guazzus.
Suidas.
Sylveſter Aldobrandinus.

T.

Tertullianus.
Thadæus Piſo Soacius.
The gnis, Poëta.
Theophilus Golius.
Theophil⁹, Paraphraſtes.
Thomas Lanſius.
Thucydides.
Tiberius Decianus.
Titus Livius.
Tobias Paurmeiſte rus.

V.

Vaconius à Vacuna.
Valentinus Forſter⁹.
Valentinus Guilielmus Forſterus.
Valerius Maximus.
Valerius Probus.
Vdalricus Zaſius.
Victorinus Strigelius.
Vlpiani fragmenta.
Volcmarus Scribonius.

X.

Xenophon.

Z.

Zonaras.

IN-

Google

INDEX RERVM, VERBORVM AC SENTENTIARVM SELEctiorum, hoc in Commentario repertarum.

Prior numerus paginam; poſterior verò ſummarium deſignat.

A.

ABuſus rerum & bonorum prohibitus. 161. 13.
Acceptilatio quibus obligationibus tollendis cõueniat. 216. 27. *an ſit iurisgentium.* 217. 28.
Accurſius quo ætatis anno ad iuris ſtudium acceſſerit. 89. 96.
Actus contra legis prohibitionem geſtus, eſt ipſo iure nullus. 425. 6.
Actus quot conſuetudinẽ faciant. 289. 10 *conſuetudinem introducentes, an iudicales eſſe debeant.* 291. 13.
Adoleſcentes ab initio non onerandi. 175. 8.
Adſcriptitii coloni qui: & vtrùm ſeruis accẽſendi: & an aliquid poſſidere

Digitized by Google

poſſidere poſſint. 328. 12. & ſeqq. & ſerui quomodo differant. 329. 16. & ſeq. & ſerui in quo conueniant. 330. 20. & ſeq. à liberarum mulierum nuptiis arcentur. 331. 22.
Aduocati Doctores non torquendi. 375. 27. cùm milites ſint, arma geſtare poſſunt. 382. 41.
Ædiles Curules vnde ſic dicti, & de quibus cauſis ius dicere ſoliti fuerint. 270. 5.
Ædilitiæ actiones quales. 271. 6. ſtipulationes vnde veniant. 271. 8.
Æquitas pars iuris non ſcripti, 303. 30. quid ſit. 305. 33. circa ſingulares caſus verſatur. 306. 36.
Æquitatis & iuris plures differentia. 305. 34.
Æquo bono opponitur ius ſtrictum. 304. 32.
Ætas nulla ad diſcendũ ſera. 88. 95.
Afflicto non addenda afflictio. 287. 7.
Alani quales populi 56. 32.
Alamani vnde dicti. 53. 27.
Alexander Magnus magis deſiderauit praeceptorem Ariſtotelem, quàm Patrem Philippum. 384. 45.
Alienatio feudi quomodo differat à refutatione. 74. 69.
Amor immoderatus plerunq; animos hominũ à veri iuſtiq; ratione traducit. 137. 30.
Antæ quales populi, & quomodo per Iuſtinianum deleti. 56. 31.
Anteceſſoris vocabulum quàm variè accipiatur. 277. 4 appellatione Profeſſor iuris intelligitur. 392. 59.

Anti-

Antinomiæ an & quatenus in iuris voluminibus extent. 16. 22.
Argumentum à contrario ſenſu quando non procedat. 163. 17.
Armorum geſtatio iure ciuili regulariter omnibus interdicta. 381. 41.
Ariſtoteles quomodo affectus fuerit erga Platonem, præceptorem ſuum. 384. 46.
Ars eſt poſterior eâ re, quæ docetur. 125. 5. *notitia, ſcientia, & prudentia in iure promiſcuè vſurpantur.* 148. 6.
Artes & Facultates non confundendæ. 140. 38.
Athenienſes ſcriptis legibus vtebantur. 308. 2. *eo nomine laudantur, quòd aliis populis leges præſcripſerint.* 308. 3.
Auguſti cognomentum vnde deriuatū. 61. 44.

B.

Bellum ex iure gentium introductum. 204. 7. *iuſtum quodnám cenſeatur.* 206. 11.
Bello iuſto res captæ, cuius fiant. 205. 9. *& ſeqq.*
Beneficium acceptum maiore menſurâ reddendum. 142. 44. *Principis quatenus latiſſimè interpretandū.* 244. 6.
Bodinus, Germanici nominis hoſtis. 44. 15.
Bona alienius propter æs alienū diſtrahi, ignominioſum. 427. 3.

C.

Cæſares vnde, & qui propriè dicantur. 45. 16. *& ſeq.*
Cæſari, quæ Cæſaris; Deoq̃ue, quæ Dei ſunt, dari debent. 38 85.
Caii prænomine multi Iureconſulti appellati. 115. 16.

Calum

Calumniari quis dicatur 98. 16.
Canones, qui palea inſcribuntur, ſuſpectæ fidei ſunt. 78. 75.
Capti in bello, quo iure ſiāt capientium. 345. 1.
Captiui nō vt facinoroſi, cruciandi: ſed, vt homines, ſeruandi. 346. 3. *olim coronati venditi.* 348 5.
Caput nobilior pars corporis. 319. 8.
Carolus Magnus, origine Germanus, & Frācus Orientalis. 43. 11. *Quintus quo anno Imperii adminiſtrationem Electoribus reſignauerit.* 75. 70.
Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſa. 161. 14.
Chriſtianis an liceat vti legibus ethnicorum. 50. 23. *non permiſſum eſt matrimonium cōtrahere cum iudæis.* 332. 22.
Chriſtus cuiuſuis boni operis fundamentum. 35. 3.
Ciues Romani, Latini, & dedititii qui olim fuerint. 418. 2.
Ciuium Romanorum alienatio inutilis. 68. 56.
Codicis nomine quid propriè ſignificetur. 7. 7.
Cælibatus iuri naturæ cōtrarius. 188. 6.
Conceſſo vno, etiam id conceſſum intelligitur, ſine quo conceſſum expediri nequit. 429. 7.
Concubinatus an & quatenus iure permiſſus. 158. 7.
Conditionis verbum homonymum. 361. 2.
Coniunctio maris & fœminæ omnibus animātibus naturâ eſt indita. 185. 3.

Con-

Conſtantinus Imp. diuino modo à lepra ſanatus. 80. 78.
Conſtantinopolis qualis vrbs. 119. 4.
Conſtitutio quid ſit, eiuſque vis ac poteſtas. 242. 1. & ſeq. quotuplex ſit. 252. 17. generalis & ſpecialis quid. 254. 24. & ſeq. etiam non ſcripta eſt obſeruanda. 258 30.
Conſuetudo quid ſit, & quam vim habeat. 285. 1. & ſeq. parentibus legitimam auferens, non valet. 286. 4. quòd in cauſa feudali parium electionē dominus ſolus habeat, non toleranda. 287. 5. maritima, ex naufragio afflictorum bona rapiens, reprobatur. 287. 6. rationabilis quæ cenſeatur. 288. 8. an & quatenus requirat actuum frequentiam. 28. 9. & ſeq. quomodo differat à ſtatuto. 298. 21. in ſcripturam redacta, nihilominus conſuetudo manet. 299. 22. probationē indiget. 300. 24. quomodo probetur. 301. 27. legem anteriorem ſcriptam abrogat. 302. 28. alicuius loci legitima obſeruanda. 39 7. ſine ſcriptura valet. 259. 31. diuturna & inueterata eſſe debet. 249. 16. quantum tēporis requirat. 297. 19.
Conſul vnde dicatur. 233. 6.
Contractus bonâ fide vtrinque fieri debent. 133. 20. pleriq; ex iure gentium introducti. 212. 20.
Contrahentibus an & quatenus liceat inuicem ſe decipere. 131. 18.
Creditorum in fraudem alienata, Paulianâ actio-

actiones reuocantur. 423.5.

D.

Decretum quid ſit. 252. 19.

Defenſio ſui ſuorumq; omnibus animantibus à natura tributa. 192.15. & ſeq.

Definitio nunquam à rerum tractatione abeſſe debet. 19. 28. iuſtitiæ quæ. 137. 28. omnia ſubſtantialia rei definitæ debet exprimere. 256. 28.

Deportatus ſtipulationem contrahere nequit. 214.24.

Deus omnis cognitionis fons vberrimus. 25. 40. optatas exitus iis tribuit actibus, quos ab ipſo auſpicamur. 35.2. ſolus vitæ & mortis habet poteſtatem. 160. 11. religioſè colendus & metuendus. 178.16 immutabilis eſt, & vbiq; exiſtens. 315.9.

Dei ſine iuſſu ex hac vita non demigrandum. 162.15.

Deo magis parendum, quàm hominibus. 51. 24.

Diuini nominis inuocatio an ſit de ſubſtantia inſtrumenti publici. 36.4.

Diuino nutu quæ fiunt, iuris communis regulis non ſubiacent. 81.79.

Dictatura, & dictare quid. 262.37.

Digniora ſemper præmittenda & præferenda. 319.5. 397.1.

Dignitas quæuis à tortura excuſat. 374.25.

Diſcipuli Præceptori inopi alimenta exhibere tenentur. 385. 47. ad beneficia reddenda ſuis Præceptoribus naturali obligatione obſtringuntur. 386.49.

Diuiſiones ad cuiuſque rei intellectum multum lucis afferunt, & me-

& memoriam artificiosè informant. 20. 30.

Diuiſionis membra qualiter comparata eſſe debeant. 129.13.

Doctores reuerâ nobiles ſunt, & quaſi ſplendor firmamenti, & ſtellæ lucere dicuntur. 365. 12. legum ab omnibus honorandi. 366. 13. & animi & politicâ nobilitate pollent. 366. 15. eminentiore loco præ aliis ſedere, alios præcedere, & ad magiſtratum venientes nõ ſtare, ſed ad ipſum ſedere debent. 367. 16. licèt non habeant in ære: non tamen luunt in corpore. 369. 20. obærati in tantum tenẽtur, quantum facere poſſunt. 371. 22. criminis capitalis ſuſpecti quomodo cuſtodiendi. 372. 23. tormentis non ſubiiciendi. 373. 24. & ſeqq. numerantur inter perſonas egregias. 374. 26. quomodo in delictis coërceantur. 376. 28. domi teſtimonii dicendi cauſa examinandi. 379. 35. in ciuitate in qua Imperator moratur, vehiculis vti poſſunt. 379. 37. cum aliis in officii petitione concurrentes, ceteris præferẽdi. 380. 38. à diſcipulis ſuis, ſine venia, in ius vocari nequeunt. 383. 42. ab omnibus oneribus perſonalibus & patrimonialibus immunes eſſe debent. 386. 50. ipſo iure efficiuntur ciues illius ciuitatis, in qua profitentur. 388. 51. fabrum malleo ſibi obſtrepentem, iure expellunt. 388. 53. eorumque vxores, aureas catenas gerere poſſunt. 389. 55. qui 20. annos publicè docuerunt,

an illuſtres efficiantur. 392 58.

Doctoribus competunt omnia nobilium priuilegia 364.11. plus ſidei, quàm plebeis, adhibetur 377.30 quantum credendum. 281. 9. tam Aduocatis, quàm profeſſoribus, armorum geſtatio cõceſſa. 382.41. quatenus permiſſum ſit, ſine cõceſſu Imperatoris, nobilium inſignia cum apertis galeis vſurpare. 391.57. reddere rationem obnoxius, eos accedere tenetur. 368. 17. iniuria facta, pro atroci habetur. 368. 18. de peritia ſuorum diſcipulorum atteſtantibus plenè creditur 377. 31.

Doctorum duorum excellentium conſilium pro ſe habens, probabilem litigãdi habuiſſe cauſam præſumitur. 282. 11. filii, præ reliquis competitoribus ſunt promouendi. 381.39. filii, doctoralem dignitatem ſuſcipientes, gratis examinandi, magisq́, quàm alii, ad lecturam aſſumendi. 381.40.

Dominus membrorum ſuorum nemo. 161.12.

Donatio, à Conſtantino Imp. facta Pontifici Syluestro, an valeat. 77. 73 quæ dicatur remuneratoria. 80. 77. Conſtantini, ſi falſa proponatur, vtrùm ab Imperatore reuocari poſſit. 83. 84. reuocanda eſt, quæ in regni alterius præiudicium tendit, non obſtante Regis iuramento. 84. 86. propter nuptias eſt iuris ciuilis. 219.32.

Duo cùm idem faciunt, quo reſpectu non ſit idem. 135.27.

E.

Edictum quid ſit. 253. 21. prætorium qualem vim & auctoritatem obtineat. 268. 2.
Electionum communis forma quæ. 43.12.
Emphyteuſis cuius ſit iuris. 220. 33.
Epiſcopus eligendus de gremio Eccleſiæ. 43.13.
Epiſtola qualis ſit conſtitutio. 252.18.
Exemplis quatenus non iudicandum, ſed legibus. 385.48.
Exercitatio indefeſſa cum ordine coniungenda. 25.42.
Exercitio quotidiano omne artificium recipit incrementum. 26.44.

F.

Facta non præſumuntur, niſi probētur. 300.25.
Fauoris cauſa inducta, non debent operari odiū. 388.52.
Felicitas inter primarias Imperatoris dotes referenda. 59.36.
Felix quis iudicandus. 59.37.
Feudum à domino, ſine voluntate vaſalli, in alium transferri nequit. 69.58.
Feudi refutatio quomodo differat ab alienatione. 74.69.
Fictio quales producat effectus. 66.52.
Finis in quauis arte rectè tradendâ diligenter inquirendus. 123.1. Iuriſprudentiæ quis. 123.2.
Finis prima ratio habenda. 20.30.
Fontes ingenui qui dicantur. 397.4.
Fraudis vocabulo quid ſignificetur. 431.1.
Furtum iure naturali prohibitum, quando excuſetur. 312.2.

G.

Genus in definitionibus

bus ſæpè omittitur à Iuriſconſultis. 334. 8.

Geometra qui dicatur. 142. 45.

Gilimerus, Vandalorum Rex captus. 57. 33.

Gotthi qui, & quando à Iuſtiniano deuicti. 54. 28.

Gutta cauat lapidem non vi, ſed ſæpè cadendo. 26. 43.

H.

Heres legatariis non tenetur vltra vires hereditarias. 432. 4.

Homicidium in confinio patratum, ad cuius Magiſtratus cognitionem pertineat. 319. 8.

Homo homini nocere aut inſidiari non debet. 159. 9. tripliciter conſideratur. 176. 13. inſtrumentum hominis eſſe non poteſt. 212. 19. per facem cognoſcitur. 320. 10. omnis aut liber, aut ſeruus. 324. 3. ingenuus liberam debet habere rerum ſuarum adminiſtrationem. 335. 3. liber, itemque ſeruus quis dicatur. 336. 6.

Honoribus artes aluntur. 118. 1.

Hoſtes, ſtudioſum iuuenem impugnantes, qui & quot ſint. 152. 4.

I.

Imperator qui olim dictus. 41. 8. verus hodie quis fiat. 41. 9. ex qua gente eligi debeat. 41. 10. an prouinciam vel ciuitatem de imperio Romano alienare queat. 62. 45. officium quodnam ſuſtineat. 64. 46. 48. & 81. item 92. 2. quare ſemper auguſtus dicatur. 65. 48. an & quatenus ſit mundi dominus. 75. 71. recens electus in quæ capita iurare neceſſe habeat. 84. 87. ſolus leges condere & interpre-

terpretari poteſt. 247. 11. quorum conſilio & aſſenſu legem vniuerſalem condat. 250. 14.

Imperia & regna ſunt corpus quoddam, ex ciuitatibus & pagis conſtans. 69. 59.

Imperium Romanum virtute Germanorum partum. 43. 14. quatenus pertineat ad Imperatorem. 73. 67.

Imperii res publicæ adquem ſpectent. 67. 55.

Inclytus quis dicatur. 59. 39.

Infantes à matribus ad nutrices transferre, eſt naturæ intemperies. 190. 10.

Ingenui unde ſic dicti, & ingenium quid ſignificet, item ingenuus quis appelletur. 397. 2. & ſeqq.

Ingenuus, & libertinus quomodo differant. 398. 6. quis naſcatur. 399. 8. efficitur, per Principem natalibus reſtitutus. 402. 17.

Initia ſemper ducenda ab vniuerſalibus. 151. 2.

Inſignia propria auctoritate aſſumere omnibus licet. 390. 56.

Inſtitutiones, quo anno concinnatæ & editæ. 10. 11. 108. 1. derogant Pandectis. 11. 13. quid tradant. 11. 15. quàm variè appellentur. 12. 16. an, & quomodo differant ab inſtitutis. 12. 17. in quatuor libros diſtinctæ. 21. 33. cur priùs tractent de rebus, quàm actionibus. 21. 35. qualem ordinem obſeruent. 22. 36. quorum operâ ſint compoſitæ. 108. 2. quam habeant laudem & formam. 113. 12. & ſeqq. conſtitutionum imperialium vim & robur obtinent. 115. 17.

Inſtrumentum publicum an requirat diuini nominis

Digitized by Google

minis inuocationem.36. 4. Imperatoris nomen neceſſario deſiderat.38. 6. commune ſiue hereditarium digniori debet committi ad cuſtodiendum.319.7 379.36.

Intereſt omnium, habere eccleſias, ſacerdotes, magiſtratus, & rempubl. bene conſtitutam.173.4.

Inucteratum quid dici ſoleat. 294. 18.

Iudices veritatem, non verò Doctorum opiniones communes ſequi debent. 281. 8.

Iudicis ad arbitriũ quando recurrendũ. 290.11.

Iuniores præſumuntur perſpicaciores, & docilioris ingenii. 88. 94.

Iuramentum, tribus ſuis comitibus, iuſtitiâ, veritate & iudicio deſtitutum, non ſervandum. 83. 88.

Iuramenti non minor, quàm rei iudicatæ, auctoritas. 402. 16.

Iuriſconſulti qui dicendi. 175. 11. quare vocentur Sacerdotes. 149. 39. non debent de legibus diſputare, ſed ſecundum eas decernere. 148. 7. variis nominibus appellati. 276. 3. moderni non neceſſariã, ſed probabilẽ tantùm obtinent auctoritatem. 280. 6.

Iuriſdictio voluntaria, & contentioſa quid. 413. 3. & ſeq.

Iuris in argumentis tradendis cur quædam ſint præmittenda. 5. 1. vniuerſi materia quæ. 20. 32. corpus, quot libros, titulos & leges complectatur. 24. 39. in ſtudio quis feliciter verſetur. 87. 93. diſcendi ordo. 116. 18. ſtudium quinquennio abſoluendum. 118. 3. nomen vnde deſcẽdat. 124. 3. ſtudium à facilioribus inchoandum. 152. 3. præcepta quæ. 155. 1. præcepta quomo-

modo differant. 158. 5. 167. 25. poſitiones ſiue ſpecies quot ſint. 170. 1. publici quæ ſint partes. 172. 3.

Iuriſprudentia quid. 145. 1. quatenus verſetur circa res diuinas & humanas. 146. 4. an rectè ars dicatur & ſcientia. 147. 5. & politica ſunt diſciplinæ ſeparatæ. 144. 7. qua docendi vel diſcendi ratione comparetur. 151. 1. Iuriſprudentiam quodammodo obſcuratam qui Iuriſconſulti ſuo nitori reſtituerint, & eius diſcendæ viam commonſtrârint. 23. 38.

Ius quid, & vnde. 19. 29. 124. 3. & 6. perſonarum cauſa conſtitutum. 21. 34. finitum eſſe debet & poteſt. 23. 37. publicum quid. 172. 2. priuatum quid. 173. 5. ciuile varias habet ſignificationes. 220. 34. gẽtium quomodo differat à iure ciuili. 222. 40. & ſeqq. ciuile ſcriptum quid. 226. 2. ciuile ſcriptum ſex partes habet. 226. 3.

Iuſtinianus humili genere ortus, à Iuſtino adoptatus fuit. 5. 2. 47. 19. quo anno ſolus imperare cœperit, & de imperio inſtaurando iuriſq́ ciuilis diſciplinâ conſtituendâ cogitârit. 6. 3. & ſeq. ex tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano & Theodoſiano vnum Codicem fieri, & de ſuo nomine appellari voluit. 6. 6. bonus Chriſtianus. 49. 22. an literas Latinas nouerit. 52. 25. cur dici voluerit Alemanicus, Gotthicus, Francicus, & c. 53. 26. & ſeqq. cur iunctim Inſtitutiones iuris nuncupârit. 87. 92.

Iuſtitia, vniuerſalis quid. 127. 9. quos maximè deceat. 127. 10. par-

particularis quæ. 128. 42. 137. 28. *particularis duplex, diſtributiua & commutatiua.* 130. 14. *& ſeq. diſtributiua quæ.* 133. 21. *cur definiatur conſtans & perpetua voluntas.* 138. 31. *quam propriam habeat notã.* 138. 33. 141. 40. *num diuina, an humana in iure noſtro definiatur.* 139. 35. *virtus omnium perfectiſſima & optima.* 141. 41. *quomodo ſuum cuiq; tribuat.* 141. 42.

Iuſtus quis verè cenſendus. 137. 29. *ſepties in die cadit.* 138. 32.

L.

Labor omnia vincit improbus. 26. 42.

Latinitas falſa vitiat reſcriptum. 259. 30.

Lædere ſe ipſum an quis impunè poſſit. 160. 10. 161. 16.

Lege Regiâ omnis populi poteſtas in Principem tranſlata. 95. 8.

Legem generalem quis condere poſſit. 71. 64. *an condere poſſit hodie populus Romanus in vnũ collectus.* 246. 9.

Leges nouiſſimæ quâ notâ ſecernantur ab antiquis. 17. 23.

Lacedæmoniorum in ſcripturam nunquam redactæ. 260. 33. *duodecim tabular. pro roſtris poſitæ.* 260. 34.

Legibus iudicandum, nõ exemplis. 385. 48. *ſine nihil affirmandum.* 37. 5.

Legis virtus quæ. 156. 3. *publicatio ſine ſcriptura ſubditos ligat.* 264. 40. *& conſuetudinis differentia.* 265. 41. *Ælia Sentiæ plura capita.* 421. 2. *Ælia Sentia authores.* 426. 1.

Legum & armorum coniunctio in Imperatore neceſſaria. 92. 3. *omnium fons & origo, rogatio.* 233. 5. *ferendarum poteſtas lege Regia Imperatori*

Digitized by Google

conceſſa. 245. 7. imperialium variæ appellationes 254. 22. omnes ſerui ſumus. 336. 5.

Lex quid ſit, vnde nomen habeat, & quàm variè accipiatur. 155. 2. 232. 1. & ſeqq. Regia vnde ſit dicta. 245. 8. ad ſui eſſentiam nunquid requirat ſcripturam. 255. 27. & ſeqq.

Liberi omnem pietatē & gratitudinem debent parentibus. 191. 12. iure naturali omnes naſcuntur. 192. 14. 326. 8. ſunt prudentes omnes; inſipientes verò ſerui. 210. 16. vel naſcuntur, vel fiunt. 398. 7.

Liberorum procreatio immortalitatem conſeruat. 87 5. educatio eſt ex iure naturæ. 188. 7. ſicuti parentibus, ita liberis parentum alendorum curā natura inſeuit. 191. 11. in nuptiis conſenſus parentū ratione naturali exigitur. 202. 4.

Libertas quid ſit. 334. 1. quomodo tollatur. 313. 4. res inæſtimabilis, & omnibus reb. fauorabilior. 332 23. 351. 4. 428. 4. quatenus in facto conſiſtat. 335. 2. an & quatenus vi aut iure infringatur 336. 4. directa à quo proficiſcatur. 432. 5.

Liberum eſſe, aliud eſt: & aliud, eſſe in libertate. 405. 5.

Libertini qui ſint. 408. 1. quomodo differant à libertis. 408. 3.

Literarum obligatio eſt iuris ciuilis. 218. 31.

Locatio eſt iuris gentium. 214. 23.

M.

Magiſter officiorum quis. 110. 5.

Magiſtratus ad ius publicum ſpectant. 179. 18. qui de plano & pro tribunali cognoſcant. 413.

Magnifici qui olim dicebantur. 109. 4.

Maieſtas vnde dicta, & cui tribuatur. 95. 7. *quid ſignificet.* 96. 9.

Mala non ſunt facienda, vt eueniant bona. 159. 8.

Mancipium vnde dictum, & quid ſit. 348. 7

Manumiſſio quid ſit. 409. 4. *quando faciat libertinũ* 404. 2. *quâ ſolennitate perageretur.* 409. 5. *quos recipiat modos.* 412. 1. *actus voluntariæ iuriſdictionis.* 412. 2. *vt in fraudem creditorum facta dicatur, quæ neceſſaria ſint.* 431. 2.

Manumittere qui poſſint. 421. 1. *teſtamento poteſt dominus obaratus ſeruum, eumq; neceſſariũ heredem inſtituere.* 427. 2.

Manumiſſi omnes hodie fiunt ingenui. 419. 3.

Maritus res dotales alienare nequit. 66. 54.

Matres ſuo lacte fœtus ſuos alere debent. 189. 8.

Matris calamitas non debet nocere ei, qui in utero eſt. 401. 13.

Matrimonium quatenus iuris ciuilis. 186. 4. *non conſiſtit inter liberũ & ancillam.* 400. 10.

Membrũ etiam minimum à corpore humano, ſine totius læſione, diuelli nequit. 69. 60.

Membrorum ſuorũ nemo dominus. 161. 12. 341. 5.

Memoria infirma & labilis. 18. 25. 258. 29.

Memoriam omnium habere, diuinitatis magis eſt, quàm mortalitatis. 112. 10.

Methodo iuſtâ & logicâ nihil vtilius. 18. 24. *lex methodi quid requirat.* 19. 27.

Milites torqueri non poſſunt. 373. 24.

Minorum prædia abſ-

que

decreto alienari non poſſunt. 71.63.

N.

Natalibus non officit manumiſſio. 403. 1.

Nati ex nuptiis legitimis, non matrem, ſed patrem ſequuntur. 400. 11.

Nobilem occidens aut violans grauiùs punitur, quàm occidens ignobilem. 136. 27.

Nobiles ad honores & magiſtratus magis aſſumendi, quàm ignobiles. 562. 6. teſtimonii dicendi cauſa comparere coram iudice nō tenentur. 363. 8. 376. 28. regulariter non torquentur, mitiusq́ꝫ, quàm ignobiles, puniuntur. 363. 9. ob æs alienum vincula, aut ceſſionem bonorum ſubire non coguntur. 364. 10. 371. 22.

Notitia ſemper prior eſt habitu. 125. 7.

O.

Occidere quatenus alterum liceat. 312. 3.

Opinionem unius approbati Doctoris pro ſe habens, in expenſas condemnari non debet. 378. 34.

Opinioni communi an & quatenus ſtandum. 281. 8. & ſeqq.

Ordo eſt cuiuſq́ꝫ rei anima. 25. 41. diſcendi iuris. 116. 18.

P.

Pædagogi quales filiis primogenitis perſarum Regum adhibiti. 128. 11.

Pandectæ unde dictæ. 9. 10. quo anno fuerint conſarcinatæ. 8. 8. in tractatione differunt ab inſtitutionibus, & ad ordinem edicti perpetui ſunt accommodatæ. 321. 11. & ſeq.

Papa, aliquid in cauſa propria atteſtanti, non credendum. 83. 83.

Partus, extra iuſtas nuptias

nuptias conceptus, ſequitur ventrem. 399. 9.

Pater bona filiorum aduenititia alienare prohibetur. 65. 50. tutorem filio dare, & pupillariter ſubſtituere poteſt. 309. 7.

Perſonæ induſtria vbi eſt electa, immutari ea nequit, eligentibus inuitis. 70. 61.

Perſonarum maior dignitas, quàm rerum. 319. 4. 323. 1. triplex ius & diviſio. 324. 2. & ſeqq. ratio habenda in demandandis muneribus, & diſtribuendis præmiis. 134. 24. diſcrimina non confundenda. 562. 5.

Pietatis erga parentes inſigne exemplum. 191. 13.

Plebiſcitum vnde, & quid ſit. 233. 7. legis vim habet. 235. 11.

Pœna ſecundùm præſcriptũ Iuris in fligenda. 98. 14. legibus non definita, arbitrio iudicis committitur. 98. 15. quatenus delicto commenſuranda. 135. 26. quælibet corporalis in perſona egregia grauior eſt quavis pecuniariâ. 370. 21.

Populus Romanus quatenus in Imperatorem omne ſuum imperium cõtulerit. 76. 72. 95. 8. quomodo differat à plebe. 234. 10.

Poſſeſſor malæfidei nullo unquam tempore præſcribit. 36. 90.

Præceptor loco patris habetur. 383. 43.

Præſcriptio temporis immemorialis tantum poteſt duntaxat, quantum ipſa ſpecialis conceſſio. 85. 89.

Prætores vnde dicti, & quando creati, & quotuplices. 93. 4. 267. 1. iuris ciuilis cuſtodes. 269. 4.

Pretium in emptione rei reſpondere debet. 131. 17.

Princeps quaſi cõmunis omnium pater eſt. 65. 49. con-

Digitized by Google

ſetur Reipubl. maritus. 66. 53. in alienandis rebus non debet eſſe deterioris conditionis, quàm priuatus. 72, 66. quomodo differat à Rege. 97.12. quibus legibus exemptus credatur. 251. 15. ad contractus obſeruantiam adſtringitur, nec priuato rem ſuam auferre poteſt. 251. 6.

Principes quidam ſuæ mortalitatis parùm memores. 96. 10. olim conſulatum, aliaq; munera publica geſſerunt. 119. 5. iudiciis & actionibus cauſarum interfuerunt. 253. 20. Iuriſconſultos amicos ſuos & parentes appellare ſolent. 366.14.

Principis vox in legibus abſolutè poſita quid ſignificet. 97.11. placitum quodnam pro lege ſeruandum. 242.3. interlocutio an habeat vim legis. 243.4. & ſeq.

Principium cuiuſque rei debet eſſe debens & amabile Deo. 35.1

Priuatio habitum præſupponit. 404.3. 422.4.

Priuilegium quid, & vnde dicatur. 174. 7. ſcholaribus conceſſum, quibus indultum cenſeatur. 405.6.

Prodigo bonis interdicitur. 309.6.

Proportio Arithmetica quæ. 130.16. Geometrica quid. 133.22.

Q.

Qualitates nullæ ſunt non entis. 422.4.

Quæ contra ius ſpecia liratione ſunt inducta, ad exemplum tragi non debent. 255.26.

Quæſtor ætate Iuſtiniani quis fuerit. 110.7.

Qui vult conſequens, vult etiam neceſſarium antecedens. 429.6.

R.

Ratio naturalis quot modis conſideratur. 223. 45.

Recitari quid dicatur. 863.38.

Religio erga Deum ex quo iure deſcendat. 178.16.

Res iudicata ius non facit. 227.4.

Reſpublica ſine bonis legibus conſiſtere nequit. 6.5. *vtitur iure minorũ.* 71.62. *ad eam quando accedendum.* 118.2.

Reipublicæ optimus & feliciſſimus ſtatus quis. 135.25. *intereſt, ſubditos eſſe locupletes: dotes mulieribus cõſeruari ſaluas: ſuprema hominum iudicia exitum ſortiri: re ſua neminem malè vti: vrbem ruinis non deformari: delicta impunita non relinqui, &c.* 174.6. *intereſt, dignitatem doctoralem omnibus modis ſartam tectam conſeruari.* 368.19.

Rei ſuæ quilibet moderator & arbiter. 72,65.

Reſponſa prudentum quid ſint. 275.1. *quam vim & poteſtatem habeant.* 278.5.

S.

Salus populi ſuprema lex eſt. 105.22.

Scholares Doctori inopi alimenta præſtare tenentur. 385.47.

Scientia ſcripturarum in Doctore bonam præſumptionem inducit. 378.32.

Scire, & ſcire debere, paria ſunt. 86.91.

Senatuſconſultũ quid. 236.1. *plures habet ſpecies.* 237.5.

Senatus decreta vim legis obtinent. 237.2.

Sententia iudicis ſcripturam requirit. 263.39. *contra communem opinionem lata, ipſo iure valet.* 281.10.

Seruitus iure gentium inducta. 207.14. *iure naturali conſtituta, ſecundùm Philoſophos.* 208.15. *an hodie diſquiſitione digna.*

Digitized by Google

digna.325.6. quid ſit.338. 1. 344. 10. naturæ planè contraria. 346.9.

Serui alii naſcuntur, alii fiunt. 350. 1. & ſeq. quatenus fiant per ſui ipſius venditionem. 351. 5.& ſeq. an inuicem differant. 361. 3.

Seruum eſſe: aliud eſt: & aliud, eſſe in ſeruitute. 404. 4.

Seruus quis dicatur. 336. 6. vnde denominetur. 346. 2. in eodem delicti genere grauius puniatur, quàm liber. 136. 27. an ſit inſtrumentum hominis. 212. 18. & adſcriptitius colonus quomodo differant. 329. 16. & ſeq. neque iuris gentium, neque ciuilis capax. 337. 7. & dominus ſeſe habent, vt correlatiua. 340. 4. & filiusfamilias quomodo differant. 341. 6. hereditarius an ſit nullius. 341. 7. quatenus ſine domino eſſe poſſit. 333. 8. cur appellетur mancipium. 348. 6. nihil habere poteſt. 353. 6. an ſine libertate heres inſtitut⁹, liber fiat. 428. 5.

Seruius Sulpitius, in grandiori ætate conſtitutus ad iuris ſtudium acceſſit. 89. 97.

Similitudo proprietatem imitatur. 66. 51.

Solutio omnem obligationem tollit. 217. 30.

Sponſalitia largitas eſt iuris ciuilis. 219. 32.

Statuliberi qui dicantur, & an ſub ſeruis contineantur. 326. 9. quomodo puniantur. 327. 11.

Stipulatio eſt contractus iuris ciuilis. 213. 21. naturali obligationi opponitur. 214. 22. tollitur acceptilatione. 216. 27.

Studioſus iuris quas qualitates habere debeat. 26. 43.

Subditorum non debet deterior eſſe conditio, quàm olim fuit libertorum. 68. 57.

Subiecta talia ſunt, qualia permittuntur à prædicatis. 139.37.

Suum cuique quomodo tribuendum. 164.19.

T.

Tempus quodnam dicatur diuturnum & longum. 294.17.

Teſtamentum nuncupatiuum etſi ſcribitur: nihilominus tamen ſine ſcriptis factum dicitur. 299.23.

Teſtibus dignioribus maior fides tribuenda, quàm aliis. 319.6.363.7.

Tramites legitimi quid ſignificent. 98.13.

Tribonianus non tantùm Inſtitutionum, ſed & Pandectarum & Codicis architectus. 109.3. cur exquæſtor & exconſul dictus. 110.6.

Tribunus vnde denominetur. 234.9.

Triumphus quid, & vnde: & quis triumphandi modus. 160.42.& ſeq.

V.

Vandalorum Rex Gilimerus, per Beliſarium captus, & Conſtantinopolim ductus. 57.33.

Vaſallus feudum ſuũ refutare poteſt. 74.68.

Verbum vi ſua generale, interdum ſpecialiter accipitur. 168.26.

Vernæ qui dicantur ſerui, & unde. 350.1.

Verſus in iure quid ſignificet. 9.9.

Vim vi repellere quatenus liceat. 163.18.

Vindicta quid, & vnde: & qui vindictâ manumitti dicantur. 414.6. & ſeq.

Vnumquodq; quatenus eodem modo tollatur, quo conſtitutum eſt. 217.29.

Vſucapio an dominiũ veteri domino inuito adimat. 165.20. bono publico introducta. 166.23. quæ vocetur impium præſidium. 166.24.

Errata

Erratorum correctio.

Pag. 81. lin. 17. *lege* & ſeqq. pag. 84. lin. 17. defenſurum. p. 113 l. 10. vtilia. p 130. l. 5. inæquale. p. 165. l. 9. dominium. l. 12. dominii. p 116. l. penult. infrà. p. 197. l. 3. Sic. p. 2 9. l. 17. eſſe. p. 311. l. 19. habent. p. 337 l. 18. particeps. p. 378. l. 8 ſi tres. l. pen. *dele* in. p. 382. l. 16. profeſſorib. p. 406. l. 4. id. l. 6. in. p 436. l. 12. dominis. p. 452. l. 9. ad. Reliqua errata non animaduerſa corrigere, cuiuis facile erit.

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google